

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Show or tell: Onderzoek naar opvattingen omtrent identificeerbaar schrijvend beeldgebruik in Nederlandse kranten, afgaande op hun ombudspersonen en beeldredacteuren

Linssen, Flip

Citation

Linssen, F. (2021). *Show or tell: Onderzoek naar opvattingen omtrent identificeerbaar schrijvend beeldgebruik in Nederlandse kranten, afgaande op hun ombudspersonen en beeldredacteuren.*

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3214975>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Show or tell?

*Onderzoek naar opvattingen omtrent identificeerbaar schrijvend beeldgebruik
in Nederlandse kranten, afgaande op hun ombudspersonen en beeldredacteurs*

Masterscriptie Journalistiek en Nieuwe Media
Universiteit Leiden
20ECTS

1 juli 2021

Flip Linssen
S3018555

Eerste lezer: Prof. Dr. J. C. De Jong
Tweede lezer: Dr. A. W. M. Koetsenruijter

Voorwoord

De discussie omtrent schrijnende beelden wordt al een lange tijd gevoerd en iedereen heeft er een mening over, of je nou toeschouwer of journalist bent. Zelf heb ik jaren geleden in mijn omgeving gezien wat schrijnende beelden van een dodelijk ongeluk kunnen doen met mensen die dicht bij de slachtoffers staan. Voor hen was dit heel heftig en ingrijpend om te zien. De impact die dit op ze had greep mij aan en ik denk er vaak aan terug als ik zulke beelden voorbij zie komen.

De scriptie *Show or tell* is een exploratief onderzoek naar de opvattingen van ombudspersonen en beeldredacteuren uit de Nederlandse krantenpraktijk omtrent identificeerbaar schrijnend beeldgebruik. Het onderzoek is uitgevoerd bij een selectie van vier Nederlandse kranten die een ombudspersoon in dienst hebben of recentelijk in dienst hadden. Het scriptieonderzoek is van februari 2021 tot juli 2021 uitgevoerd in het kader van de masteropleiding Journalistiek en Nieuwe Media aan de Universiteit Leiden.

Het kleine half jaar dat ik aan mijn scriptie heb gewerkt heb ik als prettig ervaren. De informanten die ik heb gesproken stonden open voor discussie en waren erg betrokken bij het onderwerp. Ik wil alle ombudspersonen en beeldredacteuren die ik heb gesproken bedanken voor hun medewerking en bijdrage aan dit onderzoek. De interviews zijn in samenwerking met drie medestudenten afgenomen, alle vier deden we onderzoek naar taal- dan wel beeldkwesties in de Nederlandse krantenpraktijk. Ik heb veel gehad aan Maxime Groot, Simon Grijzenhout en in het bijzonder Flora den Bieman, die ook onderzoek deed naar beeldgebruik, tijdens het onderzoeken, interviewen en schrijven.

Mijn scriptie zou niet zijn geworden wat het nu is zonder mijn begeleidend docenten Jaap de Jong en Astrid Vandendaele. We spraken elkaar vanwege de coronacrisis veelal op afstand, maar juist daarom was het fijn om gestructureerde begeleiding te hebben. Ik wil hen, Jaap de Jong als hoofdbegeleider in het bijzonder, bedanken voor alle feedback, de betrokkenheid en het vertrouwen dat ik heb gekregen.

Flip Linssen

Amsterdam, 1 juli 2021

Samenvatting

Identificeerbaar schrijnend beeld is beeld waarop een slachtoffer van een ramp, oorlog, ongeluk, pandemie of andere schrijnende gebeurtenis herkenbaar in beeld wordt gebracht. De samenleving wordt steeds kritischer op dit beeldgebruik: privacyvraagstukken komen op, en kranten lijken er geen consistentie in te kunnen vinden.

Voor dit onderzoek wordt een zestal criteria die een rol spelen bij de afweging voor identificeerbaar schrijnend beeldgebruik als basis gebruikt: impact op het publiek, inhoudelijke verhaalbijdrage, esthetiek, maatschappelijk belang, imago en privacy. Door middel van enerzijds inhoudsanalyses van columns en beeldrichtlijnen van de vier kwaliteitskranten *NRC*, *Trouw*, *de Volkskrant* en *De Limburger* – alle vier hebben ze een ombudspersoon aangesteld – en anderzijds semigestructureerde diepte-interviews met ombudspersonen en beeldredacteurs van dezelfde kranten wordt antwoord gegeven op de vraag:

Hoe functioneren gangbare medianormen en opvattingen omtrent het identificeerbaar schrijnend afbeelden van slachtoffers in de Nederlandse krantenpraktijk, afgaande op ombudspersonen en beeldredacteurs van Nederlandse kranten?

De moderne criteria voor schrijnend beeldgebruik en knelpunten bij schrijnend beeld – inclusief mogelijke oplossingen daarvoor – worden in kaart gebracht. De analyses laten allereerst zien dat de huidige beeldrichtlijnen niet toereikend zijn voor het identificeerbaar schrijnend beeldgebruik van nu. Maar een probleem daarbij is dat zulke beelden dermate subjectief zijn dat de informanten geen positief effect verwachten van meer regelgeving op de bijdrage die dit soort beelden leveren.

Daarnaast komt uit het onderzoek een nieuwe set van criteria die een rol spelen bij de keuze voor identificeerbaar beeldgebruik in schrijnende situaties: *privacy*, *relevantie*, *publieksreactie*, *viraliteit* en *beschikbaarheid*. Het verschil in opvatting tussen ombudspersonen en beeldredacteurs is te zien in de prioritering van de vijf criteria. Ombudspersonen vinden publieksreactie belangrijker dan de relevantie voor het verhaal, in de ogen van beeldredacteurs is dit andersom. De grootste problemen die zich voordoen bij identificeerbaar schrijnend beeldgebruik zijn de tolerantiekloof tussen journalist en toeschouwer, de overgevoeligheid voor privacy in de huidige samenleving, de discussie binnen de redactie en de contextafhankelijkheid.

Voor beeldredacties is het belangrijk om meer aandacht te besteden aan het geven van context bij het discutabele beeld. Door meer context te geven wordt het publiek meer betrokken in het beslisproces van schrijnende beeldkeuze en wordt de kloof hopelijk meer gedicht. Dit kan op verschillende

manieren: in de vorm van een motiveringskader naast een afbeelding, een artikel met uitleg over een gebeurtenis en de afgebeelde persoon, het toevoegen van meer beelden waar niet enkel het schrijnende karakter centraal staat of een interview met de afgebeelde persoon, nabestaande of fotograaf.

Daarnaast zouden hoofdredacties er goed aan doen om adviserende richtlijnen op te stellen die op basis van eerder gemaakte keuzes door de krant bepaald beeldgebruik adviseren aan hun beeldredactie. Ten slotte lijken ombudspersonen soms meer negatieve dan positieve kanten te zien aan identificeerbaar schrijnend beeldgebruik. De ombudspersoon zou identificeerbaar schrijnend beeld meer vanuit een functioneel oogpunt moeten zien en beschrijven in columns, om op die manier lezers mee te nemen in die benadering en de kloof tussen lezer en beeldredacteur op te beperken.

Het onderzoek is uitgevoerd bij een selectie van vier kwaliteitskranten. Wanneer meer kranten en meer beeldredacteurs zouden worden opgenomen in het corpus, zouden de conclusies breder te generaliseren zijn. Ook zouden voor vervolgonderzoek de beleidsmakers – de hoofdredacteurs – en de afgebeelde slachtoffers en nabestaanden kunnen worden meegenomen in het onderzoek om een nog uitgebreider beeld van de situatie te schetsen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
1 Inleiding	8
1.1 Verandering binnen de Nederlandse krantenpraktijk	8
1.2 Privacy in Europa	8
1.3 Eerder onderzoek naar privacy en redactionele keuzes	9
1.4 Onderzoeksvraag en hypothese	10
1.5 Waarde en relevantie van het onderzoek	10
1.6 Onderzoeksopzet	11
2 Theoretisch kader en achtergrond	12
2.1 Functie van beeld in de journalistiek	12
2.2 Functies van identificeerbaar schrijvend beeld	13
2.3 Criteria voor de schrijvende beeldkeuze	14
2.4 Afbakening van de journalistieke professie	17
2.4.1 Beeldredacteuren en ombudspersonen	17
2.4.2 Burgerpaparazzi versus professionele journalistiek	18
3 Onderzoeksmethode	21
3.1 Beeldrichtlijnen en columns	21
3.2 Semigestructureerde diepte-interviews	21
3.2.1 Topiclist en sensitizing concepts	22
3.2.2 Analysemethode semigestructureerde diepte-interviews	23
3.3 Selectie van ombudspersonen en beeldredacteuren	23
4 Resultaten: Analyse van beeldrichtlijnen en columns	26
4.1 Regelgeving en beeldrichtlijnen	26
4.2 Columns over identificeerbaar schrijvend beeldgebruik	32
4.2.1 Beeldcultuur	33
4.2.2 Toestemming en privacy	34
4.2.3 Nieuwswaarde	36
4.2.4 Subjectiviteit	37
5 Resultaten: Analyse van semigestructureerde diepte-interviews	39
5.1 Behoefte aan richtlijnen	39
5.2 Ontwikkeling van de beeldcultuur	41
5.3 Criteria voor schrijvende beeldkeuzes	43
5.4 Knelpunten oplossen	49
5.5 Casus: Alan Kurdi	54

6	Discussie.....	56
6.1	Beperkte richtlijnen	56
6.2	Een nieuwe set criteria.....	56
6.2.1	Vergelijking tussen ombudspersonen en beeldredacteuren	58
6.2.2	Ontwikkeling van de beeldcultuur.....	59
6.3	Functies van identificeerbaar schrijvend beeld	60
6.4	Beperkingen van de resultaten.....	60
6.5	Vervolgonderzoek	61
7	Conclusie.....	63
7.1	Huidige medianormen en opvattingen.....	63
7.2	Nieuwe criteria en knelpunten.....	64
7.3	Implicaties	64
7.4	Bijdrage aan de wetenschap	66
7.5	Methodologische beperkingen en vervolgonderzoek.....	66
	Bibliografie.....	68
	Bijlagen	73
	Bijlage 1: Termenlijst.....	73
	Bijlage 2: Afbeeldingen interviews	74
	Bijlage 3: Interview Sjoerd de Jong (ombudspersoon NRC)	77
	Bijlage 4: Interview Annieke Kranenberg (oud-ombudspersoon de Volkskrant)	84
	Bijlage 5: Interview Edwin Kreulen (ombudspersoon Trouw)	88
	Bijlage 6: Interview Huub Evers (ombudspersoon De Limburger)	95
	Bijlage 7: Interview Pauke van den Heuvel (plaatsvervangend chef fotoredactie NRC).....	105
	Bijlage 8: Interview Veronique Smedts (chef fotoredactie de Volkskrant)	112
	Bijlage 9: Interview Danusia Schenke (art director Trouw).....	123
	Bijlage 10: Interview Remy Frints (coördinator beeld De Limburger).....	134

1 Inleiding

‘Bij ebola in Afrika zag je lijken, bij corona in het Westen pleepapier’, kopte *NRC* in juni 2021 als Nederland het einde van de coronacrisis nadert (Sharifi, 2021). De Afrikaredacteur behandelt in haar artikel de vraag hoe een epidemie wereldwijd beeldend wordt vastgelegd. Waar West-Europese journalisten de Afrikaanse ebola-epidemie in beeld brachten door een overschot aan lijken af te beelden, beelden ze hun eigen werelddeel tijdens de coronapandemie veel minder schrijnend af door wc-papier, zingende mensen op balkons en hygiënepompjes te laten zien. Daarnaast is er een procedureel verschil; in Europa krijgen journalisten enkel via officiële wegen toestemming om dit leed vast te leggen, terwijl de toegang tot dit leed in Afrika vaak sneller en makkelijker geregeld is. Fotojournalisten verschillen in mening over de oplossing; de een pleit ervoor om ook in West-Europa dichterbij het schrijnende leed te komen, de ander pleit er juist voor om in Afrika ook wat meer afstand te nemen.

1.1 Verandering binnen de Nederlandse krantenpraktijk

Hoe schrijnende situaties als de epidemieën hierboven moeten worden afgebeeld – met of zonder menselijk leed en identificeerbaar of juist niet – wordt al een geruime tijd bediscussieerd, zowel binnen krantenredacties als tussen redacties en het publiek. Deze discussie wordt onder andere gevoerd in de columns van ombudspersonen. De ombudspersoon is de huiscriticus van een krant die ethische thema’s bespreekt in een eigen column (Evers, Groenhart & Groesen, 2009, p. 35).

Met schrijnende beelden worden beelden in schokkende, afschuwelijke situaties bedoeld. Hierbij kan worden gedacht aan oorlogen, rampen, overlijden, ziekte en crisis. De verdrinkingsdood van een vader en zijn dochttertje in de Noord-Amerikaanse rivier Rio Grande (figuur 1) werd in 2019 door menig krant in beeld gebracht. In Nederland kozen *Trouw* en *De Telegraaf* als enige kranten om deze foto niet te publiceren. Volgens Adri Vermaat, toenmalig ombudspersoon van *Trouw*, paste dit bij ‘de norm dat *Trouw* close-upbeelden van lijken of zware verwondingen niet plaatst’ (2019). De krant leek dus weg te willen blijven van identificeerbare foto’s: beeld waarop mensen herkenbaar zijn afgebeeld. Echter, het was dezelfde krant die vier jaar eerder als enige Nederlandse kwaliteitskrant het beeld van de aangespoelde Syrische vluchteling Alan Kurdi (figuur 2) direct op haar voorpagina plaatste. Het lijkt dus of *Trouw* met de jaren voorzichtiger is geworden, terwijl de concurrentie juist meer grenzen opzoekt.

1.2 Privacy in Europa

Williams, Nurse & Creese (2016, p. 1) stellen dat veel mensen beweren privacy hoog in het vaandel te hebben, maar hun gedrag veelal het tegendeel doet lijken. Doordat sociale media en internet

Figuur 1: de verdrinken Óscar Alberto Martínez Ramirez en zijn dochter Valeria, aangespoeld aan de oever van de Rio Grande. [Beeld: Julia Le Duc/AP]

Figuur 2: Alan Kurdi, de driejarige aangespoelde vluchteling aan de Turkse kust met een hulpverlener naast zich. [Beeld: Nilüfer Demir/AFP]

blootstelling aan andermans identiteiten en privégegevens vergemakkelijken, raakt de behoefte aan privacybescherming achtergesteld (Allen, 2012). Zo zou men bij identificeerbaar schrijvend beeld dus terughoudend zijn, maar zou de praktijk gewaagdere keuzes aantonen. In mei 2018 werd een nieuwe Europese wetgeving omtrent dit onderwerp ingevoerd. De *Algemene verordening gegevensbescherming* (ook wel AVG) maakt het verstrekken van informatie over de identiteit van derden lastiger. Journalisten vormen een uitzondering op deze regelgeving, omdat het belang van informatieoverdracht dermate groot kan zijn dat het de bescherming van privacygevoelige gegevens overstemt. Ondanks dat is de algemene tendens omtrent privacy in de Nederlandse samenleving steeds kritischer aan het worden. Deze kritische noot stelt journalisten voor nieuwe uitdagingen zoals het definiëren van de grens wanneer je een slachtoffer en diens naasten belast wanneer je een herkenbaar gezicht of lichaam afbeeldt. Om een positie in dit vraagstuk in te nemen, stellen instanties journalistieke richtlijnen op. Echter, deze richtlijnen bevatten vaagheden, zoals die van de *Nederlandse Vereniging van Journalisten* (NVJ): ‘... tenzij met de publicatie een groot maatschappelijk belang is gediend’. Wanneer kan een publicatie dan als maatschappelijk belangrijk worden gerekend?

1.3 Eerder onderzoek naar privacy en redactionele keuzes

Een krantenartikel heeft beeld nodig om het internet, maar ook de concurrentie van video en televisie bij te kunnen blijven benen (Bednarek & Caple, 2010, p. 11). Onder andere om die redenen wordt veel onderzoek naar beeld en het gebruik ervan verricht. Om te onderzoeken wat effecten van beeld kunnen zijn, stellen Caple & Bednarek (2016, p. 445) twee perspectieven op waarin beeld kan worden geplaatst: content en cameratechniek. Bij het afbeelden van slachtoffers in schrijvende situaties zijn beide perspectieven cruciaal: het onderwerp dat wordt afgebeeld is belangrijk, maar ook de vraag op welke manier dit gebeurt: identificeerbaar of niet?

Eerder werd al onderzoek gedaan naar redactionele (beeld)keuzes bij schrijvende gebeurtenissen. Deze studies richten zich vooral op de functies van schrijvende beelden en de waarde die journalisten hieraan verbinden. Onderzoek naar afwegingscriteria is opkomend, zo worden door onder andere Morse (2017) privacy en verhaalbijdrage tegenover elkaar gezet. Het Nederlandse krantenlandschap is nog niet meegenomen in dit soort onderzoek. Volgens verschillende onderzoekers

(De Smaele, Geenen & De Cock, 2017; Jones, Finkelhor & Beckwith, 2010; Keith, Schwalbe & Silcock, 2006) verdient dit type onderzoek nog meer aandacht. Bij deze beeldkwesties wordt identificeerbaarheid namelijk veelal achterwege gelaten en niet als aparte mogelijkheid voor afbeelden besproken. Wanneer identificeerbaarheid van een persoon wel als losstaand aspect wordt onderzocht, richten studies zich vooral op de keuze voor het tekstueel vrijgeven van identiteit, niet op de beeldende identificatie.

1.4 Onderzoeksvraag en hypothese

Met dit onderzoek wil ik een antwoord vinden op de volgende onderzoeksvraag:

Hoe functioneren gangbare medianormen en opvattingen omtrent het identificeerbaar schrijnend afbeelden van slachtoffers in de Nederlandse krantenpraktijk, afgaande op ombudspersonen en beeldredacteurs van Nederlandse kranten?

De verwachting is dat de huidige medianormen niet toereikend zijn voor journalisten die met dit type beelden te maken krijgen, de richtlijnen zouden nog te veel onduidelijkheden voor beeldredacteurs met zich meebrengen. De verwachting is dat ombudspersonen en beeldredacteurs verschillen in opvattingen omtrent dit beeldgebruik. Fotoredacteurs kunnen de verantwoordelijkheid voor hun keuzes bij de krant waar ze werkzaam zijn leggen en durven om die reden waarschijnlijk meer risico te nemen. Ombudspersonen handelen veelal vanuit lezersperspectief – immers, de onderwerpen die ze in columns aanstippen komen vaak uit lezersbrieven – en kijken hierdoor meer als buitenstaander naar de redactionele praktijk dan dat beeldredacteurs dat doen. De hypothesen kunnen als volgt worden weergegeven:

Hypothese 1: Huidige medianormen en richtlijnen zijn niet toereikend voor journalisten die met dit beeld werken.

Hypothese 2: Ombudspersonen en beeldredacteurs verschillen in hun opvattingen over identificeerbaar schrijnend beeldgebruik.

Hypothese 2.1: Ombudspersonen staan meer terughoudend tegenover identificeerbaar schrijnend beeldgebruik dan beeldredacteurs.

1.5 Waarde en relevantie van het onderzoek

Door kwalitatief onderzoek uit te voeren, kan wetenschappelijk inzicht worden gecreëerd over de huidige discussie en verdeling van opvattingen in het Nederlandse krantenlandschap omtrent identificeerbaar schrijnend beeldgebruik. Eerdere onderzoeken focusten zich niet op de digitale middelen die mogelijk een rol spelen in het afwegingsproces, daarnaast werd eerder enkel op de afweging gefocust en werden knelpunten omtrent dit onderwerp en oplossingen daarvoor achterwege gelaten. Met dit onderzoek worden deze aspecten wel meegenomen.

Daarnaast kan dit onderzoek redacteuren een handvat bieden bij hun werk en hun beeldselectieprocedure. Immers, er wordt in kaart gebracht wat de algemene tendens rondom dit onderwerp is binnen een selectie van enkele Nederlandse kwaliteitskranten. Met de studie kan ook worden geprobeerd de ideaalvisie en praktijk dichter bij elkaar te brengen en kunnen redacties hier hun voordeel mee doen meer naar dit ideaalbeeld te handelen. Ook kan het onderzoek inzicht bieden in werkwijze van kranten, waardoor een lezer van een krant na het lezen van dit onderzoek beslissingen van een krantenredactie beter zou kunnen begrijpen bij het zien van schrijvend beeld.

1.6 Onderzoeksopzet

Om tot een antwoord op de onderzoeksvraag te komen voer ik kwalitatief onderzoek uit. Allereerst worden in het theoretisch kader en achtergrond (hoofdstuk 2) eerdere onderzoeken rondom het thema van dit onderzoek besproken: functies van beeld binnen de journalistiek en specifiek identificeerbaar schrijvend beeld, criteria voor de keuze hiervoor of -tegen, en de functie van de twee expertgroepen. De onderzoeksmethode, verder toegelicht in hoofdstuk 3, bevat allereerst een analyse van richtlijnen van onder andere andere de vier kranten en columns van hun ombudspersonen. De kranten die aan bod komen zijn *NRC*, *de Volkskrant*, *Trouw* en *De Limburger*.

Verschillende *sensitizing concepts* vormen op basis van de behandelde literatuur een uitgangspunt voor de semigestructureerde diepte-interviews die worden afgenomen bij twee expertgroepen van de vier Nederlandse kranten. Hierin wordt de ombudspersoon als de representatie van de ideaalvisie voor de krant gezien, waar de beeldredacteur als ervaringsdeskundige wordt gezien. Nadat de resultaten van deze analyses (hoofdstuk 4 en 5) uiteen zijn gezet, worden de belangrijkste bevindingen besproken en met de literatuur vergeleken in de discussie (hoofdstuk 6). Ook wordt hierin mogelijk vervolgonderzoek op basis van de resultaten gepresenteerd. Het onderzoek eindigt met een conclusie waarin nogmaals de belangrijkste bevindingen worden besproken en zowel methodologische beperkingen als adviezen voor drie doelgroepen worden aangekaart (hoofdstuk 7).

2 Theoretisch kader en achtergrond

Onderzoek naar de ethiek van schrijvend beeld bestaat uit vier aspecten: digitale fotobewerking, fotografische beslissingen, redactionele beslissingen en beeldrichtlijnen, aldus Schwalbe (2005). Dit onderzoek focust zich op de laatste twee aspecten. In dit hoofdstuk wordt een theoretische achtergrond geschetst over deze twee aspecten. Aan bod komen de functies van beeld in de journalistiek (2.1), functies van schrijvend en identificeerbaar beeld (2.2) en redactionele afwegingen die hier volgens eerdere studies bij komen kijken (2.3). Dit vormt een theoretische fundering voor het kwalitatief onderzoek dat in hoofdstuk 3 wordt toegelicht. Ook wordt de achtergrond van de functies van ombudspersonen en beeldredacteurs onder de aandacht gebracht en wordt journalistiek beeldgebruik binnen de theorie van *boundary work* geplaatst (2.4). Termen die om verdere definitie of precisering zouden kunnen vragen zijn opgenomen in de termenlijst in bijlage 1.

2.1 Functie van beeld in de journalistiek

Al sinds beeld bestaat wordt onderzoek gedaan naar de toegevoegde waarde hiervan bij nieuws en geschreven tekst. Wanneer de bijdrage van beeld in een artikel gelijk als of hoger dan die van de geschreven tekst is, spreken Bednarek & Caple (2010, p. 10) van een multi-semiotisch verhaal. Door de ontwikkeling van beeld komt dit steeds vaker voor. Doordat beeld steeds minder enkel illustratief wordt gebruikt, zijn nieuwsfoto's bijna altijd retorisch van aard (Kjeldsen, 2014, p. 200). Beeld geeft altijd extra context bij een verhaal, aangezien het altijd meer elementen toont dan eigenlijk noodzakelijk is voor de beoogde boodschap. Wanneer lezers aan beeld worden blootgesteld, krijgen ze te maken met het psychologische effect van *active involvement*: de lezer wordt onbewust visueel betrokken bij het nieuws waardoor hij/zij zich actief onderdeel van het verhaal voelt.

Onderzoekers hebben verschillende opvattingen over de mate waarin beeld een bijdrage aan tekst kan leveren. Zo stelt Sontag (2004, p. 2) dat beelden kunnen fungeren als *memorizing freeze-frames*; het prent herinneringen in je gedachten. Volgens Koetsenruijter (2021 – te verschijnen) is beeld enkel in drie situaties van toegevoegde waarde: wanneer er extra informatie in verborgen zit, wanneer er minder ruimte in beslag wordt genomen dan tekstuele omschrijving en wanneer de afbeelding een verduidelijkende werking heeft.

Een andere benadering is de *newsworthiness*-theorie (Bednarek & Caple, 2010, p. 10; Caple, 2013, p. 26; Harcup & O'Neill, 2016). Volgens deze theorie bepalen verschillende aspecten of een gebeurtenis nieuwswaardig is of niet. Beeld kan volgens deze onderzoekers bijdragen aan in totaal zes nieuwswaarden: *reference to elite persons*, *personalization*, *negativity*, *conflict*, *composition* en *aesthetics*. *Aesthetics* en *composition* zijn de enige nieuwswaarden die niet door tekst kunnen worden benadrukt, paginaopmaak (en dus ook het bijbehorende beeld) kan een lezer namelijk uitnodigen een artikel tot zich te nemen.

2.2 Functies van identificeerbaar schrijnend beeld

De dood en verwonding blijkt een van de belangrijkste factoren voor de *newsworthiness* van schrijnende beelden (Keith et al., 2016). Immers, het zien van verwondingen en dood duidt op een combinatie van de nieuwswaarden *conflict*, *personalization* en *negativity*. Hoe negatiever het nieuws, hoe sneller mensen het willen lezen. Volgens Campbell (2004, p. 71) en Kjeldsen (2014) vertellen beelden op zichzelf geen eigen verhaal, maar het zien van bijvoorbeeld een beschadigd lichaam kan wel bijdragen aan de kracht van een verhaal. Dit komt omdat er een concrete context wordt getoond waar een lezer zich mee kan identificeren. Dit sluit aan bij de nieuwswaarde *personalization*. Los van deze nieuwswaarden vervult identificeerbaar schrijnend beeld een aantal functies. De vier functies worden hieronder besproken en tot slot schematisch weergegeven (figuur 3).

Bevestigen

Identificeerbaar schrijnend beeld kan allereerst als een wezenlijke bevestiging fungeren van verwonding of overlijden van een slachtoffer in schrijnende situatie (Hanush, 2012). In tegentelling tot tekst, geeft beeld een natuurgetrouwe weergave van een situatie, het is als een spiegel van de wereld. Tekst kan om deze realistische situaties heen draaien. Dit sluit aan bij de retorische logosfunctie binnen de argumentatietheorie (Van den Broek et al., 2010, p. 90-92). De logosfunctie van argumentatie omvat alle elementen die bijdragen aan de argumentatie van een propositie, ook wel stelling. Door puur bewijs te leveren dat een persoon als slachtoffer kan worden gezien, wordt een argument, in dit geval de overtuiging van een artikel, sterker (Kjeldsen, 2014, p. 207).

Verbeelding uitsluiten

Volgens Joffe (2008) is een groot verschil tussen tekst en beeld dat beeld mensen minder rationeel laat nadenken dan tekst dit doet. Husselbee & Adams (1996) sluiten hierbij aan: in tegenstelling tot tekst laat beeld niets aan het toeval over. Bij het lezen van tekst bepaalt een lezer onbewust zelf welke schrijnende beelden er wel of niet in gedachten opkomen en hoe de omschreven situatie eruitziet. Door beeld wordt deze eigen interpretatie vermeden, aangezien de voorstelling al voor de lezer wordt gemaakt. Hierom vervult identificeerbaar schrijnend beeld deze functie nog sterker dan niet-identificeerbaar schrijnend beeld; de lezer verplaatst zich in het slachtoffer en kan de situatie niet meer enkel als buitenstaander aanschouwen.

Emotioneren

Een derde functie is volgens Borah (2009) het emotioneren van het publiek. Dit is een algemene beeldfunctie die extra wordt benadrukt in het geval van schrijnend beeld. Door met pathotechnieken – in dit geval visuele middelen die inspelen op emotie – nadruk te leggen op het gevoel dat je bij het publiek wilt overbrengen, wordt overtuigen makkelijker (De Jong, 2012).

Jenni & Loewestein (1997) spreken van het *identifiable victim effect*. Dit wil zeggen dat er meer publieke respons komt op te identificeren slachtoffers in het nieuws. Dit komt volgens hen onder andere door de levendigheid van het beeld. Wat hieraan bijdraagt is de *ideal victim theory* van Greer (2007, p. 4) waarbij vrouwen, kinderen en ouderen afbeelden het meeste lezerseffect bewerkstelligt. Soko & Majstorović (2019) bevestigen dit met een onderzoek naar het afbeelden van kindvluchtelingen in Kroatische kranten dat het kind wordt vaak gebruikt als lokaas voor het publiek, ook wanneer het afgebeelde kind niet voorkomt in bijbehorend artikel. Ook de *proportion of the group* is hier een oorzaak van: hoe kleiner de afgebeelde betrokken groep, hoe meer iemands emotie wordt beïnvloed (Västfjäll et al., 2017, p. 640). Ook wordt meer aandacht getrokken wanneer emotionele beelden prominenter aanwezig zijn, in dit geval een slachtoffer (Van den Broek et al., 2010). De lokaas-functie kan ook worden gezien als het opwekken van sensatie. Hoe meer sensatie een eerste oogopslag oplevert, hoe sneller een lezer meer wil weten.

Symboliseren

Zelizer (2010) schrijft aan het afbeelden van overleden slachtoffers onder andere een symboliserende functie toe. Dit beeld kan fungeren als symbool voor de gehele situatie waar het slachtoffer zich in bevindt. Het symbooleffect is sterker wanneer het gaat om niet-identificeerbare slachtoffers, omdat dit eerder een associatie oproept met een grotere groep. Zelizer maakt onderscheid tussen het *die-* en *about-to-die*-beeld. Een *about-to-die*-beeld is minder aanstootgevend en staat sneller symbool voor een grotere situatie. Een *about-to-die*-weergave zou daarbij een idee van persoonlijke strijd achterlaten, tegenover een opgegeven gedachte wanneer een overleden persoon wordt afgebeeld. Een term die hierbij een rol speelt is de iconische foto: een krachtig beeld dat in het collectieve geheugen wordt opgenomen en het publieke debat bepaalt (Cohen, Boudana & Frosh, 2018, p. 453).

2.3 Criteria voor de schrijnende beeldkeuze

Lichamen worden over het algemeen meer afgebeeld wanneer een gebeurtenis zich ver weg afspeelt. Zo zouden westerse media vooral slachtoffers uit derdewereldlanden in Azië en Afrika identificeerbaar afbeelden (Fishman & Marvin, 2003; Sontag, 2013). Winkler, El Damenhory, Dicker

Figuur 3: functies van identificeerbaar schrijnend beeld.

Functie	Toelichting	Toevoeging identiteit
Bevestigen ^a	Wezenlijk zwart-op-witbewijs dat er slachtoffers zijn gevallen, overtuigende werking.	Bewijs dat het om echte mensen gaat en dat er een serieus probleem is.
Verbeelding uitsluiten ^b	Er wordt niets aan eigen interpretatie van de lezer overgelaten. Dit kan zowel bewust als onbewust.	Verplaatsen in het slachtoffer in plaats van de rol van de buitenstaander.
Emotioneren ^c	De lezer aanspreken door op emotie in te werken, hieronder valt ook de functie van aantrekkelijkheid	Concretisering van de persoon in het verhaal emotioneert meer. Hoe kleiner de groep, hoe schokkender, hoe aantrekkelijker.
Symboliseren ^d	Schrijnende beelden staan symbool voor een grotere situatie waarin het slachtoffer zich bevindt.	Identiteit tonen zorgt voor een minder symboliserende werking.

^a Hanush, 2012; ^b Husselbee & Adams, 1996; ^c Borah, 2009; ^d Zelizer, 2010

& Lemieux (2019) kwamen tot dezelfde conclusie in hun onderzoek naar het afbeelden van de dood in Engels en Arabisch ISIS-nieuws. Engelse media waren minder subtiel bij het afbeelden van situaties en gebeurtenissen rondom ISIS dan de Arabische media. De keuze voor identificeerbare schrijnende beelden is volgens verschillende onderzoeken afhankelijk van zes criteria. Deze criteria worden een voor een uitgelegd en ten slotte weergegeven in een zelf samengesteld schema op basis van de verkregen informatie (figuur 4).

Verhaalbijdrage

Allereerst bestaat afweging op basis van de verhaalbijdrage die een beeld heeft. Journalisten willen een situatie verslaan zoals de situatie écht is, niet zoals het ook had kunnen zijn (Zelizer, 2010, p. 28). Dat wil zeggen dat altijd naar de waarheid zou moeten worden gestreefd. De Smaele et al. (2017) onderzochten afwegingen die Vlaamse redacties maken omtrent beeldgebruik. In schrijnende situaties worden schokkende beelden niet geprefereerd, maar ook zeker niet omzeild wanneer dit bijdraagt aan de nieuwswaarde. Het belangrijkste criterium voor de Vlaamse redacteuren blijft nog altijd de mogelijkheid om het verhaal te vertellen door middel van essentiële informatie. Hetzelfde geldt voor het identificeerbaar afbeelden van personen; als dit een andere bijdrage aan het verhaal oplevert dan de geschreven tekst, dan is het de moeite waard identificeerbaar beeld te gebruiken.

Volgens Caple (2013) moet de *semantic tie* van een foto mee worden genomen in de afweging om de foto wel of niet te publiceren. Met deze term wordt de overeenkomst tussen foto en tekst bedoeld; wanneer een andere situatie wordt weergegeven in beeld dan dat de tekst doet, dan is de *semantic tie* relatief groot en is de bijdrage van de foto groter. Er wordt zo een extra dimensie toegevoegd aan het nieuws. Gedetailleerd kan al snel meer informatie vrijgeven dan enkel tekst dat kan doen. Dit komt doordat beelden automatisch meer informatie en details tonen dan de bedoelde boodschap nodig heeft om juist over te komen. Wanneer een slachtoffer bijvoorbeeld gewond wordt afgebeeld in een ziekenhuisbed, is niet ieder deel van de omgeving nodig om de boodschap te begrijpen. Toch geeft die omgeving je nieuwe informatie over de situatie waarin iemand verkeert.

Esthetiek

Ook esthetiek is een belangrijke afweging voor journalisten die veel met beeld te maken hebben in hun werk. Voor een beeldredacteur brengt het vak van beeldselectie twee taken met zich mee: enerzijds moet er rekening worden gehouden met de rechten van alle betrokkenen, anderzijds is het een verantwoordelijkheid om mooi en sprekend beeld te publiceren (Calain, 2013, p. 284). Een lezer is sneller geneigd een artikel te lezen wanneer het grafisch goed in elkaar zit. Zo is het individueel afbeelden van een slachtoffer grafisch voordeliger voor een krant, aangezien dit esthetisch beter aanslaat dan het afbeelden van een grote groep middels een *long shot*. Hoe herkenbaarder de personen, hoe esthetischer de beelden (Potter & Smith, 2000). Dit grafische aspect wordt volgens de studie van Potter & Smith als belangrijkste aspect gezien.

Impact op het publiek

Volgens Keith et al. (2006) houden redacteuren sterk rekening met de mogelijke impact op het publiek, vooral wanneer het gaat om waarderingsreactie. Als een redacteur een te publiceren beeld zelf al bijna niet kan verdragen, dan zal een lezer hier waarschijnlijk nog slechter op reageren wanneer het onverwachts komt. Een identificeerbaar beeld van een slachtoffer zal op basis van de emotionerende en symboliserende beeldfunctie meer effect hebben dan een anoniem slachtoffer, waardoor de impact nog groter is en er nog beter moet worden nagedacht over het publiceren hiervan.

Privacy

Een zeer actueel aspect bij de overweging is privacy, de enige afweging omwille van de slachtoffers zelf. Het beschermen van privacy is in strijd met het recht tot informeren dat journalisten hebben. Volgens onder andere Morse (2017) is privacy van de afgebeelde persoon belangrijker dan de nieuwswaarde. Dit is in strijd met de opvatting van Potter en Smith (2000). Echter, redacties lijken privacybescherming niet altijd te waarborgen. Volgens Kratzer & Kratzer (2003) worden redactionele ethische codes over het algemeen als minder belangrijk beschouwd dan persoonlijke ethische keuzes van de journalist en de politieke context in een land.

Door technieken als *blurring* en *blocking* kunnen personen die niet op een foto horen geanonimiseerd worden weergegeven (Vishwamitra, Knijnenburg & Kelly Cain, 2017; Hasan et al., 2020). Hiermee heeft een redactie de mogelijkheid in te spelen op de vraag naar privacy, maar worden tegelijkertijd functies als emotioneren en bevestigen minder sterk gemaakt. Privacybescherming verlaagt in een dergelijk geval dus de verhaalbijdrage van een afbeelding.

Maatschappelijk belang

Uit richtlijnen van de *Nederlandse Vereniging voor Journalisten* en het *Genootschap van hoofdredacteuren* blijkt al dat richtlijnen omtrent identificeerbaar beeld grotendeels een mogelijkheid tot het maken van uitzonderingen bevatten wanneer termen als ‘maatschappelijk belang van de publicatie’ worden aangehaald (NVJ, 2020). Dit belang is dan ook van grote bijdrage bij de afweging (Evers, 2021 – te verschijnen). Dit ligt enigszins in het verlengde van de verhaalbijdrage. In plaats van het belang voor het verhaal dat moet worden overgedragen, draait dit criterium juist om de invloed die een fotopublicatie kan hebben op de maatschappij. De waarde van een foto wordt veroorzaakt door de functies die zijn besproken in paragraaf 2.2.

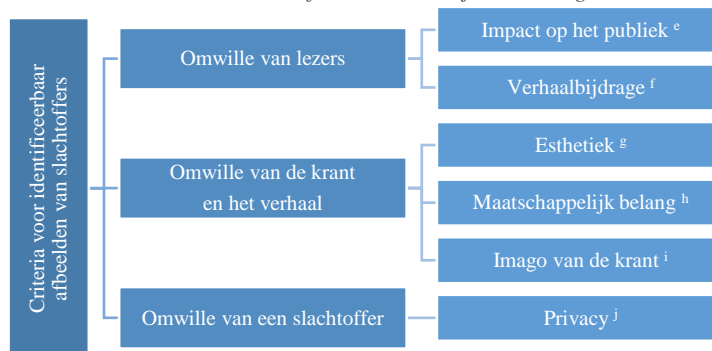
Imago

Door de lezer te emotioneren en een identificeerbaar schrijnend beeld te publiceren, wordt een verhaal persoonlijk gemaakt. Volgens Borah (2009) beelden kranten menselijke slachtoffers vaak af in een frame van *human interest* en *lives lost*, waarmee ze hun imago voor de lezer meer persoonlijke betrokkenheid en empathie proberen te geven. Fahmy (2005) stelt dat de politieke situatie op de plek

van gebeurtenis ook invloed heeft op het fotoselectieproces. Wanneer rekening wordt gehouden met eigen imago, moet dus ook worden bedacht dat de politieke positie van een krant wordt beïnvloed door wat er wordt gepubliceerd en de manier waarop dit gebeurt. In deze situaties moeten kranten dus kiezen tussen twee uitgangspunten; wil de krant een persoonlijke betrokkenheid bij dit onderwerp creëren vanuit haar kant of wil de krant met enige afstand verslag doen van de gebeurtenis? Dit is een afweging die schaars terugkomt in de literatuur terugkomt, maar toch de moeite waard is om mee te nemen in het onderzoek.

In figuur 4 worden de criteria die in deze paragraaf zijn besproken uiteengezet in een schema en onderverdeeld in keuzes die omwille van lezers, de krant en het verhaal, en een slachtoffer worden meegenomen.

Figuur 4: redactionele criteria voor identificeerbaar schrijvend beeldgebruik.

^e Keith et al., 2006; ^f De Smaele et al., 2017; ^g Calain, 2013; ^h Evers, 2021; ⁱ Borah, 2009; ^j Morse, 2017

2.4 Afbakening van de journalistieke professie

Richtlijnen van kranten horen over het algemeen thuis in een stijlboek. Een stijlboek – ook bekend onder andere termen – biedt journalisten handvatten om hun werk in goede en consistente stijl te verrichten (De Jong, 2016, p. 15). Fasold (1990) onderzocht de effectiviteit van deze stijlboeken in Amerika als een van de eerste onderzoekers. Het ging hierbij weliswaar om taalkwesties, maar stijlboeken bleken daadwerkelijk taalverandering in de kranten als effect te hebben. Na dit onderzoek brachten meer media een stijlboek uit om verantwoording af te leggen aan het publiek over taalkeuzes die ze maakten. Hieronder zullen de beroepsfuncties van beeldredacteurs en ombudspersonen worden uitgelicht (2.4.1) en zal de vergelijking worden gemaakt met *boundary work* (2.4.2).

2.4.1 Beeldredacteurs en ombudspersonen

Deze studie gaat in op opvattingen van ombudspersonen en beeldredacteurs. Een beeldredacteur heeft volgens De Smaele et al. (2017) onder andere als doel een fotograaf zo transparant mogelijk te laten werken. De fotograaf schiet nieuwsfoto's bij artikelen, beeldredacteurs selecteren en publiceren. Als fotografen zich professioneel zouden bezighouden met wat er ethisch wel en niet

verantwoord is om in een beeld vast te leggen en te tonen aan publiek, is hun werk niet snel en volledig genoeg en is het redactioneel aantrekkelijk om beeld van een burgerfotograaf te gebruiken. Deze hoeft zich namelijk niet tot minder bezig te houden met factoren als privacy en publiekeffecten bij het nemen van foto's. Hierom is deze taak besteed aan een beeldredacteur nadat is gefotografeerd.

De ombudspersoon is in het leven geroepen omdat de kritiek op media-instanties steeds feller werd. De ombudspersoon kan enerzijds verontschuldigend worden gezien als lezersredacteur die reacties van het publiek afhandelt, maar ook als huiscriticus die een controlerende rol aanneemt ten opzichte van de journalisten (De Jong, Opgenhaffen & Van der Steenhoven, 2020, p. 5). Volgens Meyers (2000, p. 254) kan een effectieve ombudspersoon de geloofwaardigheid van het medium bevorderen omdat er een transparante en zichtbare objectieve autoriteit rondloopt op de redactie.

De ombudspersoon denkt idealiter grotendeels vanuit lezers, van wie hij/zij brieven ontvangt. Deze brieven worden geschreven en gepubliceerd met twee publieksgroepen in het achterhoofd: de ombudspersoon als directe ontvanger en het grotere publiek dat het commentaar zal lezen (Torres da Silva, 2004, p. 250). Volgens Evers (2012, p. 232) wordt de ombudspersoon in een steeds lastigere positie gebracht, aangezien veel journalisten door sociale media ook hun eigen verantwoording afleggen aan lezers.

2.4.2 *Burgerpaparazzi versus professionele journalistiek*

Door de multimediale samenleving vervaagt het onderscheid tussen journalisten en buitenstaanders van het vak; iedere burger heeft tegenwoordig via digitale mogelijkheden de kans om bijdrage te leveren aan de informatiestroom (Deuze, 2005, p. 453). Dit geldt ook voor de fotojournalistiek; door de ontwikkeling van telefoon- en amateurcamera's wordt het beroep van de fotograaf in gevaar gebracht.

Thomas Gieryn (1983, in Carlson, 2015, p. 10) introduceerde de theorie van *boundary work*. Met deze theorie probeerde hij de uniciteit van wetenschap in kaart te brengen. Aan de hand van deze theorie kan een discipline worden onderscheiden van alles wat niet tot de discipline behoort. Carlson vertaalde de theorie van Gieryn naar de journalistiek en maakte een afbakening (figuur 5) waarmee de journalistieke professie zich probeert te onderscheiden van amateurjournalistiek. De theorie van Gieryn kent drie algemene vormen van *boundary work*: *expansion*, *expulsion* en *protection of autonomy*. De fotojournalistiek onderscheidt zich vooral door middel van *expulsion*, het verdrijven van alternatieve fotojournalistiek door de waarde van professionele fotojournalistiek te benadrukken, en

Figuur 5: *journalistiek Boundary Work*. Bron: Carlson, 2015

	<i>Participants</i>	<i>Practices</i>	<i>Professionalism</i>
Expansion	Incorporating non-traditional journalists <i>Example:</i> Citizen journalists	Taking over new media practices as acceptable <i>Example:</i> Tweeting as journalistic form	Absorbing new media as acceptable journalism <i>Example:</i> Television and blogging gain entry into professional journalism
Expulsion	Expelling deviant actors <i>Example:</i> Jayson Blair being fired from the <i>New York Times</i>	Expelling deviant practices <i>Example:</i> Dismissing paparazzi photographers	Expelling deviant forms and values <i>Example:</i> Defining partisan news or tabloid news as not journalism
Protection of autonomy	Keeping out non-journalistic informational actors <i>Example:</i> Public relations agents, advertising departments, citizens	Defense of ability to define correct practices <i>Example:</i> The Leveson Inquiry, the legality of classified leaks	Defense from non-professional outsiders <i>Example:</i> Keeping management away from editorial control

protection of autonomy; de niet-journalistieke praktijken worden door een expert bestempeld als autoritair en hiermee worden gescheiden van de journalistieke professie om autoriteit te behouden. De eerdergenoemde burgerjournalistiek is een voorbeeld van een niet-professionele praktijk waarvan de journalistieke professie zich wil onderscheiden, binnen de fotografie ook wel ‘*burgerpaparazzi*’ genoemd (Keith et al., 2006, p. 250). Door drie factoren wordt het voor burgers steeds makkelijker om concurrentie aan te gaan met fotojournalisten: toename in *kwantiteit*, *kwaliteit* en *verspreidingsmogelijkheid* (Van den Broek et al., 2010, p. 210-211). Hiermee in lijn ligt het feit dat burgerjournalisten steeds meer concurrentie vormen voor de professionele journalistiek en dat het publiek ook steeds meer van deze burgerjournalisten accepteert. Door deze verschuiving ontstaan er nieuwe ethische waarden voor journalisten waar zij op moeten inspelen: *participatie*, *transparantie* en *amateurisme* (Andén-Papadopoulos & Pantti, 2013, p. 974).

112-fotografie is een specifieke soort burgerpaparazzi (De Jong, 2012). Burgerfotografen gaan dag en nacht op pad gaan om als eerst bij een ongeval aanwezig te zijn, hier foto’s van te maken en op deze manier fotografische scoops te verkopen aan nieuwsmedia (Hofman, 2019). Echter, er zit ook een gevaar aan zulke beelden. Een burgerjournalist denkt vaak minder na over de beelden die worden gemaakt dan een professionele journalist. Al heeft volgens ander onderzoek vanuit de Universiteit Leiden (De Jong, 2012, p. 18) een 112-fotograaf wel degelijk ethische regels: geen bloed in beeld brengen en geen hulpdiensten in de weg lopen. Om fotografen zonder beperking aan het werk te kunnen laten, is het goed om een redactie een set regels mee te geven om te hanteren bij de besluitvorming voor beeldpublicatie (Keith et al., 2006, p. 255).

In het theoretisch kader is allereerst uiteengezet hoe beeld bij kan dragen aan tekst. De nieuwswaarden waar beeld op kan inspelen zijn *aesthetics*, *reference to elite persons*, *composition*, *negativity*, *conflict* en *personalization*. Identificeerbaar schrijnend beeld benadrukt vooral de laatste drie nieuwswaarden. Identificeerbare schrijnende beelden kunnen vier verschillende functies hebben: bevestigen,

verbeelding uitsluiten, emotioneren en symboliseren. Onder andere vanuit deze functies en eerdere studies zijn zes mogelijke redactionele criteria voor schrijvende beeldkeuze opgesteld: verhaalbijdrage, privacy, impact op het publiek, esthetiek, maatschappelijk belang en de persoonlijke betrokkenheid van de krant. De criteria verhaalbijdrage, privacy en impact op het publiek zijn de factoren die volgens de literatuur het meest bepalend zijn voor de schrijvende beeldkeuze. Om die reden zijn dit de aspecten waarop in ieder geval wordt gefocust binnen deze scriptie.

Ombudspersonen en beeldredacteurs een grote rol in dit scriptieonderzoek. Ombudspersonen kunnen worden gezien als de uitdrager van de ideaalvisie: hij of zij werpt een kritische blik op de redactie als huiscriticus en fungeert tegelijkertijd als lezersredacteur die spreekt vanuit de behoefte van de toeschouwer. De beeldredacteurs kunnen worden beschouwd als de ervaringsdeskundige in de praktijk van schrijvende fotografie. Een beeldredacteur selecteert de beelden, in dit geval foto's, die worden aangeleverd door onder andere fotografen, burgers en andere media voor artikelpublicaties in de krant.

Ook de scheiding van burger- en beroepsjournalistiek zijn onderdeel van de discussie omtrent identificeerbaar schrijvend beeldgebruik. De vager wordende scheiding tussen amateurfotografie en professionele fotojournalistiek is een gevaar voor de fotojournalist, aangezien de amateur minder professionele verantwoordelijkheid heeft dan de journalist. Hierdoor wordt de professionele journalist enigszins beperkt in zijn of haar mogelijkheden ten opzichte van de 112-fotograaf. Daarmee is de taak van beeldselectie voor de beeldredacteur groter geworden en kan het gegeven of een fotograaf wel of geen professional is onderdeel van de afweging van een (beeld)redactie zijn. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksmethode uitgelegd, ook de selectie van ombudspersonen en beeldredacteurs wordt daarin toegelicht.

3 Onderzoeksmethode

Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in de huidige opvattingen van Nederlandse ombudspersonen en beeldredacteuren wat betreft identificeerbaar schrijnend beeldgebruik. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een tweeledige onderzoeksmethode: enerzijds een inhoudsanalyse van huidige richtlijnen en beeldcolumns, anderzijds semigestructureerde diepte-interviews. Deze analysemethoden voor de beeldrichtlijnen en columns (3.1) en diepte-interviews (3.2) worden toegelicht (3.1). Ook wordt de inhoud en analysemethode van de diepte-interviews verklaard. Tot slot wordt ingegaan op de selectie van ombudspersonen en beeldredacteuren (3.3).

3.1 Beeldrichtlijnen en columns

Allereerst wordt een inhoudsanalyse uitgevoerd van de huidige beeldrichtlijnen die gelden binnen de krantenredacties van *NRC*, *Trouw*, *de Volkskrant* en *De Limburger*. Ook de richtlijnen van de algemene Nederlandse Vereniging voor Journalisten (NVJ) en het portretrecht komen aan bod. Hiermee wordt een overzicht opgesteld van de actuele beeldrichtlijnen waar verschillende journalisten rekening mee moeten of kunnen houden, waardoor de formele positie van de kranten binnen de discussie over schrijnend beeld wordt vastgesteld. Ook wordt zo in kaart gebracht hoe afgebakend de regels over dit soort beelden vandaag de dag zijn. De passages van de beeldrichtlijnen die ingaan op schrijnende beelden en het behoud van privacy, al dan niet via beeld, worden geciteerd en deze richtlijnen worden beoordeeld op consistentie.

Naast een inhoudsanalyse van deze beeldrichtlijnen worden ook columns van de geselecteerde ombudspersonen inhoudelijk geanalyseerd. Er wordt geanalyseerd welke onderwerpen het meest aan bod komen en welke mening ombudspersonen innemen over deze onderwerpen. De analyse van richtlijnen en columns vormt een uitgangspunt voor de semigestructureerde diepte-interviews die hierna plaatsvinden. Mogelijk komen in de columnanalyse andere onderwerpen aan het licht dan in de diepte-interviews, of bevestigen de diepte-interviews de urgentie van de discussieonderwerpen juist. Uit in totaal 26 relevante columns wordt geanalyseerd welke discussieonderwerpen er spelen bij de ombudspersonen, daarbij wordt uitgegaan van de drie meest bepalende criteria uit hoofdstuk 2 – *verhaalbijdrage*, *privacy* en *impact op het publiek* – en worden waar mogelijk nieuwe onderwerpen toegevoegd als deze in meerdere columns naar voren komen.

3.2 Semigestructureerde diepte-interviews

Waar de columns enkel laten zien waar de ombudspersonen de afgelopen jaren hun focus op hebben gelegd binnen de discussie over schrijnend beeldgebruik, kunnen interviews ook het verschil in opvattingen met beeldredacteuren vaststellen. Semigestructureerde diepte-interviews lenen zich goed voor het vergaren van opvattingen bij experts. Semigestructureerde diepte-interviews bieden de ruimte

om verschillende kanten op te gaan in een gesprek en om gericht door te vragen op onverwachte invalshoeken. Een volledig gestructureerd interview zou de informant te weinig ruimte geven om eigen aandachtspunten naar voren te brengen, een geheel open interview zou echter te weinig sturing geven binnen het te onderzoeken onderwerp. Het einddoel is met de opgedane kennis uit de interviews en literatuur de huidige stand van zaken in deze discussie te kunnen weergeven, inclusief eventuele knelpunten en oplossingen voor de journalistieke praktijk. Deze semigestructureerde diepte-interviews worden afgenomen bij een selectie van ombudspersonen (3.3) en beeldredacteurs (3.4) van vier verschillende kranten: *NRC*, *Trouw*, *de Volkskrant* en *De Limburger*. Een vergelijking van deze twee groepen zet de ideaalvisie voor een krant van de ombudspersonen tegenover de realistische praktijkervaring van de beeldredacteurs. Ook kunnen zo eventuele sociaal wenselijke antwoorden van beide groepen worden gecheckt bij de andere groep.

Alle data van dit onderzoek zijn verkregen in het voorjaar van 2021. In deze periode zit Nederland nog in de coronapandemie. Om de maatregelen vanuit de overheid in acht te kunnen nemen zijn de interviews via online gesprekstoelen afgenomen. Door een audio- en videoverbinding is de situatie nagenoeg hetzelfde als een live een-op-eengesprek. Het enige verschil is dat de interviewer en de informant zich niet in dezelfde ruimte bevinden. De interviews zijn afgenomen in samenwerking met drie andere masterscriptiestudenten Journalistiek en Nieuwe Media die eenzelfde soort onderzoek uitvoeren. De transcripten van de interviews zijn te vinden in bijlage 3 t/m 10.

3.2.1 *Topiclist en sensitizing concepts*

Om enige structuur te geven aan de interviews, is er een *topiclist* opgesteld (figuur 6). Deze lijst kan veranderen in de interviewfase, de uiteindelijke *topiclist* is te vinden in het resultatenhoofdstuk van de interviews.

De huidige richtlijnen worden met de informanten doorgenomen en de behoefte aan meer van deze richtlijnen wordt bevraagd. Het topic *criteria* wordt gestructureerd aan de hand van *sensitizing concepts* (Blumer, 1954). Deze aanpak is gebaseerd op de studie van Opgenhaffen & Scheerlink (2014), zij deden onderzoek naar het belang van sociale media voor Nederlandse en Vlaamse journalisten. De concepten voor dit onderzoek worden vooraf opgesteld op basis van de bestudeerde literatuur uit het theoretisch kader. De *sensitizing concepts* dienen een structuur te bieden voor de interviews, om zo voor ieder interview een leidraad aan afwegingen te hebben om op in te gaan tijdens de gesprekken, maar wel ruimte te laten voor nieuwe afwegingscriteria en interessante richtingen binnen dit topic. Deze *sensitizing concepts* betreffen de meest wringende afwegingen die in eerdere studies zijn gevonden: *verhaalbijdrage*, *privacy*, *impact op het publiek* en *maatschappelijk belang*.

Onder het topic *ontwikkeling* worden de situaties van vroeger nu met elkaar vergeleken, maar wordt ook ingegaan op de toekomstverwachtingen van de informanten. De casus van Alan Kurdi wordt gebruikt om na te gaan of de omschreven ontwikkelingen binnen de redactie gelijkenissen of verschillen vertonen met de opvatting van de informanten.

Figuur 6: *topiclist semigestructureerde diepte-interviews van het huidige onderzoek*

Topics
Huidige richtlijnen bij het medium omtrent het identificeerbaar schrijnend beeldgebruik
Criteria binnen de redactie voor identificeerbaar schrijnend beeldgebruik
Verskil met ideaalbeeld voor de afweging voor identificeerbaar schrijnend beeld
Ontwikkelingen binnen het medium omtrent identificeerbaar schrijnend beeldgebruik
Problemen die zich voordoen bij identificeerbaar schrijnend beeldgebruik en oplossingen hiervoor
Casus: Alan Kurdi – een keuze uit drie foto’s: welke foto zou u kiezen? (figuur 13, 14 en 15 in bijlage 2)

3.2.2 *Analysemethode semigestructureerde diepte-interviews*

De laatste stap van de onderzoeksmethode is de thematische analyse van de interviews (Braun & Clarke, 2006). Er wordt *inductive probing* toegepast bij deze analyse. De tekstfragmenten worden onderverdeeld in (sub)categorieën horend bij de definitieve analyseconcepten, volgend uit de *sensitizing concepts* en de *topiclist*. Deze definitieve concepten – in resultatenhoofdstuk 5 weergegeven – kunnen specifieker zijn dan de *sensitizing concepts*. Immers, ze vormen de categorisering naar aanleiding van de interviews. In hoofdstuk 5 volgen de uiteindelijke labels die worden gebruikt bij het analyseren van de diepte-interviews. De analyse stipt gelijkenissen en verscheidenheden aan in de opvattingen van de verschillende experts over het gebruik van identificeerbaar schrijnend beeld en de eventuele problematiek hiervan. Op deze manier probeert de conclusie de opvattingen van beeldredacteuren naast die van ombudspersonen te leggen. De conclusie brengt nuance aan in de algehele onderwerpen van discussieonderwerpen vandaag de dag. Ook worden de opvattingen vergeleken met de besproken literatuur uit het theoretisch kader.

3.3 **Selectie van ombudspersonen en beeldredacteuren**

Het materiaal bevat interviews met allereerst ombudspersonen van de Nederlandse kranten. Om een algemeen beeld te krijgen van de opvattingen omtrent dit type beeld in het Nederlandse krantenlandschap, bestaat de onderzoeksgroep uit alle ombudspersonen die bij een Nederlandse krant werkzaam zijn of in de afgelopen twee jaar werkzaam waren. De selectie van ombudspersonen wordt nader toegelicht.

Ombudspersoon NRC: Sjoerd de Jong

In 1970 fuseerden *het Algemeen Handelsblad* en *de Nieuwe Rotterdamse Courant* tot liberaal dagblad *NRC Handelsblad*. *NRC* is een van de drie kwaliteitskranten van Nederland. Ombudspersoon Sjoerd de Jong schrijft een wekelijkse column in de krant en is een van de bekendste nieuwsombudspersonen van Nederland; inmiddels is hij zo’n tien jaar ombudspersoon, iets wat opmerkelijk is voor een ombudspersoon, aangezien een ombudspersoon vaak na ongeveer drie jaar afscheid neemt van zijn functie. De Jong is aangesteld als intern ombudspersoon; hij is in dienst van *NRC Media*.

Ombudspersoon de Volkskrant: Annieke Kranenberg

Ook *de Volkskrant* is een van de Nederlandse kwaliteitskranten en is in 1960 opgericht voor hoger opgeleide lezers en bevindt zich inmiddels in het politieke midden. Sinds 2020 heeft *de Volkskrant* geen ombudspersoon meer in dienst. De krant besloot in 2020 nog één pilot aan te gaan met een externe ombudspersoon, maar volgens de toenmalige ombudspersoon ‘bleek deze taak te veelomvattend voor een deeltijdfunctie’ (Mester, 2020). Voormalig ombudspersoon van *de Volkskrant* Annieke Kranenberg schreef wekelijks een column en bekleedde haar functie van 2014 tot 2017 en is op dit moment in dienst als adjunct-hoofdredacteur bij dezelfde krant. Als adjunct-hoofdredacteur is ze nog steeds veel bezig met ethische kwesties van de krant. Kranenberg was voorheen in functie als intern ombudspersoon: ze was in dienst van *de Volkskrant*.

Ombudspersoon Trouw: Edwin Kreulen

De derde kwaliteitskrant is in 1943 tijdens de Tweede Wereldoorlog opgericht als verzetskrant en is in 2012 uitgeroepen tot ‘*European Newspaper of the Year*’. De ombudspersoon van *Trouw* is Edwin Kreulen. Hij is sinds 2019 in dienst als ombudspersoon. Kreulen is de opvolger van voormalig *Trouw*-ombudspersoon Adri Vermaat, die de rol vier jaar lang vervulde. Kreulen is al ruim twintig jaar werkzaam bij *Trouw*. Eerder was hij onder andere journalist binnen de thema’s sociale wetenschap, zorg en rechten. Dit komt vaker voor bij ombudspersonen. De persoon in kwestie moet het medium namelijk goed kennen om keuzes te kunnen verantwoorden en kritiek te kunnen leveren. Kreulen is in dienst als intern ombudspersoon en schrijft een wekelijkse column voor *Trouw*.

Ombudspersoon De Limburger: Huub Evers

In 1971 fuseerden twee lokale kranten uit de provincie Limburg tot *De Limburger*. Huub Evers is inmiddels officieel gepensioneerd, maar vervult nog steeds de rol van extern ombudspersoon bij de krant. Hij is de eerste ombudspersoon van de krant en startte hier in 2016 mee nadat hij hielp bij het aanscherpen van de gedragscode van de krant. Hij is expert op het gebied van journalistiek en media-ethiek en doceerde hier voorheen ook in. De ombudspersoon schrijft iedere maand een column voor de krant. Evers is de eerste persoon die wordt geïnterviewd voor dit onderzoek. Zijn interview wordt dus gebruikt als materiaal, maar wordt ook gebruikt om van te leren voor de daaropvolgende interviews.

Naast ombudspersonen worden ook beeldredacteurs geïnterviewd. Waar ombudspersonen een ideaalvisie van zowel krant als publiek weergeven, zijn het de beeldredacteurs die deze redactionele praktijken zelf meemaken. Zij lopen tegen problemen aan vanuit hun eigen werkveld, terwijl de ombudspersoon een probleem constateert vanuit positie als toeschouwer. Ook de selectie van beeldredacteurs wordt nader toegelicht. Bij het maken van de selectie probeer ik informanten te selecteren die zowel praktisch als aansturend te werk gaan, om binnen één interview de opvattingen van een gehele redactie zo volledig mogelijk mee te nemen.

Beeldredactie NRC: Pauke van den Heuvel

Toen Pauke van den Heuvel in 2004 afstudeerde in documentairefotografie ging ze aan de slag als freelancefotograaf. Na fotograaf te zijn geweest werkte ze bij verschillende (nieuws)media als beeldredacteur/picture editor. In 2012 kwam ze bij *NRC Media* terecht. Na bijna vijf jaar als beeldredacteur te hebben gewerkt, begon ze in 2017 aan haar functie als plaatsvervangend chef beeldredactie. Inmiddels vervult ze deze functie ruim vier jaar. Als plaatsvervangend chef stuurt ze samen met de chef dagelijks ongeveer zeven fotoredacteurs aan in hun werk voor de verschillende katernen en uitgaven van *NRC*.

Beeldredactie de Volkskrant: Veronique Smedts

Nadat Veronique Smedts van 1992 tot 1999 fotoredacteur is geweest voor de Belgische krant *De Morgen*, stapte zij over naar de Nederlandse *Volkskrant*. Hier is zij sinds 1999 chef van de beeldredactie, bij *de Volkskrant* ook wel de fotoredactie genoemd. Ze heeft deze functie direct aangenomen, zonder eerst bij het medium als beeldredacteur aan het werk te gaan. Als Chef Fotoredactie heeft ze contact met de hoofdredactie, fotografen en eigen beeldredacteurs. Als fotoredacteur ligt haar focus vooral op de bijlage zaterdag en de nieuwskrant.

Beeldredactie Trouw: Danusia Schenke

Danusia Schenke vervult inmiddels meer dan vijf jaar de functie van art director bij *Trouw*. Ze heeft een achtergrond als grafisch designer en ging snel na haar studie aan de slag als grafisch ontwerper bij *NRC*. Hierna voerde ze voor verschillende uitgaven van *NRC* de functie van art director uit. Doordat Schenke al lang in het vak zit, heeft ze zicht op de ontwikkelingen en problemen die zich op beeldgebied voordoen. Naast art director is ze van 2016 tot 2018 jurylid geweest voor *De Zilveren Camera*, een Nederlandse prijs voor fotojournalistiek in verschillende genres. Als art director stuurt ze beeldredacteurs aan en denkt ze breder na over het beeldende aspect van de krant. Ook verricht ze werk als algemeen vormgever van de krant.

Beeldredactie De Limburger: Remy Frints

Remy Frints is bij *De Limburger* in dienst als Coördinator Beeld. Als coördinator beeld heeft hij de leiding over 18 freelance fotografen en een fotograaf in vaste dienst. Hoewel verslaggevers en redacteurs zelf hun beeld kunnen kiezen, is Frints degene die deze beelden controleert en hier verantwoordelijk voor is. Samen met de hoofdredactie van de krant ziet hij problematisch beeld als eerste en is hij degene die hoofdzakelijk beslist over ethische beeldkwesties. Na beeldredacteur te zijn geweest, promoveerde hij naar de functie van voorpagina lay-outer. Hierna stroomde hij door naar de coördinatiefunctie die hij momenteel bekleedt. Frints kent zijn medium en zijn vak door en door.

4 Resultaten: Analyse van beeldrichtlijnen en columns

Dit hoofdstuk bevat onder andere de inhoudsanalyse van de beeldrichtlijnen binnen de Nederlandse journalistiek (4.1). Hiermee wordt de huidige stand van zaken met betrekking tot redactionele regelgeving over het publiceren van (schrijnend) beeld en overige regels over slachtoffers geanalyseerd. De huidige beeldrichtlijnen van de vier geselecteerde kranten (*NRC*, *Trouw*, *de Volkskrant* en *De Limburger*), het Europees portretrecht en de richtlijnen vanuit de *Nederlandse Vereniging voor Journalisten* worden geanalyseerd.

Ook bevat dit hoofdstuk een inhoudsanalyse van de beeldcolumns geschreven door ombudspersonen (4.2). Het betreft een inzicht in de geschreven columns van ombudspersonen van de vier geselecteerde kranten. Ook deze columns worden gebruikt als uitgangspunt voor de semigestructureerde diepte-interviews, de meest besproken onderwerpen worden toegelicht met passages uit de columns. De resultaten van beide analyses worden in het conclusiehoofdstuk vergeleken met bevindingen uit de interviews met ombudspersonen en beeldredacteuren (hoofdstuk 5)

4.1 Regelgeving en beeldrichtlijnen

Auteurs- en portretrecht

Het portretrecht is een onderdeel van de auteurswet, waarin Europese regelgeving voor beeld is vastgelegd. Afgebeelde persoon kunnen zich beroepen op het portretrecht, de regel die een beperking op het auteursrecht legt (Auteurswet, 2021). Sinds 1912 bestaat het auteursrecht waarin staat beschreven dat makers een foto in openbare ruimte altijd mogen publiceren. In 1987 is het portretrecht toegevoegd en in 2004 is dit aangepast naar de mogelijkheden die het internet biedt (Van den Broek et al., 2010, p. 325). Het portretrecht houdt in dat foto's in sommige gevallen niet mogen worden gepubliceerd zonder de toestemming van de geportretteerde. Dit gaat veelal over foto's die in opdracht van een geportretteerde zijn gemaakt, maar ook over voorbijgangers en mensen in de openbare ruimte bestaan regels. Hier mag in principe worden gefotografeerd. De auteurswet noemt:

'Is een portret vervaardigd zonder daartoe strekkende opdracht, den maker door of vanwege den geportretteerde, of te diens behoefte, gegeven, dan is openbaarmaking daarvan door degene, wie het auteursrecht daarop toekomt, niet geoorloofd, voor zover een redelijk belang van den geportretteerde of, na zijn overlijden, van een zijner nabestaanden zich tegen de openbaarmaking verzet.' (2021, artikel 21)

Dit kan worden vereenvoudigd naar 'een portret mag niet in opdracht in een openbare ruimte worden gepubliceerd, behalve wanneer een afgebeelde persoon of nabestaande een redelijk belang kan aantonen om zich hiertegen te verzetten'. Dit 'redelijk belang' is vaak gebaseerd op bescherming van privacy. Of iets tot redelijk belang kan worden gerekend wordt besloten door een rechter. Hierbij

wordt afgewogen of de vrije nieuwsgaring en de nieuwsaarde opweegt tegen het belang van de afgebeelde persoon.

Echter, de situatie waarin redelijk belang kan worden toegekend wordt niet geconcretiseerd in deze wetgeving. Subjectiviteit van een rechter kan, ondanks dat dit beroepsmatig niet het geval zou moeten zijn, meespelen in het besluit van de aanklacht. Deze mogelijk tot eigen interpretatie kan een drempel zijn voor de afgebeelde persoon om zich tegen publicatie te verzetten, waardoor journalistieke redacties in het voordeel zouden kunnen zijn.

Leidraad voor de journalistiek NVJ

De *Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ)* is de overkoepelende organisatie die zich bezighoudt met alle journalistiek in Nederland. De richtlijnen vanuit de *NVJ* worden meegenomen in de analyse, omdat deze gelden voor de algemene Nederlandse journalistiek, waaronder onder andere freelancers en redacties zonder eigen richtlijnen vallen. Ook redacties met richtlijnen, baseren deze gedeeltelijk op de *NVJ*. De *Leidraad voor de journalistiek (2019)* is zoals de naam zegt een hulpmiddel, geen wettelijke verplichting.

De relevante richtlijnen gaan zowel in op privacy als beeldgebruik. De *Leidraad* stipt allereerst aan dat de journalistiek een uitzondering vormt op de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Dit wil zeggen dat journalisten minder strikt om hoeven gaan met de informatie van derden die zij eigenlijk niet horen te verspreiden, dit omwille van noodzaak wanneer een journalistieke productie wordt verstrekt. Wat betreft algemeen beeldgebruik betreft heeft de *NVJ* de volgende richtlijnen:

'Beeldmateriaal mag niet worden gebruikt als illustratie bij een ander onderwerp of met een andere context dan waarvoor de beelden zijn gemaakt, tenzij duidelijk wordt gemaakt waarom het beeldmateriaal werd gebruikt.' (p. 5)

'Beeldmanipulaties mogen niet misleiden. Ingrepen die een duidelijke verandering in het beeld teweegbrengen, moeten de lezer en kijker worden gemeld.' (p. 5)

Deze richtlijnen besteden aandacht aan natuurgetrouwheid en behoud van de oorspronkelijkheid van de foto in het kader van context en bewerking. Ook gaat de *Leidraad* in op privacybescherming bij beelden. Dit is verwoord in de volgende richtlijnen:

'In een publicatie mag de privacy van personen niet verder worden aangetast dan in het kader van de berichtgeving redelijkerwijs noodzakelijk is. Een inbreuk op de privacy is onzorgvuldig wanneer deze niet in redelijke verhouding staat tot het maatschappelijk belang van de publicatie.' (p. 5)

'Bij het benaderen van slachtoffers van ongevallen en rampen en hun nabestaanden behoren journalisten rekening te houden met het recht van betrokkenen om met rust te worden gelaten. Ze dienen terughoudend te zijn indien de weerloosheid of geestelijke toestand van betrokkenen daartoe aanleiding geeft.' (p. 6)

Opvallend is dat de eerste drie regels een inconsistentie met zich meebrengen. De zinnen 'tenzij duidelijk wordt gemaakt waarom het beeldmateriaal werd gebruikt', 'moeten de lezer en kijker worden gemeld' en 'Een inbreuk op de privacy is onzorgvuldig wanneer deze niet in redelijke verhouding staat tot het maatschappelijk belang van de publicatie' geven ruimte voor uitzondering, zonder deze uitzondering concreet te maken. De algemene strekking omtrent herkenbaar afbeelden wordt wel duidelijk in deze richtlijnen.

NRC

Voor de stijl-, taal- en gedragsrichtlijnen van *NRC*-journalisten kan de *NRC-Code* publiekelijk worden geraadpleegd. Deze is voor het laatst in 2020 geactualiseerd. Op de *NRC*-redactie wordt het interne Stijlboek gebruikt in de vorm van een database aan taalregels voor redacteurs. In deze database komt beeld niet voor, in de publiekelijke code wel. In de *NRC-code* staan niet enkel richtlijnen, ook algemene uitgangspunten komen aan bod. Het volgende uitgangspunt van de krant met betrekking beeldgebruik is te vinden in de richtlijn:

'We leven in een wereld die door beelden wordt geregeerd, en vaak door emoties. Deze krant wil daarin nuchter en redelijk zijn.' (p. 54)

Dit laat zien wat de visie van de krant is: een nuchtere en redelijke instelling bij het gebruik van emotieversterkende content. De krant wil niet emotieversterkend te werk gaan. De keuze voor het wel of niet afbeelden van herkenbare personen komt aan bod in de concrete richtlijnen. De basisregel die *NRC* hanteert lijkt zeer duidelijk en strikt. Ook het afbeelden van kinderen wordt hierin apart benoemd. De regels luiden als volgt:

'Bij artikelen over controversiële onderwerpen plaatsen we om die reden geen foto's van herkenbare (Nederlandse) personen die niet in het artikel voorkomen. Het gebruik van foto's van buitenlandse bureaus is over het algemeen minder bezwaarlijk (de kans dat personen daar hinder of schade van ondervinden is geringer), maar kan dat ook wél zijn.' (p. 40)

'We zijn terughoudend met het plaatsen van foto's met (herkenbare) kinderen bij controversiële onderwerpen, ook als daarvoor toestemming is verleend.' (p. 45)

Wanneer de onderwerpen op een foto de grens overgaan wordt de eerste richtlijn onduidelijk. Deze regel heeft raakvlak met het principe van Fishman & Marvin (2003) en Sontag (2013); een redactie is sneller geneigd een herkenbare persoon af te beelden naar mate er meer geografische afstand tussen de afgebeelde persoon en de lezer zit. Echter, ook hier zorgt de laatste zin van de richtlijn: ‘over het algemeen’ en ‘maar kan dat ook wél zijn’, voor mogelijkheid tot uitzondering. De laatste richtlijn die nuttig is voor dit onderzoek, is een korte richtlijn over privacy en luidt:

‘Voor slachtoffers van misdrijven en ongevallen geldt dat wij hun privacy respecteren als zij ons niet te woord willen staan.’ (p. 20)

Volkskrant

De beeldrichtlijnen van *de Volkskrant* zijn opgenomen in het online Stijlboek (2010). De Stijlgroep van *de Volkskrant* houdt zicht hiermee bezig, in het Stijlboek staan zowel tekstuele als procedurele regels. Bij beeldgebruik focust *de Volkskrant* zich op het procedurele aspect. Veelal gaat het hierbij om wat de bijschriften vermelden, denk hierbij aan wat er te zien is en objectieve bijschriften. De gewenste perceptie of een richtlijn voor inhoud van beeld staat niet beschreven. Eerdere Stijlboeken zijn uitgegeven in 1992, 1997 en 2002. Waar relevant worden vergelijking met deze Stijlboeken ook benoemd in de analyse.

Over privacy in combinatie met foto’s spreekt *de Volkskrant* zich enkel uit door middel van het portretrecht. Het gaat hierbij dus enkel om de mogelijkheid voor de afgebeelde persoon om op te komen voor eigen rechten wanneer geen toestemming is gegeven en wanneer een goede reden te vinden is. Sinds 2002 staat deze regel in het Stijlboek (Van Gessel et al., 2002). De richtlijn luidt als volgt:

‘Iemand van wie (zonder dat hij daartoe opdracht gaf en al dan niet met zijn toestemming) een portret is gemaakt, kan opkomen tegen ongewenste publicatie ervan en schadevergoeding eisen als publicatie tegen zijn zin is geschied. Hij moet dan wel aannemelijk kunnen maken dat hij een redelijk belang heeft dat zich tegen publicatie verzet. Het redelijk belang kan onder meer zijn een zedelijk belang (naakt foto), bescherming van de persoonlijke levenssfeer (verdachte in strafproces) en een commercieel belang (artiesten of sportlieden wier beeltenis geld waard is omdat zij verzilverbare populariteit genieten).’ (Volkskrant, 2010, onder P: Portretrecht; Van Gessel et al., 2002, p. 162)

De krant heeft ook regels wat betreft suïcideberichtgeving. Tot 2002 ging dit enkel om het gebruik van zelfmoord of zelfdoding (Van Gessel et al., 1992; Van Gessel et al., 1997). Sinds 2010 is een meer procedureel aspect toegevoegd, waardoor beeldgebruik werd toegevoegd. In 2018 is deze regel nogmaals aangescherpt in de online richtlijn. De regel maakt duidelijk dat het gebruik van een

schrijnend beeld in het geval van suïcide bewust wordt beperkt, om het verhaal niet te veel te concretiseren voor de lezer:

'Details over de gekozen methode laten we zo veel mogelijk achterwege, om wanhopige lezers niet op ideeën te brengen. In de meeste gevallen is die informatie ook niet relevant. Om te voorkomen dat de daad te veel wordt geromantiseerd of gelegitimeerd, moet een dramatische presentatie in tekst en beeld worden vermeden.' (onder Z: Zelfmoord/zelfdoding)

de *Volkskrant* zegt zich procedureel te richten op de code van Bordeaux, een journalistieke code. Door het Nederlandse Genootschap van Hoofdredacteuren is deze vertaald naar de Nederlandse praktijk. In deze code staat het volgende:

'6. De journalist ontziet de privacy van slachtoffers, nabestaanden, patiënten maar ook van verdachten en daders door de algemene herkenbaarheid van betrokkenen in de berichtgeving te vermijden in al die gevallen waarin deze personen onevenredig nadeel van herkenbaarheid zullen ondervinden en voor zover het vermijden van herkenbaarheid niet in strijd is met het belang van een adequate berichtgeving.' (Code voor de journalistiek, onder Fair)

'7. De journalist publiceert geen tekst of foto's en zendt geen audio-opnames of beelden uit die zijn gemaakt van personen in privé-situaties zonder toestemming van de betrokkene, tenzij met de publicatie een groot maatschappelijk belang is gediend.' (Code voor de journalistiek, onder Fair)

Deze regels lijken erg op de Leidraad voor de journalistiek en kennen dezelfde inconsistentie. 'tenzij met de publicatie een groot maatschappelijk belang is gediend' geeft ook hier mogelijkheid tot uitzondering en geeft journalisten ruimte die mogelijk misbruikt kan worden.

Trouw

De redactie van *Trouw* heeft begin januari 2021 hun *Schrijfboek* aangepast, na bijna zeven jaar lang dezelfde richtlijnen te hebben gebruikt. Voorheen waren deze richtlijnen altijd inzichtelijk voor de lezer. Echter, in 2021 besloot de redactie het *Schrijfboek* enkel beschikbaar te maken voor de redactie zelf (geraadpleegd via Edwin Kreulen). Dit is gedaan zodat de richtlijnen sneller te veranderen zijn voor de redactie. Over het afbeelden van slachtoffers bestaan veel richtlijnen. Zo wordt er gezegd dat daders, verdachten en slachtoffers op eenzelfde manier worden behandeld: hun eigen privacy en die van naasten kunnen worden geschaad door hun identiteit te publiceren. De vuistregel luidt:

'Doden, gewonden of zwaar gehavende slachtoffers van rampen, geweld zoals aanslagen, geruchtmakende moorden of verkeerscalamiteiten brengt Trouw niet in beeld.' (Onder 12: Slachtoffers)

Volgens het schrijfboek is een nieuw element van belang ten opzichte van de vorige publiekelijke editie: het zelf zoeken van publiciteit door familie. Twee delicten uit het verleden worden als voorbeelden aangehaald. De eisen voor de beeldredactie beschrijft *Trouw* als volgt:

'De beeldredactie maakt bij iedere gebeurtenis of calamiteit de afweging welke foto ethisch wel of niet kan, eventueel in overleg met de chef dag en de hoofdredactie. Bij de publicatie van foto's moet de redactie er zeker van zijn dat slachtoffers, eventueel hun nabestaanden, daar geen onnodig leed van ondervinden. Dat is zeker ook van belang als de foto's die voor een bepaald onderwerp zijn gemaakt, later uit het archief worden opgediept om een heel ander onderwerp te illustreren.' (Onder 12: Slachtoffers)

De richtlijnen die in het huidige Schrijfboek staan genoteerd zijn vele malen gedetailleerder dan de richtlijnen die in het publiekelijke Schrijfboek uit 2014 stonden. Hier stond over het weergeven van slachtoffers enkel genoteerd:

'Bij de publicatie van foto's moet je er zeker van zijn dat de afgebeelde personen daar geen onnodige schade van ondervinden. Dat is vooral van belang als de foto's die voor een bepaald onderwerp zijn gemaakt, later uit het archief worden opgediept om een geheel ander onderwerp te illustreren.' (p. 28)

Het interne Schrijfboek gebruikt veel casussen in het verleden, zoals die van Anne Faber, Nicky Verstappen en de slachtoffers van de MH17-ramp in 2014. Dit wordt gedaan om de redactie vergelijkingsmateriaal te geven wanneer sprake is van een soortgelijke gebeurtenis. Dit toont aan dat het Schrijfboek enkel bedoeld is als handleiding voor de redactie, niet als een publiekelijke verantwoording voor keuzes van de krant. De mogelijkheid tot uitzondering wordt wel expliciet genoemd, net als in de richtlijnen van de *NVJ* zoals eerder genoemd. De formulering 'ethisch van waarde' is in deze richtlijn vreemd, hier wordt niet gedefinieerd wat deze term precies inhoudt.

'Bij zeer grote uitzondering kan het publiceren van portretfoto's van dodelijke slachtoffers ethisch van waarde zijn. Het plaatsen van de foto's van de slachtoffers van de MH-17 ramp van 14 juli 2014 en het noemen van hun volledige namen voelde voor veel lezers als een terecht eerbetoon. De publicatie leverde niet één klacht op.' (Onder 12: Slachtoffers)

Dit is in lijn met de privacyrichtlijn die het Schrijfboek uit 2014 kende. Hierin stond genoteerd dat patiënten, slachtoffers van rampen en criminaliteit en kinderen dezelfde privacybescherming verdienen als anderen. Er wordt gezegd dat privacybescherming wordt gehanteerd, behalve als de maatschappij schade ondervindt van bescherming hiervan, de vier groepen die worden genoemd kunnen volgens *Trouw* minder goed overzien wat de impact van privacyschending is.

De Limburger

Waar de drie andere kranten een stijl- of schrijfboek hanteren, heeft *De Limburger* enkel een gedragscode. Ombudspersoon Huub Evers heeft vijf jaar geleden geholpen met het bijstellen van deze code. Beeld- en taalrichtlijnen komen in deze code niet voor, enkel procedurele regelgeving. De privacy-sectie van de code gaat veelal over het vermelden van naam- en toenaam in een artikel, het enige onderdeel van de code dat relevant kan zijn voor het al dan niet afbeelden van personen luidt als volgt:

“Een journalist beschermt zoveel als mogelijk en zonder afbreuk te doen aan zijn taak tot volledig informeren, de persoonlijke levenssfeer van de personen over wie hij publiceert.” (De Limburger, z.d.)

Het niet af willen doen aan volledig informeren, zou laten zien dat de verhaalbijdrage binnen deze richtlijn nog altijd de meest prominente rol speelt. De gedragscode formuleert de mate van bescherming als ‘zo veel als mogelijk’, wat net als bij de *Leidraad voor de journalistiek* gemakkelijk de mogelijkheid geeft om hier van af te wijken.

Uit de geanalyseerde richtlijnen van het portretrecht, de NVJ en de vier geselecteerde kranten blijkt dat enkel gefocust wordt op de privacy van de afgebeelde personen en de omgang met deze personen, verder dan deze twee aspecten gaan de richtlijnen niet. Figuur 7 geeft een schematische weergave van de aspecten die worden belicht door de verschillende richtlijnen. Wanneer iets expliciet aanwezig is, wordt het aspect benoemd in de richtlijn.

De mogelijkheid tot consistentie wil zeggen dat ruimte om uitzonderingen te maken niet wordt gedefinieerd. *NRC* lijkt de meeste en meest consistente richtlijnen te kennen. Daar tegenover heeft *De Limburger* de minste regels, hun richtlijnen gaan überhaupt niet over tekst en beeld, enkel over procedurele regels. Bij *de Volkskrant* zijn er weinig regels, maar de regels die er bestaan zijn over het algemeen vrij concreet. *Trouw* gaat wel veel in op algemene beeldnormen, maar is hierin niet erg expliciet.

4.2 Columns over identificeerbaar schrijvend beeldgebruik

In het kader van deze studie analyseer ik ook columns over identificeerbaar schrijvend beeldgebruik geschreven door de vier geselecteerde ombudspersonen. Er is een mogelijkheid dat de columns die worden geanalyseerd andere discussiepunten en kwesties naar voren laten komen dan de diepte-interviews in hoofdstuk 5. De columns vormen een overzicht van de discussieonderwerpen die de afgelopen jaren aan bod zijn gekomen, waar interviews een momentopname van de gedachten van de informanten zijn. Mogelijk bevestigen de interviews dus de tendens uit de columns, of geven ze juist nieuwe aandachtspunten in de discussie.

Figuur 7: overzicht van de aanwezige (beeld)richtlijnen per medium

		NVJ	NRC	VK	Trouw	Limburger
Algemene beeldrichtlijnen	Beeld mag niet uit de context worden getrokken waarin deze is gemaakt en bedoeld					
	Manipulatie van beeld mag geen misleidend effect hebben door elementen te verbergen of toe te voegen					
	Beeld mag geen blijk zijn van invloed die een medium wil uitoefenen en mag geen mening stimuleren of uitsluiten					
Beeldrichtlijnen omtrent privacybescherming	Controversieel beeld mag niet worden gepubliceerd					
	Beeld mag niet meer dan het maatschappelijke belang dat met het artikel gemoeid is benadrukken					
	Het medium moet rekening houden met de belangen en rechten van de afgebeelde personen en naasten van deze persoon					
	Privacy van kinderen moet extra worden beschermd					
Beeldrichtlijnen omtrent algemene privacy	Een medium moet respect hebben voor de privacyrechten van personen die worden benoemd in een publicatie					
	Er bestaan aparte richtlijnen over suïcide					
Overig	Er wordt gebruik gemaakt van casussen om vergelijkend voorbeeldmateriaal te hebben voor de redactie					

Legenda

	Expliciet aanwezig zonder mogelijkheid tot inconsistentie
	Expliciet aanwezig met mogelijkheid tot inconsistentie
	Niet aanwezig (in eigen code)

Zo kunnen hun opvattingen en knelpunten voorafgaand aan het interview worden vastgesteld. Ook is zo te controleren of eerder gepubliceerde interviewuitspraken overeenkomen met de huidige uitspraken van de informanten of dat er juist verschillen zijn in benadering van identificeerbaar schrijvend beeld. Per thema bespreek ik de belangrijkste onderwerpen uit de columns aan de hand van kwesties die ombudspersonen opbrengen.

De geanalyseerde columns zijn verkregen via de database *Nexis Uni* en de websites van de geselecteerde kranten. Alle columns aangaande identificeerbaar schrijvend beeld zijn geanalyseerd en zijn afkomstig uit de periode dat de geselecteerde ombudspersoon (paragraaf 3.4) werkzaam is voor de krant. Na alle beeldcolumns te hebben gefilterd, zijn enkel columns over schrijvend beeld geselecteerd. In totaal zijn 26 columns verschenen met een relevant onderwerp voor dit onderzoek. Over een gemiddelde werkzaamheidsperiode van 4 jaar per ombudspersoon en een gemiddelde columnfrequentie van 45,5 columns per jaar, is dit redelijk weinig voor de grootte van discussie die schrijvende beelden tegenwoordig met zich meebrengen. Wel zie je dat het onderwerp steeds vaker wordt besproken naar mate de jaren vorderen. Niet alle 26 columns worden geciteerd, enkel relevante citaten worden opgeschreven. De functie ombudspersoon wordt bij naamgeving afgekort tot (OP).

4.2.1 Beeldcultuur

De columns van ombudspersonen behandelen onder andere de heersende beeldcultuur. Sjoerd de Jong (OP NRC) sprak zich inmiddels al bijna een decennium terug uit over de toenemende beeldcultuur. De toename is volgens hem wel degelijk terecht opgevallen bij sommige lezers.

'Uit een bescheiden steekproef van de fotoredactie (op vaste dagen in twee maanden) blijkt dat het aantal foto's in de krant de afgelopen jaren ruim is verdubbeld. Geen keihard bewijs, maar wel een indicatie.' (NRC, 3 september 2011)

Huub Evers (OP De *Limburger*) uit zich over een aangespoelde vader en dochter in de rivier Rio Grande (figuur 1). Hij stelt een aantal jaar na Sjoerd de Jong dat niet alleen beeld in het algemeen, maar ook schokkende beelden een toename kennen:

'Bovendien hebben nieuws- en actualiteitenprogramma's op televisie de gewoonte de kijker te waarschuwen dat de nu volgende reportage schokkende beelden bevat. Kranten kunnen dat niet. Maar websites wel, zo kan daar nu aan worden toegevoegd. Deze krant had een uitvoerig artikel op de website. Na de inleiding volgde al snel de zin: de foto staat in dit artikel en kan als schokkend worden ervaren.' (De *Limburger*, 5 juli 2019)

Deze passages geven aan dat de columns aangaande beeldcultuur zich vooral uitspreken over de toename van (schrijnende) beelden in de afgelopen jaren. Dit lijkt volgens de columnanalyse dus een eenduidige ontwikkeling.

4.2.2 Toestemming en privacy

Trouw-ombudsman Edwin Kreulen schreef een column over het afbeelden van nabestaanden. Hij stelde de vraag of het te hebben fatsoen enkel reikt tot het directe slachtoffer van een gebeurtenis, of dat ook rekening gehouden moet worden met privacy van de nabestaanden. Een neergeschoten vliegtuig in Iran deed familie van inzittenden verdriet, zo ook twee huilende vrouwen. De vraag die dit bij Kreulen opriep was of het acceptabel is om mensen in deze verdrietige, kwetsbare staat af te beelden, of dat de redactie meer rekening had moeten houden met de twee dames. De richtlijn van *Trouw* vertelt, zoals in paragraaf 4.1 genoemd, dat beelden van rouwenden en nabestaanden niet recht in het gezicht in beeld worden gebracht. Deze regel is geschonden in het geval van deze situatie. De verklaring die Kreulen hiervoor geeft luidt als volgt:

'Een algemene fatsoensregel, waarvan de eindredacteur verhaalt, bestaat inderdaad niet. Privacy van kwetsbare nabestaanden speelt zeker een rol, maar minder als het om zaken ver weg gaat. Een eventuele schending hiervan moet door de redactie worden afgewogen tegen de nieuwswaarde. Die afweging is hier niet gemaakt, hoogstens impliciet.' (Trouw, 17 januari 2020)

Over ditzelfde schreef Sharifi (2021) een artikel in *NRC* over het weergeven van corona- en eboladoden, dit artikel wordt aangehaald in hoofdstuk 1. Annieke Kranenberg, toenmalig ombudspersoon van *de Volkskrant*, schreef in 2014 een column over eenzelfde thema: de omgang met

slachtoffers en nabestaanden van de MH17-ramp. De twijfel welke foto het rouwproces en de ernst van de situatie het beste weergaf was ook op de redactie een onderwerp van discussie. Over een foto van een rouwende man, slachtoffer van het leed te noemen, schreef Kranenberg het volgende:

'De lezer heeft mijns inziens gelijk. Foto's van onherkenbare, maar verslagen silhouetten op de roltrap van Schiphol maakten het leed eveneens zichtbaar. Misschien niet zo zichtbaar als de foto van de rouwende man, desalniettemin was de privacyschending te groot (ook al koos de redactie bewust een foto waarop zijn gezicht niet helemaal te zien was). Hij werd op een extreem kwetsbaar moment gefotografeerd. Hoe meedogenloos de confrontatie met zijn eigen verdriet in de krant geweest zal zijn, is een vraag die ongemakkelijk blijft hangen.' (de Volkskrant, 26 juli 2014)

Hieruit wordt duidelijk dat ook nabestaanden tot slachtoffer kunnen worden gerekend, en dat het feit dat de man onbewust werd afgebeeld pleit voor bescherming van zijn privacy. Waar Kreulen de afstand tot een gebeurtenis als argument gebruikt, lijkt Kranenberg juist toe te geven dat de keuze – ondanks de bewuste journalistieke afweging – alsnog te schokkend is.

Volgens een column van Huub Evers (OP *De Limburger*) lokte de fotoserie van Kees van de Veen (onder andere figuur 12) veel vragen bij het publiek uit. De fotoserie van de bejaarde Nederlandse coronapatiënt in de laatste dagen van zijn leven op de *Intensive Care* bracht de toeschouwer dichter bij het kwaad van de coronapandemie dan ooit tevoren. Het ziekenhuis en naasten van de patiënt gaven de fotograaf toestemming om een reportage te maken, mits de man onherkenbaar in beeld werd gebracht. Een vraag die het opriep was of de toestemming die de omgeving van de man gaven, wel de juiste toestemming was die nodig is bij zo'n reportage. Immers, de man keurde het zelf niet goed, misschien profiteerde de fotograaf wel van de familie in shock. Daarbij was de patiënt niet op iedere foto onherkenbaar. Evers vraagt zich af of het een 'meeste stemmen tellen' kwestie is. Wanneer de massa iets onacceptabel vindt, is het dat dan ook direct? Dit is wel de manier hoe journalisten een idee krijgen van wat er wel en niet wordt getolereerd door het publiek, dus op een bepaalde manier gaat dit wel op.

'Kan er dan toch sprake zijn van 'onfatsoenlijke nieuwsgierigheid, van gluren in de moeilijke en levensbedreigende momenten van een mensenleven', zoals de lezer uit Echt dat formuleerde. Ik heb mij persoonlijk bij het zien van de voorpagina niet gestoord aan de foto, maar ben later toch aan het denken gezet: wordt ethiek zo niet een kwestie van 'de meeste stemmen tellen'?' (De Limburger, 5 maart 2021)

Een andere vraag die Evers stelt in een column over een gezin in het Limburgse Blerick gaat over de dwang om alles te delen wat reeds gedeeld wordt door slachtoffers en de keuze om hen te beschermen. Een man en een vrouw waren enkele dagen vermist, hun kinderen waren uit huis geplaatst en de zus en ouders van de man praatten met een journalist die hun achternamen niet zou plaatsen. Foto's en

voornamen plaatste de journalist wel. Hier was namelijk niet over gesproken door de familie. De vraag is of de redactie hiermee zorgvuldiger moeten zijn om de familie te beschermen. Hij concludeert:

'Wanneer vermelding van de naam reële risico's met zich meebrengt, zullen journalist en hoofdredactie in uitzonderingsgevallen afwegen in hoeverre het maatschappelijk belang van publicatie opweegt tegen het nadeel van anonimiteit. Zo staat het in de gedragscode van deze krant. Soms wordt terughoudendheid betracht op verzoek van betrokkenen, zoals in het geval van het Blerickse gezin.' (De Limburger, 6 september 2019)

De journalist zou moeten afwegen of het delen van de informatie van groot belang was voor het vinden van de man en vrouw. In dit geval werd dit niet gedaan naar verzoek van de naasten, en dit toont de inconsistentie van dergelijke richtlijnen aan zoals besproken in paragraaf 4.1.

Net als in de geanalyseerde richtlijnen, worden ook in deze columns vaagheden en abstractheden niet voorkomen. Waar columns een concrete uitleg zouden moeten geven bij de vragen die bepaalde publicaties oproepen, worden soms enkel de vraagstukken nogmaals opgeworpen, zonder met antwoorden te komen. Zinnen als 'in uitzonderingsgevallen afwegen in hoeverre het maatschappelijk belang van publicatie opweegt tegen het nadeel van anonimiteit' geven geen duidelijkheid, net als 'hoe meedogenloos de confrontatie met zijn eigen verdriet in de krant geweest zal zijn, is een vraag die ongemakkelijk blijft hangen' en 'ik heb mij persoonlijk bij het zien van de voorpagina niet gestoord aan de foto, maar ben later toch aan het denken gezet'.

4.2.3 Nieuwswaarde

Zoals uit de studies van o.a. Caple (2013), De Smaele et al. (2017) en Zelizer (2010), is gebleken, is de tweestrijd die in de discussie over identificeerbaar schrijvend beeldgebruik wordt aangehaald veelal een combinatie met enerzijds de nieuwswaarde en anderzijds de impact die het heeft op afgebeelde personen en publiek. Ook over de nieuwswaarde schrijven ombudspersonen in hun columns. Dit zetten ze vaak tegenover het gegeven dat lezers de impact van een beeld te heftig vinden: de impact op het publiek. In dezelfde column als aangehaald in 4.2.2 schrijft Edwin Kreulen (OP *Trouw*) de noodzaak van zo'n foto vanuit het oog van de fotoredacteur.

'Het zijn volgens haar foto's van goede kwaliteit, die de gevolgen veel duidelijker in beeld brengen dan het andere beschikbare beeldmateriaal: vage foto's van de eerste toestelresten in Iran of een eveneens vage, want donkere overzichtsfoto van de Canadese wake.' (Trouw, 17 januari 2020)

Volgens ombudspersonen Sjoerd de Jong van *NRC* en Huub Evers van *De Limburger* is het de taak van de journalist om te laten zien wat er in de wereld gebeurt en om lezers met de neus op de feiten te drukken.

'Afgelopen maandag had de krant een foto met lijken uit Libië op de voorpagina - een goede keus, want dat was het nieuws. "Het leek heel lang een propere oorlog", zegt Hermans. "Dit soort beelden krijgen we nu pas binnen." Overigens ziet de fotoredactie vaak tafereelen van aanslagen en rampen die de krant nooit halen omdat ze té erg zijn.' (NRC, 3 september 2011)

In *NRC* verscheen een column over het afbeelden van bommen en bomaanslagen met de vraag wanneer deze foto's te ver gaan. Hierbij ging het zowel over de afweging om de bommen zelf te tonen als de afweging om de effecten hiervan te tonen. Ook de grootte van de foto's, en dus de presentatie in de krant, komt aan bod in de column. Sjoerd de Jong schreef onderstaande passage. Hierin wordt de reikwijdte van een krant omschreven en de keuze die daarbij komt kijken. Hoe groter de krant – in dit geval *The New York Times* – is, hoe eerder de krant dergelijk nieuws op de radar krijgt en hoe groter de nieuws waarde dan nog is voor het publiek.

'In Nederland namen de Volkskrant en NRC kleine versies van enkele foto's op. Zij stonden niet voor dezelfde afweging als The New York Times, omdat de foto's inmiddels al via internet de hele wereld overgingen. Maar dan nog maakt elk medium zijn eigen afweging – net als bij het al dan niet afdrukken van de naam van een crimineel.' (NRC, 26 mei 2017)

Opmerkelijk is dat ombudspersonen zich in columns over relevantie vaak uiten vanuit de beeldredactie in plaats vanuit eigen perspectief. Die redacties hebben de taak om te filteren en om relevant materiaal te presenteren. De ombudspersonen lijken door dit gegeven meer de lezers gerust te willen stellen dan daadwerkelijk de redeneving van de krant uit te dragen. De diepte-interviews moeten laten zien welk standpunt de ombudspersonen zelf vanuit hun eigen functie innemen.

4.2.4 Subjectiviteit

De subjectiviteit van het publiek en de journalisten wordt ook besproken door Huub Evers (OP *De Limburger*) in een column over de coronapatiënt die is afgebeeld. Volgens hem is het tegenwoordig vaak de meerderheid van de toeschouwers die bepaalt wat er kan en wat er niet kan. Wanneer het grootste deel van het publiek zegt dat een foto onacceptabel is, moet daarnaar worden geluisterd. Daarnaast stipt hij het verschil in discussie op niveau van journalisten en het publiek aan.

'In journalistencodes gaat het nooit over goede smaak en fatsoen, in codes van de reclamebranche wél. Maar ook daar staat niet vast wat er precies mee wordt bedoeld. Het blijven subjectieve begrippen waarmee morele afkeuring wordt uitgedrukt. Dan is moreel verwerpelijk wat door een meerderheid van

redelijk denkende mensen zo wordt gevoeld. Tamelijk vaag en subjectief dus. ' (De Limburger, 5 maart 2021)

'Dat lijkt ook bij de fotoreportage van de Tegelse coronapatiënt het geval: er was niets dan lof en maar heel weinig afkeuring. De jury sprak van een 'integere fotoserie'. In kringen van journalisten waren er weinig discussies. De vragen "moet je zo'n foto wel willen maken?" en "moet zo'n foto zo prominent worden gepubliceerd?" werden niet gesteld. ' (De Limburger, 5 maart 2021)

Over subjectiviteit stelt hij enkel vragen en legt hij dilemma's voor. Echte antwoorden of besluiten komen er, net zoals bij het privacyvraagstuk, niet. Hieruit kun je opmaken dat dit een actueel vraagstuk is waar nog geen eenduidige mening over is gevormd. De diepte-interviews zullen laten zien of de ombudspersonen en beeldredacteuren een positie in durven nemen of nog te veel schipperen tussen verschillende overwegingen.

Zoals reeds genoemd in de inleiding schrijven ombudspersonen van de krant columns in de krant en op internet over problemen van lezers en kwesties die ze zelf aankaarten. Ook aan het onderwerp beeld wordt veel aandacht besteed. Dit kan gaan over beeldcultuur, ethische kwesties, Nederlandse regelgeving, etc. Er wordt inzage gegeven in het journalistieke proces, de regels van een krant en de reden tot keuze van bepaald beeld. De inzage in het journalistieke proces is een vorm van Gieryns *boundary work* en geeft een lezer zekerheid dat de journalistieke organisatie kritisch is op zichzelf en redenen wil geven voor bepaalde keuzes. Wanneer het gaat om schrijnende beelden worden de afwegingen privacy, inhoudelijke bijdrage voor een verhaal en de impact die een foto op de toeschouwer heeft als belangrijkste afwegingen gezien. Vanuit het publiek worden vooral de privacy- en impactafweging aangekaart, een ombudspersoon zal zelf eerder de grens tussen (een van) deze aspecten en de nieuwswaarde opbrengen als discussieonderwerp.

In totaal zijn 26 columns over schrijnend beeldgebruik opgenomen in de analyse. De vier thema's beeldcultuur, toestemming en privacy, nieuwswaarde en subjectiviteit komen het meest naar voren in de columns. Uit de columns blijkt dat deze idealen vaak worden benoemd en besproken, maar dat een duidelijke grens lastig te duiden is wanneer welke afweging het belangrijkste is en wanneer een criterium het wel of niet toelaat een identificeerbaar schrijnend beeld te publiceren. Hiermee wordt duidelijk dat geen van de ombudspersonen voorstander is van het opstellen van duidelijkere en striktere richtlijnen voor identificeerbaar schrijnend beeldgebruik.

5 Resultaten: Analyse van semigestructureerde diepte-interviews

Om geschreven beeldnormen en columns te kunnen vergelijken met de opvattingen op de redactievloer, worden semigestructureerde diepte-interviews met ombudspersonen en beeldredacteurs afgenomen en geanalyseerd. In dit hoofdstuk komen overeenkomsten, maar vooral ook tegenstrijdigheden tussen en opvallende opvattingen binnen de twee expertgroepen aan bod.

Ombudspersonen en beeldredacteurs van vier verschillende kranten zijn geïnterviewd, met in het achterhoofd vijf verschillende thema's uit de topiclist (figuur 6). Uitspraken van de informanten worden gekoppeld aan een van de topics en *sensitizing concepts*. Opvallende thema's die nog niet op de topiclist stonden heb ik, nadat ze zijn genoemd door de informanten en zijn opgenomen in de interviews, ook in deze lijst opgenomen. Dit hoofdstuk is opgesteld op volgorde van de definitieve topiclist en concepten (figuur 8). Citaten worden als illustratie van de algemene tendensen toegevoegd. Ook in dit hoofdstuk staat (OP) voor ombudspersoon, (BR) staat voor beeldredacteur.

Figuur 8: definitieve topiclist en concepten voor analyse interviews

Topics en sensitizing concepts	
Behoefte aan richtlijnen omtrent identificeerbaar schrijnend beeld	
Ontwikkeling van de beeldcultuur en identificeerbaar schrijnend beeld	
Criteria voor de redactionele afweging van identificeerbaar schrijnend beeld	
	Privacy
	Relevantie
	Publieksimpact
	Viraliteit
	Beschikbaarheid
Oplossingen voor knelpunten die zich voordoen bij identificeerbaar schrijnend beeldgebruik	
Casus: Alan Kurdi – een keuze uit drie foto's voor publicatie	

5.1 Behoefte aan richtlijnen

De discussie op de redactie

De meeste informanten beschrijven de discussie binnen de krantenredactie als een meningsverschil tussen de beeldredactie en eind- of hoofdredactie. De beeldredactie is volgens de drie nationale kranten vaak wel gelijkgestemd wat betreft beeldkeuzes, regels die worden gehanteerd zijn veelal ongeschreven. Onderstaande citaten tonen dit aan:

Sjoerd de Jong (OP NRC): *“De NRC wil niet sensationeel zijn, die wil nadenken over wat er wat er gebracht wordt, zowel in beeld als in tekst. Dat betekent dat er heel veel gepraat wordt op de redactie. Wat breng je wel, wat breng je niet. Die voorbeelden zijn ‘plenty’ ... Maar dat is voortdurend onderwerp van gesprek.”*

Danusia Schenke (BR Trouw): *“Wij werken met een vaste ploeg en met een vast gegeven dat ik bedacht heb van kleur en vorm en grootte van foto's of illustraties. En dan werken we ook over het algemeen met*

en vaste ploeg fotografen en illustratoren die voor de krant werken. Dus extreme variatie dat valt wel mee, maar inderdaad er is hier zeker wel discussie over beeld. Ja, ook met eindredactie samen trouwens.”

Veronique Smedts (BR de Volkskrant): “de fotoredactie onderling niet. Het is juist eerder de discussie met de rest van de redactie. Er zijn verschillen natuurlijk, maar meestal als je een stel foto's neerlegt dan halen de meesten wel dezelfde foto eruit ... Meestal komen we daar dan wel uit, ligt dat wel ongeveer gelijk.”

Enkel de regionale krant geeft aan discussie te missen. Remy Frints zegt dat het regionale karakter van *De Limburger* hier ook invloed op uitoefent; een regionale krant gebruikt beeld op een meer illustratieve manier:

Remy Frints (BR De Limburger): “Binnen de redactie heb ik wel vaak het gevoel van ‘oké we hebben zes of zeven foto's van een onderwerp binnengekregen, we pakken die maar’. Er wordt vrij weinig gediscussieerd waarom het die moet zijn. Als je me wel kunt zeggen: ik zie dat en dat verhaal in die foto en het voegt wat toe aan mijn verhaal, dan heb je gewoon een valide argument om die foto te kiezen.”

Wat bij de beeldredacteuren veel naar voren komt, is dat kiezen voor het beste beeld toch altijd de hoogste prioriteit blijft hebben. Esthetische waarden nemen zij mee in hun afwegingen, waar ombudspersonen deze afweging veelal vergeten:

Remy Frints (BR De Limburger): “Ja dat zijn geen discussies die even in tien minuutjes of een kwartiertje beslecht zijn ... Maar ik denk zeker in het geval van dood of gewond of bloed of weet ik wat allemaal, dat zal die discussie alleen maar heftiger maken. En ik ben persoonlijk geen voorstander van alles maar zo grafisch mogelijk in beeld te brengen.”

Behoeftte aan meer regelgeving

Er is een duidelijke tweedeling als het gaat om de behoefte aan meer regels omtrent identificeerbaar schrijnend beeldgebruik. Enerzijds zeggen ombudspersonen dat meer regels goed zouden zijn om consistentie aan te kunnen brengen:

Huub Evers (OP De Limburger): “ ik zou wensen dat je dat iets meer systematiseert. De marsroute en de argumenten vastleggen in een vorm van een moreel beraad of een beslisboom. Maar redacties zijn niet zo van die beslisbomen. Nee die houden veel meer van gewoon iedere keer toch weer opnieuw de afweging maken en kijken van jongens wat doen we?”

Dat redacties steeds opnieuw naar een casus willen kijken, daar lijkt Huub Evers gelijk in te hebben, die handelen liever op basis van gevoel. Dat is niet uit te drukken in regels. De beeldredacteuren geven

aan dat regelgeving eventueel zou kunnen helpen voor kleine keuzes – denk daarbij aan regelgeving voor het wel of niet plaatsen van een balkje op de ogen van verdachten – maar niet voor grotere keuzes. Regelgeving is lastig wanneer keuzes vooral contextafhankelijk zijn. Het feit dat de informanten veelal geen concreet antwoord kunnen geven wanneer gevraagd wordt of de grens tussen bescherming van de mens en inhoudelijke verhaalbijdrage kan worden geformuleerd, geeft aan dat hier lastig duidelijk in te geven is. Hierover wordt gezegd:

Veronique Smedts (BR *de Volkskrant*): *“En bijvoorbeeld een ongeschreven regel is dat wij een verdachte nooit herkenbaar afbeelden, dus dat staat niet ergens in een boekje maar die regel die kennen we en daar houden we ook zicht op dat dat niet gebeurt. Misschien is dat wel een idee om daar eens een keer over na te denken, om een soort stijlboek te maken niet alleen voor taal, maar ook voor beeld.”*

Daarentegen zijn anderen hier nog iets meer terughoudend en realistisch in.

Annieke Kranenberg (OP *de Volkskrant*): *“Elke keer dienen zich ook weer nieuwe situaties aan en is het belangrijk om de hele context dan ook weer mee te wegen en zo'n situatie weer op zijn eigen manier te beoordelen. Ik denk niet dat de regelgeving alles kan afhechten.”*

Remy Frints (BR *De Limburger*) over de behoefte aan meer regelgeving bij *De Limburger*: *“Ik vind ook in zekere zin dat die er niet moeten zijn, omdat je gewoon van geval tot geval moet kijken wat je wilt gebruiken.”*

Pauke van den Heuvel (BR *NRC*): *“We discussiëren natuurlijk wel veel over beeld op de krant, maar ... Veel dingen zijn per situatie anders, dus je kunt eigenlijk niet één richtlijn toepassen op al het beeldgebruik. Bovendien hebben we enorm verschillend beeld in de krant.”*

5.2 Ontwikkeling van de beeldcultuur

De beeldcultuur is volgens alle informanten veranderd; beeldende elementen zijn met de jaren dominantier geworden. Maar over de impact die deze verandering heeft verschillen de meningen. Een deel van de informanten beweert minder schrijvend beeld te (kunnen) plaatsen, het andere deel zegt dat er juist meer schrijvend beeld wordt gepubliceerd. Ook de beoordeling van deze ontwikkelingen loopt uiteen. De benaderingen zijn niet onder te verdelen in de twee expertgroepen, dus een duidelijk verdeling tussen ombudspersonen en beeldredacteuren gaat niet op. Enerzijds lijkt de behoefte aan beelden toegenomen:

Huub Evers (OP *De Limburger*): *“Nu is het vaak de foto of het filmpje dat het verhaal vertelt en zijn de teksten ondersteuning. En bij de kranten in de oude stijl is dat vooral omgekeerd. Dus het beeld is veel dominantier en bepalender geworden dan dat het twintig jaar geleden was.”*

Veronique Smedts (BR de Volkskrant): *“de druk om op internet bij elk artikel een beeld te plaatsen is een hele grote verandering, daar hebben wij best moeite mee. Je kiest je dragende beeld op basis van dat beeld. En niet omdat er een foto bij móet. En met tabloid is dat wel heel erg veranderd.”*

Edwin Kreulen (OP Trouw): *“Ik denk dat we wel zijn geschoven naar dat we meer foto's plaatsen. We hebben daar wel altijd heel veel discussie over. 10, 15 Jaar geleden was het echt nog wel taboe om een lijk in beeld te brengen.”*

Pauke van den Heuvel (BR NRC): *“Wat erbij is gekomen is natuurlijk dat we veel meer foto's verwerken. Want tien jaar geleden hadden we eigenlijk alleen te maken met foto's in de krant en stond ook niet per se bij elk artikel een foto, en nu heeft eigenlijk elk stukje wat geschreven wordt een foto, omdat alles online komt te staan met een foto erbij.”*

Anderzijds wordt er ook gesproken van een vermindering van schrijnende beelden ten opzichte van een aantal jaar geleden, of juist een gelijke situatie:

Danusia Schenke (BR Trouw): *“Toevallig werkte ik toen voor een andere krant ... Ik weet alleen nog maar dat we toentertijd die discussie ook hadden daar. En die krant ging iets makkelijker om met het laten zien van doden en alles nog wat. Maar eerlijk gezegd denk ik dat het gewoon hetzelfde is gebleven.”*

Sjoerd de Jong (OP NRC): *Lezers zijn veel gevoeliger geworden voor schokkende foto's, dat is echt opmerkelijk ... Ook gruwelijk beeld van menselijk leed is de drempel veel hoger voor geworden dan toen ... Ik vind dat best een zorgelijke trend, dat je gruwelijk beeld niet laat zien.”*

Annieke Kranenberg (OP de Volkskrant): *“Ik denk dat we nu weer iets sensitiever zijn over het rechtstreeks afbeelden van een slachtoffer waarvan je het gezicht ziet.”*

Sjoerd de Jong (OP NRC): *“En dat maakt kranten nog veel meer dan toen moeten nadenken van wat brengen wij eigenlijk nog, waarom zouden we iets brengen wat je online al kan zien en hoe onderscheiden we ons van iets wat je online toch overal al ziet.”*

Ook de mogelijkheden van sociale media komen voorbij wanneer informanten de ontwikkeling van de beeldcultuur bespreken. Ondanks de mogelijkheden om beelden van burgerjournalisten te gebruiken, worden professionele fotografen nog altijd boven amateurfotografen verkozen:

Veronique Smedts (BR de Volkskrant): *“Nee zeker, wij sturen fotografen echt nog wel ergens op af. En we hopen ook dat fotografen met hun verhaal, waarvan ze zeggen ik heb echt ergens een mooi verhaal van gemaakt, dat ze naar ons komen zodat wij het mooi kunnen publiceren en daar neem ik dan ok heel graag veel ruimte voor.”*

5.3 Criteria voor schrijvende beeldkeuzes

Gebaseerd op de literatuur die is besproken in het theoretisch kader, zijn er zoals beschreven in hoofdstuk 3 *sensitizing concepts* opgesteld die criteria voor de afweging van schrijvend beeldgebruik conceptualiseren. Deze vormden tijdens de interviews een basis voor de criteria die komen kijken bij schrijvende beeldkeuze, maar informanten waren vrij om ook andere criteria aan te halen. De uiteindelijk criteria zijn te zien in figuur 8. Per criterium worden de opvattingen besproken.

Beschikbaarheid

De mate waarin de krant rekening kan houden met alle hierna volgende criteria is allereerst afhankelijk van de beschikbaarheid van beeld. Wanneer je iets op meerdere manieren kunt afbeelden, dan pas krijg je de luxe om na te denken wat wel en niet gepast is. Ombudspersonen noemen dit een belangrijk aspect, Edwin Kreulen noemt dit de allereerste vraag bij het kiezen van beeld. De beeldredacteuren zijn echter overtuigd dat er altijd genoeg alternatief beeld is.

Edwin Kreulen (OP *Trouw*): *“Het begint natuurlijk altijd heel praktisch met de vraag ‘kunnen we een onderwerp in beeld brengen?’. Je begint heel praktisch met wat is er beschikbaar? Daarna wordt natuurlijk alles bekeken.”*

Pauke van den Heuvel (BR *NRC*): *“Als dat beeld er zou zijn en het zou impact hebben zou ik voor een ander beeld kiezen. Als dit het enige beeld was had ik het wel geplaatst.”*

Volgens *De Limburger* speelt de beschikbaarheidsafweging voor de regionale krant een veel meer dominante rol. Een alternatief is van groot belang, op dat moment kan een redactie pas beslissen of de identificeerbare en schrijvende beelden wel nodig zijn voor een verhaal, of dat dit ook op een andere manier kan worden verteld. De ombudspersoon en beeldredacteur van *De Limburger* vullen elkaar hierin aan:

Huub Evers (OP *De Limburger*): *“Hebben we er maar een, dan is de keuze: pakken we die of pakken we die niet. Hebben we een hele serie dan kunnen we zeggen: welke foto vinden we het beste? Maar dan ook weer het beste vanuit welk opzicht? Fototechnisch het beste? Het meest terughoudend? Het meest privacy beschermend? Het meest expliciet?”*

Remy Frints (BR *De Limburger*): *“Nou, we hebben die serie van Kees toentertijd niet geplaatst. Dat is niet omdat die niet de krant had gehaald, maar hij was gewoon bij ons niet in het vizier.”*

Relevantie

Een beeld moet altijd goed bij een verhaal passen, maar volgens veel journalisten moet het ook op zichzelf kunnen staan. Een beeld moet relevant zijn om grenzen in identificeerbaarheid en schrijvend

karakter op te kunnen zoeken. Alle informanten zijn het erover eens dat de hoofdvraag bij een beeld altijd luidt: is er een ander beeld dat het verhaal met eenzelfde urgentie en lading vertelt? Er wordt dus altijd gezocht naar een foto waarop het slachtoffer niet te identificeren is. Als er zo'n alternatief is, ligt daar altijd voorkeur wanneer het dezelfde lading dekt als de identificeerbare foto.

Veronique Smedts (BR *de Volkskrant*) heeft voor zichzelf duidelijk wanneer een beeld relevant aanvoelt: iets wat verrassend is en raakt. Ondanks dat dit voor haar duidelijk is, berust het nog steeds op gevoel. De rest van de informanten geeft aan dat deze grens lastig te trekken is, omdat context en gevoel invloedrijk zijn. Het probleem is dat iedere situatie een andere vorm van relevantie met zich meebrengt, en dat iedere redacteur anders naar die relevantie kijkt. Het kan gebaseerd worden op de inhoud, of op de impact die het heeft. Enerzijds spreken beeldredacteurs over relevantie wanneer iets 'nieuw' is:

Pauke van den Heuvel (BR *NRC*) over foto Syrische vluchteling (figuur 13): *“Er kwam een hele reeks foto's binnen van dat jongetje waaruit een foto dan gekozen wordt die symbool staat eigenlijk voor die hele problematiek. Dus dat is dan weer een hele andere situatie, en dan let je meer op ... Wat vertelt de foto? Heeft het nieuws waarde? Heeft het nut om deze foto te laten zien aan mensen of choqueren het alleen maar?”*

Echter, het beoogde doel is niet altijd wat er uiteindelijk met een foto wordt bereikt:

Annieke Kranenberg (OP *de Volkskrant*) over foto Syrische vluchteling (figuur 13): *“Want je kunt niet per definitie zeggen dat de foto van Alan Kurdi een enorme wake-up call is geweest. Dat was denk ik wel de verwachting, en dat heeft ongetwijfeld meegespeeld om die foto te plaatsen, dit maakt in een oogopslag duidelijk wat de afschuwelijke effecten zijn.”*

Veronique Smedts (BR *de Volkskrant*) over foto coronapatiënt (figuur 9): *“We hebben het een jaar lang over corona en we kunnen wel altijd met mondkapjes laten zien en een beetje door de ruit fotograferen van zo'n Intensive Care afdeling ... Ik vind juist het feit dat iets identificeerbaar is het mooie aan fotografie. Dan raakt het je ook meer dan wanneer er een tekst over geschreven wordt of wanneer het van veraf genomen wordt. Je kunt dan denken: dat zou mij ook hebben kunnen overkomen.”*

Danusia Schenke (BR *Trouw*): *“Maar op het moment dat je merkt dat het écht het beeld is van de situatie, de ernst daarvan, de zwaarte daarvan zeg maar, en het eigenlijk ook de enige manier is om de lezer en de kijker dus in dit geval te doordringen van de zwaarte van het probleem van de ramp, van het leed ook, dan vind ik eigenlijk wel dat je het mag laten zien.”*

Naast de inhoudelijke relevantie, wordt ook de relevantie van beeld ten opzichte van tekst als belangrijke factor genoemd door beeldredacteurs:

Pauke van den Heuvel (BR NRC): *“Ja. Je kunt er natuurlijk over schrijven, maar zo'n beeld heeft dan meer impact dan als je er een stuk over schrijft dat afstandelijker is.”*

Danusia Schenke (BR Trouw): *“Op een gegeven moment merk je dat een verhaal in beeld veel beter te vertellen valt dan in tekst. En dat voelt een fotoredacteur vaak wel aan. Daar zit dan regelmatig wel dat heftige beeld tussen.”*

Niet alleen het gevoel dat meespeelt bij het bepalen van relevantie is een knelpunt, ook is het volgens Annieke Kranenberg lastig dat de foto's met identificeerbare slachtoffers vaak ook de meeste nieuwswaarde met zich meebrengen. De nieuwswaarde wordt hier deels afgeleid van de sensatie in een foto. Ondanks dat alle informanten sensatie en geënceneerd beeld willen voorkomen, wordt dit toch vaak als nieuwswaardig gezien omdat het nieuw en opvallend is en het op die manier de ernst van de zaak weet te benadrukken:

Annieke Kranenberg (OP de Volkskrant): *“Je kunt achteraf pas beoordelen of iets iconisch beeld is maar soms zie je op het moment zelf ook al bijna dat het iconisch gaat worden. Dus dan is het nieuwsfeit zo belangrijk en is het beeld zo krachtig, dat je kunt besluiten dat andere dingen minder zwaar wegen.”*

Veel informanten geven aan dat wanneer het beeld niet ondersteunend is aan het verhaal, er sprake is van sensatie. Er valt volgens Danusia Schenke (BR Trouw) een scheiding te maken tussen twee typen sensatie: sensatie in de vorm van effectbejag en sensatie omdat iets keihard nieuws is. De eerste is foutief, zoals bij de foto van een plaats delict, de tweede is wat je nodig hebt om nieuws krachtig over te laten komen. In de praktijk heeft ze dit verschil zelf vaak meegemaakt:

Danusia Schenke (BR Trouw) over foto aanslagen vliegveld Brussel (figuur 16): *“Op het moment dat je die krant aan het maken bent dan gebeurt een ramp in deze wereld. Je krijgt aanbod aan beeld en dan kies je toch met zijn allen voor iets wat een klein beetje effect heeft ... En op het moment dat je die foto kiest voel je die sensatie omdat het dus keihard nieuws is. Dus dat is voor mijn gevoel een ander soort sensatie.”*

Privacy

Vandaag de dag is privacyschending het grootste obstakel bij schrijvend en identificeerbaar beeldgebruik. In schrijvende situaties is de waarde van privacy extra groot. De informanten zijn het erover eens dat er een zekere mate van respect altijd moet worden gewaarborgd wanneer slachtoffers worden afgebeeld. Een verschil in opvatting is wel de omgang met privacy. Ombudspersonen zien privacy als een moreel belang waarmee te allen tijde rekening moet worden gehouden en het vragen van toestemming is dan ook het belangrijkste aspect en moet altijd gebeuren:

Edwin Kreulen (OP *Trouw*) over foto coronapatiënt (figuur 9): *“Deze man is in zo ’n kwetsbare positie, waarbij het verhaal dat over hem schrijven, namelijk dat het heel zwaar is aan de beademing, op iets andere manieren ook te illustreren is. Met iets meer afstand.”*

Sjoerd de Jong (OP *NRC*) over een 9-jarige overlevende van de MH17-ramp: *“Dat werd een enorm schandaal, terecht, want die jongen ... toen hij een Telegraaf journalist aan de telefoon kreeg wist hij nog niet eens dat zijn ouders overleden waren. Hij kon zelf al helemaal niet beoordelen wat het effect zou zijn van een interview in de Telegraaf.”*

Waar Edwin Kreulen beweert dat toestemming van het slachtoffer dezelfde waarde heeft als toestemming van naasten, brengt Sjoerd de Jong (OP *NRC*) hier nuance in aan. Hij haalt de term *informed consent* aan.:

Sjoerd de Jong (OP *NRC*): *“Je moet informed consent hebben zoals dat heet. Dus toestemming maar ook toestemming die onder redelijke omstandigheden is verkregen. Niet de deur intrappen en zeggen mag ik even en als iemand dan geen nee zegt denken dat je consent hebt. Dat is geen informed consent.”*

Beeldredacteurs zijn in hun eigen functie duidelijk minder bezig met het toestemmingsvraagstuk. De snelheid van het nieuws speelt hierbij een rol. Soms is de mogelijkheid om toestemming te vragen er daardoor niet. Ook wordt genoemd dat toestemming vragen een taak van de fotograaf is, waardoor de beeldredactie hier niet meer mee bezig hoeft te zijn. Pauke van den Heuvel (BR *NRC*) stelt dat er, zonder dat het publiek dit weet, al veel op privacy wordt gefilterd in schrijvende foto’s in het redactieproces en dat er zo al veel beeldopties automatisch afvallen:

Pauke van den Heuvel (BR *NRC*) op de vraag of de verhaalbijdrage of privacy wint: *“We hebben natuurlijk los van het echte grote nieuws zijn er dagelijks conflicten waarvan wij heel veel beeld te zien krijgen van gruwelijke misstanden. En dat laat je niet elke dag zien. Dus als je qua aantallen kijkt, dan wint het niet laten zien het.”*

Tot slot wordt ook de privacy van de nabestaanden meegenomen. Wanneer een slachtoffer overleden is, is de vorm van privacy anders dan wanneer het slachtoffer zelf nog in leven is. Voorheen was enkel een slachtoffer op te sporen wanneer hij of zij herkenbaar in beeld werd gebracht, maar tegenwoordig zijn ook naasten goed te traceren en worden ook zij geschaad in hun privacy. Naasten zijn inmiddels net zo belangrijk als slachtoffers zelf.

Danusia Schenke (BR *Trouw*): *“Als je echt iemand die dood is heel erg kunt identificeren ... Dan heeft die persoon daar niets aan, maar veel meer de familie. En het is eigenlijk het verdriet van de familie op dat moment.”*

Sjoerd de Jong en Huub Evers halen het principe van geografische privacy aan, net als in de richtlijn van NRC staat. Hoe verder weg iets plaatsvindt, hoe minder snel iemand te herkennen is en hoe minder snel privacybescherming in het geding komt. Echter plaatsen de twee ombudspersonen ook vraagtekens. In een tijdperk dat internet zo'n grote rol speelt verspreidt alles zo snel dat geografische privacy niet meer zo'n rol speelt:

Huub Evers (OP *De Limburger*): *“Ik ben daardoor aan het denken gezet, en heb gedacht dat moet je toch eens opnieuw overdenken. Maar met nadenken ben je er niet. En dan komt daar iets uit, dat je toch voorzichtig moet zijn daarmee.”*

Sjoerd de Jong (OP NRC) over foto aanslagen vliegveld Brussel (figuur 16): *“Ik weet niet meer zeker of de NRC die afgedrukt had. Andere kranten wel daar was een hoop protest over. Dat is dichtbij terwijl foto's van laten we zeggen menselijk leed in Bangladesh of Zuid-Sudan, dat komt toch nog steeds veel minder hard aan, terwijl mensen daar ook protest tegen kunnen hebben hoor. Dus daar zit een zekere oneerlijkheid in.”*

Ook Pauke van den Heuvel haalt dit punt, in combinatie met de privacy van nabestaanden, aan als nieuw obstakel bij het privacy-aspect:

Pauke van den Heuvel (BR NRC): *“Als je het hebt over tien jaar terug denk ik dat er meer op Nederlands nieuws werd gelet als je het hebt over de impact op nabestaanden. Maar inmiddels geldt dat natuurlijk wereldwijd, want de hele wereld kijkt mee met internet. ... De vraag die ze dan krijgen is: zou je dat ook doen als het om de hoek gebeurt.”*

Publieksreactie

Publieksreactie is volgens de informanten onder te verdelen in enerzijds de impact van een beeld op de toeschouwer en daarmee de tolerantie van het publiek, en anderzijds de letterlijke reactie die het publiek geeft via bijvoorbeeld sociale media. De mate waarin de tolerantie van het publiek moet worden meegenomen in de afweging kent een duidelijke verdeling tussen de ombudspersonen en beeldredacteurs.

Volgens de ombudspersonen moet er zo veel mogelijk rekening worden gehouden met het publiek en moet er een oplossing worden gevonden om zowel de krant als het publiek tevreden te stellen. Zo haalt Sjoerd de Jong (OP NRC) een ramp op Haïti aan waarbij het publiek het gebruikte beeld van een half-levend persoon bekritiseerde. Hij noemt de tolerantie van het publiek hierbij de beslissende factor, de tolerantie wordt in dit geval ook bepaald door de privacyschending van de afgebeelde persoon. Deze twee criteria vallen soms samen. Ombudspersonen zeggen hierover:

Sjoerd de Jong (OP NRC): *“De druk van lezers is heel groot. Ik kan me een aardbeving op Haïti herinneren waarbij de krant op de voorpagina een foto van een vrouw plaatste die half leeft maar half begraven onder het puin probeert uit te komen. Daar kwamen vele boze lezersreactie op met het is een inbreuk op de privacy van deze vrouw. En zulke protesten hebben wel effect. De krant doet zulke dingen is mijn indruk nooit meer zomaar.*”

Edwin Kreulen (OP Trouw): *“Je hebt ook lezers die over deze foto maar ook over andere foto’s echt klagen van ja moeten wij dit te zien krijgen. Dus je hebt het probleem van mensen die op beeld staan maar ook van de mensen die de foto te zien krijgen.”*

Echter, beeldredacteurs zijn het erover eens dat de impact van een beeld iets is waar zij minder rekening mee houden dan het publiek zou willen. Ze denken er wel aan, maar daar ligt hun taak niet. De impact op het publiek kan daarbij ook een positief gevolg hebben:

Danusia Schenke (BR Trouw): *“Die vinden dus dat hun wat wordt aangedaan en dat vind ik dan echt verschrikkelijk eigenlijk om te horen ... Wij zitten echt aan die andere kant en zouden iets meer doordrongen mogen zijn van het leed van de wereld en dat weghouden in beeld vind ik heel erg naïef en eigenlijk een beetje naast de wereld staand.”*

Naast de reactie en impact die een beeld bij het publiek oplevert, is een tweede vraag hoe die publieksreactie moet worden behandeld. Beeldredacteurs vinden dat een krant zich niet te veel moet laten leiden door reacties:

Veronique Smedts (BR de Volkskrant) over foto aanslag in Sarajevo: *“Op dat moment draait ook hoe dat iedereen over die oorlog begint te denken ... Op dat moment vind ik het belangrijk dat we die foto publiceren en ook al, dan krijg je brieven van: 's ochtends zit ik met mijn koffie en mijn croissant en dan krijg ik zo'n gore foto te zien. Maar je kunt je ook afvragen je kunt niet ernaar kijken, maar dat is mijn functie niet. Ik hoef niet het publiek te beschermen tegen die beelden.”*

Danusia Schenke (BR Trouw): *“Tuurlijk, maar aan de andere kant hebben wij ook wel een functie dat we inzicht durven geven. Ik vind niet dat we de lezer hoeven te beschermen. Dat kan 'ie dan zelf wel. Nee, ik vind ook wel dat we mogen zeggen 'wij staan hiervoor en dit is gewoon wat we nu moeten laten zien.’”*

Remy Frints (BR De Limburger): *“Je mag naar je publiek luisteren en zeker als je publiek een verhaal te vertellen heeft. Maar je publiek heeft geen verhaal te vertellen als het uitloopt in gewoon wat kreten roepen zonder er ogenschijnlijk eerst eens even over nagedacht te hebben.”*

Pauke van den Heuvel (BR NRC): *“Er is een foto geweest van een meisje dat bij de grens werd opgepakt, bij de Mexicaanse grens die ook iconisch is geworden, en ook daar is toch vermenselijking van die crisis.”*

Viraliteit

Beeldredacteur Remy Frints haalt een nieuwe afweging aan die sinds het internettijdperk een rol is gaan spelen voor *De Limburger*: viraliteit. Wanneer een foto door veel mensen wordt verspreid op het internet en daarmee viraal gaat, wordt zelf publiceren van dit beeld gemakkelijker. Als de foto niet wordt geplaatst, moet er namelijk vaak alsnog over het beeld worden geschreven. Andere beeldredacteurs zijn het hier niet mee eens; je moet juist op eigen beeld leunen. Het regionale karakter van *De Limburger* lijkt hier, net als bij het beschikbaarheidscriterium, een rol te spelen:

Remy Frints (BR *De Limburger*): *“Iets wat tegenwoordig meespeelt, is dat een foto al een enorme impact kan hebben nog voordat je überhaupt de beslissing hebt kunnen nemen of je wel of niet wilt plaatsen. Omdat ‘ie al beschikbaar is, omdat ‘ie al viral is, omdat ‘ie al miljoenen mensen heeft bereikt voordat hij in de krant gedrukt is geworden.”*

Pauke van den Heuvel (BR NRC) over foto dood Pim Fortuyn: *“Je kan wel steeds beeld laten zien van conflict dat het niet bloederig is maar als het overal al online staat dan wordt het haast een statement om geen oorlogsbeeld te laten zien. Het wordt hypocriet om niet te laten zien en je wilt ook geen censuur plegen als krant.”*

Daarentegen zien de kwaliteitskranten dit niet als te overwegen criterium:

Veronique Smedts (BR *de Volkskrant*): *“Dat doen wij niet, dat proberen wij echt niet te doen. En ik... We proberen steeds ook meer fotografie bij internet zelf in de hand te houden. Wat we doen is zelf stukken lezen en proberen ... We hebben ook soms van zoiets zou in de krant wel kunnen maar online gaan we toch even iets anders zoeken.”*

5.4 Knelpunten oplossen

Om de hiervoor besproken knelpunten op te lossen, werden de informanten tijdens de interviews ook bevraagd over mogelijke oplossingen om alle criteria beter in balans te krijgen. Hieronder worden per probleem enkele oplossingen besproken.

Tolerantiekloof

Het grootste probleem dat wordt genoemd is de tolerantiekloof tussen de krantenredactie en het publiek. De lezer wordt alsmaar gevoeliger voor schrijnend beeld en de lezer begrijpt redactionele keuzes steeds minder goed. Edwin Kreulen (OP *Trouw*) en Pauke van den Heuvel (BR NRC) stellen

dat er sprake is van een gebrek aan kennis bij het publiek; toeschouwers weten vaak niet dat een redactie al behoorlijk streng filtert in beeld dat binnenkomt. Volgens Huub Evers (OP *De Limburger*) zou hiervoor een oplossing kunnen zijn om motiveringskaders te plaatsen naast identificeerbaar schrijvend beeld om op die manier lezers tegemoet te komen en redentie te geven voor de keuze. Ombudspersonen, en een enkele beeldredacteur, staan positief tegenover dit idee:

Edwin Kreulen (OP *Trouw*): *“Dat klinkt best goed. Voor de lezers leg je het uit, maar je verhoogt ook wel weer de drempel voor de redactie. Want je moet niet vergeten, de redactie is tegenwoordig een soort 24-uursbedrijf, waarbij er telkens nieuwe ploegen afwegingen maken op foto’s. De noodzaak tot zo’n bijschrift zou dit zeker verhogen.”*

Remy Frints (BR *De Limburger*): *“Ik ben bang dat dat dan zelfs gaat doorschieten dat je op een gegeven moment moet gaan vertellen waarom je iets schrijft in de krant.”*

Veronique Smedts (BR *de Volkskrant*): *“Ik denk dat je dan de plank misslaat. Dan gaat het te ver, het moet natuurlijk wel begrijpelijk zijn. Dan is de foto of de kop niet juist.”*

Anderzijds staan de meeste beeldredacteurs niet positief tegenover dit voorstel en zien zo’n motiveringskader niet slagen:

Danusia Schenke (BR *Trouw*): *“ik vind dat helemaal niet erg dat je ook eventueel de discussie die er intern is zo nu en dan wel laat weten aan de lezer. Want die lezer ziet dus maar één kant en kan dat ook heel erg beoordelen, veroordelen ook.”*

Pauke van den Heuvel (BR *NRC*): *“Zo veel inkijkjes krijgen mensen nou ook weer niet in de keuzes die we hier maken. En ik denk zelf, zeker in de huidige tijd, hoe transparanter eigenlijk hoe beter. Want misverstanden ontstaan al snel, zeker online, en gaan dan een eigen leven leiden. Dan kun je maar beter eerlijk en open zijn over hoe keuzes tot stand komen.”*

De context die moet worden geboden zou *NRC* volgens de Pauke van den Heuvel toch op een andere manier brengen dan in een formeel kader, namelijk als apart artikel in de vorm van een interview. Dit is iets waarmee *NRC* al eerder heeft geëxperimenteerd:

Pauke van den Heuvel (BR *NRC*): *“Ja, dat hebben we regelmatig gedaan. Dat we bijvoorbeeld de fotograaf hebben gesproken, of als mensen niet overleden waren natuurlijk de mensen op de foto of de familie van de mensen op de foto. Dat gebeurt regelmatig.”*

Positie in de krant

Een andere oplossing voor het onbegrip zou zijn om aandacht te besteden aan de positie en presentatie in de krant. Volgens de informanten is er niet alleen sprake van de keuze of een beeld wel of niet in de krant verschijnt, om een zo goed mogelijk effect te creëren wordt ook een afweging gemaakt over de positie in de krant. Moet een beeld op de voorpagina staan, of is het beter om deze op een andere plek in de krant te zetten? Men is het erover eens dat de voorpagina heftiger en indringender is dan wanneer het ergens op een minder prominente plek midden in de krant staat:

Edwin Kreulen (OP Trouw): “ik krijg wel eens de vraag van: ombudsman zou je dan niet voor op de krant moeten zetten zoals je op televisie kan doen ‘op pagina 7 bevat schokkende beelden die kunt u maar beter niet gaan bekijken.’ Maar in de krant werkt dat helaas niet zo denk ik. Het is op te lossen door het niet te doen, maar we hebben het wel gedaan.”

Remy Frints (BR De Limburger) over foto aanslagen vliegveld Brussel: “Toen waren er ook best wel wat beelden die toch wel behoorlijk grafisch van inhoud waren en die hebben we toen bewust niet op de voorpagina geplaatst.”

Huub Evers (OP De Limburger): “Waarbij overigens ook nog even de vraag is zet je dan een kleurenfoto in de krant of zet je een zwartwit foto in de krant? Of op de nieuwssite als je met zo'n type foto te maken hebt. Ook daar moet je over nadenken.”

Een probleem dat hier enigszins bij aansluit oppert Sjoerd de Jong (OP NRC). Hij spreekt over het feit dat schokkende foto's bijna altijd geënceneerd zijn en hierdoor niet te prominent moeten worden afgebeeld:

Sjoerd de Jong (OP NRC): “Foto's zijn zeker tegenwoordig ook propaganda materiaal, dat zijn ze altijd geweest en daar moet je rekening mee houden en met name bij de oorlog in Syrië. Daar waren van verschillende kanten foto's waarvan toch de verdenking bestond: daar is iets geposeerd of in scène gezet. En dat is dus een extra reden dat de NRC, of ik denk elke krant, voorzichtig is met dat soort beeld.”

Discussie binnen de redactie

De verschillen in mening binnen een krantenredactie blijven altijd bestaan. In het verlengde van de tolerantie van het publiek ligt de tolerantie van de overige redacties bij de krant. De beeldredactie mag dan weinig aandacht vestigen op wat het publiek wel en niet aankan, andere redacties besteden hier volgens de informanten veel aandacht aan. Voor de beeldredactie blijft esthetiek een heel belangrijk punt, een fotografisch ingesteld persoon kan volgens de beeldredacteuren niet om het belang van een

goed beeld heen, waar anderen dit esthetisch inzicht soms missen. Daarbij is esthetiek hetgeen dat een schrijnende foto iconisch maakt.

De discussies die worden gevoerd zijn de enige oplossing om de meningsverschillen die er heersen binnen de kranten op te heffen. Wel is dit een punt van zorg volgens de beeldredactie, beeld moet serieus genomen blijven worden en niet worden ondergesneeuwd door voorkeur voor tekst, maar er moet wel met meer dan enkel de beeldredacteuren worden gediscussieerd om een besluit te nemen. ‘Het beste beeld’ is soms de oplossing, wat een beeld ‘het beste’ maakt is voor de beeldredactie vaak duidelijk.

Annieke Kranenberg (OP de Volkskrant): *“Het is vooral belangrijk dat er bewustwording is dat er geen statisch setje criteria is, maar dat de discussie over gevoeligheden en de afweging die je maakt in ontwikkeling blijft. Het nadenken en het gesprek hierover moet je voortdurend blijven voeren.”*

Huub Evers (OP de Limburger): *“Ethiek is discussie en iedere keer opnieuw weer. En dat klopt ook wel maar dan kan je alsnog je bevindingen vastleggen om daar een volgende keer lering uit te kunnen trekken. Dat wordt geen wet van meden en persen maar dan wordt ethiek een hulpmiddel.”*

De discussie over esthetiek versus moraliteit blijft bestaan tussen de beeld- en tekstredacties:

Veronique Smedts (BR de Volkskrant) over tekst-denken: *“Het beeld moet bij het verhaal passen en niet iedereen durft daar niet even ver in te gaan. En soms hoeft dat ook niet hè, ... soms mag een beeld ook gewoon laten zien waar het verhaal over gaat. Het hoeft niet totaal verschillend te zijn. Ik vind dat je altijd moet uitgaan van het beste beeld. Met het beeld dat het meest aanspreekt, ook al is dat misschien niet direct duidelijk wat het met het verhaal te maken heeft.”*

Contextafhankelijkheid

Er is geen grens te trekken wanneer iets wel of niet te tolereren is, daar denkt ieder individu anders over. Iedere informant is tijdens het interview gevraagd hiervoor een regel te formuleren. Bijna allemaal gaven ze aan dit lastig te vinden, omdat er geen concrete grens te trekken is. Enkele voorbeelden volgen.

Edwin Kreulen (OP Trouw): *“Maar je zou nu kunnen zeggen: zou je zelf zo gefotografeerd willen worden? Is dat niet een aardige... Zou je er bezwaar tegen hebben als jij of je vader of je moeder in zo 'n situatie gefotografeerd zou zijn? Dat zou ik zelf als uitgangspunt nemen.”*

Annieke Kranenberg (OP de Volkskrant) over de vraag welk criterium – dat overigens niet werd geformuleerd – altijd het zwaarst weegt: *“Ik vind dat heel ingewikkeld om op voorhand te zeggen. En ieder medium maakt daarin ook weer een eigen afweging.”*

Danusia Schenke (BR *Trouw*): *“Op het moment dat je merkt dat het écht het beeld is van de situatie, de zwaarte daarvan, en het eigenlijk ook de enige manier is om de lezer te doordringen van het probleem van de ramp, van het leed, dan vind ik eigenlijk wel dat je het mag laten zien.”*

Een oplossing hiervoor is de discussie simpelweg te laten bestaan en de ervaring laten leren. Zo wordt een redactie steeds behendiger en consistentier in het maken van keuzes. Remy Frints (BR *De Limburger*) vindt hierbij de objectiviteit een probleem. Iedere redacteur handelt anders vanuit eigen gevoel, waardoor het noodzaak is om niet enkel met beeldmensen een beeldbeslissing te maken. Een beeldredacteur zegt hierover:

Veronique Smedts (BR *de Volkskrant*): *“Het is altijd een beetje voelen. En een aantal vragen blijven stellen ... En de eerste vraag is altijd wie heeft het gemaakt waar komt het vandaan zit er een bedoeling achter of niet en dat zijn de belangrijkste vragen die je je moet stellen en vooral welk verhaal wil je zelf vertellen.”*

Volgens Edwin Kreulen is het nog wel van belang om hier consistentie in aan te blijven houden:

Edwin Kreulen (OP *Trouw*) over foto Syrische vluchteling: *“Want de keer erop bij een soort herinnering werd ie ook weer geplaatst, en ik denk dat dat niet had moeten gebeuren. Het probleem is als je denkt we maken nu een uitzondering, dan krijg je automatisch meer uitzonderingen.”*

Toenemende angst voor privacyschending

Zoals reeds genoemd is het volgens de beeldredactie problematisch hoe sceptisch mensen tegenwoordig worden wanneer ze het idee hebben dat ze gefotografeerd worden. Volgens de beeldredacteurs van *Trouw* en *de Volkskrant* is de enige oplossing hiervoor om te blijven verantwoord worden vanuit de redactie en via de ombudspersoon, en om verder respectvol om te gaan met behoefte aan privacy. Je moet je aanpassen naar de wil van de afgebeelde. Edwin Kreulen oppert nog een andere mogelijkheid voor dit probleem:

Edwin Kreulen (OP *Trouw*) over foto coronapatiënt (figuur 9): *“Als je het plaatst in een geheel beeld en het wat breder aanzet, zou je nog kunnen zeggen dat je iemand niet alleen maar in die ene kwetsbare heftige situatie neerzet.”*

Om zowel het gebrek aan tolerantie van het publiek en de toenemende gevoeligheid voor privacyschending van afgebeelde personen en hun naasten tegen te gaan, zegt Pauke van den Heuvel dat de context om een bepaalde situatie heen meer moet worden uitgediept. De krant moet altijd op zoek gaan naar onder andere de identiteit van de fotograaf en de politieke situatie in een land. Door

meer context te geven geef je het publiek zelf de keus hoe ze een beeld interpreteren en bouw je meer dan enkel het slachtofferimago om de identificeerbare persoon heen:

Pauke van den Heuvel (BR NRC) over foto Syrische lijken waar de krant de context niet van wist: “Die foto bleek in scène te zijn gezet en activistisch te zijn. Dat hebben we later. Onze mederedacteur heet dat later uitgelegd hoe dat zit, hoe dat heeft kunnen gebeuren en hoe dat is gebeurd. Ja, dus eigenlijk ook weer de hele context bieden dan achteraf.”

5.5 Casus: Alan Kurdi

Om de informanten een voorbeeld te geven en een daadwerkelijke keuze te laten maken wordt hen de casus van Alan Kurdi ruim vijf jaar later nog eens voorgelegd. Er worden drie foto's als optie gegeven. De ombudspersonen kiezen uiteenlopend. De foto's worden alle drie een keer gekozen. Huub Evers zou de derde foto (figuur 15) kiezen, Edwin Kreulen de tweede (figuur 14). Terwijl hun kranten toentertijd allebei de eerste foto (figuur 13) kozen, hoewel niet op de voorpagina. De ombudspersonen zeggen:

Huub Evers (OP De Limburger): “Als je het verhaal erbij vertelt, dan is deze foto om de dramatiek van het vluchtelingendrama in beeld te brengen goed. En die twee vorige foto's zijn als je kunt kiezen zijn dan een beetje te.”

Edwin Kreulen (OP Trouw): “Ik vind het lastig eigenlijk. Ik denk dat de eerste het meeste de krant heeft gehaald. En die middelste moet je dan wel echt tussen kiezen omdat je daar het gezicht niet ziet. Dat vind ik wat menselijker.”

Annieke Kranenberg (OP de Volkskrant) over het hergebruiken van zo'n foto: “We dragen nu de hele geschiedenis van het hele vluchtelingendebat met ons mee. En ook de geschiedenis van Alan Kurdi en hoe het debat destijds over hem werd gevoerd – er gingen de wildste complottheorieën over de foto en de rol van de vader de ronde... En we weten ook wat het met de vader heeft gedaan, onder andere uit een reconstructie in de Volkskrant – dat is ook een factor die meeweegt.”

De keuzes van de beeldredacteurs liggen op het gebied van redentatie meer in lijn met elkaar. Remy Frints kiest voor foto 2 wanneer de eerste nog niet viraal was gegaan. Ook Veronique Smedts kiest voor dit beeld, terwijl Danusia Schenke en Pauke van den Heuvel voor foto 1 kiezen. Wel wordt duidelijk dat alle beeldredacteurs de grens graag opzoeken:

Veronique Smedts (BR de Volkskrant): “Ik vind dat wij als krant totaal de plank mis hebben geslagen door die andere foto te kiezen. Door dat niet te durven, dat je dat te heftig vindt.”

Remy Frints (BR *De Limburger*): *“Ja dat is een hele moeilijke met de kennis achteraf. Ik denk als deze foto niet viral is gegaan, dan zou ik waarschijnlijk voor de anonieme foto liggend in het zand zijn gegaan. Omdat die andere foto's mij niet meer vertellen.”*

Danusia Schenke (BR *Trouw*): *“Ook omdat, dat klinkt dan heel erg, maar vanuit beeld oogpunt het een heel mooie foto is. Dat is het erge, dat de foto's met heftige inhoud die iconisch worden, kijk maar naar alle foto's die de World Press winnen, ook hele mooie foto's zijn.”*

Pauke van den Heuvel (BR *NRC*): *“Als het nu weer zo binnenkwam en het was het eerste nieuws zou ik direct weer voor die ene foto gaan, die eerste die we toen ook gepubliceerd hebben ... Voor de nieuwswaarde en de impact vond ik hem echt wel, het heeft natuurlijk ook veel goed gedaan wat dat betreft. Qua betrokkenheid van mensen bij wat er gebeurde.”*

De verschillende casuskeuzes worden in het volgende hoofdstuk naast de ontwikkelingen van de beeldcultuur gelegd, en voor onder andere de verscheidenheid in omschrijving van de beeldcultuurverandering worden verklaringen gezocht.

6 Discussie

In dit hoofdstuk staat het vergelijken van de resultaten met de literatuur centraal. Zo wordt aan de hand van de analyses van de columns en de beeldrichtlijnen de behoefte aan striktere richtlijnen geformuleerd. Ook worden de criteria uit de literatuur vergeleken met die uit het onderzoek, een nieuwe set criteria wordt opgesteld. Hierbij worden de verschillen tussen opvattingen van ombudspersonen en beeldredacteurs uit de interviews omschreven en verklaard aan de hand van de literatuur. Ook worden de functies van schrijvende beelden die in hoofdstuk 2 zijn besproken in verband gebracht met de set criteria die uit dit onderzoek zijn komen. Ten slotte wordt op basis van de bevonden resultaten ingegaan op beperkingen van de bevindingen en mogelijk vervolgonderzoek.

6.1 Beperkte richtlijnen

Richtlijnen van kranten functioneren als handvatten voor journalisten om werk in goede en consistente stijl te kunnen verrichten (De Jong, 2016, p. 15). De richtlijn van *NRC* komt als meest strikt uit de analyse; consistentie wordt zo veel mogelijk nagestreefd door veel verschillende en gedetailleerde regels te hanteren. Hierna volgen de richtlijnen van *de Volkskrant*, die richtlijnen zijn schaars, maar – als ze aanwezig zijn – wel strikt, en die van *Trouw*, welke vooral ingaan op algemene beeldrichtlijnen. Regionale krant *De Limburger* kent enkel procedurele gedragscodes in plaats van regels over de inhoud. De richtlijnen gaan enkel in op privacy van de afgebeelde persoon, andere aspecten worden niet benoemd. De visie van beeldredacteurs is hiervoor een mogelijke verklaring, welke later in dit hoofdstuk aan bod komt. De richtlijnen blijken niet toereikend, maar meer richtlijnen zijn volgens vooral de beeldredacteurs ook niet de oplossing.

Vergeleken met de functie van beeldrichtlijnen volgens Fasold (1990), een set regels waaraan – in het geval van Fasold tekstueel – stijl van een medium kan worden ontleend, ontbreekt een aantal elementen in deze richtlijnen. De richtlijnen gaan enkel in op privacy van de afgebeelde persoon, andere aspecten komen niet aan bod. Dit terwijl de columns van ombudspersonen en interviews met de informanten wel degelijk andere vraagstukken bespreken. Een mogelijke verklaring, de visie van beeldredacties, komt later aan bod. In de columns die door ombudspersonen worden geschreven komt de mogelijkheid tot inconsistentie veel voor, een belangrijk aspect van de analyse. Wanneer lezers vragen over en problemen met schrijvend beeldgebruik van een specifieke krant hebben, wordt weinig teruggesproken op de richtlijnen die de krant heeft opgesteld, maar wordt de kwestie vanuit moreel en maatschappelijk oogpunt bekeken.

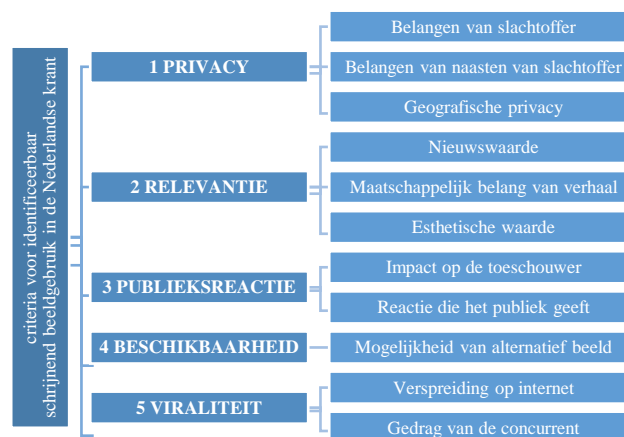
6.2 Een nieuwe set criteria

Eerdere onderzoeken (Keith et al., 2006; De Smaele et al., 2017; Calain, 2013; Evers, 2021; Borah, 2009; Morse, 2017) geven een zestal afwegingen die een rol speelt bij identificeerbaar schrijvend

beeldgebruik: *impact op het publiek, inhoudelijke verhaalbijdrage, esthetiek, maatschappelijk belang, imago* en *privacy* (o.a. Borah, 2009; Calain, 2013; De Smaele et al., 2017; Keith et al., 2006; Morse, 2017). Dit suggereerde dat het meest rekening zou worden gehouden met de krant en het verhaal, daarna met de lezer en pas op de laatste plaats met het afgebeelde slachtoffer (figuur 4, p. 13). Uit de analyse van semigestructureerde diepte-interviews komt een nieuwe selectie van criteria waar redacties rekening mee (zouden moeten) houden volgens Nederlandse ombudspersonen en beeldredacteurs. De nieuwe set criteria is schematisch weergegeven (figuur 9) in volgorde van prioriteit, met daarachter specificering van de criteria, wat uit de diepte-interviews zijn gekomen.

Enkele criteria uit de literatuur zijn verwijderd, anderen zijn toegevoegd of samengevoegd. Het *imago van de krant* is zoals verwacht verwijderd als criterium. Dit werd niet genoemd als expliciet criterium waarmee rekening moet worden gehouden. Ook in eerdere studies kwam dit maar een enkele keer naar voren. De criteria die worden toegevoegd zijn *beschikbaarheid* en *viraliteit*, allebei praktisch van aard. *Beschikbaarheid* leek vooral vanuit de ombudspersonen te komen, terwijl beeldredacties zich vaak niet zo veel zorgen maken om de beschikbaarheid van materiaal. Dit omdat zij vanuit praktijkervaring weten dat er altijd meer dan genoeg beeld is en al veel beeld wordt gefilterd, ombudspersonen maken dit proces niet van dichtbij mee. Het criterium *viraliteit* wordt vooral door *De Limburger* geopperd. De verspreiding van beeld is voor deze krant ook een reden om het te publiceren, terwijl andere kranten zich enkel op eigen mening baseren. Eerdere onderzoeken gingen niet op het viraliteitscriterium in, mogelijk omdat eerdere studies geen regionale kranten in hun onderzoek meenamen. De criteria verhaalbijdrage en maatschappelijk belang die voortkwamen uit de literatuur zijn samengevoegd tot *relevantie*, volgens de informanten zorgen deze twee criteria nooit los van elkaar voor een besluit. De impact op het publiek is gewijzigd naar *publieksreactie*, omdat vooral beeldredacteurs ook een positief aspect van de impact inzien: de bewustwording van de ernst van de situatie. Ook dekt *publieksreactie* de lading van zowel de mentale impact die het heeft als van de letterlijke reacties op het beeld die door het publiek worden gegeven.

Figuur 9: schematische weergave prioritering criteria voor keuze tot identificeerbaar schrijvend beeld

6.2.1 Vergelijking tussen ombudspersonen en beeldredacteurs

Figuur 9 laat zien dat *privacy* en *relevantie* van de criteria de hoogste prioriteit hebben gekregen. Dit kunnen zowel lezers als redacties van de kranten in hun achterhoofd houden wanneer een keuze wordt gemaakt. Echter, de ombudspersonen en beeldredacteurs verschillen van mening als het gaat om de prioritering van de andere criteria. Uit de analyse van de columns kwam naar voren dat ombudspersonen zich namens het publiek vooral richten op de *beeldcultuur*, de *privacy en toestemming* die nodig is bij het afbeelden van slachtoffers, de *nieuwswaarde* waar de foto's aan bijdragen en de *subjectiviteit* die komt kijken bij dit beeldgebruik. Opvallend is dat wanneer over subjectiviteit wordt geschreven, veelal vanuit het oogpunt van de beeldredactie wordt geredeneerd, in plaats van vanuit de rol van de ombudspersoon zelf. De semigestructureerde diepte-interviews bevestigen verder dat de ombudspersonen vooral vanuit de toeschouwer nadenken over deze punten.

De ombudspersoon kan meer worden gezien als 'morele denker', de beeldredacteur profileert zich meer als 'praktijkdenker'. Uit de manier waarop ombudspersonen en beeldredacteurs denken over de verschillende aspecten, valt te concluderen dat de ombudspersoon meer problemen ziet bij het identificeerbaar schrijvend beeldgebruik dan de beeldredacteur. Deze verschillen in manier van denken zijn schematisch uiteengezet in figuur 10.

Figuur 10: verschil in benadering ombudspersoon en beeldredactie per criterium

Afweging	Gevoelsdenker (Ombudspersoon)	Praktijkdenker (Beeldredactie)
Privacy	De lastigste afweging	Een praktisch probleem
Relevantie	Een lastig vraagstuk	Een te definiëren vraagstuk
Publieksreactie	Belangrijk om aan te denken	Niet de taak van de journalist
Beschikbaarheid	Zeer belangrijk	Irrelevant
Viraliteit	<i>Niet benoemd</i>	Verdeeld

Na *relevantie* ziet de ombudspersoon de *publieksreactie* als belangrijkste criterium, terwijl door de beeldredacteurs *relevantie* juist als belangrijker wordt ervaren. Omdat door de beeldredactie minder rekening wordt gehouden met publieksreactie dan door ombudspersonen met relevantie, schuift de publieksreactie omlaag als criterium.

Beeldredacteurs maken zich minder zorgen over identificeerbaar schrijvend beeldgebruik dan ombudspersonen. Over het algemeen durven beeldredacteurs verder te gaan in schrijvende beeldkeuzes, en zouden zij dus ook eerder identificeerbaar afbeelden dan ombudspersonen. De beeldredacteurs zien hun beelden meer als esthetische werken, waarbij het beste beeld moet worden verkozen. De verschillen tussen de opvattingen van ombudspersonen en beeldredacteurs vallen te verklaren vanuit het doel van hun functie. De ombudspersoon handelt vanuit toeschouwersoogpunt, waardoor reactie en tolerantie van het publiek voor hen veel zwaarder weegt dan voor de beeldredacteur. De beeldredacteur handelt vanuit verhalend oogpunt, waardoor informatieoverdracht, esthetiek en het dekken van de lading van een artikel als belangrijkste worden gezien. Het verschil in functie is ook een verklaring voor het feit dat het vraagstuk over relevantie volgens de ombudspersonen iets is waar je nooit antwoord op krijgt en waar meer richtlijnen voor zouden moeten zijn, terwijl beeldredacteurs vanuit hun eigen werk een poging wagen om hier een grens in te

trekken, maar weinig behoefte hebben aan regelgeving, aangezien zij op basis van gevoel te werk gaan. Zij zien regelgeving eerder als een beperking dan een verrijking.

De opvatting over privacy verschilt enkel in de aanpak. Dat privacy een belangrijk aspect is om rekening mee houden, vinden alle informanten. De manier van toestemming vragen en de noodzaak daarvan worden echter betwist: ombudspersonen gaan hier strenger mee om dan beeldredacteurs. Soms is het voor de beeldredactie niet mogelijk toestemming te verkrijgen, daarbij is toestemming al verkregen voorafgaand aan hun selectieproces; namelijk bij de fotograaf. Ombudspersonen proberen een balans te vinden waarbij het publiek, de krant én de afgebeelde persoon tegemoet worden gekomen. De beeldredactie ziet het beschermen van het publiek niet als hun functie. Zij willen niet alle drie de partijen tevredenstellen.

Het grootste probleem dat uit de bevindingen naar voren komt is volgens beide expertgroepen de kloof die er ontstaat tussen de tolerantie van het publiek en de tolerantie van de beeldredacteurs. Een gevolg van die kloof is de toename van onbegrip. Mogelijke oplossingen die hiervoor worden gegeven leiden allemaal naar een bredere behoefte waaraan moet worden voldaan: context bieden. Redacties moeten meer context geven wanneer identificeerbaar schrijnend beeld wordt getoond. Dit kan in allerlei vormen: een motiveringskader, een artikel, een begeleidende tekst, meer beelden die de situatie vanaf een andere kant belichten. Beeldredacteurs leggen hun voorkeur bij de beeldende oplossing, om zo niet te veel verantwoording af te hoeven leggen maar enkel meer esthetisch werk toe te kunnen voegen. Ombudspersonen spreken hun voorkeur uit voor een tekstuele oplossing, zodat het publiek tegemoet wordt gekomen in (on)begrip.

6.2.2 *Ontwikkeling van de beeldcultuur*

Volgens Bednarek & Caple (2010, p. 10) en Kjeldsen (2014, p. 200) ontwikkelt de beeldcultuur zich op een manier dat foto's minder voor illustratief doeleinde worden gebruikt en steeds meer onderdeel worden van het multi-semiotische verhaal waarbij beeld een even grote rol speelt als tekst. Dit zou voorspellen dat schrijnende beelden steeds functioneler zouden worden ingezet, en het gebruik van dit soort beelden zou moeten zijn toegenomen. Ook de concurrentie met het internet en audiovisuele journalistiek doet dit vermoeden. De columns van ombudspersonen bevestigen dit; er is steeds meer (schrijnend) beeld te zien.

In tegenstelling tot de literatuur en de columns, laten de interviews een verscheidenheid aan opvattingen over de ontwikkeling van de beeldcultuur zien. Een deel van de informanten sluit zich aan bij de literatuur, terwijl een deel stelt dat de hoeveelheid schrijnend beeld juist hetzelfde is gebleven of minder is geworden. Om de beschreven ontwikkeling van de beeldcultuur te controleren, werd de keuze voorgelegd tussen drie foto's van de Syrische vluchteling Alan Kurdi (figuur 13 t/m 15). Waar de kranten toentertijd in 2015 bijna allemaal voor het eerste beeld (figuur 13) kozen, liggen de keuzes nu uiteen. Bij ongeveer de helft van de informanten was er een logisch verband te zien tussen de

beeldcultuur die ze omschreven en de casuskeuze, bij de andere helft niet. Een andere constatering is de gedurfde keuze van de beeldredacteuren ten opzichte van de meer veilige keuze van de ombudspersonen.

6.3 Functies van identificeerbaar schrijvend beeld

Schrijvende beelden kennen vier functies: *bevestigen*, *verbeelding uitsluiten*, *emotioneren* en *symboliseren*. De functies die uit vorige studies volgen, worden door de informanten niet expliciet genoemd. Enkel *emotioneren* wordt door de beeldredacteuren als een afweging genoemd, geschaald onder publieksreactie. De functies lijken veelal te overlappen; de criteria voor een afweging tot schrijvend beeld verklaren welke functies voor de informanten juist wel of niet belangrijk zijn om te benadrukken of juist te beperken.

Uit het gegeven dat ombudspersonen vooral gefocust zijn op de publieksreactie en privacy, valt te concluderen dat zij vooral de emotionerende functie in toom willen houden. Hoe meer identificeerbaar beeld er wordt gepubliceerd, hoe meer het publiek wordt geëmotioneerd, waar volgens hen mee moet worden opgepast. Het privacy-aspect is een aspect dat kan worden gekoppeld aan zowel bevestigen als verbeelding uitsluiten als emotioneren; hoe herkenbaarder het slachtoffer, hoe sterker deze functies worden geuit. Beeldredacteuren vinden juist de emotionerende functie iets waar bewust op moet worden ingezet. Om de relevantie zo duidelijk mogelijk te maken voor het publiek, moet bevestiging plaatsvinden om lezers met de neus op de feiten te drukken. De emotionerende functie kan hierbij helpen. Beeldredacteuren hechten veel waarde aan het effect van *active involvement* (Kjeldsen, 2014, p. 200) waarmee lezers worden betrokken bij de situatie zonder hier zelf deel van uit te maken.

6.4 Beperkingen van de resultaten

De bevindingen en conclusies die hierboven zijn besproken, zijn opgedaan uit acht semigestructureerde diepte-interviews. Met dit aantal zijn de conclusies niet te generaliseren; met vier interviews per expertgroep komen opvallende bevindingen sneller aan het licht. Zo zit Annieke Kranenberg (OP *de Volkskrant*) niet meer zo diep in de functie van ombudspersoon als de rest van de ombudspersonen. Hierdoor zie je sneller uitzonderingen dan wanneer de groep ombudspersonen groter zou zijn. Uitzonderingen krijgen op deze manier snel een significante waarde, waar dit misschien niet terecht is.

Naast een verschil tussen ombudspersonen en beeldredacteuren, valt ook het verschil tussen de opvattingen van *De Limburger* en de andere drie kranten op. Viraliteit en beschikbaarheid zijn voor *De Limburger* van veel groter belang dan voor de drie nationale kranten. Het regionale karakter is een mogelijke verklaring. Omdat de reikwijdte van *De Limburger* kleiner is, zijn praktische overwegingen noodzakelijker. Beelden komen pas later in het vizier, waardoor de ethische afwegingen een minder grote rol spelen bij de keuze voor identificeerbaar schrijvend beeld, op dat vlak sluit Remy Frints (BR *De Limburger*) dan ook meer aan bij de ombudspersonen dan de andere drie beeldredacteuren.

6.5 Vervolgonderzoek

In dit onderzoek zijn beeldredacteurs en ombudspersonen met elkaar vergeleken. Hierbij zijn enkel de visie van het publiek en de visie van de praktijk in onderzoek meegenomen. Om de resultaten vollediger te maken zou vervolgonderzoek mogelijk kunnen ingaan op een derde groep binnen de krant: de hoofdredactie. Zo worden de praktijk (beeldredacteurs), het beleid (hoofdredacteurs) en het publiek (ombudspersonen) met elkaar vergeleken en kunnen verschillen hiertussen nog preciezer worden onderzocht.

Hiernaast kunnen de nieuwe set criteria, de verschillen in opvattingen, de knelpunten en de oplossingen die uit dit onderzoek zijn gekomen worden omgezet naar kwantitatief onderzoek. Door bijvoorbeeld verder onderzoek te doen onder een grotere selectie binnen de Nederlandse krantenjournalistiek, denk aan bijvoorbeeld een grote groep beeldredacteurs, kan onder andere worden uitgezocht welke overwegingen daadwerkelijk een rol spelen bij het selecteren van identificeerbaar schrijnend beeld. De groep participanten is bij een dergelijk kwantitatief onderzoek veel groter dan bij een kwalitatief onderzoek als dit.

De interviews riepen ook vragen op bij de informanten die tijdens het gesprek aan bod kwamen. Enkele interessante vragen die gesteld werden zijn:

- Wat zouden keuzes zijn bij actuelere casussen die (nog) niet tot iconisch beeld behoren?
- Hoe verhouden de beschreven ontwikkelingen zich met de daadwerkelijke ontwikkeling te zien in de krant?
- Hoe verhouden internationale kranten zich ten opzichte van de nationale en regionale kranten?
- Hoe denken slachtoffers en toeschouwers zelf over deze kwesties?
- Is het al dan niet verwachte gevaar voor de fotojournalistiek en schrijnend beeld terecht?

De resultaten die uit de interviews zijn gekomen, zijn bijna allemaal gebaseerd op aannames die de informanten maken over hun publiek en de afgebeelde personen. Verschillende informanten waren tijdens het interview benieuwd hoe de betrokkenen bij identificeerbaar schrijnend beeld – in dit geval de afgebeelde, de nabestaanden en de lezer – zelf denken over de mogelijke werkwijzen van de kranten. Op die manier kan de afweging die door kranten wordt gemaakt veel gefundeerder worden onderbouwd. De kranten die zijn onderzocht zijn regionaal en nationaal van aard. In de interviews werd door de ombudspersoon en beeldredacteur van *De Limburger* het regionale karakter al meermaals aangehaald, de NRC-ombudspersoon benoemde ook al de tegenstelling met internationale kranten als *The New York Times*. Onderzoek naar verschillen tussen deze drie type kranten kan ook worden uitgebreid.

De set criteria voor schrijnend beeldgebruik en de beeldfuncties die in het theoretisch kader zijn besproken, zijn aan de hand van de resultaten uit hoofdstuk 4 en 5 bekritiseerd en aangevuld.

Daarnaast zijn implicaties van de resultaten en vervolgonderzoek op basis van de bevindingen besproken. In het volgende hoofdstuk zal een antwoord worden geformuleerd op de hoofdvraag en komen de belangrijkste bevindingen, beperkingen omtrent de methode en implicaties voor ombudspersonen, beeldredacteurs en hoofdredacties aan bod.

7 Conclusie

In deze scriptie doe ik onderzoek naar opvattingen omtrent identificeerbaar schrijnend beeldgebruik. Vier Nederlandse kranten staan hierbij centraal: *NRC*, *de Volkskrant*, *Trouw* en *De Limburger*. Op basis van enerzijds inhoudsanalyses van beeldrichtlijnen en columns en anderzijds semigestructureerde diepte-interviews met ombudspersonen en beeldredacteuren is de volgende onderzoeksvraag, inclusief bijbehorende hypothesen, beantwoord:

Hoe functioneren gangbare medianormen en opvattingen omtrent het identificeerbaar schrijnend afbeelden van slachtoffers in de Nederlandse krantenpraktijk, afgaande op ombudspersonen en beeldredacteuren van Nederlandse kranten?

Hypothese 1: Huidige medianormen en richtlijnen zijn niet toereikend voor journalisten die met dit beeld werken.

Hypothese 2: Ombudspersonen en beeldredacteuren verschillen in hun opvattingen over identificeerbaar schrijnend beeldgebruik.

Hypothese 2.1: Ombudspersonen staan meer terughoudend tegenover identificeerbaar schrijnend beeldgebruik dan beeldredacteuren.

Door middel van inhoudsanalyses van beeldrichtlijnen, columns geschreven door ombudspersonen en diepte-interviews met ombudspersonen en beeldredacteuren zijn de huidige opvattingen over de beeldcultuur, de criteria voor identificeerbaar schrijnend beeld en de knelpunten en oplossingen daarvoor in kaart gebracht. Na dit onderzoek kan worden gesteld dat hypothese 1 niet is bevestigd. Hypothese 2 daarentegen, inclusief hypothese 2.1, kan wel worden bevestigd. Dit hoofdstuk geeft de kernpunten van de bevindingen weer, geeft implicaties voor beeldredacteuren, ombudspersonen en hoofdredacties voor identificeerbaar schrijnend beeldgebruik en gaat in op de bijdrage aan de wetenschap en methodologische beperkingen.

7.1 Huidige medianormen en opvattingen

De huidige medianormen functioneren niet zoals richtlijnen van oudsher zijn bedoeld. De richtlijnen voor identificeerbaar schrijnend beeldgebruik richten zich enkel op privacybescherming van de af te beelden slachtoffers, terwijl er volgens de informanten veel meer criteria van toepassing zijn op de afweging om slachtoffers wel of niet herkenbaar af te beelden in schrijnende situaties. De analyse van de columns over dit onderwerp laat zien dat redacties niet goed uit de voeten kunnen met de bestaande richtlijnen. Er ontstaat nog te veel discussie over welke aspecten wel of niet moet worden meegenomen in overweging, maar tegelijkertijd zullen meer richtlijnen volgens de informanten niet toereikender zijn dan de huidige regelgeving. De richtlijnen die er nu staan worden als het hoogst

haalbare gezien; er moeten dus andere manieren worden gezocht om consistentie in afwegingen te waarborgen.

Volgens de informanten leert vooral de ervaring je wat er het best gedaan kan worden. Met name vanwege de gevoelskwestie en subjectiviteit kunnen niet meer richtlijnen worden opgesteld dan er al zijn. De opvattingen van beeldredacteuren en ombudspersonen zijn met elkaar in strijd, waardoor deze opvattingen functioneren als grond voor discussie op de krantenredactie en de oorzaak vormen voor meningsverschillen en onbegrip tussen publiek en krantenredacties.

7.2 Nieuwe criteria en knelpunten

De criteria voor identificeerbaar schrijvend beeld hebben een andere prioritering voor ombudspersonen en beeldredacteuren (figuur 9, p. 50). Voor beide groepen staat *privacy* bovenaan als criterium, al wordt dit aspect door allebei anders ingestoken. Voor ombudspersonen is dit een criterium waar een redactie zo veel mogelijk rekening mee zou moeten willen houden.

Beeldredacteuren daarentegen zien het als een meer praktisch criterium waaraan moet worden voldaan. Zij zien deze toename in privacygevoeligheid dan ook meer als een probleem. De *relevantie* van een foto – ook te omschrijven als de waarde voor een verhaal – is voor beeldredacteuren het belangrijkste criterium om identificeerbaar schrijvend beeld te publiceren, terwijl ombudspersonen meer waarde hechten aan de *impact* die schrijvende beelden op het publiek kunnen hebben; hoe minder impact, hoe meer publicabel. Nieuwe criteria die, vooral geopperd door de regionale krant *De Limburger*, worden toegevoegd zijn *beschikbaarheid* van alternatief beeld en *viraliteit* van de foto. Er zijn ook knelpunten bij identificeerbaar schrijvend beeldgebruik. De krant moet vaak proberen aan te voelen wat de beste keuze voor een bepaald beeld is, wat al een probleem op zich is. Hierdoor weten veel kranten niet hoe ze in algemene zin om zouden moeten gaan met dit soort beelden. De knelpunten luiden:

- De kloof tussen de tolerantie van het publiek en de wensen van de beeldredacteur
- Meningsverschillen binnen de krantenredacties over opzoeken van grenzen, het belang van esthetische waarden en het belang van het publiek
- De toenemende gevoeligheid van afgebeelde personen aangaande hun privacy, inclusief de steeds groter wordende groep met wie rekening moet worden gehouden
- Subjectiviteit en contextafhankelijkheid bij schrijvende beeldkeuzes en het feit dat concrete grenzen en richtlijnen niet op te stellen zijn

7.3 Implicaties

Uit deze studie volgen ook mogelijke oplossingen en daarmee implicaties voor beeldredacties, hoofdredacties en ombudspersonen en het publiek. Op die manier kunnen de tolerantiekloof, de gevoeligheid en het onbegrip in de toekomst worden beperkt. Hieruit komt een drietal adviezen.

Advies voor beeldredacties: toelichting in de krant

Ombudspersonen geven aan dat de lezer vaak niet begrijpt waarom een krant een bepaalde beeldkeuze maakt. Allereerst is het een optie om een motivatie in de krant te plaatsen waarom een bepaald beeld is gekozen om te laten zien. Zo komt de beeldredactie de lezer tegemoet. De meningen hierover verschillen; de ombudspersonen pleiten voor, terwijl beeldredacteuren verdeeld zijn of dit wel of geen goed idee is. Een dergelijke manier van argumenteren en contextualiseren zou de beeldredactie goed doen. De transparantie naar het publiek wordt op die manier groter, maar de redactie houdt keuzes en acties nog wel in eigen hand. Zo is het idee om alles te moeten verantwoorden geen belemmering voor de redactionele praktijk. Mogelijke manieren om context te bieden zijn:

- Extra beelden rondom een situatie presenteren.
- Een motiveringskader naast een beeld plaatsen met een tekstuele toelichting over de keuze.
- In dezelfde krant of achteraf een verhaal schrijven met een tekstuele toelichting over de keuze.
- Een interview met een fotograaf, beeldredacteur, nabestaande of afgebeelde persoon publiceren.

Advies voor hoofdredacties: adviserende richtlijnen op basis van ervaring

De huidige richtlijnen voor identificeerbaar schrijvend beeld zijn niet volledig, maar toevoegingen en concretisering zijn ook niet gewenst bij beelden als deze. Dit komt door de subjectiviteit en contextafhankelijkheid die deze beelden meebrengen. Beeldredacteuren hebben geen behoefte aan algemenere richtlijnen. Door strakkere regels te maken, worden beeldkeuzes volgens hen gegeneraliseerd, dit werkt niet bevorderend voor de privacy van afgebeelde personen en de nieuwswaarde van een verhaal.

Ondanks gebrek aan die behoefte, moet er wel een manier gevonden worden om consistentie te waarborgen en de kloof tussen publiek en journalistiek te beperken. Adviserende richtlijnen op basis van ervaring zouden krantenredacties ten goede komen. In die richtlijnen worden ervaringen en keuzes opgeschreven die eerder door de krant zijn gemaakt in gevallen van controversiële en schrijvende gebeurtenissen en het bewaken van privacy van afgebeelde personen. Op die manier wordt er geen algemene bindende richtlijn opgesteld, maar kan er toch een patroon worden herkend van eerdere keuzes waarop redacteuren hun afwegingen kunnen baseren. Zo worden beeldredacties tegemoet gekomen in de angst om te transparant en generaliserend te worden, en zo kunnen toeschouwers en andere redacteuren zich beter verplaatsen in de keuzes van de krant.

Advies voor ombudspersonen en het publiek: het verhaal laten spreken

Richtlijnen beweren anders, maar volgens de beeldredactie ligt de verantwoordelijkheid om de lezer te beschermen niet bij de krant. Een ombudspersoon zou er volgens hen goed aan doen om meer van dit uitgangspunt gebruik te maken, en vaker vanuit een beeldend relevantieperspectief te redeneren. Echter, de ombudspersoon spreekt vanuit het publiek en is dus veel bezig met de vraag hoe een

bepaald beeld overkomt. Door het beeld als onderdeel van een multi-semiotisch verhaal te zien, wordt de essentie van beeld ook groter en is de functie niet enkel illustratief. Zo krijgt een schrijnend beeld niet enkel een negatieve, maar ook een functionele lading. Wanneer de ombudspersoon dit standpunt meer inneemt en vanuit dit oogpunt columns schrijft, zal de lezer waarschijnlijk meer begrip tonen voor de denkwijze van de beeldredactie.

7.4 Bijdrage aan de wetenschap

Dit onderzoek is van belang voor het wetenschappelijk inzicht in identificeerbaar schrijnend beeldgebruik. Het zet een nieuwe stap in de zoektocht naar een ideale manier voor het presenteren van identificeerbare schrijnende beelden, waarbij iedere betrokken groep – het publiek, de krantenredactie en de afgebeelde slachtoffers en hun nabestaanden) tevreden wordt gesteld. In eerdere studies (Keith et al., 2006; Borah, 2009; Calain, 2013; De Smaele et al., 2017; Morse, 2017; Evers, 2021) werd de Nederlandse krantenpraktijk nog niet meegenomen in het onderzoek, door dit onderzoek is een beginnende stap gezet in onderzoek naar de positie van het West-Europese krantenlandschap in de schrijnende beelddiscussie. De huidige studie voegt de afwegingscriteria *beschikbaarheid* en *viraliteit* toe aan de set criteria die al stond, bestaande uit *impact op het publiek*, *inhoudelijke verhaalbijdrage*, *esthetiek*, *maatschappelijk belang*, *imago* en *privacy*.

Daarnaast zijn de twee groepen die in dit onderzoek tegenover elkaar worden gezet eerder nog niet met elkaar vergeleken. Hierdoor is een begin gemaakt aan vervolgonderzoek dat de aannames van de redactie toetst aan de mening van het publiek en mogelijk andere betrokkenen. Een andere toegevoegde waarde van dit onderzoek is de zoektocht naar oplossingen voor knelpunten die worden ervaren door de twee expertgroepen. Door problemen boven tafel te krijgen en oplossingen te vinden die deze knelpunten in de toekomst zouden kunnen verminderen of zelfs voorkomen, wordt op een wetenschappelijke manier duidelijk welke aspecten van identificeerbaar schrijnend beeldgebruik op redacties nog niet ver genoeg ontwikkeld zijn om een (eenduidige) stellige mening over te kunnen vormen. Problemen liggen vooral bij de verschillende meningen en uitgangspunten van de redactie tegenover publiek, het opstellen van regels op basis van ervaring is een eerste stap in de richting van passende advisering en systematiek.

7.5 Methodologische beperkingen en vervolgonderzoek

Oplossingen waar mediawetenschappers verder onderzoek naar kunnen doen is de vorm van discussie die op een redactie wordt gevoerd en welke manier van communicatie tussen beeldredacties en andere redacties het best werkt. Ook het effect van presentatievormen in de krant zoals het toevoegen van een motiveringskader of een andere manier van contextualiseren en het afzwakken van de choquerende werking van schrijnend beeld door middel van zwart-witweergave van de foto's in de krant kunnen verder worden onderzocht.

Naast dat dit onderzoek is uitgevoerd bij een selectie van vier kranten, wat mogelijk geen representatief beeld van alle Nederlandse redacties biedt, kan een vraagteken worden geplaatst bij het gebruik van semigestructureerde diepte-interviews. Binnen de huidige studie kunnen informanten enkel reageren op uitspraken die in eerdere interviews zijn gedaan, de interactie ontbreekt hierbij echter. In focusgroepen, waarbij informanten samen in gesprek gaan over het onderwerp, zou meer interactie mogelijk zijn. Echter, informanten zijn dan minder vrij om hun eigen opvatting in veilige omgeving te delen en zullen mogelijk minder informatie geven.

De interviews zijn afgenomen in samenwerking met drie andere scriptiestudenten Journalistiek en Nieuwe Media aan de Universiteit Leiden. De casus van een aangespoelde Syrische vluchteling wordt in de interviews aan de informanten voorgelegd. Het betreft één enkele casus van een iconische foto. Om deze reden maken informanten een afweging die, naast het schrijnende karakter, ook op maatschappelijke context is gebaseerd, mede omdat zij in hetzelfde interview met dit onderwerp bezig gaan. Meerdere casussen van meer onbekende foto's zouden het onderzoek op dit gebied vollediger maken. Echter, de voorbeeldfoto's dienden enkel als kapstukken voor de informanten om eigen voorbeelden uit de praktijkervaring te opperen.

Bibliografie

- Allen, A. L. (2012). What must we hide: The ethics of privacy and the ethos of disclosure. *Thomas Law Journal*, 25, 1-3.
- Andén-Papadopoulos, K., & Pantti, M. (2013). Re-imagining crisis reporting: Professional ideology of journalists and citizen eyewitness images. *Journalism*, 14(7), 960-977.
- Auteursrecht (z.d.). *Portretrecht*. Auteursrecht.
<https://www.auteursrecht.nl/Auteursrecht/Portretrecht>
- Bednarek, M., & Caple, H. (2010). Playing with environmental stories in the news - good or bad practice?. *Discourse & Communication*, 4(1), 5-31.
- Berg, J. D. de, & Welgraven, C. (2014). *Trouw Schrijfboek* (5de ed.). Rainbow BV.
- Blumer, H. (1954). What is Wrong with Social Theory?. *American Sociological Review* 19 (1), 3-10.
- Borah, P. (2009). Comparing visual framing in newspapers: Hurricane Katrina versus tsunami. *Newspaper Research Journal*, 30(1), 50-57.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Broek, J. van den, Koetsenruijter, W., Jong, J. de, & Smit, L. (2010). *Beeldtaal. Perspectieven voor makers en gebruikers* (Herz. ed.). Boom.
- Calain, P. (2013). Ethics and images of suffering bodies in humanitarian medicine. *Social Science & Medicine*, 98, 278-285.
- Campbell, D. (2004). Horrific blindness: Images of death in contemporary media. *Journal for cultural research*, 8(1), 55-74.
- Caple, H. (2013). *Photojournalism: A social semiotic approach*. Springer.
- Caple, H., & Bednarek, M. (2016). Rethinking news values: What a discursive approach can tell us about the construction of news discourse and news photography. *Journalism*, 17(4), 435-455.
- Carlson, M. (2015). Introduction: The many boundaries of journalism. *Boundaries of Journalism: Professionalism, Practices and Participation*, 1-18.
- Carlson, M. (2015). Metajournalistic Discourse and the Meanings of Journalism: Definitional Control, Boundary Work, and Legitimation. *Communication Theory*, 26(4), 349-368.
- Cohen, A., Boudana, S., & Frosh, P. (2018). You Must Remember This: Iconic News Photographs and Collective Memory. *Journal of Communication*, 68(3), 453-479.
- De Limburger. (z.d.). Gedragscode. *De Limburger*. <https://www.limburger.nl/gedragscode>
- Deuze, M. (2005). What is journalism?: Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(4), 442-464.

Evers, H. (2012). The news ombudsman: Lightning rod or watchdog?. *Central European Journal of Communication*, 5(9), 224-242.

Evers, H. (2019, 5 juli). Het was een schokkende foto die in De Limburger stond. *De Limburger*. https://www.limburger.nl/cnt/dmf20190705_00113401

Evers, H. (2019, 6 september). Mag je een foto op de website publiceren zonder toestemming van de gefotografeerde? *De Limburger*. https://www.limburger.nl/cnt/dmf20190906_00121675

Evers, H. (2021, 5 maart). De meeste stemmen tellen. *De Limburger*. <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:624X-J521-F0BS-12YC-00000-00&context=1516831>.

Evers, H. (2021 – te verschijnen). *Mediaethiek*. Groningen: Noordhoff.

Fahmy, S. (2005). Photojournalists' and photo editors' attitudes and perceptions: The visual coverage of 9/11 and the Afghan war. *Visual Communication Quarterly*, 12(3-4), 146-163.

Gajda, A. (2009). Judging Journalism: The Turn Toward Privacy and Judicial Regulation of the Press. *Calif. L. Rev.*, 97, 1039

Gessel, H. van, Hulsebosch, J. K., Huurdeman, H., Kleef, B. van, Los, K., & Vuijsje, B. (1992). *De Volkskrant stijlboek*. Sdu.

Gessel, H. van, Kleef, B. van, Tromp, J., & Wirtz, W. (1997). *De Volkskrant stijlboek*. Sdu.

Gessel, H. van, Hulsebosch, J. K., Kleef, B. van, & Stielstra, T. (2002). *De Volkskrant stijlboek*. Sdu.

Gibson, R., & Zillmann, D. (2000). Reading between the photographs: The influence of incidental pictorial information on issue perception. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 77(2), 355-366.

Greer, C. R. (2007). *News media, victims and crime*. Sage.

Groenhart, H. (2015). Transparante journalistiek: Verantwoording als antwoord op de vertrouwenscrisis. *Journalistieke cultuur in Nederland*, 271-287.

Hanush, F. (2012). The visibility of disaster deaths in news images: A comparison of newspapers from 15 countries. *International communication gazette*, 74(7), 655-672.

Harcup, T., & O'Neill, D. (2001). What Is News? Galtung and Ruge Revisited. *Journalism Studies*, 2(2). 261-280.

Hasan, R., Crandall, D., Fritz, M., & Kapadia, A. (2020). Automatically detecting bystanders in photos to reduce privacy risks. *Symposium on Security and Privacy (SP)*, 318-335.

Hofman, S. (2019, 22 mei). 'De nacht is voor ongedierte' en voor 112-fotografen: Wachten op de volgende Goudse autobrand. *AD*. <https://www.ad.nl/gouda/de-nacht-is-voor-ongedierte-en-voor-112-fotografen-wachten-op-de-volgende-goudse-autobrand~acc536ae/>

Husselbee, L. P., & Adams, A. A. (1996). Seeking instructional value: Publication of disturbing images in small community newspapers. *Newspaper Research Journal*, 17(3-4), 39-52.

Jenni, K., & Loewenstein, G. (1997). Explaining the identifiable victim effect. *Journal of Risk and Uncertainty*, 14(3), 235-257.

Jones, L. M., Finkelhor, D., & Beckwith, J. (2010). Protecting victims' identities in press coverage of child victimization. *Journalism*, 11(3), 347-367.

Jong, J. C. de (2012). *Pics or it did not happen! De dood van Osama bin Laden en de retorica van betrouwbaarheid van het nieuws*. Boom Lemma Uitgevers.

Jong, J.C. de (2016), Eenheidsworst of transparantie? De stijlboeken van krantenredacties., *Onze Taal* 85(10): 14-17.

Jong, J.C. de, Van Steenhoven, B., & Opgenhaffen, M. (2020). Voor de troepen uit of met de lezer mee? Ombudspersonen strijden voor de goede woorden in de media. *Onze Taal* 87(7-8)

Jong, S. de (2011, 2 september). Meer foto's in de krant, maar zeker niet alleen gruwelijke – integendeel. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/09/02/meer-fotos-in-de-krant-maar-zeker-niet-alleen-gruwelijke-integendeel-a2752275>

Jong, S. de (2017, 26 mei). Hoe gevaarlijk/relevant zijn die bomfoto's? *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/05/26/hoe-gevaarlijkrelevant-zijn-die-bomfotos-a1560512>

Jong, S. de (2017, 2 september). Hoe teer is de ziel van de lezer: over namen, foto's en varkens. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/09/02/hoe-teer-is-de-ziel-van-de-lezer-over-namen-fotos-en-varkens-12707451-a1571987>

Keith, S., Schwalbe, C. B., & Silcock, B. W. (2006). Images in ethics codes in an era of violence and tragedy. *Journal of mass media ethics*, 21(4), 245-264.

Kjeldsen, J. E. (2015). The rhetoric of thick representation: How pictures render the importance and strength of an argument salient. *Argumentation*, 29(2), 197-215.

Koetsenruijter (2021 - te verschijnen). Where attractiveness and comprehensibility collide: representing verbal and visual information. *Design Issues*.

Kranenberg, A. (2014, 26 juli). 'Laveren tussen privacy, piëteit en nieuwswaarde van vlucht MH17'. *de Volkskrant*. <https://advance-lexis-com.ezproxy.leidenuniv.nl/api/permalink/3c7219ac-e14e-4b69-95e6-ec2421c891dc/?context=1516831>

Kratzer, R. M., & Kratzer, B. (2003). How newspapers decided to run disturbing 9/11 photos. *Newspaper Research Journal*, 24(1), 34-47.

Kreulen, E. (2020). Inzoomen op rouwenden, mag de krant dat doen? *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/inzoomen-op-rouwenden-mag-de-krant-dat-doen~b64d6c42/>

Mesters, B. (2020). Honderd dagen als Ombudsman. *de Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/honderd-dagen-als-ombudsman~ba6ac603/>

Meyers, C. (2000). Creating an effective newspaper ombudsman position. *Journal of Mass Media Ethics*, 15(4), 248-256.

Morse, T. (2014). Covering the Dead: Death images in Israeli newspapers—ethics and praxis. *Journalism Studies*, 15(1), 98-113.

- Mortensen, M. (2014). *Journalism and eyewitness images: Digital media, participation, and conflict*. Routledge.
- Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren. (2008). *Code voor de journalistiek, door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren (2008)*. Nederlandse Vereniging van Journalisten. <https://www.nvj.nl/ethiek/ethiek/code-journalistiek-nederlands-genootschap-hoofdredacteuren-2008>
- NRC (2020). *NRC Code*. (2017). NRC. <https://nrccode.nrc.nl/>
- Ogbodo, J. N., Onwe, E. C., Chukwu, J., Nwasum, C. J., Nwakpu, E. S., Nwankwo, S. U., & Ogbaeja, N. I. (2020). Communicating health crisis: a content analysis of global media framing of COVID-19. *Health Promotion Perspectives*, 10(3), 257.
- Opgenhaffen, M. & Scheerlinck, H. (2014). Social Media Guidelines for Journalists: An investigation into the sense and nonsense among Flemish journalists. *Journalism Practice*, 6(8), 726-741.
- Potter, W. James & Smith, Stacey (2000). The Context of Graphic Portrayals of Television Violence. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44(2), 301-323.
- Poucke, S. van, & Truys, J. (2019, 26 juni). Schokkende foto van verdronken vader en dochtertje aan grens met VS gaat de wereld rond. *Vrtnews.be*. <https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2019/06/26/foto-migrant-vader-dochter/>
- Schwalbe, C. B. (2005). The bloody lens: a bibliographic essay on ethical concerns related to shocking images of violence and tragedy
- Semetko, H. A., & Valkenburg, P. M. (2000). Framing european politics: a content analysis of press and television news. *Journal of Communication*, 50(2), 93–109.
- Sharifi, M. N. (2021, 14 juni). Bij ebola in Afrika zag je lijken, bij corona in het Westen pleepapier. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/06/14/bij-ebola-in-afrika-zag-je-lijken-bij-corona-in-het-westen-pleepapier-a4047232>
- Smaele, H. de, Geenen, E., & Cock, R. de (2017). Visual gatekeeping—selection of news photographs at a Flemish newspaper: A qualitative inquiry into the photo news desk.
- Sontag, S. (2004). What Have We Done?. *The Guardian (UK)*, 2, 2-5.
- Soko, M., & Majstorović, D. (2019). Children refugees in Croatian daily newspapers: Dominant on photographs, neglected in texts. *CMW*, 64.
- Torres Da Silva, M. (2012). Newsroom practices and letters-to-the-editor: An analysis of selection criteria. *Journalism Practice*, 6(2), 250-263.
- Västfjäll, D., Slovic, P., Erlandsson, A., & Gregory, R. (2017). Iconic photographs and the ebb and flow of empathic response to humanitarian disasters. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(4), 640-644.
- Vishwamitra, N., Knijnenburg, B., Hu, H., & Kelly Caine, Y. P. (2017). Blur vs. block: Investigating the effectiveness of privacy-enhancing obfuscation for images. *In Proceedings of the IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition Workshops*, 39-47.

Vermaat, A. (2019, 5 juli). De foto van een dode vader en zijn dochtertje ontbrak in Trouw, en dat was een terechte keuze. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/de-foto-van-een-dode-vader-en-zijn-dochtertje-ontbrak-in-trouw-en-dat-was-een-terechte-keuze~b48072db/>

Volkskrant. (2021). *Stijlboek*. *de Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/stijlboek~b3c91bf7/>

Williams, M., Nurse, J. R., & Creese, S. (2016). The perfect storm: The privacy paradox and the Internet-of-Things. *2016 11th International Conference on Availability, Reliability and Security (ARES)*, 644-652.

Winkler, C., El Damanhoury, K., Dicker, A., & Lemieux, A. F. (2019). Images of death and dying in ISIS media: A comparison of English and Arabic print publications. *Media, War & Conflict*, *12*(3), 248-262.

Zelizer, B. (2010). About to die: How news images move the public. *Oxford University Press*, 28-77; 173-239; 306-328

Bijlagen

Bijlage 1: Termenlijst

Figuur 11: definitie en toelichting termen

Term	Definitie
Beeld	Nieuwsfoto's. Het gaat hierbij om gefotografeerd beeld dat is bijgevoegd bij een artikel. Beelden als infographics, animaties en grafische vormgeving worden in dit onderzoek geheel buiten beschouwing gelaten
Schrijnend	Bij een schrijnende situatie is er sprake van in geval van dit onderzoek menselijk leed. Voorbeelden van schrijnende situaties zijn natuurrampen, oorlogen, de dood, etc. <i>Andere gangbare termen: beroerd, ellendig, akelig, verschrikkelijk, schokkend</i>
Identificeerbaar	Een persoon wordt identificeerbaar afgebeeld wanneer een persoon of lichaam zo in beeld wordt gebracht naasten deze zouden herkennen en waardoor de persoon mogelijk te traceren is. Denk hierbij aan herkenbaar gezicht of herkenbare delen van het lichaam. Aangezien het in dit onderzoek enkel om personen gaat, impliceert de term identificeerbaar dit al. <i>Andere gangbare termen: herkenbaar</i>
Slachtoffers	Alle personen die leed ondervinden. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen daders en slachtoffers, een slachtoffer heeft last van leed en dit is vaak zichtbaar. De meest voorkomende slachtoffers zijn doden en gewonden, maar er bestaan talloze voorbeelden.
Ombudspersoon	De zogenaamde huiscriticus van een medium. Het takenpakket is enerzijds het verdedigen en verklaren van werkwijzen van een medium en anderzijds het doorgeven van publieksreacties naar de redactie van het betreffende medium. Deze term moet niet worden verward met de 'nationale ombudsman', wie eenzelfde soort taak uitvoert voor overheidsklachten. Wegens discussie rondom de geslachtsgebonden term is voor de uitgang -persoon gekozen. <i>Andere gangbare termen: nieuwsombudspersonen, ombudsman</i>
Beeldredacteur	De functie die binnen een redactie keuzes maakt voor de te tonen beelden. Het verschil met een fotograaf: de fotograaf maakt de beelden, de beeldredacteur beslist uiteindelijk welk beeld er wordt gepubliceerd. De beeldredactie selecteert de uiteindelijk te publiceren foto gemaakt door een fotograaf. In het geval van dit onderzoek kan een beeldredacteur ook een chef van de beeldredactie zijn. Voor het gemak wordt beeldredacteur aangehouden.
Richtlijnen	Regels die schriftelijk zijn opgesteld voor redacties, met gedetailleerde regelgeving over wat een journalist binnen het medium wel en niet mag/moet doen. Deze zijn ofwel publiekelijk toegankelijk, ofwel intern beschikbaar voor de redactie. <i>Andere gangbare termen: codes, regels, stijlboek</i>
112-fotograaf	Een fotograaf die achter rampen en ongelukken aan gaat om als eerst een foto van het delict te hebben. Deze verkoopt de 112-fotograaf aan (kranten)redacties om te gebruiken voor hun artikelen.

Bijlage 2: Afbeeldingen interviews

Deze bijlage bevat alle afbeeldingen die worden aangehaald tijdens de interviews als voorbeelden bij de opgestelde topics (figuur 12 t/m 16), dan wel aangehaald door de informanten (figuur 17 t/m 20).

Figuur 12: Limburgse coronapatiënt in het ziekenhuis van Assen. Dit beeld wordt gebruikt om tijdens de interviews het begrip identificeerbaar schrijnend beeld toe te lichten. [Beeld: Kees van de Veen]

Figuur 13: Alan Kurdi aangespoeld aan de kust van Turkije, liggend met zijn gezicht naar de camera toe. Dit beeld wordt gebruikt voor de casus tijdens het interview. [Beeld: AFP]

Figuur 14: Alan Kurdi aangespoeld aan de kust van Turkije, liggend met zijn gezicht van de camera weg. Dit beeld wordt gebruikt voor de casus tijdens het interview. [Beeld: DHA]

Figuur 15: Alan Kurdi aangespoeld aan de kust van Turkije, gedragen in de armen van een hulpverlener. Dit beeld wordt gebruikt voor de casus tijdens het interview. [Beeld: Nilüfer Demir/AFP]

Figuur 16: Pim Fortuyn net nadat hij is doodgeschoten. Deze afbeelding wordt aangehaald in het interview met de ombudspersonen door Flora den Bieman, medestudent die onderzoek doet naar iconisch beeld.

Figuur 17: IRA-aanslag in Roermond, 1990. Deze afbeelding wordt aangehaald in het interview met beeldredacteur Remy Frints. Foto: Fer Traugott

Figuur 18: Aanslag op een trein in Madrid, Spanje, 2004. Deze afbeelding wordt aangehaald in het interview met beeldredacteur Remy Frints. Foto: AP

Figuur 19: Indiase stewardess gewond door de aanslag op het vliegveld Zaventem, Brussel, 2016. Deze afbeelding wordt aangehaald in het interview met beeldredacteurs Veronique Smedts, Danusia Schenke en Pauke van den Heuvel. Foto: AP

Figuur 20: Limburgs koppel dat is overleden aan het coronavirus, Roermond, 2020. Deze afbeelding wordt aangehaald in het interview met beeldredacteur Remy Frints. Foto: De Limburger

Bijlage 3: Interview Sjoerd de Jong (ombudspersoon NRC)

Datum: 14 april 2021

Dank u wel dat we u mogen interviewen. Samen met twee medestudenten schrijven we scripties met het overkoepelende thema ombudsman. Maxime en Simon schrijven beide over taal en Flip en ik over beeld. Simon gaat namens Maxime ook vragen stellen over taal en ik doe dat voor Flip over beeld.

Welk opleiding doen jullie?

We doen allemaal de Master Journalistiek en Nieuwe Media in Leiden

Bij Peter Burger?

Nee, Jaap de Jong en Astrid Vandendaele. We willen graag beginnen met wat inleidende vragen die we aan alle ombudsmannen stellen. Kunt u kort vertellen wat uw functie als ombudsman inhoudt?

Ik heb trouwens jou, Flora, een mail getuurd met een lijst links. Ook een link naar mijn statuten. Daarin staat kort omschreven wat ik wel en niet kan doen. Dat is trouwens iets wat ik alle ombudslieden ook wil aanraden om statuten te maken. Dat is een belangrijke manier om je onafhankelijkheid te garanderen. Je moet toch vastleggen dat jij als ombudsman onafhankelijk van je hoofdredactie opereert. En je ongehinderd je eigen mening kan geven over dingen. Wat mijn taken betreft staat daar ook wel in beschreven. Ik behandel, ik toets en beoordeel de journalistieke inhoud van NRC-producties daar komt het op neer. Alles wat met de journalistieke content te maken heeft. Dat zijn de papieren edities maar ook online site, nieuwsbrieven, podcasts. Alles wat de NRC aan journalistieke content maakt. Ik doe dat aan de hand van... vaak aan de hand van vragen en klachten van lezers, maar ook klachten van mensen die in die journalistieke content voorkomen, dus mensen die vinden dat ze verkeerd zijn geciteerd. Dat zijn bronnen van mijn werk. Ik kan ook zelf onderwerpen adresseren en uitzoeken om over te schrijven. Bijvoorbeeld als er sprake is van een controverse of als er ophef is over de berichtgeving. Daar zijn een paar hele goede voorbeelden van geweest. Dan kan ik daar op eigen initiatief naar kijken en een oordeel over geven. Het belangrijkste is niet zozeer het oordeel maar de weg er naar toe zullen we maar zeggen. Dus je analyseert de journalistieke content aan de hand van bepaalde criteria en richtlijnen en de belangrijkste daarvan is de NRC code. Ik weet niet of jullie die kennen?

Ja

Die kun je online vinden, daar is ook een boekje van trouwens dat is handiger die kun je doorbladeren want online scrollen lukt blijkbaar niet in dit document het is ouderwets. Maar het staat er allemaal wel en die heb ik helpen opstellen en dat zijn de journalistieke gedragsregels voor NRC redacteurs en medewerkers.

En wat denk u dat het belang van een ombudsman is? U had het al over onafhankelijkheid van de redactie. Wat denkt u dat het belang van een ombudsman is bij de NRC of welke andere krant dan ook?

Ja nou wacht even ik was nog niet klaar. We hebben niet alleen de code namelijk ik kan als ombudsman ook de code bekritisieren. Ik ben onafhankelijk van de redactie maar ook van de code. Ik kan schrijven van wat in de code staat is achterhaald of niet genoeg of daar ben ik het niet mee eens. En dat doe ik aan de hand van uiteindelijk toch gewoon je eigen journalistieke oordeel en hoe jij daar in staat. En wat ik nog meer doe is publieke optredens af en toe. School voor journalistiek en universiteiten. Ook huisbezoek bij lezers. Dat probeerde ik voor corona een keer per week te doen. Dat je bij mensen thuis langsgaat dan zie je echt hoe ze met een krant leven. Die spreekwoordelijk fruitmand met krantenknipsels die bestaan echt. Dat is altijd heel leuk om met mensen over te praten. Dat zijn zo de dingen die ik doe en intern bij NRC geef ik af en toe trainingen, cursussen over ethische dilemma's in de journalistiek. En wat het belang daar van is? Dat is denk ik tweeledig. Dat is verantwoording en transparantie. Dus transparantie wil zeggen je geeft lezers inzicht in hoe journalistiek werkt hoe de krant tot stand komt. Trouwens ook intern je geeft ook redacteurs inzicht in dingen die ze soms niet weten en verantwoording. Dat wil dus zeggen dat je gewoon verantwoording aflegt over wat NRC heeft gepubliceerd. En dat is vooral trouwens een zaak voor de hoofdredactie. Ik ben niet verantwoordelijk voor de inhoud van de NRC dat is uiteindelijk de hoofdredactie. Maar ik kan wel verantwoording afleggen in die zin dat ik de hoofdredactie kan vragen wat vinden jullie daarvan hoe het gegaan is en dan kan ik dat opschrijven. Los daarvan is het belangrijk om te

Show or tell?

bedenken dat de hoofdredactie ook zelf verantwoording moet afleggen als er grote opschudding is over wat de krant heeft gedaan en dat doen ze dan ook in de regel. Maar dat is het belang van een ombudsman even in het kort.

Oké

Er is nog veel meer over te zeggen hoor. Er is ook een verborgen belang namelijk abonneerententive. Het is toch het idee dat je lezers meer engageert met de inhoud van de krant en als bij als bijvangst dat is dan het idee dat ze minder snel de krant opzeggen als ze ontevreden zijn omdat ze immers bij de ombudsman terecht kunnen met klachten en dat is niet mijn doel en dat is kan je zeggen wel ehm nevenwinst van het de functie ombudsman en dat blijkt ook wel want ik behandel ook wel eens klachten over de bezorging en dat hoort niet bij de journalistieke content maar soms als er aanleiding toe is schrijf ik daar over.

En hoe zit het dan met de verhouding tussen bijvoorbeeld onderwerpen die met de lezers te maken hebben en met wat er in de krant staat?

Nou meestal is het alleen onderwerpen die in de krant hebben gestaan en de bezorging is een uitzondering. Eens in de vijf jaar heb ik daar over geschreven ofzo.

Ik wil meteen doorgaan, ook gezien de tijd met wat vragen over beeldgebruik en misschien eerst even wat inleidende vragen. Bestaan er richtlijnen vanuit de NRC voor beeldgebruik?

Zeker. Die staan ook in de code. Die kan je raadplegen, daar staan een paar lemma's in over fotografie en beeld. En ehm ja, dat zijn algemene richtlijnen. De NRC wil niet sensationeel zijn he, die wil nadenken over wat er wat er gebracht wordt zowel in beeld als in tekst. Dat betekent dat er heel veel gepraat wordt op de redactie. Wat breng je wel, wat breng je niet. Die voorbeelden zijn *plenty*, daar kom ik straks misschien nog wel mee. Maar dat is voortdurend onderwerp van gesprek.

Is die discussie veranderd sinds een aantal jaar geleden bijvoorbeeld?

ehm dan moet je specifiek zijn wat je met een aantal jaar geleden bedoelt. Ik denk wel sinds 10-20 jaar geleden als ik dat ruim neem. En dat komt omdat... door twee ontwikkelingen. In de eerste plaats omdat beeldcultuur veel en veel dominanter is geworden dan vroeger. Als je in die ehm, toen ik op school zat in de jaren 70 als je dan over de oorlog van Vietnam beelden wilde zien, ja dan had je kranten nodig. Ik bedoel pre-internet he. En de afgelopen twintig jaar is beeld alom tegenwoordig je kan alles met een simpele muisklik vinden. En dat maakt kranten nog veel meer dan toen moeten nadenken van wat brengen wij eigenlijk nog he, waarom zouden we iets brengen wat je online al kan zien en hoe onderscheiden we ons van iets wat je online toch overal al ziet. Dus dat is een belangrijke ontwikkeling. En een tweede ontwikkeling die daar mee samenhangt is dat lezers veel en veel gevoeliger zijn geworden voor schokkende foto's. dat is echt opmerkelijk. Vroeger was het zo dat je de meest gruw..., ik overdrijf een beetje hoor, maar dan kon je de meest gruwelijke foto's van oorlogen en hongernoden afbeelden in de krant maar een beeld van dierenleed dan was het huis te klein. Dat is tegenwoordig niet meer zo, met dierenleed wel overigens. Dan klimmen lezers direct in de pen. Maar ook gruwelijk beeld van menselijk leed is de drempel veel hoger voor geworden dan dan dan toen.

Ja maar dat is toch eigenlijk raar want op televisie, of internet eigenlijk, kan je alles terugvinden.

Dat heeft te maken met de rol van een krant waar je je op abonneert, waar je geld voor betaald. Die bij een deel van de lezers nog op papier op de mat ploft en dan willen ze niet geconfronteerd worden met ellende in beeld. Dat is een veelvoorkomende reflex van mensen. En op televisie zie je het wel maar dan is het binnen een seconde weer voorbij dat is toch anders in de krant of op de site van een krant.

Oké. Dan wil ik nu doorgaan met...

Ik vind dat trouwens best een zorgelijke trend. Dat je gruwelijk beeld niet laat zien.

Omdat dat wel gewoon de werkelijkheid is?

Ja, ja.

Ik wil graag doorgaan met het onderwerp van Flip. Dat gaat over identificeerbaarheid schrijnend beeldgebruik in Nederlandse kranten. En met schrijnend beeld bedoelt hij van schrijnende situaties van menselijk leed,

natuurrampen, oorlogen. En identificeerbaar wanneer een persoon of lichaam zo in beeld wordt gebracht dat mensen deze persoon zo kunnen herkennen.

Ja.

Zijn hier geschreven of ongeschreven regels over bij de NRC.

Niet per se met het onderscheid van identificeerbaar. Wel dat je dus, trouwens dat is er eentje maar er valt veel meer over te zeggen, dat is dat je niet bij een algemeen onderwerp, bijvoorbeeld ik noem maar wat alcoholisme ofzo, een identificeerbare foto moet zetten van iemand met een glas bier. Dan breng je iemand in verband met alcoholisme. Terwijl je a: je weet helemaal niet of dat terecht is vaak zijn dat stockfoto's die je bij een persbureau haalt van een student met toevallig een glas bier. En ten tweede: ook al is het terecht dan breng je iemand wel in verlegenheid, dus daar is wel een regel voor maar voor de rest niet bij gewonde nieuwsfoto's. en dat is opmerkelijke want bij nieuwsfoto's zie je wel hoe verder weg, hoe makkelijker plaatsbaar. Dus als hier, bij Zaventem volgens mij was die terreuraanslag was een foto van een stewardess onder het bloed met een hoop afgerukte kleding die op een stoeltje zat. Ik weet niet meer zeker of de NRC die afgedrukt had. Andere kranten wel daar was een hoop protest over. Dat is dichtbij terwijl foto's van laten we zeggen menselijk leed in Bangladesh of Zuid-Sudan dat komt toch nog steeds veel minder hard aan terwijl mensen daar ook protest tegen kunnen hebben hoor. Dus daar zit een zekere oneerlijkheid in. Ehm dus dat wat betreft identificeerbaar.

Sorry mijn internet viel even weg

Dus dat over identificeerbaar leed. Maar over niet identificeerbaar leed dat is een discussie die bij de krant heel erg is gevoerd. Dat was een discussie over kinderlijken in Syrië. De krant heeft daar een reeks foto's over geplaatst om aan te geven dat de oorlog daar nog steeds tot gruwelen leiden en dat leidde tot veel commoties onder lezers. Mensen zijn daar heel gevoelig voor. En daar speelt trouwens ook wat anders speelt me te binnen waar je ook aan moet denken bij schokkende foto's. namelijk je moet er altijd rekening mee houden dat ze zijn geënceneerd. Foto's zijn zeker tegenwoordig ook propaganda materiaal dat zijn ze altijd geweest en daar moet je rekening mee houden en met namen bij de oorlog in Syrië. Daar waren van verschillende kanten foto's waarvan toch de verdenking bestond daar is iets geposeerd of in scène gezet. En dat is dus een extra reden dat de NRC of ik denk elke krant voorzichtig is met dat soort beeld.

Ik wil straks nog wel op die geënceneerde foto's terug komen. En hoe maakt de krant een afweging of welke afwegingen zijn van belang om zo'n keuze, de keuze om een identificeerbare foto wel of niet in de krant te publiceren?

Wat ik zei. Als je iemand in verband brengt met een schadelijk onderwerp waar hij niets mee te maken heeft dan moet je dat niet doen. Dat was trouwens een reëel voorbeeld van een student met een glas bier. Dat is in de NRC next een keer gebeurt. Next heeft die studenten ook een schadevergoeding betaald. Ehm dat is lang geleden maar toch. Als het verhaal over een persoon gaat dan staat daar soms ook een identificeerbare foto bij natuurlijk. Als dat is wat je bedoeld. Die lijkfoto van Pim Fortuyn. Dat is een identificeerbare ellendige foto.

Ik heb ook nog een voorbeeldfoto die zal ik via een PowerPoint wel even laten zien.

Overigens heb ik grote moeite met de term iconische foto. Wat in de vragenlijst ook voorkomt. Wat een iconische foto is weet je pas over 10 jaar.

Dat klopt.

Dat woord wordt te pas en te onpas gebruikt voor foto's. Dus daar zou ik in je scriptie voorzichtig mee zijn over daar iets over schrijven.

Ja dat komt zeker ook terug in het theoretisch kader

Het wordt nu al binnen 24 uur gebruikt dat kan natuurlijk helemaal niet.

En ziet u mijn scherm nu?

Dat is Piet Fransen he, in het ziekenhuis in Assen

Ik vraag me dan af zou u deze foto plaatsen in de NRC?

Ja hoor, zeker. Maar alleen met medeweten van betrokkenen. Dat is hier natuurlijk ook de crux, het is een ziekenhuisfoto je laat hier iemand zien in kwetsbare toestand. In een toestand die raakt aan de privésfeer dus dan moet je toestemming hebben.

NRC heeft ook vergelijkbare foto's, niet deze, gepubliceerd in een fotoreportage over corona. Er was een fotograaf van de krant die met een familie die een familielid op de ic had dacht ik of de corona-afdeling dat weet ik niet, maar in ieder geval met een familielid in het ziekenhuis contact gehad en toestemming gekregen ook van het ziekenhuis om daar te fotograferen. En dan kan het. Hoewel je daar nog steeds wel prudent mee moet omgaan natuurlijk maar dan kan het. Je moet *informed consent* hebben zoals dat heet. Dus toestemming maar ook toestemming die onder redelijke omstandigheden is verkregen. Niet de deur intrappen en zeggen mag ik even en als iemand dan geen nee zegt denken dat je consent hebt. Dat is geen *informed consent*. In dit geval trouwens die reportage van NRC met een corona patiënt ging zelfs zo ver dat daar contracten voor zijn getekend. De familie moest van het ziekenhuis een contract ondertekenen dat zij de fotograaf toestemming hadden gegeven om mee te werken aan deze reportage.

Dat snap ik. En denkt u dat er een grens is aan te geven van wanneer je de mensen moet beschermen en wanneer het een inhoudelijk bijdrage levert aan het verhaal dat je schrijft?

Ja dat is een hele lastige vraag. En die kan je, dat kan je alleen maar per geval beantwoorden aan de hand van de context. Neem die gruwelijke foto van het napalm meisje in Vietnam he die kennen jullie neem ik aan.

Jazeker.

Dus he, een aantal kinderen die aankomen rennen terwijl ze vluchten uit een napalm bombardement. Dat is een gruwelijke foto. Er is die kinderen natuurlijk niet gevraagd om toestemming. Die kinderen worden daar in hun ellende en naaktheid getoond. Dus het is heel pijnlijk en confronterend. Ja het is tegelijkertijd een van de iconische foto's van de Vietnam oorlog en een foto die een hele grote publieke respons heeft veroorzaakt en die echt wezenlijk is voor de beeldvorming van die oorlog. Ja dat is een afweging, dan doe je die foto. maar dat moet je per geval beslissen. Hetzelfde geldt voor die foto van de doodgeschoten Pim Fortuyn. Al kon je hem niets meer vragen natuurlijk, maar dan moet je toch afwegen moeten we dit plaatsen of niet. NRC heeft er toen, daar had je ook nog vragen over trouwens, NRC heeft er toen voor gekozen om een foto op meer afstand. Zoals een foto vanaf het dak bijvoorbeeld of van hoogte waarop je het lijk van Fortuyn wel zag liggen maar niet van zo dichtbij. Ja dat is dan de NRC oplossing. Ik denk trouwens dat de NRC nu deze foto van dichtbij wel zou plaatsen hoor. Want ja, laten we wel zijn het is toch de eerste politieke moord in Nederland sinds 1672.

Dus nu wel maar wat waren dan de overwegingen om het toen niet te doen? Alleen omdat het van te dichtbij was?

Dat weet ik niet, ik was er toen niet bij. Ik denk vanwege de wens om wat meer distantie te houden ja. Om niet al te gruwelijk beeld te laten zien. Ik weet het niet hoor.

Terugkomend op de identificeerbare schrijnende beelden is daar een verschuiving in ten opzichte van vroeger.

Ja minder. Veel minder, veel minder. De druk van lezers is heel groot hoor. Ik kan me herinneren dat, wanneer was het? Een aardbeving op Haiti waarbij de krant op de voorpagina een foto van een vrouw die half leeft maar half begraven onder het puin probeert uit te komen. Daar kwamen vele boze lezersreactie op met het is een inbreuk op de privacy van deze vrouw. En zulke protesten hebben wel effect. De krant doet zulke dingen is mijn indruk nooit meer zomaar. Daar wordt altijd over gepraat.

En als ik dit hoor, wat denkt u dan voor de toekomst? Zal dit nog verder veranderen. Denkt u dat er nog minder identificeerbare schrijnende beelden worden afgedrukt?

Dat denk ik wel en dat vrees ik ook wel. Je ziet als je naar de krant kijkt. Dat het beeld in hoge mate illustratief is. Dat wil zeggen dat er bij een artikel geen nieuwsfoto meer staat maar iets dat uit een databank of uit een agentschap gehaald is, een tekening of iets wat er bij gemaakt is.

Waarom vreest u daar voor?

Omdat ik fotojournalistiek heel belangrijk vindt. En fotojournalistiek zit in de verdrukking door allerlei omstandigheden. Zeker door het feit dat iedereen nu zelf met zijn smartphone ook zelf fotograaf is geworden. Maar echte goede fotojournalistiek is echt heel belangrijk. maar goed de discussie over de honoraria van fotojournalisten dat is verschrikkelijk. NRC heeft trouwen geen fotojournalisten meer in dienst.

Flora zullen we door naar jouw onderwerp anders duurt het te lang?

Ja ja.

Ik moet toch op de tijd letten he.

Jazeker, dan wil ik graag verder gaan met de iconische foto's in Nederlandse kranten. Zijn hier geschreven of ongeschreven regels voor?

Nee want wat ik zei, wat is een iconische foto. Dat weet je pas over tien jaar. Dus er zijn geen ongeschreven regels over iconische foto's.

Maar er worden ook heel veel oude foto's hergebruikt. Als het over de vluchtelingen crisis gaat wordt vaak deze foto aangehaald.

Mijn indruk is niet dat dat, dat weet ik niet zeker, maar dat dat niet heel veel gebeurt het herhalen van iconische foto's.

Oké.

Nee ik heb deze foto niet veel gezien. Sowieso niet, mensen vinden het kennelijk toch een heel erg, dat is het een heel erg aangrijpend beeld. Dus dat hergebruik je ook niet zomaar.

En als je deze foto bekijkt. Wat zijn volgens u afwegingen om deze foto wel in de krant te plaatsen?

Daar was bij de NRC toen ook discussie over en de hoofdredacteur toen, dat is niet de huidige hoofdredacteur maar toen, die vond het een foto die het hele verhaal, de menselijke tragedie van het hele verhaal vluchtelingenvraagstuk in een foto uitdrukte. Dat was voor hem de reden om te zeggen we doen deze foto en daarvan kan je zeggen dat wordt bedoeld met iconisch. Het hele verhaal wordt krachtig in een beeld uitgedrukt.

Maar er was dus wel discussie over?

Zeker.

Wat zouden de afwegingen kunnen zijn geweest om deze foto niet te plaatsen?

Ik denk dat de enige afweging zou zijn geweest om het niet te doen dat het te schokkend is omdat het een kind is. Voor kinderen gelden namelijk wel, maar dat kan je ook nakijken in de NRC code, daar gelden wel speciale regels voor. He NRC schrijft dat ehm wanneer het gaat over kinderen moet je extra voorzichtig zijn met journalistiek. Dus kinderen mogen niet zomaar geïnterviewd worden zonder dat daar een volwassene toestemming voor heeft gegeven of daarbij aanwezig is. Kinderen mogen ook zeker niet zomaar gefotografeerd worden. Dat kan je daarin nalezen. Dat komt ook een beetje voort uit het verhaal van Ruben als jullie dat nog wat zegt? Ruben was een jongen van jonger dan nou 10 die de enige overlevende was van een vliegcrash in Libië bij Tripoli. Allebei zijn ouders zijn omgekomen. De Telegraaf heeft hem toen in het ziekenhuis telefonisch geïnterviewd en ook een foto van hem in de krant gezet. Dat werd een enorm schandaal, terecht, want die jongen die op dat moment toen hij een Telegraaf journalist aan de telefoon kreeg wist hij nog niet eens dat zijn ouders overleden waren. En hij kon zelf al helemaal niet beoordelen wat het effect zou zijn van een interview in de Telegraaf. Laat staan dat hij toestemming had gegeven om zijn foto in de krant te zetten, dus dat werd een hele toestand en toen heeft de Raad van de Journalistiek de regels voor het omgaan met kinderen en de slachtoffers van rampen aangescherpt. De NRC heeft dat ook gedaan.

En u heeft ook wel een column geschreven: bij heftig beeld en iconische foto's is naast emotie ook argwaan gepast. Dat ging over de geënceneerde foto waar u het al eerder over had. En u zegt daarin dat iconische foto's perfecte propaganda zijn voor activisten. Ik vraag me dan af is het voor de krant mogelijk wanneer zij zo'n foto plaatsen om objectief te blijven?

Jawel je moet je namelijk niet lenen voor propaganda. Dit is vooral trouwens een punt bij World Press Foto's. daar heb ik persoonlijk problemen mee. Bij World Press Photo zie je heel vaak dat iconische foto's winnen van rouwende mensen die een lijk over straat dragen van iemand die is omgekomen bij een Israëlisch bombardement. Het Midden-Oosten is heel fotogeniek voor leed zeg ik dan even cynisch. En dat wordt mij, dat gaat mij wel eens te ver. Dan beïnvloed je lezers op een bepaalde manier in een ideologisch conflict en daar moet je je van bewust zijn. Daar moet je heel goed over nadenken van waarom nemen we deze foto. Niet zomaar een foto plaatsen omdat hij zo esthetisch mooi is of omdat die zo iconisch oogt laten we maar zeggen. Een foto is ook en dat probeer ik eigenlijk te zeggen met mijn opmerking over fotojournalistiek. Een foto is ook journalistiek. En voor de afweging van foto's geldt eigenlijk hetzelfde als voor de afweging van tekst.

Maar u zei hiervoor dat foto's steeds vaker gebruikt worden als illustraties?

Nee nee nee, het beeld in de krant is steeds illustratiever. Daar worden niet alleen foto's voor gebruikt maar ook schilderijen of tekeningen, van beeld he. Maar inderdaad je hebt ook illustratieve foto's. Dat is dan iets dat niet direct bij het verhaal gefotografeerd is maar iets dat je van stock haalt, uit een bank van een fotoagentschap, die foto van een student met een glas bier.

En foto's worden altijd geframed door de fotograaf. Dus een foto is vaak niet de echte werkelijkheid wordt vaak gezegd....

Naja net zomin als tekst. Het is een uitsnede uit de werkelijkheid maar de ene uitsnede is beter dan de andere.

Met dat in je achterhoofd, is het dan moeilijk voor de krant om objectief te blijven met beeld? Of wordt daar over gediscussieerd.

Ja maar ja nu kom je weer met een heel moeilijk woord. Wat is objectief? He dus he, het is een lastige discussie. Een foto is direct maar ik denk dat er niet heel veel andere regels voor gelden dan voor tekst. Ik bedoel in je tekst moet je als journalist eerlijk proberen te blijven om dat dan maar even te zeggen in plaats van objectief, of fair je moet niet manipuleren maar met een foto moet je dat ook niet doen. Je moet niet als er 20 mensen staan te juichen en een staat te schreeuwen of huilen alleen die huilende laten zien of alleen de juichende. Ja is dat objectief? Ik denk het niet. Je probeert een eerlijk beeld te geven zowel in tekst als in foto's.

Gaat dat veel fout bij de krant?

Dat vraag ik me ook wel eens af.

Heeft u daar ideeën over?

Ehm. Je bedoelt met foto?

Ja met foto.

Kijk wat ik zeg de krant doet heel veel met beeld en ik vind vrij weinig aan fotojournalistiek. Dus ja nee dat gaat ook niet vaak fout. De foto's waar ik de meeste moeite mee had persoonlijk, maar dat kan je lezen in mijn stukken, zijn vaak de winnende foto's van World Press Photo. Maar ja die drukt de krant dan af omdat het de winnaars zijn van World Press Photo en dus ja dat wil je laten zien en dat is niet per se fout.

Dan heeft het een andere functie natuurlijk.

Ja, ja dan zou ik het misschien niet op de voorpagina zetten maar goed.

En dan wil ik over deze foto van Pim Fortuyn nog wat vragen. U heeft al eerder geschreven over wanneer een foto sensationeel wordt. Waar denkt u dat de scheiding ligt tussen wanneer een foto sensationeel of functioneel is.

Aan de hand van deze foto?

Ja bijvoorbeeld.

Ik denk dat dit geen sensationele foto is. Dit is een historische foto. Wat ik zei dat is de eerste politiek moord in Nederland sinds 1672 ja als je daar een foto van hebt dan is dat onderdeel van de geschiedenis. Sensationeel vind ik het niet. Sensationeel zou het zijn, om maar even in de horror te blijven. Sensationeel zou het zijn wanneer je inzoomt op de bloed en de wonden enzo dat is sensationeel.

Ja maar er zijn ook veel andere foto's gemaakt.

Die zijn dus minder informatief.

En u zou deze foto nu wel plaatsen

Persoonlijke wel maar nogmaals daar is geen goed of fout in he. Daar kan je over van mening verschillen.

En wat zou de functie zijn van deze foto wanneer deze op de voorpagina wordt gezet.

Je bedoel nu of toen?

Nu.

Ik zeg nu dat ik hem toen geplaatst zou hebben ik weet niet of ik hem nu nog zou plaatsen. Waarom zou je dat doen in welke context?

Als er over die moord wordt geschreven zou je die foto er klein bij kunnen zetten bijvoorbeeld.

Naja in 2022 is het 20 jaar geleden. Je kan je voorstellen dat in een reconstructie of in een overzicht bijlage of reeks artikelen over Fortuyn dat deze foto dan weer wordt geplaatst. Maar dan zou ik hem niet groot op de voorpagina zetten maar dat wordt dan onderdeel van het archief.

Ik weet denk ik dan genoeg en wil ik graag het woord aan Simon geven.

Oké dankjewel Flora

Dank u wel

Bijlage 4: Interview Annieke Kranenberg (oud-ombudspersoon de Volkskrant)

Datum: 27 mei 2021

We interviewen zowel beeld- en taalredacteurs als ombudspersonen of oud-ombudspersonen en mensen die met die kwesties te maken krijgen. Zou u misschien kort kunnen uitleggen wat uw functie bij de krant inhoudt?

Ja. Nou ja ik ben al heel lang geen ombudsvrouw meer, dat weten jullie?

Ja.

Ja en ik zit nu in de hoofdredactie sinds een paar jaar. En binnen de hoofdredactie ga ik over personeel en organisatie en over ethiek, en met name ethiek is voor jullie natuurlijk wel interessant. En dat behelst alles wat de journalistieke ethiek eigenlijk raakt. Dus wat ik in het verleden als ombudsvrouw waar ik ook mee te maken kreeg. Maar dan vooraf ook, vooraf bij publicaties.

Ja. En de afgelopen tijd heeft de Volkskrant natuurlijk geen ombudspersoon meer gehad. Hoe is dat bevallen?

Ja. Ehm... Nou ja we hebben het liefst wel een ombudsman of een ombudsvrouw, het is niet echt een bewuste keuze geweest om dat niet meer te hebben. Dat heeft er ook gewoon mee te maken gehad dat we niet ehm... de geschikte ombudspersoon hebben gevonden. Overigens zijn we niet helemaal zonder geweest. Want ik zit even te denken, Jean-Pierre Geelen heeft mij destijds opgevolgd, nou die heeft het een hele poos gedaan. En daarna hebben we een poosje zonder gezet en toen hebben we wel een ombudsman gehad, die heeft het vorig jaar, dat is dus 2020 denk ik een aantal... Die heeft het volgens mij tot juni 2020 gedaan: Bas Mesters. En ja dat was op een ander soort constructie, maar goed dat liep om allerlei redenen is dat weer opgehouden.

Mmm, Ja.

Maar dat was. Ja, het was dat ik toen dacht van 'ja goed, we hebben nu ook niemand anders die het kan doen'. Het is een hele ingewikkelde functie, daar heeft het ook mee te maken, dus we gaan het even zonder dan proberen. Maar het was niet van nou we vinden het instituut niet goed. Daar had het niets mee te maken, maar we hopen dat we wel weer een ombudsvrouw of -man kunnen aanstellen.

Oké, oké. Ja.

Op den duur. Dus daar hebben we nog steeds goede hoop op. Want het is veel fijner om wel een ombudsman of -vrouw te hebben. Om even terug te komen op jouw vraag, hoe is het bevallen? Ja, nou we hebben liever wel een ombudsman of -vrouw dan niet, want diegene kan zich helemaal bezighouden exclusief met de... De journalistiek ethische kwesties. En... Zijn jullie er nog? Jullie lijken in freeze, Flip lijkt...

O, ben ik er nu weer?

Ja nu kom je weer in beweging, haha. Het leek even of je weg was.

Ja kijk vanuit de hoofdredactie kun je natuurlijk heel veel doen, maar het is... Je hebt verschillende belangen die je moet behartigen vanuit de hoofdredactie. Dus je bent niet alleen, je kunt wel transparant zijn en rekenschap willen afleggen. Maar je moet tegelijkertijd ook je mensen, want je bent ook werkgever, ook je mensen beschermen. Dus dat is... Dat kan ingewikkeld zijn. En een ombudsman of -vrouw die heeft daar in principe niks mee te maken. Die doet zijn onderzoek en komt met een conclusie. En die mag keihard kijken wat wij kunnen zeggen. Ja wij zijn verantwoordelijk als hoofdredactie, want dat zijn we altijd. Maar goed, zodra je iets zegt over je mensen lijkt het net of je de schuld wilt afschuiven. Ook al is dat niet zo en doe je dat in het kader van verantwoording afleggen. Dus dat is gewoon lastig.

Ja. Oké. Mijn onderwerp gaat dus over beeldkwesties, en dan met identificeerbaar schrijvend beeld in de krant. Dus wanneer personen herkenbaar worden afgebeeld wanneer ze slachtoffer zijn van een gruwelijke situatie. Ik ben benieuwd, hoe kijkt u aan tegen regelgeving omtrent dit soort beelden?

Ehm... Ja dat hangt een beetje af van wat voor regelgeving je bedoelt... Je bedoelt de Leidraad van de raad van de journalistiek?

Nou misschien niet zo zeer 'zijn er richtlijnen', maar hoe werken richtlijnen over zulk soort beeld en zouden er bijvoorbeeld meer richtlijnen moeten zijn? Want ik weet dat jullie je dan vooral op de leidraad baseren?

Show or tell?

Ja... En we hebben wel ook gedragscodes, en er is ook door die ombudsrubriek is er natuurlijk jurisprudentie opgebouwd. Want waar je hier ook naar refereerde, Alan Kurdi en de stewardess van Zaventem heb ik destijds ook over geschreven als ombudsvrouw. En andere ombudsmensen hebben natuurlijk ook veel over beeld geschreven. Dus daar is wel veel bewustwording over, maar elke keer dienen zich ook weer nieuwe situaties aan en is het belangrijk om de hele context dan ook weer mee te wegen en zo'n situatie weer op zijn eigen manier te beoordelen. Dus je kunt niet, ik denk niet dat de regelgeving alles...

Kan dekken?

Kan afhechten. Dus het is vooral belangrijk denk ik dat er bewustwording is, gaande blijft, dat het in ontwikkeling blijft over allerlei soorten beelden en dat we mensen daar op de redactie over nadenken van wat de gevoeligheden kunnen zijn. Dat je sensitief bent voor van alles en nog wat en dat er discussie over is, en dat je al die dingen meeweegt. En de ene keer pakt dat beter dan de andere keer.

En wat zijn criteria die meewegen in zo'n discussie voor u?

Ja... Nou zeg maar trouwens 'je' hoor.

Oké.

In plaats van u. Inderdaad of het identificeerbaar is, maar dat wil niet zeggen dat je dus nooit identificeerbaar beeld kunt gebruiken. Maar dat weeg je wel mee, je weegt ook mee of iemand minderjarig is of meerderjarig is. Je weegt mee...

En wanneer zou je een identificeerbaar beeld wel of niet kunnen gebruiken?

Ja... Dat hangt dan weer heel erg af van allerlei omstandigheden... Dus dat is zo ingewikkeld om daar... Ehm.... Iets heel stelligs over te zeggen.

Ja

He want de ene keer kan het iets heel belangrijks zijn en dat je inderdaad op het moment eigenlijk al ziet. Je kunt achteraf pas beoordelen of iets iconisch beeld is maar soms zie je op het moment zelf ook al bijna dat het iconisch gaat worden. Dus dan is het nieuwsfeit zo belangrijk en is het beeld zo krachtig dat je kunt besluiten dat andere dingen minder zwaar wegen. Ja...

En in mijn vorige interviews kwamen eigenlijk de drie pijlers impact op de toeschouwer, de privacy van de afgebeelde persoon en de kracht van het verhaal naar voren. Zou u, zou je daar een prioriteit aan kunnen hangen? Dus wat is daarvan het belangrijkste denk je?

Ja... Maar... Ja... Nou... Ik denk dat bij andere geïnterviewden hetzelfde hebben gezegd. Elke keer moet je het weer in zijn samenhang bekijken. De ene keer zou het ene zwaarder wegen en de andere keer zou het andere zwaarder wegen.

Ja...

Dus daar is niets... Ik vind dat heel ingewikkeld om op voorhand te zeggen. En ieder medium maakt daarin ook weer een eigen afweging. Dus bij de Telegraaf zullen ze een andere belangenafweging maken denk ik, dan bij ons op de redactie.

En is dat ook een probleem bij zulk soort beeld? Dat dat dus zo contextafhankelijk is. Of is dat eigenlijk niet erg?

Hoe bedoel je dat precies?

Nou je zegt het is per situatie heel verschillend, dus je kunt niet stellig zijn in wat is nou de belangrijkste afweging. Zou je dat willen dat er wel heel duidelijk grenzen zijn van wanneer is privacy het belangrijkste en wanneer is de reactie van het publiek het belangrijkste. Of is het geen probleem dat dit altijd verschillend is? Want er komt natuurlijk vanuit het publiek ook kritiek dat er soms geen peil op te trekken is wanneer bepaald beeld gebruikt wordt en dat het publiek aan eigen lot wordt overgelaten.

Mmm... Ja dat hangt er een beetje vanaf of je de media als een geheel ziet. Ik denk wel dat het goed is dat er... Dat de Raad van de Journalistiek bestaat en zich over kwesties buigt waar we als media houvast aan kunnen hebben. Maar tegelijkertijd is het iets waarin, elke redactie heeft zijn eigen waarden en normenpakket. Kijk wat juridisch is toegestaan binnen de journalistiek is misschien weer anders dan hoe je het, wat je zelf moreel verantwoord vindt als redactie. Daar maak je je eigen afwegingen in. Dus ja het is goed dat er een set van afspraken is, maar daarnaast... ja... Maakt iedere redactie eigen afwegingen en is het wel weer contextafhankelijk wat op dat moment het zwaarst weegt. Maar dat is denk ik niet wat je wilt

horen. Je vraagt eigenlijk van zou het goed zijn als er een leidraad is of dat er een afspraak is die zegt van hé je moet altijd privacybelangen zwaarder laten wegen.

Ja... Ja het mooiste zou denk ik zijn als dat mogelijk is, maar ik hoor uit je verhaal eigenlijk ook dat de context zo belangrijk is dat dat niet op te stellen valt.

Nee maar juridisch gezien vraag ik het me ook af. Het is natuurlijk toegestaan om te fotograferen in de publieke ruimte, het is niet zo dat je toestemming vereist is. Dat iemand toestemming moet verlenen om... Want als jij op straat wordt gefotografeerd en jouw foto komt bij een reportage te staan over mensen die aan het winkelen zijn in coronatijd, ik zeg maar wat. En jij denkt van he ik vind dat helemaal niet leuk om op die foto te staan. Ja dan heb je eigenlijk geen poot om op te staan, want de fotograaf mocht gewoon in de openbare ruimte een foto maken. Dus het komt sowieso wel vaak aan op de eigen afweging.

Ja. Ja... Ik had drie foto's van Alan Kurdi meegestuurd, waarbij mijn vraag eigenlijk is: een aantal jaar geleden maakten bijna alle kranten dezelfde keuze voor welke foto van hem in de krant kwam te staan. We hebben dus een foto waar je hem van voren met gezicht ziet, een waar je hem van achter ziet en eentje waar je hem weggedragen ziet worden. Als je nu een keuze zou moeten maken welke foto je nu zou publiceren bij een artikel daarover, wat zou je dan kiezen?

Ja. Nou ik ga niet, je hebt meer van dat soort vragen maar dat ga ik niet doen.

Oké.

Want dan moet je de chef van de fotoredactie hebben

Ja, hebben we gedaan!

Van ehm... Van de Volkskrant?

Ja! Ja we hebben met de fotoredactie ook gesproken.

Met Veronique?

Ja. Ja!

Nou ja dat is hartstikke goed. Ik heb er destijds over geschreven, dus dat zou ik er als ik jou was even bij pakken wat ik als ombudsvrouw destijds heb geschreven. Kijk, want dat is... Ja dat is altijd lekker handig achteraf terugkijkend, en nu maak je misschien een andere afweging. Maar dan heb je in elk geval het moment van toen, hoe we er toen tegenaan keken. Hoe de redactie er toen tegenaan keek en wat ik er toen van vond.

Maar zou je nu denk je eenzelfde soort keuze maken, of zie je in de afgelopen jaren ontwikkelingen op basis waarvan je zegt nee we zouden nu meer of minder kunnen laten zien?

Ehm... Ja... Natuurlijk, we dragen nu de hele geschiedenis van dat hele vluchtelingendebat mee. En ook de geschiedenis, het debat van hoe dat destijds over Alan Kurdi is gegaan. Dus dat zouden we nu allemaal meewegen. Ja.

Ja, dus er komt veel meer bij kijken nu?

En ook wat het met de vader heeft gedaan, dat is ook een factor die meeweegt. Daar hebben we nog een verhaal over gehad. Maar ik ben benieuwd wat Veronique heeft gezegd.

Ik heb dat op dit moment zo 1, 2, 3 niet helemaal paraat.

Oké!

Even door naar de iconische foto's, dat is het onderwerp dat Flora behandelt in haar scriptie. De betekenis van iconische foto's is volgens mij duidelijk, wat is volgens jou de functie van een iconische foto in een krant?

Ehm... Ja, maar dan moet je al weten dat het een iconische foto is? Wat...

Je hebt verschillende soorten natuurlijk. Je hebt nu een foto van Alan Kurdi waarvan men weet dat het een iconische foto is, maar bijvoorbeeld de foto van Sigrid Kaag die moest nog iconisch worden. Dus het zijn twee verschillende categorieën.

Ja, totaal... Nou ja je kunt zeggen dat het beeld van Alan... Ja, wat is de functie ervan... Dat is ingewikkeld, dat vraagt eigenlijk per foto ook weer eigen onderzoek. Want je kunt niet per definitie zeggen dat het, dat de foto van Alan Kurdi een enorme wake-up call is geweest. Dat was denk ik wel de verwachting, en dat heeft meegespeeld om die foto te plaatsen, van

he dit maakt in een oogopslag duidelijk wat de afschuwelijke effecten zijn. Maar goed, op de lange termijn is dat maar de vraag of dat enig effect heeft.

Maar dan is dat dus wel het bedoelde doel, dan hoop je...

Ja de impact die het kan hebben zeker, dat je dat in één oogopslag ziet. En bij die vrouw, die stewardess in Zaventem was het natuurlijk de totale ontredde die je zag. Maar ik geloof dat ik daar als ombudsvrouw wel kanttekeningen bij heb geplaatst. Maar goed, dat zou ik zelf moeten teruglezen, dat weet ik niet meer precies.

En over iconische foto's wordt ook vaak gezegd dat ze geënceneerd zijn, of een kant kiezen van een bepaald verhaal.

Hoe kan de krant zorgen dat je objectief blijft wanneer een iconische foto wordt geplaatst?

Ehm... Ja, dat vind ik ook een... Dat hangt er gewoon heel erg vanaf. Een beeld als van Alan Kurdi dat laat zien wat het is, dus een kant kiezen... Ja ik weet er kwam achteraf waren er ook allemaal mensen die zeiden dat het geënceneerd was, er kwamen de meest gekke complotverhalen werden in gang gezet.

Mmm

Maar dat was wel zo macaber en afschuwelijk, dat kun je op voorhand niet bedenken dat dat soort verhalen op gang komen. Ja intussen misschien wel, complottheorieën hebben dan ook weer een extra vlucht genomen sindsdien. Maar ja dus in dat geval zie ik dat zo niet voor me hoe je dat zou moeten inkaderen. Maar bij die foto van Kaag daar is natuurlijk wel het een en ander over gezegd he, ja, maar ja dat was op dat moment niet bekend dat dat gemaakt in opdracht, of dat de fotograaf in elk geval aanwezig mocht zijn in opdracht van D66. En in ideaalgeval moet je dat wel weten. En dan is de vraag hadden we dat op dat moment kunnen weten, nou dat denk ik niet. Maar het is heel vervelend dat je niet de context, dat je niet weet hoe een foto tot stand is gekomen.

En doe je daar dan achteraf iets aan of neem je de volgende keer meer factoren mee om te beslissen of je zo'n foto plaatst? Ook bijvoorbeeld bij een foto van Pim Fortuyn, zijn er dan wel maatregelen die je neemt om je objectiviteit te bewaren?

Ja, maar wat bedoel je met objectiviteit ten opzichte van Pim Fortuyn?

Nou er zijn toen keuzes gemaakt door sommige kranten die zeiden we beelden dit bebloede beeld af, maar er zijn ook kranten geweest die zeiden we plaatsen een foto van Fortuyn-aanhangers of een andere situatie die ook met hem te maken heeft. Waardoor je misschien denk ik weer een andere kant van het verhaal belicht.

Ja... Ja maar je kiest altijd natuurlijk bepaald perspectief, zeker met beeld. Dus objectiviteit vind ik überhaupt een heel ingewikkeld begrip ten aanzien van beeld. Dus ik vind dat heel, dus he met Pim Fortuyn dan gaat het volgens mij eerder weer over al die andere factoren waar je eerder in ons gesprek over begon. Dat je al die verschillende pijlers tegenover elkaar afzet. En dan kom je, dan zouden we nu misschien tot een andere afweging komen. Dat weet ik niet zeker, het was toen de eerste politieke moord sinds hoe lang?

Je moest wel

Het had een enorme impact. Maar goed, nu... Ik denk dat we al wel weer in de loop der tijd misschien weer even iets sensitiever zijn over het zo rechtstreeks afbeelden van dat slachtoffer waarvan je het gezicht ziet denk ik. Ik denk dat we daar nu anders tegenaan zouden kijken.

Ik zit heel even naar de tijd te kijken. Ik denk dat het goed is als we over gaan naar Maxime. Hartstikke bedankt, ik denk dat Flora en ik er veel aan hebben voor onze beeldonderwerpen.

Ja, en kijk vooral daar de ombudsubrieven, zou ik zeker doen, dat je die er even op naslaat. Want dat...

Bijlage 5: Interview Edwin Kreulen (ombudspersoon *Trouw*)

Datum: 8 april 2021

Mijn naam is trouwens Flip, naast Maxime doe ik onderzoek naar beeldkwesties in de Nederlandse kranten. En we hebben nog Simon, die doet ook onderzoek naar taal net als Maxime en Flora, die doet ook onderzoek naar beeld. We verdelen onze interviews in duo's, dus ik zal ook de vragen voor Flora stellen en Maxime voor Simon.

Ja, ja. Wat ik al tegen Maxime zei: ik kan misschien niet alles meteen beantwoorden. Maar ik wil eigenlijk voorstellen: als ik iets niet meteen kan beantwoorden, dan schrijf ik dat even op en dan zal ik jullie later jullie nog iets erover mailen

Ja, dat is goed. Want wij hadden bijvoorbeeld ook, voor ons zijn de stijlboeken van de kranten heel belangrijk. En wij hadden het idee dat er bij jullie intern op de redactie het Schrijfboek wel al vernieuwd is. Omdat jullie van witte naar groene spelling zijn geswitcht.

Ja, klopt. Dat zijn we begin dit jaar naar gegaan en daarbij is het wel het nadeel dat het stijlboek, wij noemen dat het Schrijfboek, maar het Schrijfboek was eigenlijk gewoon openbaar boek, maar de nieuwe versie is alleen maar intern voor de redactie beschikbaar, dat is een beetje een nadeel. Dat is gedaan vanuit de gedachte dat we dat vanaf nu ook continue kunnen veranderen en aanpassen.

Ja, ja, precies. En zouden er, zou de mogelijk bestaan dat wij wel inzage kunnen doen in dit schrijfboek?

Oeh, dat is een goede vraag, bijna een journalistieke vraag zou ik zeggen. Uhm, ik zal even kunnen kijken, ik maak even een aantekening. Ik weet niet of het hele boek kan, maar misschien wil je bepaalde passages hebben, bijvoorbeeld over beeld.

Ja, we zijn wel op zoek naar bepaalde passages, dus als dat al alleen zou kunnen. Bijvoorbeeld voor mij heeft het echt alleen op sekse en gender betrekking, en voor Flip en Flora op beeld. Dus daar zouden we al heel erg geholpen mee zijn.

Ja, en taalgebruik daar hoorde ik jullie ook zeggen toch.

Ja, endoniemen exoniemen dat doet Simon.

Ja

Ja, wij dachten zelf eigenlijk, meestal hebben we een soort korte introductie. En we vinden het sowieso wel leuk als u kort even kunt uitleggen wat uw functie als ombudsman inhoudt en hoe dat is veranderd over de jaren heen. Maar daarna dachten we, misschien moeten we snel naar beeld en taal over gaan, want we hebben natuurlijk beperkte tijd.

Ja, zeg maar vooral je hoor.

We gaan ons best doen!

Kun je ons wat vertellen over...

Ja dat is je eerste vraag. Ik ben dus nieuws-ombudsman van de Trouw. Dat betekent dat ik de kwaliteit van de krant in de gaten houd, en dat doe ik aan de hand van lezersvragen, maar ook aan de hand van dingen die mij zelf opvallen in de krant. Ik doe dat nu twee jaar, nog niet zo heel lang, maar ik werk wel al twintig jaar bij Trouw. Dus ik weet wel iets over de mores en over de gebruiken binnen de krant. Ik ben onafhankelijk in theorie, maar ik sta natuurlijk wel gewoon op de loonlijst van de hoofdredactie. Maar we hebben het zo geregeld: als ik ombudsman ben kan ik niet ontheven worden van mijn functie. Ik kan adviezen geven, en dat doe ik ook veel, maar die zijn dan wel weer niet bindend. Dus ik, naja jullie begrijpen de betekenis. Ik geef adviezen elke week op vrijdag in de krant, daar heb ik een rubriek. En daar leg ik het dan ook uit in de lezers, ik probeer dat altijd te doen aan de hand van een kwestie. En taal is daar echt heel belangrijk in, is wel iets wat ik eigenlijk heb ontdekt nu ik dit doe, dat zeg maar door een simpel, zoiets als met sekse, of afgelopen vrijdag had ik bijvoorbeeld een vraag 'moet je nou zeggen dat die vervelende eigenwijze kerkgangers óp Staphorst wonen of moet je zeggen dat ze in Staphorst wonen. Omdat, trouwens het risico zou dan zijn dat je ze als een aparte groep beschouwt. Dat is maar een voorbeeld waarvan je zegt dat taal echt nog wel een hele belangrijke rol speelt in de lezersvragen, maar ook in de dingen die ik beantwoord. Uhm... en verder is nog van belang te zeggen dat het ombudsmanschap bij Trouw, dat is ongeveer twee dagen in de week. Die andere twee dagen help ik vooral met het uitzoeken van de lezersbrieven. Dat is meer een praktisch klusje, dan krijg je elke dag 100

lezersbrieven en daar mag je er dan 6 of 7 uit selecteren. En dat is voor mij wel heel handig omdat ik daarmee ook zie wat er onder de lezers speelt.

Oké, en kunt u daar alvast een kort beeld van schetsen van hoe veel klachten bijvoorbeeld krijgt u op het gebied van taal?

Ik denk dat ik zeg maar als ombudsman, als je het echt hebt over serieuze klachten, want je krijgt ook allemaal mails van zoiets van je staat op de loonlijst van het RIVM, en 'het zit allemaal heel anders, Corona bestaat niet'. Als ik dat allemaal even weg filter zou ik zo inschatten dat ik 2 klachten op een dag krijg, en ik zou zeggen dat daar de helft van eigenlijk met taal te maken heeft.

Oké, en beeld? Is dat ook een veelvoorkomend onderwerp

Ja, als je het dan toch hebt over, eens kijken, misschien 20 klachten per week. Het hangt een beetje ervan af, maar ik denk dat de lezer van Trouw behoorlijk talig is, maar als er iets over beeld te zeggen is dan krijg ik dat ook wel te horen. Maar ik denk dat dat toch wel een kleiner gedeelte is.

Oké, Flip misschien kun jij meteen beginnen met de beeldvragen?

Dat lijkt me goed. Ik begin met mijn eigen onderwerp, of ik begin eigenlijk met allereerst even algemeen. In hoeverre bestaan er bij Trouw richtlijnen wat betreft beeld.

Dat is goed dat je dat vraagt. Ik zal dus even kijken wat daarvoor de nieuwe richtlijnen zijn in het schrijfboek. Kijken of ik dat even kan toe mailen, dat doe ik dus apart. Ik weet wel dat over het algemeen de privacy van mensen behoorlijk heilig is. Je neemt geen beeld van mensen in kwetsbare situaties, zonder hun eigen toestemming. Dat is de grote lijn, en daar slagen we trouwens niet in. Maar dat is wel de overheersende idee op de beeldredactie.

En, de algehele beeld richtlijnen, zijn die veel veranderd sinds bijvoorbeeld 5 jaar geleden? Is daar veel aan geschaafd?

Ja, ik denk dat we vroeger... we gaan het dadelijk ook hebben over de foto van Pim Fortuyn, de foto toen 'ie net was doodgeschoten. Ik denk dat, die foto zouden we nu zeker geplaatst hebben nu. Ik denk dat we wel opgeschoven zijn in de richting van dat we daar meer dingen van plaatsen. En dat zul je zo ook zien met dat Syrische jongetje op het strand. Dus ik denk dat we wel zijn geschoven naar dat we meer foto's plaatsen. We hebben daar wel altijd heel veel discussie over.

Ja, ik wil het eerst met u hebben over identificeerbaar schrijvend beeldgebruik. Dat is mijn onderwerp en daarbij vraag ik me eigenlijk af: als u moet omschrijven hoe uw krant een afweging maakt voor zulk beeld, en een voorbeeld van zo'n beeld is ook de foto van de coronapatiënt. Hoe zou u het proces van zo'n afweging omschrijven?

Ja, ik begrijp de vraag ja. Ik denk dat dat, het begint natuurlijk altijd heel praktisch met de vraag 'kunnen we een onderwerp in beeld brengen?'. Je begint heel praktisch met wat is er beschikbaar? Daarna wordt natuurlijk alles bekeken. Maar als de privacy van mensen in het geding komt, mensen die geen bemoeienis hebben gehad met het stuk of die niet weten dat ze op de foto zijn gegaan, dan wordt daar als het goed is terughoudend over gedacht. Ik ga nu misschien een risico nemen, maar ik kan me niet voorstellen dat die foto van de corona patiënt bij ons in de krant heeft gestaan. Ik heb het niet gecheckt, maar ik kan me niet voorstellen dat we dat doen.

En dan zegt u eigenlijk dat privacy de belangrijkste afweging is?

Ja, deze man is in zo'n kwetsbare positie, waarbij het verhaal dat over hem schrijven, namelijk dat het heel zwaar is aan de beademing, dat verhaal is op iets andere manieren ook te illustreren, met iets meer afstand. Het zou een ander geval zijn natuurlijk, ik weet niet precies hoe het hier gegaan is, maar ik kan me voorstellen dat zijn vrouw of dochter daarbij is, en als die heel actief daar toestemming voor heeft gegeven, zou dat nog een ander geval kunnen zijn. Maar ik kan me zelfs dan voorstellen dat als ik aan de beeldselectie zou staan dat ik zou zeggen 'nee dit moeten we niet doen'

Nou, het is namelijk wel een Trouwfotograaf die deze foto heeft gemaakt. Het is eigenlijk een fotoserie die is gemaakt, en hierin kwam ook de reactie naar voren van mensen dat er wel toestemming er is gegeven maar dan door familie.

A, ja. Dan weet ik wel welke serie je bedoelt denk ik ja. Nou dan zie je al dat een discussie op de redactie is, want ik vind dit toch wel hele linke soep...

En als hier dus nou wel toestemming voor is gegeven, maar enkel door de dochter? Hoe ziet u dat dan voor zich?

Toestemming is toestemming denk ik. Ik zit even te kijken hoor, want volgens mij weet ik wel weer een beetje waar het naartoe gaat. Want het was een hele serie toch?

Ja, ja klopt.

Ja, kijk, als er toestemming is gegeven is er natuurlijk wel een bezwaar, dat bezwaar opgelost. Maar zelfs dan zou ik zeggen, want deze man heeft zelf neem ik aan geen toestemming gegeven?

Ja

Zelfs dan zou ik zeggen dat je deze foto niet moet plaatsen, maar dat is dus toch gebeurd.

En wat zou de reden zijn dat dat toch gebeurt?

Heb je toevallig de naam van de fotograaf? Want ik wil even het geheel bekijken.

Ja, Kees van de Veen als ik het goed heb.

Kees met een K, en dan Veen...

Ja

Ja. Nouja ik krijg hem niet zo snel uit ons archief. Ja volgens mij weet ik wel een beetje wat je bedoelt. Het was een hele serie

Ja, ja klopt.

Het was een dubbele pagina in de achtergrond bijlage

En u zegt dus privacy is in eerste instantie de belangrijkste afweging, en toestemming is daar altijd voor nodig,

Nou, zeg maar altijd als het om kwetsbare situaties gaat.

Ja, precies. En wat zou dan toch een reden zijn om een foto wel te plaatsen?

Ja hier is dan denk ik het argument geweest, want ik was even in de war. Ik dacht dat dit ging om een geïsoleerde nieuwsfoto, maar ik neem aan dat in dit geval het idee is om totale beeld met toestemming van de familie, en daarbinnen past ook deze foto.

Ja

Maar ik zou zelf nog steeds zeggen ik vind deze te heftig voor het internet waar we de foto hebben gepubliceerd.

En waar ligt dan de grens tussen het beschermen van zo'n privacy en het verhaal dat moet worden verteld?

Uhm, ik denk dat je een afweging maakt of je verhaal ook met andere beelden had kunnen vertellen, en dat had hier beslist gekund met de andere beelden. Ik neem aan dat dit de meest privacygevoelige is die je eruit hebt gepikt van de hele productie. En dat weeg je dan af tegen de kwetsbaarheid van iemand op zo'n moment. En dit is zo kwetsbaar, en je kunt het verhaal ook op andere manieren vertellen, dan zou ik zeggen plaats zo'n foto niet. Je haalt hem nu uit onze eigen productie. Ik heb die ook gezien, maar ik heb daar op dat moment zelf geen bezwaar tegen gemaakt, want ik heb ook geen klacht gehad van lezers.

Oké, en ik vraag me dan af stel we moeten een richtlijn schrijven met expliciet daarin waar die grens ligt. Ik denk dat veel redacties met je moet privacy tegen verhaalbijdrage afwegen, maar hoe zouden we zo'n richtlijn dan kunnen formuleren?

Ja, ik denk ook dat je hier een privacy in combinatie met kwetsbaarheid moet afwegen tegen hoe je een verhaal duidelijk maakt. En als de foto een heel duidelijk kwetsbare situatie aangeeft en iemand heeft daar zelf geen toestemming gegeven dan moet je toch terughoudend zijn. En je kunt een verhaal ook op andere manieren vertellen, dan moet je echt terughoudend zijn bij het toch publiceren van een foto vind ik. Waarbij je dan dus, dat is hier denk ik het argument geweest, als je het plaatst in een geheel beeld en het wat breder aanzet. Zou je nog kunnen zeggen dat je iemand niet alleen maar in die ene kwetsbare heftige situatie neerzet. Dan zou je meteen nog kunnen voorstellen dat je er dan iets lichter over zou kunnen denken. Ik denk er zelf niet lichter over, maar het is lastig om het in een regel te vatten hoor.

Ja dat denk ik ook

Maar je zou nu kunnen zeggen: zou je zelf zo gefotografeerd willen worden? Is dat niet een aardige...

Zou je er bezwaar tegen hebben als jij of je vader of je moeder in zo'n situatie gefotografeerd zou zijn? Dat zou ik zelf als uitgangspunt nemen.

Oké, en denkt u dat dit ook het grootste probleem is bij schrijvend identificeerbaar beeld, of zijn er andere problemen die zich voordoen bij het gebruik van zulke beelden?

Je hebt het privacyprobleem, maar je hebt ook lezers die over deze foto maar ook over andere foto's echt klagen van ja moeten wij dit te zien krijgen. Dat is ook een probleem, dus je hebt het probleem van mensen die op beeld staan maar ook van de mensen die de foto te zien krijgen.

En denkt Trouw daar veel over na?

Ja daar wordt zeker wel over nagedacht. Ja zeker, ja zeg maar uhm er komen natuurlijk, ik zat wel eens achter een fotograaf daar komen echt heftige beelden voorbij. Oorlogsdingen, mensen in, dan zie je ook een verschuiving van het, 10/ 15 jaar geleden was het echt nog wel taboe om een lijk in beeld te brengen. Dat is een enorme verschuiving

En wordt daar dan gezegd, daar maakt de privacy niet meer uit want daar is toch geen sprake meer van leven?

Nee, nee, nee, nee, nee. We hebben nog steeds het principe dat we geen dode mensen in beeld brengen. En hier bij dit jongetje was er een hele stevige discussie over, die hebben we twee keer geplaatst. Een keer toen hij net was verschenen en later een keertje toen er weer werd volgens mij bij een soort jaaroverzicht hebben we hem voor de tweede keer geplaatst. En de eerste keer was het argument van Ja maar dit, ja dit vertelt zo duidelijk de situatie van wat er gebeurde. Dat we moeten afwijken van het beleid dat we geen dooie mensen in de krant moeten zetten. Ja dat, en dat in dit geval was dat nog wel verdedigbaar denk ik, maar je ziet wel dat het dan gaat schuiven. Want uhm de keer erop bij een soort herinnering werd ie ook weer geplaatst, en ik denk dat dat niet had moeten gebeuren. Het probleem is als je denkt we maken nu een uitzondering, dan krijg je automatisch meer uitzonderingen.

Oké en dan, als we die drie foto's even pakken. Als u nu een foto van die drie zou moeten kiezen om bij het artikel te plaatsen.

Ik zou drie zeker niet nemen, dat is een reddingswerker denk ik he?

Ja

Die het jongetje optilt. Uhm, uhm, ik zou kiezen voor... Ja vind ik lastig eigenlijk, ook dat zou ik moeten nakijken maar ik denk dat die eerste het meeste de krant heeft gehaald, de media. En die middelste is dan echt wel tussen kiezen omdat je daar het gezicht niet ziet. Ja ik vind dat wel wat menselijker.

En die derde zou dus de lading niet dekken

Nee... nee.

Oké dan heb ik een laatste vraag. We hadden het even over de reactie van het publiek, dat dat ook een probleem zou vormen. Kunnen we dat oplossen?

Uhm... Ja dat is kijk ik krijg wel eens de vraag van: ombudsman zou je dan niet voor op de krant moeten zetten zoals je op televisie kan doen 'op pagina 7 bevat schokkende beelden die kunt u maar beter niet gaan bekijken.' Maar in de krant werkt dat helaas niet zo denk ik. Het is op te lossen door het niet te doen, maar we hebben het wel gedaan

Ja Huub Evers van De Limburger gaf als idee om naast zo'n foto een kader te plaatsen met toelichting vanuit de krant. Dus om redentie voor zulk beeldgebruik neer te zetten. Wat zou u daarvan denken?

Ja dat zou wel schelen denk ik ja. Dat klinkt best goed.

Zou de krant daar voor open staan?

Het roept ook wel weer vragen op denk ik hoor. Kijk wij hebben elke zaterdag dat de hoofdredacteur iets uitlegt over wat de afwegingen zijn geweest, dat zou een plek kunnen zijn om wel te doen. Ik denk dat die suggestie van Huub dat dat wel scheelt ja. Dat is namelijk zo dat je voor de lezers leg je het uit, maar je verhoogt ook wel weer de drempel voor de redactie. Want je moet niet vergeten, de redactie is tegenwoordig ook met internet een soort 24-uursbedrijf, waarbij er telkens nieuwe ploegen afwegingen maken op foto's. Waardoor het wel eens wil gebeuren dat datgene wat op donderdag heel netjes en ethisch is bedacht, vrijdag weer wat anders uitpakt. De noodzaak tot zo'n bijschrift zou dit zeker verhogen.

Oké, dank u wel. Dank je wel bedoel ik. Ik zit naar de tijd te kijken, dus ik zit even te denken dat ik doorga naar het volgende onderwerp.

Heb jij daar een beeld op? Ik weet eigenlijk niet welke foto wij in Trouw hadden.

Volgens mij hadden jullie de linker, hebben jullie die gepubliceerd.

Het volgende gaat over iconische foto's: de beelden die eigenlijk iedereen kent en alsmaar gereproduceerd worden. Ik wil u hierbij vragen om het privacy en het schrijvende even achterwege te laten en daar niet zo zeer meer aan te denken. En ik denk dat hierbij hetzelfde geldt, dat er wel regels zijn maar nog nader toegestuurd worden.

Ja, alleen ik vraag me wel even af wat bedoel je met iconisch.

Iconisch kan zijn wanneer er een klimaatfoto bij verschillende klimaatartikelen wordt geplaatst, omdat die foto uit zijn eigenlijke context wordt getrokken en staat voor een groter geheel.

Kranten gebruiken zulke foto's veel. Wat is volgens u de functie van een iconische foto wanneer deze in de krant wordt geplaatst?

Dat je toch weer terughaaft voor de lezer van 'o ja zo was het'. Dat vat het samen.

Dus dan slaat het terug op de eigenlijke situatie?

Ja, de situatie van toen en het onderwerp. Ik moet even nadenken hoor. Ja dat je toch, ik denk dat het voor een deel is, dat je de feiten en de gevoelens en de situatie van vroeger terughaaft, dus o ja zo was het toen. En ik denk dat je daarnaast ook wel echt aangeeft van o ja dit is weer datzelfde onderwerp dat blijkbaar nog steeds leeft. Dus het kan denk ik verschillende functies hebben. Het kan de functie hebben om de lezer weer echt terug te voeren naar dat moment, maar het kan ook een functie hebben om de lezer terug te voeren tot het onderwerp.

En dat heeft beiden met emotie te maken dan, of niet?

De functie van het beeld kan natuurlijk ook zijn dat je het idee krijgt 'nou ben ik weer daar'. Dat je meer het verhaal in je herinnering... En misschien mag ik dat er wel bij zeggen: je moet ontzettend uitkijken met wat nou een iconische foto is. Want wat nu een iconische foto dreigt te worden over de parlementsverkiezingen vorige maand is die foto van Sigrid Kaag die op tafel staat te dansen. Maar je hebt misschien meegekregen dat later bleek dat die foto is gemaakt door een fotograaf die daar alleen maar was omdat hij daarvoor een aantal opdrachten had gedaan in opdracht van D66. Hij stond een tijdje op de loonlijst van die partij. En ik vind dat je dan wel heel erg moet oppassen met die foto tot iconische foto van de verkiezingen uit te roepen. En ik denk trouwens, maar dat heb ik ook al eens opgeschreven, ik denk wel dat dat de iconische foto wordt van deze verkiezingen.

Maar u zegt, je moet oppassen met die foto uitroepen tot iconische foto. Dat lijkt me niet iets wat wordt benoemd, dat gebeurt.

Nee, klopt. Maar op een gegeven moment is daar wel een soort... Het is nu al het idee op onze fotoredactie, die kende nog helemaal niet de geschiedenis van die foto, die zagen die foto en die dachten 'oh maar dit is gewoon hét beeld van de verkiezingsavond, van de verkiezingsuitslag. En ik denk op een gegeven moment heeft iedereen dat zo onafhankelijk van elkaar bedacht, en dan wordt het ook wel de foto van de verkiezingsuitslag.

En is er over zulk soort foto's veel discussie bij jullie op de redactie?

Nou, deze discussie heb ik net aangegeven, maar ik denk dat dat dus eigenlijk ook alleen is omdat het uitkwam dat dat een prima fotograaf is maar dat hij ook nog een ander belang had. Ik denk dat er toch wel vaak ook automatisch wordt gedacht van 'o ja dat is die foto...' Ja,

Een belangrijke vraag is denk ik hoe de krant objectief blijft bij het gebruik van iconische foto's. Omdat er zo erg een situatie en een gevoel aan zo'n foto hangt, hoe zorgt de krant dan dat 'ie geen kant kiest?

Ik heb het even over een, die staat ook op de vragenlijst en dan zeg je rechtsonder. Moet ik dan helemaal naar beneden? Of...

Ja ik heb die foto inderdaad ook niet gevonden. Dat zijn de vragen die we hebben doorgekregen. Dat ging namelijk om een foto waarbij er enerzijds een heel hevig protest te zien was waar vlaggen en vlammen te zien waren, en

anderzijds een foto waar eigenlijk heel vredig werd gedemonstreerd. Als ik het goed heb, Maxime dat klopt toch? Ja hoe blijf je objectief als krant in zo'n geval?

Ja... Het is misschien een raar voorbeeld, maar ik moet meteen denken aan een foto die wij geplaatst hebben over toen de corona nog niet zo lang onder ons was, we wel al op 1.5 meter moesten staan, maar een heleboel kranten een foto plaatste, die was geschoten op de pier in Scheveningen met een telelens. En daar op de telelens, dat herken je waarschijnlijk wel, lijkt het of iedereen in de diepte is verdwenen. Dus het lijkt of alles heel dicht bij elkaar zit. Die is toen wel geplaatst, dat was toen ook weer de avond, die foto leek de foto van de avond, maar daarover was achteraf toch wel de overeenstemming van dat kun je maar beter niet doen, want dat is gekleurd. Dat zit hem natuurlijk naar het gekleurde van 'jeetje die mensen die gedragen zich niet'.

Ja, en hoe zorg je dat je dan niet gekleurd bent? Zonder te zeggen van 'we doen het wel zonder foto'?

Nou ik denk dat je toch, toch moet beseffen dat een fotograaf ook maar een, ehm een mens is dat een bepaalde keuze maakt die je op de fotoredactie nogal kritisch moet bekijken. Dat gebeurt heel veel trouwens. Dit was een fotograaf, het was een aangeleverde foto volgens mij door het ANP op het strand. Het is zo dat beeld heel erg bepalend is, en ik weet dat er op de fotoredactie heel vaak wordt gekozen om dan maar niet de meest extreme of sprekende foto te nemen, omdat het daarmee toch zou kunnen lijken of het inderdaad bijvoorbeeld die demonstranten in Minneapolis maar ik dacht ook aan de demonstranten op het Museumplein dat die dan aan de ene kant heel erg worden neergezet als een agressief stelletje, terwijl er ook mogelijkheden zijn om er gewoon een vrolijke gezellige vredelievend clubje van te maken. Dus dan probeer je een beetje de extreme kant te vermijden, je probeert vooral foto's die maar een heel bepaald moment weergeven, wat misschien niet zo heel representatief is, probeer je dan te vermijden. En dat is aan de ene kant lastig, want aan de andere kant zijn die foto's, zoals die ook wel die strandfoto op Scheveningen, dat zijn wel de mooiste en de meest sprekende beelden.

Dus dan zegt u eigenlijk: je gaat op zoek naar een beeld dat dezelfde lading dekt als zo'n iconische foto, maar een beetje de middenweg laat zien?

Juist, ja. Goede samenvatting.

Nou duidelijk. En een beetje in lijn hiermee: waar ligt volgens u de grens tussen sensationeliteit en functionaliteit?

Qua beeld. Ja ik vond zelf, die Scheveningen foto, dat was te veel sensatie.

Moet je daar achter komen als krant of zou je het van tevoren kunnen zien?

Nee, dat... De fotoredactie weet dat heus, die weet beter dan wie dan ook hoe dat werkt. Ik weet dat daar heel vaak inschattingen over gemaakt worden. Ja of nee, dit is net te veel. Daar heb je ook een beeldredactie voor. Die moet daarbinnen ook bepaalde keuzes maken. Die Scheveningen foto is een voorbeeld van een foto waarbij volgens mij net de verkeerde keuze is gemaakt. Ik weet wel dat dat heel vaak daarvoor waren er een heleboel foto's van mensen in parken en mensen op pleinen. Daarvoor zijn al een hele hoop foto's niet geplaatst, juist vanwege dat telelens effect.

Ja, dus soms worden er ook gewoon een beetje foto's vermeden eigenlijk.

Ja, zeker.

Zou u ook nog een antwoord kunnen geven op een aantal beeldkwesties. Zoals de foto van Pim Fortuyn, die nog niet echt aan de orde is gekomen.

Die hebben wij niet geplaatst.

Zou u dat nu wel doen?

Dat zouden wij zeker doen, ja. De versie die ik hier zie is wel heel dichtbij. Volgens mij was er ook een versie die iets verder weg was. Die zouden we nu zeker plaatsen. Maar, het is wel raar, want als je nu een voorpagina van een dag later na Pim Fortuyn bekijkt, dan zie je wel uiteraard het nieuwsbericht, dan zie je daaronder een foto van Fortuyn aanhangers die protesteren. Ik denk dat dat echt een gepasseerd station is.

Dan wil ik daar toch even een kritische noot opstellen. Want die aanhangers of protesteers, dat heeft dan toch ook wel weer met iconische foto's te maken.

Ehm.

Want dan kies je toch kant. U hoeft hier niet op te antwoorden, mag wel.

Ja, dat begrijp ik wel, maar ik denk niet dat de lezer dan meteen denkt van goh Trouw kiest kant van de Fortuyn aanhangers . Toch, zij zijn de partij die aan het rouwen waren op dat moment. Ik begrijp je punt hoor, maar ik heb niet het idee dat dat onze onafhankelijkheid in beeld bracht. Ik vind wel, als je nu ook de foto ziet, ik zag hem ook op andere voorpagina's, ik vind hem wel echt heel ehm ...

Schrijvend?

Heel zwaar. Ontluisterend. Ja, maar goed. Tegenwoordig zou dan worden gezegd: hij is een publiek figuur. In feite, je ziet echt dat hij net ... Er komt bloed allemaal uit. Misschien ben ik te stellig door te zeggen dat we hem nu wel zouden plaatsen. Er zou in ieder geval discussie over zijn. Ik kan in ieder geval zeggen dat we daar volgens mij nu wel minder weerstand tegen zouden krijgen.

Bijlage 6: Interview Huub Evers (ombudspersoon *De Limburger*)

Datum: Vrijdag 12 maart 2021

Mijn naam is Maxime. Dat is Flip, Simon en Flora. Simon en ik hebben ons scriptieonderwerp op het gebied van taal gekozen. Flora en Flip hebben hun onderwerp op het gebied van beeld. Daar willen we u eigenlijk wat vragen over stellen. We hadden eerst wat inleidende vragen voor u. Of u kort kunt vertellen wat uw functie als ombudsman inhoudt.

Ja. Ik zal vertellen hoe het allemaal begon. ik kreeg een jaar of 5 geleden een telefoontje van de hoofdredactie van De Limburger met de vraag of ik een keer naar Sittard wilde komen, want daar zit de redactie. Want ze hadden allerlei problemen op het gebied van ethiek en ze waren van plan om hun gedragscode bij de tijd te brengen, te wijzigen, aan te vullen. Ze hadden een hoop gedonder op dat moment, ik zal een voorbeeld vertellen. Er was in de gemeente Kerkrade een raadsvergadering aan de gang over financiële steunverlening aan de voetbalclub Roda JC die toen in zwaar weer zat, en nog steeds trouwens. En een van de freelancers van de krant ging daar naartoe en op het moment dat de voorzitter zei 'we komen nu aan bij het agendapunt Roda JC en iedereen moet de zaal verlaten' dacht die journalist 'verdomme maar daar ben ik voor gekomen'. Dus die heeft stiekem zijn mobieltje gepakt en op opname gezet en die in de plantenbak gelegd en is naar buiten gelopen. Heeft buiten op de gang gewacht tot dat onderdeel afgelopen was en is teruggekomen. Heeft vervolgens zijn mobieltje in zijn binnenzak gestopt en de volgende dag stond er een verhaal in de krant over dat besloten gedeelte. De gemeenteraad natuurlijk woedend, justitie werd verzocht een onderzoek in te stellen, de krant werd verzocht om een verklaring. Dat was een van de voorbeelden waarvan de redactie toen zei 'ja we moeten het over dit soort dingen'. Er zijn er nog veel meer maar die zal ik je besparen, daar moeten we het toch een keer over hebben. Toen ik daar op de bewuste dag in het redactielokaal zat, waar heel veel oud-studenten nu ook werken, toen kwam ik ongemerkt terecht in, ik zat binnen de kortst keren college te geven terwijl ik helemaal niet wist dat dat de bedoeling was. Ze zeiden 'goh Huub jij bent lid van de Raad van de Journalistiek, jij weet veel over de gedragscode en de ombudsman enzo, en dat ging zo maar door. En op een gegeven moment zei ik 'ja je hebt verschillende soorten ombudsmannen: extern, intern, lezersredacteur, noem maar op.' En aan het eind van de bespreking, ik had mijn jas al in mijn handen, ging het op een gegeven moment over een externe onafhankelijke ombudsman. Terwijl ik al op het punt stond om naar het station te lopen, zei iemand: 'he Huub is dat niet iets voor jou?' In de trein dacht ik 'ja waarom niet'. Toen heb ik de hoofdredactie gemaïld van wat jullie gaan doen met die ombudsman is niet aan mij maar als jullie besluiten een externe ombudsman aan te nemen, weet dan dat ik wel belangstelling heb. En zo ben ik begonnen.

En in welk jaar was dat?

Dat is vijf jaar geleden nu. En concreet betekent mijn taak dat ik... Ik kom zo ongeveer nooit op de redactie, nu in de coronatijd natuurlijk al helemaal niet. Op de redactie is niemand, maar ook zonder corona kom ik bij wijze van spreken 1 of 2 keer per jaar op de redactie. Alle contacten gaan via de mail of telefoon. Ik woon in Tilburg, de redactie zit in Sittard. Dus ik moet sowieso een stuk de trein in. Normaal gesproken zou ik dat echt wel eens vaker doen, ik vind dat ik een beetje contact met de redactie moet hebben. Ik mis dat wel. Je weet überhaupt niet wat er speelt, je weet de discussies bij de koffieautomaat enzo, alles intern daar weet ik niks van. Het enige wat ik dus kan doen is elke dag de krant lezen, dat is voor mij de derde krant, want ik had er al twee. Namelijk Trouw, dat is mijn lijfblad, Brabants Dagblad, dat is de regionale krant bij ons en daar komt nu De Limburger bij, dus ik lees elke dag vijf kranten. Van de Limburger lees ik in ieder geval de columnisten, de ingezonden brieven, het hoofdredactioneel commentaar, de opiniestukken. Omdat ik daar nogal eens een keer voer in kan vinden voor mijn volgende ombudsmancolumn. ik schrijf 1 keer in de maand een column, dat is niet veel niet vaak. De ombudsmannen en vrouwen die we in Nederland hebben doen dat, de NRC heeft een ombudsman die op zaterdag een column heeft wekelijks, Trouw heeft een ombudsman die op vrijdag zijn column heeft ook wekelijks. Ik heb hem vanmorgen heel even gezien voor ik wegging. en verder in Nederland heb je op dit moment zo veel ombudsmannen niet meer. de NPO, publieke omroep, heeft een ombudsvrouw: Margo Smit, die op haar website publiceert. Dus die hoeft zich ook niet aan het

regime van wekelijks of maandelijks te houden. Ik wel, dus ik moet elke maand. Maar ik vang nooit signalen op eigenlijk, bijna nooit, vanuit de redactie. Van 'Huub zou je niet eens dit of zou je niet eens', dat gebeurt bijna nooit.

En dat zou u wel willen?

Ik zou dat wel eens vaker willen. Anderzijds moet je ook oppassen dat je onafhankelijk blijft, ze afficeren mij in de krant: Huub Evers is onze onafhankelijke externe ombudsman, klinkt ook heel chique...

Ja

En dat wil ik wel blijven, dat had je al begrepen, dat wil ik wel blijven. Ik sta ook niet op de loonlijst van de krant. Ik krijg wel een vergoeding maar ik krijg geen salaris.

En van wie krijgt u die vergoeding?

Van het bedrijf, van het Mediahuis. Mediahuis is de grote overkoepelende firma waar de krant onder valt.

En vindt u dat niet tegenstrijdig? Met het feit dat u wel een externe ombudsman bent. heeft u het gevoel dat u daar rekening mee moet houden omdat zij u wel uw loonstrookje geven

Nee, ik krijg niet eens een loonstrookje. Ik krijg gewoon een paar honderd euro per maand als vergoeding, dus daar word je niet vet van.

En vindt u het maandelijks oké, of heeft u liever voor een week?

Ja, dat wisselt. Af en toe vind ik dat fijn dat het toch maar maandelijks is en dat heeft wel het grote nadeel, dat ervaar ik heel vaak, dat ik het gevoel heb zelf dat ik een beetje achter de feiten aanloop. Ik zal een voorbeeld noemen. Die stond afgelopen zaterdag in de krant, mijn column staat er iedere eerste zaterdag van de maand in, dus dat is afgelopen zaterdag. Die column ging over de zilveren camera, over die foto van de corona patiënt in het ziekenhuis in Assen. Je ziet zijn dochter met een telefoontje aan de oren van opa. Zijn kleinzoon is, heb je de foto...

Ja hij komt voorbij. deze foto...

Ja die. die stond een paar weken geleden toen de zilveren camera werd uitgelooft, dat is alweer drie weken geleden, stond ie op de voorpagina van de krant. Daar kwam wel wat commentaar op, niet veel, ik sloeg daar zelf moet ik eerlijk zeggen ook niet zo op aan. Toen ik die foto zag was ook niet mijn gedachten 'goh kan dat wel?', ik had daar niet zo direct bezwaar tegen. En ik kreeg toen een keer een brief van iemand die schreef van 'ja die zoon en die dochter van die meneer, het was een Limburgse meneer daarom staat ie op de voorpagina van de krant die meneer kwam uit Tegelen net onder Venlo, die is overleden in het ziekenhuis in Assen in de tijd dat veel corona patiënten werden overgeplaatst naar andere delen van het land enzo. Zijn zoon en dochter waren bij hem in t ziekenhuis, hebben de fotograaf toestemming verleend om in die kamer aanwezig te zijn en foto's te maken. Hebben ook toen de fotograaf vroeg was een beetje moeilijke vraag: mag ik ook bij het overlijden aanwezig zijn want die man stond op het punt van overlijden, toen zeiden zoon en dochter ja dat is goed maar wij komen niet zelf. Dat vond ik al heel raar, zoon en dochter die zeggen wij willen daar liever niet bij zijn. De fotograaf is er dus wel bij geweest. Toen kreeg ik die brief van die man die zei: wanneer er toestemming is van de nabestaanden, betekent dat feit dan dat alle regels van privacybescherming en goede smaak en fatsoen die je normaal gesproken in acht zou nemen bij het bekijken en bespreken van zo'n foto, doen die dan niet meer ter zake, omdat er door nabestaanden toestemming is gegeven?' En toen dacht ik 'verrek dat is een opmerking waar ik toch nog eens diep over moet nadenken'. Want er is even een hele fundamentele vraag, ik heb hem vertaald naar de nog fundamentele vraag: is ethiek een kwestie van goede smaak en fatsoen? Wanneer althans goede smaak althans goede smaak en fatsoen een kwestie is van wat de meerderheid van de Nederlanders als zodanig ervaart. Dan wordt ethiek een kwestie van de meeste stemmen gelden, en daar heb ik een column aan opgebouwd: is ethiek een kwestie van de meeste stemmen gelden?

Op basis als die ene lezer die dit ingezonden heeft

Ja en die man zei ook mag ik je naam noemen in dat stuk, ik heb dat liever wel als dat kan. Nou, zei hij, doe maar wat je wilt. en de man was een emeritus pastoor. Hij zegt 'als je dat er nou bijzet en ik zeg ja dat zal wel die pastors hebben altijd die overwegingen nog die preken erachteraan'. dus ik dacht die moet ik er dus niet bijzetten, dan moet ik gewoon zijn naam noemen sober aan, want anders denken mensen in de buurt van Sittard, want daar kwam hij vandaan, zou dat niet onze oud-pastoor zijn? Per saldo gezegd 'een lezer uit Sittard stuurt een brief bla bla bla' maar dat is ook bijzaak verder.

Krijgt u veel lezersbrieven?

zo gemiddeld een per dag, dus dat kun je niet veel noemen. Dat vind ik zelf niet veel. Dat wisselt, sms een paar dagen niet soms een aantal dagen achter elkaar wel. Dus ik heb zo'n beetje met het lezen van de krant het bekijken van de brieven het bekijken van de website en het bekijken van de Facebookpagina van de krant, daar speelt zich ook vrij veel af, daar ben ik zo gemiddeld een uur per dag mee bezig. en dat is voor een pensionado als ik toch, dat komt dus elke dag weer terug.

En denkt u dat dat veranderd is ten opzichte van vijf jaar geleden? kreeg u toen meer lezersbrieven of was u toen zelf ook al meer op zoek

Nee niet meer, eerder minder. in coronatijd is het minder geworden, kreeg ik soms een week lang helemaal geen brieven. Toen dacht ik soms 'hoe kan dat nou? Of de lezers vinden dat de krant die hele corona berichtgeving en achtergrondverhalen enzo dat ze het wel goed doen, dat vind ik zelf ook maar dat zou kunnen zijn dat de lezers dat vinden. Het zou ook kunnen zijn dat de lezers niet reageren omdat ze wel iets anders aan hun kop hebben. Maar daarna trok dat ook wel weer aan, dus dat heeft op 1 of andere manier toch wel te maken gehad met een of beiden. maar een verklaring die ik ook heb kunnen staven is het niet.

Maar als u dagelijks lezersbrieven krijgt en u schrijft maandelijks een column. Verdient uw column dan niet toch meer plek in de krant? Want ik verwacht dat er dan vanuit de lezer ook meer behoefte is aan uw columns

Op dit moment vind ik eigenlijk een maandelijks column wel prima. toen ik in onderhandeling was met de redactie helemaal aan het begin, had ik dat helemaal niet voor ogen. ik dacht als ik daar extern ombudsman word dan zal da wel betekenen dat ik 1 keer in de week toch wel naar de redactie ga en dat ik daar dan ben en dat ik 1 keer in de week of 2 weken een column heb. Nee, dat is de bedoeling niet, 1 keer in de maand is de bedoeling zei de hoofdredactie. Toen was mijn allereerste reactie: goh dat is wel weinig. Het nadeel ervan noemde ik al, dat is dat ik het gevoel heb dat ik achter de feiten aanloop. Ik heb overigens nooit opmerkingen gehad van iemand die mij dat toch een beetje verwijtend zei.

Mosterd na de maaltijd

Ja mosterd na de maaltijd. mensen vinden die column interessant of niet interessant, maar het element van mosterd na de maaltijd speelt daarin niet zo'n rol, nee.

en was u in het begin ook bezig met de gedragscodes waar u het over had? moesten die nog opgesteld worden?

Ze hadden een gedragscode, maar daar hadden ze in 10 punten een samenvatting van gemaakt, die hadden ze op de website geplaatst. ik heb eigenlijk overal aan moeten trekken toen ik kwam. Ik zei waarom zetten jullie die code niet integraal op de website? Daar staat hij dus ook nu. Waarom komt mijn column niet ook op de website, en niet alleen achter de betaalmuur? Daar staat 'ie overigens nog steeds, achter de betaalmuur. Er staat steeds meer achter de betaalmuur bij kranten. Op zaterdag staat het natuurlijk gewoon in de krant. Op de website staat ie dan, ik maak nu twee versies. En iets ruimere, daar kan ik dan ook een paar links inzetten. Naar die foto bijvoorbeeld. In de krant moet ie natuurlijk heel exact 650 woorden zijn, geen woord meer en ook geen woord minder. Dus daar moet ie precies op maat. Ja goed, dat is op een gegeven moment zo goed dan. Punt. Ik schrijf dus twee versies: een 650 versie en een iets langere versie.

Oké. Zijn die iets langere versies voor niet-abonnees ook te vinden? Zijn die toegankelijk helemaal?

Ik maak nu een foto van, met mijn iPad een foto van het stuk. Dat kun je precies op maat vergroten natuurlijk, dan maak ik daar een foto van en die foto zet ik met een introductietekst op mijn Twitter en op mijn Facebookaccount. Ik kreeg in het begin opmerkingen van mensen van goh ja leuk die column van jou maar ik kan hem niet lezen. Ik zit hem te vergroten en dan kan ik hem helemaal niet meer lezen. Dus nu maak ik een foto en krijg ik die opmerking in ieder geval niet meer.

Oké.

Er zijn dus mensen, bijvoorbeeld mensen bij de raad voor de journalistiek, en de collega ombudsmannen en vrouwen uit België en Nederland die op de hoogte willen blijven zoals ik van hun zaken op de hoogte wil blijven. Zoals hun columns is voor mij ook leesvoer elke week. En die van de Belgen, bij de standaard hebben ze er eentje en bij de VRT hebben ze er eentje, die lees ik onregelmatig maar die van Trouw en NRC lees ik wekelijks. En die van de Publieke omroep ook, dus zij willen die van mij ook lezen.

Ja, en terecht.

Ja.

Flip, mag ik jou het woord geven voor beeld, of Flora? Doe maar Flora want die is ook het eerst.

Ik ga even hier zitten, dan zit ik ook iets dichterbij.

Inleidend over foto's Begin: 17:45

Flip en ik schrijven dus onze scriptie over beeld en ik over iconische beelden en Flip over identificeerbaar schrijvend beeld en we hebben eerst een aantal inleidende vragen. Ik vraag mij ten eerste af zijn er geschreven of ongeschreven beeldrichtlijnen bij de Limburger?

Nee.

Helemaal niet? En wordt daar wel over gediscussieerd op de redactie.

Jazeker, jazeker, ja. En ik heb al diverse keren... Deze was daar een voorbeeld van, maar er zijn er meer, columns gemaakt die op de een of andere manier te maken hebben met beelden want de opmerkingen over foto's over archieffoto's maken mensen opmerkingen over soms hele onnozele dingen. Ik zal eens een onnozele noemen. Iemand zegt: er stond een paar dagen geleden een artikel in de krant over sneeuwpret en ijspret enzo in de binnenstad van Maastricht. Over schaatsen. En er stond een foto bij van allemaal mensen in hun korte broek. Dat kan toch niet? Dat is dan toch een foto die waarschijnlijk in de zomer genomen is. Moet dat er dan niet bij staan? Is dat dan niet omwille van de, van de transparantie aan de lezer niet een eis van transparantie dat je zoiets meldt. Of een archieffoto daar heb je natuurlijk... daar zijn de brokken die je kan maken veel groter.

Als u dan zo'n column moet schrijven in de krant, pleit u dan niet voorgeschreven regels? Vindt u dat niet belangrijk dat dat komt?

Geschreven regels hebben ze wel maar specifiek over fotojournalistiek hebben ze niets. Misschien staat er een regeltje, nog niet eens... Maar in meer algemene zin bijvoorbeeld in de Leidraad van de Raad voor Journalistiek bijvoorbeeld of de ethische code van de World Press foto of een andere. Ik heb er in mijn boek media-ethiek, over beeld-ethiek meerder instaan. Dan gaat het onder meer over gedragscodes op dit vlak. Ze zijn er wel maar de kranten hebben geen afzonderlijke code of een afdeling in de code over beelden. Het is wel een onderwerp waar veel over gediscussieerd wordt omdat het zo ongrijpbaar is.

Ik denk ook omdat het steeds meer digitaal, bijvoorbeeld de digitale editie van de Limburger, daar worden steeds meer foto's in gebruikt. Denkt u dat de discussie is veranderd ten opzichte van vroeger, voordat de digitale krant er was?

Ja sowieso. De functie van beelden in kranten en op nieuwssites is heel anders dan jaren geleden. Nu is het vaak de foto of het filmpje dat het verhaal vertelt en zijn de teksten ondersteuning. En bij de kranten in de oude stijl is dat vooral omgekeerd. Dus het beeld is veel dominanter en bepalender geworden dan dat het twintig jaar geleden was.

Ik schrijf mijn scriptie over iconische beelden. Beelden die de meeste mensen wel kennen en veel worden gedeeld via kranten. Hier zijn dus ook geen richtlijnen over geschreven. Maar wordt er op de redactie wel over gediscussieerd? Over bijvoorbeeld een foto van Alan Kurdi, wanneer moet je zo'n foto wel of niet plaatsen?

Ja tuurlijk. Op elke redactie wordt over dit soort vraagstukken zwaar gediscussieerd, maar het feit dat dat gebeurt, geeft aan dat het houvast klein is. Want ga maar eens... ik zeg het ook altijd tegen de studenten in Tilburg. Als je bij wijze van spreken over zo'n foto zegt maar dat kan toch niet, je kan toch niet dit op de voorpagina zetten. Stel je zou dat zeggen. Kom dan maar eens met argumenten waarom je dat vindt dat dat niet kan, en dan zeg je ja het is een klein jongetje, het is een vluchteling, het jongetjes is dood, het is aangespoeld. Zijn dat argumenten waarom je vindt dat dat niet kan. Je kan ook argumenten aanvoeren waarom dat wel kan. Het geeft in één blik de dramatiek van de hele vluchtelingensituatie weer. Zeker die van een paar jaar geleden toen er massaal mensen uit Syrië weggingen en de wanhoop van hele families die over zee naar het vasteland naar Turkije gingen en het hele verhaal daarachter.

Maar er zijn heel veel foto's over vluchtelingen uit Syrië, denkt u niet dat een andere foto misschien beter was geweest om te plaatsen in de krant zonder dat er zoveel discussie over gevoerd zou moeten worden?

Ja. Er zijn ook van dit jongetje meer foto's dan deze alleen. In mijn nieuwe boek heb ik een andere foto staan dan zie je een hulpverlener zo staan naast dat jongetje. Dat jongetje ligt daar en die hulpverlener is op weg naar dat jongetje maar die staat er in ieder geval bij.

Ja deze?

Nee die niet, er is nog een andere. Dat is ook een overweging op een redactie die ik nog niet noemde. Kunnen we uit een aantal foto's kiezen? Of hebben we er maar een. Hebben we er maar een dan is de keuze pakken we die of pakken we die niet. Hebben we een hele serie dan kunnen we zeggen welke foto vinden we het beste? Maar dan ook weer het beste vanuit welk opzicht? Fototechnisch het beste? Het meest terughoudend? Het meest privacy beschermend? Het meest expliciet? Het meest iconisch? Maar dat weet je op dat moment nog niet dat die foto iconisch gaat worden. Maar daar ga je over discussiëren, zo gaat dat dus. Dan liggen die foto's op tafel, letterlijk en dan staat iemand van de beeldredactie met iemand van de hoofdredactie en eindredactie van jongens wat doen we?

En denkt u dat zo'n afweging ook gaat over de functie van de foto in de krant? Om bijvoorbeeld alleen maar te informeren?

Ja de functie van... Ehm informeren dan kun je zeggen heb je daar die foto voor nodig? Als je op de voorpagina zoals toen eh... De foto op de voorpagina staat, dat herinner ik mezelf ook nog. En het hele beneden stuk van de voorpagina is tekst hierover. Heb je dan aan die tekst niet genoeg? Moet die foto er dan per se bij? Eigenlijk moet je dat aan een generatie mensen die in beeldcultuur zijn opgegroeid niet eens meer vragen vind ik. We leven niet meer in de tijd van de lettertjes. We leven in een tijd van de beelden en de lettertjes die zijn er ook maar die zijn niet meer dominant. Maar die discussie, en waar moet die komen dan? Moet die op de voorpagina. Moet die prominent boven de vouw. Want boven de vouw betekent dat die prominent in de kiosk zichtbaar is. Denk ff aan die beroemde foto van Pim Fortuyn in het mediapark in Hilversum. Hebben jullie waarschijnlijk ook wel voor ogen denk ik. Daar is die discussie ook in volle hevigheid losgebarsten. Moet je zo'n foto eigenlijk wel in de krant zetten. Punt twee, waar moet je hem dan in de krant zetten. Moet die op de voorpagina?

En wie hakt de knoop door bij zo'n afweging?

Vaak zijn dat afwegingen die gemaakt worden ten tijde van het werk van de eindredactie. 's Avonds. Dan zijn er niet veel mensen aanwezig. Dan zijn ze met een beeldredacteur, een eindredacteur, degene die het verhaal gemaakt heeft is vaak niet eens meer... of is al naar huis. Dus de eindredacteur is het die de knoop doorhakt. Ehm... Als hij assistentie nodig heeft kan het zijn dat hij iemand van de hoofdredactie belt die inmiddels ook al thuis is. Wat zullen we doen?

Ik vraag me af vindt u dat niet raar dat er maar zo weinig mensen zijn die daar een uiteindelijke beslissing over nemen terwijl er zoveel bij zo'n afweging komt kijken?

Ja. Stel dat je z'n drieën of vieren zo'n afweging maakt, dat is nog veel dan in de avonduren. En je zegt dit is een foto die staat morgen prominent op de voorpagina en daar heeft iedereen het over. En de afweging van wat doen we ermee heb je gemaakt met z'n drieën of vieren. Dat is de situatie ja. Daar kan je van zeggen dan heb je met dat kleine groepje van de avonddienst enorme invloed.

Ja precies.

Ja dat heb je ook. Dat heb je elke dag. Jij bepaalt hoe die krant eruitziet. Jij bepaalt welk verhaal zetten we op de voorpagina, welke kop zetten we erboven. Zetten we er een foto bij? Of zullen we het op pagina zeven zetten? Dat soort overwegingen maakt de redactie elke dag.

Ja en ik heb nog een foto hierachter. Dit is een foto uit Minneapolis, gemaakt na de dood van George Floyd. Ik vraag me af dat als een krant zo'n foto plaatst wanneer is dit nog functioneel en wanneer is dit sensationeel.

Ik zou het zelf geen sensatie foto noemen deze.

Nee?

Ja de hele tent staat in de fik

Het lijkt toch op een soort oorlogsgebied?

Show or tell?

Maar die foto zegt mij niks. Als ik de foto zie en ik zou geen enkele verklarende tekst hebben. Dan zou ik denken waar is die foto van. Bij welke gelegenheid van welk drama is deze foto gemaakt? In dat opzicht kan je me van alles wijs maken. Want als je zegt dit is een aanslag in Zuid-Afrika dan geloof ik dat ook. Ik weet niet wat ik zie puur kijkend naar de foto. Ik moet het doen met de toelichting.

Ik heb ook een foto van hetzelfde protest dat is deze. Die mensen knielen voor de politie, een vreedzaam protest. Als u het vergelijkt met die andere foto, hoe zorgt de krant dat die objectief blijft en welke foto kiest hij dan?

Als ik zou moeten kiezen, maar dat begrijp je al, dan zou ik deze kiezen. Want die vorige de functionaliteit zie ik niet zo. Hier zie ik hem heel goed. In de keuze van een foto zit dus ook een element van subjectiviteit in. Het zijn die mensen, die drie mensen die hebben de knoop doorgesneden en die hadden de keuze uit waarschijnlijk, tegenwoordig doet het zich niet meer voor dat je de keuze hebt uit één foto. Iedereen staat overal de hele dag met mobieltjes bij. En je kan van iedereen massa's foto's... misschien overdrijf ik een beetje, maar je kan altijd kiezen.

Denkt u dat het als krant niet belangrijk is om het hele verhaal van zo'n protest af te beelden. Moet zo'n foto met dat brandende daarachter ook niet in de krant geplaatst moeten worden?

Ja... als ik die keuze zou moeten maken zou ik hem waarschijnlijk niet in de krant zetten.

Maar kiest u dan geen kant?

Kies ik een kant? Nee. Ik kies niet de kant van de demonstranten. Ik laat de demonstratie zien.

Maar ik bedoel kiest u geen kant in het verhaal. Want de demonstratie ging verder in die andere foto. Dat geweld.

Wanneer een demonstratie, zoals we in ons eigen land hebben gezien een aantal weken geleden. Wanneer een demonstratie uitloopt in een enorme chaos en vernielingen en brandstichting en weet ik veel wat, ruzie met de me en stenen gooien. Alles wat we een paar weken geleden hier hebben gezien met de avondklok rellen. Dan moet je de de de dramatiek en de ernst van de avondklok rellen laten zien en niet een paar mensen die heel vreedzaam met een bordje staan. Op het museumplein ofzo. Dat zegt weinig. Als het een drama is geworden dan moet je een drama laten zien.

Dus in dat geval beide foto's afbeelden?

Als ik de mogelijkheid zou hebben om beide foto's zou afbeelden zou ik dat doen. Als ik zou moeten kiezen zou ik deze (vreedzaam protest) kiezen omdat die meer zegt van de gebeurtenis. Die andere kan ook bij de vuurwerkramp in Enschede zoveel jaar geleden. Ja weet ik veel, dat kan. Ik zie aan die foto niets. Tenzij ik een hoop toelichting krijg.

Ik wil u graag bedanken en dan geef ik het woord aan Flip.

Jaap: die discussie die er dan zijn op de redactie die worden iedere keer weer opnieuw gehouden en er zijn geen regels voor blijkbaar op dit gebied. Maar er komt een mooi boek aan. Zou de redactie geholpen zijn met een soort beslisboom die op de muur hangt in de redactieruimte van dit is geval kies dan tussen deze twee als dit het geval is kies dan zus en zo. Zie je daar wat in?

Ja absoluut. Dat heb ik vaak genoeg bepleit. Ehm... Anders loop je toch het gevaar en dat is ook de realiteit denk ik, dat je telkens opnieuw het wiel moet gaan zitten uitvinden. En op zijn hoogst zegt iemand in zo'n vergadering: Hé jongens hebben we dat vorig jaar niet een keer gehad met zus en zo wie weet dat nog. En dan gaan we in ons geheugen graven en de beslissing die je genomen hebt zou je in hele grote lijnen moeten vastleggen. Niet een heel verhaal maar het gaat vooral over welke argumenten hebben daar op tafel gelegen. Die kunnen je helpen in voorkomende gevallen je zou als redactie een soort, naar aanleiding van de academische ..., moreel beraad heet dat chique. Leren van ethische overwegingen en argumentaties en afwegen en knopen doorhakken en dat hele proces daar kan je van leren zodat je niet iedere keer het wiel moet gaan zitten uitvinden en op redactie doen ze dat wel, het wiel iedere keer uitvinden, of je moet een senior redacteur hebben die al meer dan veertig jaar bij de krant werkt en die het wandelend archief is en die zo uit zijn mouw schudt: weet je nog een paar jaar geleden hadden we dat ook en toen heb ik dit beslist. Maar eigenlijk ik zou wensen dat je dat iets meer systematiseert.

Maxime: Idealiter zou je dat willen vastleggen

Ja. De marsroute en de argumenten vastleggen in een vorm van een moreel beraad of een beslisboom. Maar redacties zijn niet zo van die beslisbomen. Nee die houden veel meer van gewoon iedere keer toch weer opnieuw de afweging maken en kijken van jongens wat doen we?

Ja dat is meer de cultuur

Ja. Dat is meer de kranten en omroep cultuur. We beslissen en dat hebben ze ook tegen mij zo vaak gezegd: ethiek ja dat kan niet. Ethiek is toch discussie. En gedragscodes al helemaal niet. Lange tijd was in de Nederlandse journalistiek de slogan: de beste gedragscode is geen gedragscode

Als ombudsman bent u het dan daar mee eens?

Daar ben ik het helemaal niet mee eens. Maar bij de NVJ, de journalisten bond, hanteerde ze dat altijd. Ethiek is discussie en iedere keer opnieuw weer. En dat klopt ook wel maar dan kan je alsnog je bevindingen vastleggen om daar een volgende keer lering uit te kunnen trekken. Dat wordt geen wet van meden en persen maar dan wordt ethiek een hulpmiddel.

U heeft het net met Flora natuurlijk gehad over iconisch beeldgebruik en ik wil iets meer inzoomen op het identificeerbaar beeldgebruik in schrijvende situaties. En om even die begrippen toe te lichten, we zagen net al de foto die op de voorpagina heeft gestaan: identificeerbaar want de persoon op de foto is goed te herkennen, schrijvend want het is schokkend, uhm, aanstootgevend, op een manier schokkend voor het publiek. En u zei net: er zijn hier eigenlijk geen geschreven regels voor, en u zei ook, u noemde ook al eventjes waar en iconische foto bijvoorbeeld aan, hoe die afweging wordt gemaakt. Maar hoe wordt bij de Limburger dan een afweging gemaakt of er herkenbaar identificeerbaar beeld wordt geplaatst?

Dat is een eerste vraag: kun je op de foto mensen herkennen? Als je ze, als je ze kent, dan herken je ze ook. Is dat het geval, dan zijn het zeer waarschijnlijk mensen uit het verspreidingsgebied van de krant. Dan moet je dus oppassen. Hoe verder een foto, een gebeurtenis, verwijderd is geografisch van de provincie waar de krant verschijnt, hoe makkelijker het is om de foto te plaatsen. Een heel concreet voorbeeld: een aantal jaar geleden is er een enorme ramp gebeurd in het voetbalstadion waar tientallen mensen doodgedrukt werden toen een hele tribune ging schuiven. Toen was de discussie: zou je zo'n foto, die kwam uit Engeland, ook hier in de krant zetten wanneer dat gebeurd zou zijn bij een wedstrijd van hier in de eredivisie?

En op de foto waren dus mensen te herkennen?

Op de foto waren mensen herkenbaar, maar dat waren Engelse mensen. En naar, naarmate een foto letterlijk dichterbij komt, en het risico van mensen herkenbaar groter wordt, denk ook aan het World Trade Center in New York waar mensen naar beneden sprongen of vielen. Die foto's die, ook iconisch foto's trouwens, die hebben ook in de krant. Zijn ze herkenbaar voor de familie, ja voor de familie wel maar voor de lezerskring van die krant waarschijnlijk niet.

Maar, u noemde net ook al de het tijdperk van het internet waarin we leven die foto's worden verspreid dan uiteindelijk is het toch mogelijk dat het uitkomt bij iemand die de persoon wel herkent.

Ja dat argument is, je hebt groot gelijk, dat argument is steeds meer aan het schuiven. Je kunt niet meer zeggen, vanuit de Limburger redeneer ik dan even, is het een Limburgse foto of niet. Want in het internettijdperk kun je dat helemaal niet meer zo hard roepen. En... en... en... dat geografisch of territoriaal beperkte dat geldt niet meer zo. Dat geldt wel, maar niet meer zo hard. Met andere woorden: zou je over dat criterium toch niet in dit licht niet nog eens opnieuw moeten nadenken? Dat denk ik wel.

En dit is voor u een belangrijke afweging, wat zijn verder afwegingen die de Limburger maakt voor zover u dat weet. Want u zei al u komt niet zo vaak daar op de redactie...

Nou: of het een, of het een foto is, uh... die uh... de grenzen van goede smaak overschrijdt. Hoewel, dat raar klinkt bij afgrijselijke foto. Bijvoorbeeld een foto waar je afgehakte ledematen op de grond ziet liggen zeg maar een los arm of een los been.

Dus dan gaat het om esthetische waarden?

Ja! Ja, ook om goede smaak waarde. Dat zet je niet zo makkelijk in de krant. Als het een hele dramatische gebeurtenis was, dat zeggen ze dan ook zo, en je zegt: de foto is ook heel dramatisch, dat mag ook best. Je hoeft de werkelijkheid niet te verdoezelen, maar je kunt wel op dingen letten: op de herkenbaarheid letten, op bijvoorbeeld op de afgehakte ledematen letten. Ligt iemand in een plas bloed bijvoorbeeld. Hè, een in de Tour de France verongelukte een paar jaar geleden een renner in de bergetappe, die uh dat is ook een hele beroemde iconische foto geworden. Die man die ligt echt in een plas

bloed. ** denkt na** Waarbij overigens ook nog even de vraag is zet je dan een kleurenfoto in de krant of zet je een zwartwit foto in de krant, of op de nieuwssite als je met zo'n type foto te maken hebt. Ook daar moet je over nadenken.

Want zwartwit is minder heftig?

Ja, ja. In die zin is ook: laat je het beeld zien op televisie of laat je het beeld zien in de krant. Ook daar is qua taxatie verschil tussen. Als jij een beeld ziet op televisie, punt 1 kun je als nieuwslezer even waarschuwen: best mensen er komen een paar schokkende beelden aan nu. Ik heb niet de indruk dat dat overigens veel uithaalt overigens. Ik merk het aan mezelf: ik blijf gewoon doorkijken. Lopen er nou mensen weg omdat er een schot aankomt, dat weet ik eigenlijk niet. Maar je kunt mensen waarschuwen. Een foto, zeker een prominente foto zoals we al een paar voorbeelden gezien hebben nu, die op de voorpagina van een krant staat, die ligt de hele dag bij wijze van spreken op de keukentafel bij mensen.

Dus dan gaat het dus om de reactie van het publiek

Ja dan zeggen mensen tegen elkaar goh heb je dat gezien moet je eens kijken wat vind jij daarvan? Terwijl die foto op het journaal van gisteravond die is al lang weer weg. Die is ook uit het collectieve geheugen van mensen, je ziet hem en op dat moment is ie alweer weg. Dus in die zin maakt dat wel verschil.

En u noemde ook al eventjes privacyschending. Ziet u daarin een verschuiving bij de Limburger ten opzichte van een paar jaar geleden. Wordt daar, hebben ze het daar meer of minder over?

Ja... privacy is een heel is een heel belangrijk... Niet zozeer wanneer het om foto's gaat. Ja wel om foto's van verdachten bijvoorbeeld gaat.

Maar niet om foto's van herkenbare personen zoals deze foto?

Ja dat deze foto heeft natuurlijk ook alles met privacybescherming te maken. Als je deze foto niet in de krant zou willen hebben, zoals die man die mij mailde, dan zit daar een privacy element in, dat is een heel belangrijk argument in zijn redenering om niet zo prominent in de krant te zetten.

En toen hij u vertelde over 'worden alle privacyrichtlijnen dan weggeschoven als iemand toestemming heeft'. Hoe denkt u daar nu over?

Ik ben daardoor aan het denken gezet, en heb gedacht dat moet je toch eens opnieuw over nadenken. Maar met nadenken ben je er niet. En dan komt daar iets uit, uit dat nadenken, maar, ja.

En wat komt daaruit?

Ja, dat je toch voorzichtig moet zijn daarmee. Bovendien een argument dat nog niet genoemd is in het geheel. Die fotograaf heeft toestemming gekregen van het ziekenhuis in assen op voorwaarde dat ie de fotoserie die hij van plan was te maken, dat de persoon niet herkenbaar in beeld zou worden gebracht.

Dat is niet gelukt

Kijk maar. Twee van de 9 foto's zijn dus wel herkenbaar, althans dat vond ik dan toen ik ze bekeek. Deze was 1 van die 2. Dus het element van de herkenbaarheid, want dit is een man uit de regio waar die krant verschijnt, dat speelt ook een rol.

En u schreef dat er op journalistieke redacties vaak over bijvoorbeeld zo'n foto eigenlijk niet snel wordt nagedacht kan dit wel kan dit niet, maar dat u dus van het publiek wel heel veel die vraag krijgt.

Ja

Moet er dan niet gewoon worden gezegd als het publiek dit niet wil dan doen we het niet?

Ja maar dat weet je vooraf niet

Maar dat weet je wel uit ervaringen

Ik ik ik ik trek dan aan de bel uhm en zet wat kanttekeningen in de hoop dat ik daarmee de redactie aan het denken zet. Ik weet dat dat gebeurt op alle plekken waar ze een ombudsman hebben, dat de redactie... Die columns worden vooral door de mensen zelf van de krant goed gelezen. En ook door vrij veel lezers worden ze goed gelezen, dus in die zin hebben ze alleen daardoor al een soort... is het een soort wake up call telkens weer en heeft het ook het elementen eigen aan de ombudsman dat je de redactie, ja ik noem het altijd maar ethisch bij de les houdt.

Maar als ik uw, ik heb uw columns veel gelezen. Maar daarin presenteert u eigenlijk vaak vragen zoals u die nu hier opgooit: wanneer is privacy nou het belangrijkste wanneer is de inhoud van de foto nou het belangrijkste. Maar komen daar ook antwoorden op die vragen?

Ja, ik probeer in elke column aan het eind van elke column, kijk maar, ook duidelijk te laten door te laten schemeren wat ik zelf vind. Anders krijg je krijg je heel terecht van lezers de opmerking van ja je legt nou alle mogelijke overwegingen op tafel maar wat vind je eigenlijk zelf? Die vraag moet ik wel beantwoorden

En is de redactie dan vaak met u eens?

Nee! De hoofdredacteur heeft laatst in een interview dat helemaal niet over mij ging, maar over het zoveel jarig bestaan van de krant, waarin ie heel trots zei 'en we hebben ook een ombudsman, maar ik ben het wel lang niet altijd met hem eens' zei ie er toen bij. Ik moet je heel eerlijk zeggen dat ik dat niet zo heel leuk vond toen ik dat las. Dat hij het niet altijd met mij eens is dat weet ik, ook als we elkaar zien, dat is niet vaak zo, maar dan vechten we ook wel eens wat. Hij vindt het belangrijk dat hij een ombudsman heeft en ik vind dat ik, dat ik gewoon moet zeggen en schrijven wat ik vind en als ze dat niet pruimen dan moeten ze dat maar zeggen. Dan ben ik weg, maar ik zeg gewoon wat ik vind. En daar hebben we ook wel eens een meningsverschilletje over en ik vind dat ook prima. We hoeven het ook niet met elkaar eens te zijn.

Maar luisteren ze wel, luistert hij wel?

Ik heb de indruk van wel. Als ik bij wijze van spreken in een column, langer geleden alweer, kritische kanttekeningen plaats bij een ja hoe wordt zo'n culinaire rubriek die wel erg commercieel was. Een paar weken later was die rubriek weg. Dan kun je zeggen: ligt dat nou aan die column van jou? Ja dat vertellen ze mij niet, dat weet ik niet, maar ik vlei mij met de gedachte dat dat toch er een beetje door komt.

En we hebben het nu weer even specifiek over de Limburger gehad maar als we ietsjes meer uitzoomen: wat zijn volgens u problemen bij het identificeerbaar schrijvend beeldgebruik? Of aan richtlijnen die er wel of niet zijn of aan overwegingen die redacties maken, wat zijn problemen op dit gebied?

Ja, de foto's van aanslagen van aanslagen bijvoorbeeld of andere drama's. die zorgen voortdurend voor discussie. Juist omdat je mensen in ellendige situaties, in plassen bloed met afgerukte ledematen, van alles en nog wat, en dan zijn er ook lezers van kranten die zeggen: ik wil dat niet.

En is die discussie goed of slecht?

Die discussie is prima, maar dan moet een krant ook duidelijk maken: waarom zet je zo'n foto wel op de voorpagina. Zet dat dan, ik bepleit dat voortdurend maar de hoofdredacteur wil dat niet zo heel hard, ik zeg zet er dan een kadertje bij...

Met een toelichting van argumentatie.

Met een toelichting. Van: beste lezer dit is een afschuwelijke foto. 's Morgens ligt de krant bij veel mensen bij het ontbijt naast het ontbijtbordje, bij mij ook trouwens. En dan staat daar zo'n foto je aan te kijken. 'Dat wil ik niet' zeggen mensen. En de redactie zegt: wij wel. Dan moet je dus heel duidelijk motiveren waarom je deze foto zo dramatisch en zo indringend zo belangrijk vindt.

En u zegt stel wanneer dat erbij staat zou dat het publiek erg helpen

Ja. Tenzij, dat heb ik nooit onderzocht, tenzij het zo is dat mensen die kadertjes toch niet lezen.

Ja, dat weet je pas als je het doet.

Dat weet ik niet. Ik denk dat ze ze wel lezen, ik zie ze steeds meer. Ik zeg dat ook tegen mijn hoofdredacteur ook, hij wil niet zo heel hard, van 'zet er nou een kadertje bij'. Wanneer er dingen zijn waar lezers mee zitten, maak dan een klein kadertje. Dat hoeft niet eens op de voorpagina, waarin je uitlegt waarom je de dingen doet zoals je ze doet.

Ja duidelijk. Ik heb nog een laatste vraag en dat gaat over weer het aangespoelde jongetje. Ik heb drie foto's en dan ben ik benieuwd welke foto u als u op dit moment aan het hoofd zou staan welke foto u zou kiezen om te publiceren. Dit is de eerste, dit is de tweede en dit is de derde. Als u nog even terug wil dan mag u dat zeggen.

Ja ik ken de foto's ik heb ze heel vaak zelf ook voorbij zien komen. Wat zou ik doen, ik denk dat ik die laatste deze zou pakken.

En waarom?

Omdat daar die veel minder dramatisch is althans in visueel. De foto is dramatisch, een verdrinken jongetje wordt opgetild door iemand, natuurlijk is die foto dramatisch. Maar die beide vorige foto's die zijn qua dramatiek nog veel erger zeg maar.

En dat is niet nodig?

Dat is hier niet nodig. Als je het verhaal erbij vertelt, van het gaat om en het hele verhaal van vluchtelingen Syrië met kinderen en aangespoeld en bootjes, dan is deze foto om de dramatiek van het vluchtelingendrama in beeld te brengen is deze foto goed. En die twee vorige foto's zijn als je kunt kiezen zijn dan een beetje te.

En had u vijf jaar geleden dezelfde keuze gemaakt of is uw mening een beetje veranderd denkt u?

De eerste foto die ik toen zag volgens mij was de eerste. Dat was ook de foto die onmiddellijk in de publiciteit kwam overal. En dat is dat is een afschuwelijke foto. Als je daar goed en lang naar kijkt en je hebt het echt met elkaar erover, dan is het een afschuwelijke foto en dan zeggen mensen ook: ja moet dat? We weten dat nou wel.

Dus ook toen had u...

Toen was die discussie ook. Als je de mogelijkheid hebt om uit foto's te kiezen dan kun je ook afwegingen maken bij al die foto's. Die wel en die niet en waarom wel en waarom niet en zus en zo.

Dat is duidelijk volgens mij, laten we omwisselen. Dank u wel voor uw vele woorden.

Bijlage 7: Interview Pauke van den Heuvel (plaatsvervangend chef fotoredactie NRC)

Datum: 12 mei 2021

We doen dus beiden onderzoek naar beeldkwesties in de krant, en daarvoor interviewen we zowel beeldredacties als ombudspersonen. En eigenlijk starten we altijd met de vraag of u even kort kunt uitleggen wat uw functie binnen de krant is en wat u zoal doet.

Ja, nou. Ik ben Pauke. Ik ben plaatsvervangend chef van de fotoredactie. Samen met de chef Natalia Toret geef ik leiding aan de fotoredactie bij NRC, die bestaat uit ongeveer ik denk per dag 6 à 7 fotoredacteuren. Waarbij we werken in pakketten. Dus iemand doet de redactie buitenland sport, iemand doet binnenland Amsterdam Rotterdam bijlage, iemand doet de zaterdagkrant, iemand doet cultuur en media, het leven katern en economie, wetenschap en opinie. Dus dat hebben we zeg maar heel erg strak gekaderd. En we hebben altijd iemand die de krant afmaakt. Dus dat is een beetje in het kort de werkwijze. Verder verzorgen we eigenlijk alle fotografie, zowel op de site als in de krant en op social.

En u bent daarin aansturend?

Ja.

Oké.

Ja.

En bestaan er beeldrichtlijnen binnen jullie redactie wat betreft zowel onze beide onderwerpen, maar eigenlijk überhaupt?

Er zijn überhaupt beeldrichtlijnen, die kun je vinden in de NRC Code. Die staat ook gewoon op onze site. Dat is gewoon heel algemeen natuurlijk, wat past bij de richtlijnen vanuit de rest van onze krant. Verder werken we zelf wel met richtlijnen, die staan niet per se op papier maar die hebben we natuurlijk wel. Dus in nieuwsfotografie of in reportages op de nieuwspagina ensceneren we bijvoorbeeld niet.

En het zijn dus allemaal regels die jullie onderling hebben afgesproken maar die niet per se staan genoteerd.

Ja dat klopt. Maar de NRC Code staat wel genoteerd dus he, dus die zou je gewoon kunnen bekijken.

Ja precies, ja. Ja. Dat hebben we zeker gedaan.

En is er behoefte denkt u aan dat die interne richtlijnen wel op papier komen? Hebben jullie daar wel eens discussie over?

Ehm... Nee eigenlijk niet. Althans, we discussiëren natuurlijk wel veel over beeld op de krant. Maar kijk, het is... Veel dingen zijn per situatie anders, dus je kunt eigenlijk niet één richtlijn toepassen op al het beeldgebruik. Bovendien hebben we enorm verschillend beeld in de krant. We hebben natuurlijk niet alleen te maken met nieuwsfoto's of reportagefotografie. Ook portretten, illustratieve fotografie, weer losstaande kunstseries, dus het is heel divers wat we brengen. Ja.

Ja, dus dan is het eigenlijk: een richtlijn zou niet helpen omdat het te generaliserend is en dat niet kan?

Ja.

Oké. En is het wat betreft die onderlinge afspraken. Is daar verschil in met ongeveer tien jaar geleden?

Ehm... Moet ik even nadenken hoor, want zo lang ben ik ook weer niet leidinggevende of bij de krant. Dus ik moet even nadenken hoe dat was toen ik er begon. Nou ik denk dat op zich de basis voor de nieuwsfotografie nog wel hetzelfde is, waar natuurlijk jullie vraag met name over gaat. Ehm... Kijk... Wat erbij is gekomen is natuurlijk dat we veel meer foto's verwerken. Want tien jaar geleden hadden we eigenlijk alleen te maken met foto's in de krant en stond ook niet per se bij elk artikel een foto, en nu heeft eigenlijk elk stukje wat geschreven wordt een foto, omdat alles online komt te staan met een foto erbij. Dus dat is wel het grootste verschil denk ik. Ehm... En... Ja daar zijn in zo verre wel richtlijnen bijgekomen, we hebben wel bijvoorbeeld wat algemene regels: hoe gaan we om met verdachten in beeld brengen bijvoorbeeld he... Nou, onherkenbaar zo lang ze verdacht zijn. Dat soort regels hebben we wel op zich, en dat hebben we wel rondgemaild ook naar mensen die bij ons bijvoorbeeld op de nieuwsdienst zitten. En dat hoefden we tien jaar geleden niet, omdat ja er was toch geen beeld bij nodig. Als het een keer niet handig was om een beeld bij te zetten, dan plaatste je een losse foto in de krant en was het op die manier opgelost bij wijze van.

Show or tell?

Ja. Dus dan als ik het goed begrijp moet er nu overal een beeld bij zijn, waardoor er ook meer regels nodig zijn.

Ja. Ja.

Oké. Ik schrijf mijn scriptie over identificeerbaar schrijnend beeldgebruik, en daarbij focus ik op hoe slachtoffers worden afgebeeld en of die wel of niet herkenbaar in beeld moeten worden gebracht. En ik vraag me af: hoe zou u een afweging maken of wat zou u meenemen in een afweging om zo'n foto wel of niet op een bepaalde manier te plaatsen.

Ehm... Nou, verschillende factoren. Ik zag: jij had in je voorbeeld een foto uit de serie van Kees van de Veen laten zien. Ehm... Kijk, daar, he, hadden wij als fotoredactie heel bewust de wens: ja hoe gaat het er nou eigenlijk aan toe? Weet je, kunnen we mensen, onze lezers laten zien hoe het er werkelijk aan toe gaat op een IC en in een ziekenhuis en... Want daar was nog niet zo heel veel beeld van, dus we hebben Kees gevraagd toegang te zoeken en die heeft contact opgenomen met deze, die kwam bij deze familie terecht. Die is natuurlijk met toestemming dit gaan fotograferen en het is gepubliceerd als een hele serie. Het heel verhaal was mooi rond in de krant uiteindelijk. Dus, ja... Wat is daar het criterium? Dat je toestemming hebt natuurlijk in dit geval omdat je zo dichtbij bent, zelfs op het moment van afscheid nemen. En dat je denk ik het hele verhaal kunt laten zien. Dus, ehm... Dat is een ander geval als dat je een foto uit een reeks plukt. Zoals jij had meerdere voorbeelden in je PDF staan, onder andere ook die foto van het Syrische jongetje, Alan.

Ja.

Dat is natuurlijk één serie uit een hele reeks, want er kwam een hele reeks foto's binnen van dat jongetje waaruit een foto dan gekozen wordt die symbool staat eigenlijk voor die hele problematiek. Dus dat is dan weer een hele andere situatie, en dan let je meer op... Ehm... Ja... Wat vertelt de foto? Wil je, he, heeft het nieuwswaarde? Heeft het nut om deze foto te laten zien aan mensen of choqueren het alleen maar?

Ja

Ja dan let je meer op dat soort afwegingen.

En als je dus de vraag stelt wat is de nieuwswaarde en wanneer heeft het nut. Zou u kunnen omschrijven wanneer iets nut heeft?

Ehm... Nou in sommige gevallen is het soms het enige nieuws wat je nog hebt van een bepaalde situatie. Gifaanvallen in Syrië, het eerste bewijs daarvoor was beeld. Dus ja dan laat je dat zien, want je wilt mensen natuurlijk op de hoogte brengen en ook niet dingen achterhouden of zo zeg maar. Of de aanslag inderdaad bij Zaventem dat was ook heel direct is dat gewoon het nieuws wat je direct wilt laten zien aan mensen. Kijk, bij Alan was het nieuws er al. Alleen deze foto, dat was direct duidelijk, had een enorme impact en kon mensen zich nog bewuster laten maken van wat er nou eigenlijk gebeurde daar in dat water, hoe veel mensen er ook kwamen te overlijden. Kijk wij zagen al dagen beelden binnenkomen van kinderen die verdronken waren, of lijken die aanspoelen, maar de lezer ziet dat natuurlijk niet.

Ja, dus dan gaat het om dat iets eigenlijk enkel met beeld kan worden verteld.

De impact komt dan over via het beeld. Ja. Je kunt er natuurlijk over schrijven, maar zo'n beeld heeft dan meer impact dan als je er een stuk over schrijft dat afstandelijker is.

En als je dan besluit: die impact kan enkel met beeld worden overgebracht. Hoe denkt u dan over het beschermen van iemands privacy?

Ehm... Ik denk dat je dat moet je altijd heel goed tegen elkaar afwegen. Kijk, in zo'n geval als het nieuws zo groot is of als de impact die je ermee teweeg kan brengen zo groot is, dan wint dat het van de privacy van diegene.

En is dat vaak zo? Welk van de twee wint het meest? Is daar een lijn in te zien?

Nou... Ik denk dat, dat weet ik eigenlijk niet zo goed. Kijk, bij echt groot nieuws dan wint het beeld zeg maar. Alleen, kijk, we hebben natuurlijk los van het echte grote nieuws zijn er dagelijks conflicten waarvan wij heel veel beeld te zien krijgen van gruwelijke misstanden. En dat laat je niet elke dag zien. Dus als je qua aantallen kijkt, dan wint het niet laten zien het. Zo veel iconische beelden zijn er nou ook weer niet natuurlijk.

Ja. En houd je veel rekening met de impact die het kan hebben op de toeschouwer?

Ehm, ja zeker dat telt mee. Ja. Zeker.

Op wat voor manier benader je dat? Of hoe maak je daar afweging voor?

Hoe bedoel je dat precies?

Nou is dat iets waar je eigenlijk op eigen gevoel speelt of weet je ongeveer wat de lezer wel en niet aan kan?

Ehm... Even denken hoor, nou niet alleen op eigen gevoel. Want met dit soort fotografie hebben we natuurlijk altijd discussies op de redactie, dus dat voer je dan samen met de dagchef en de hoofdredactie zelf als het echt heftig of impactvol beeld is. Want dan wil je dat ook op de voorpagina zetten, of op een prominente plek. Ehm... Dus dat overleg je met elkaar. Verder is het altijd kijken van waar komt het beeld vandaan, spelen er andere belangen mee. Zeker met beeld uit conflictgebieden, je kunt gewoon tegenwoordig niet overal meer zo maar fotograferen. Dus was de fotograaf onderdeel van het leger? Of waar was die embedded? Wil die een andere boodschap overbrengen, is het activistisch bedoeld? Dat speelt allemaal mee in de afweging iets te laten zien. Dus niet alleen op de foto gekwetst kan worden, maar ook alle andere politieke consequenties die er nog aan kunnen hangen.

Dus dat bekijk je eigenlijk vanuit het feit dat je als krant geen kant wil kiezen? Of is het meer...

Ehm... Ik denk... Nou ja het streven is neutraal blijven, soms heb je natuurlijk beeld wat maar van een kant komt. Maar als je dat wilt laten zien wil je wel vertellen waar dat vandaan komt. En de context bieden aan de lezer zodat die zelf zijn afwegingen kan maken daarin, en kan bedenken waar het vandaan komt en wat de gedachte erachter was. Dus je wilt niet informatie achterhouden.

En wat zijn... Als je überhaupt naar dit hele afwegingsproces kijkt. Wat zijn dan problemen waar je het meest tegenaan loopt bij zulk soort beeld?

Ehm... Nou soms is het niet duidelijk, je hebt niet altijd alle informatie. Soms weet je het pas achteraf, dat is dan heel vervelend natuurlijk maar dat kan gebeuren. Ehm... Je hebt natuurlijk te maken met ehm nabestaanden waar je ook respectvol mee om wilt gaan. Ehm... Ik denk dat dat overigens wel verschoven is. Als je het hebt over tien jaar terug denk ik dat er meer op Nederland werd gelet, op Nederlands nieuws werd gelet als je het hebt over de impact op nabestaanden. Maar inmiddels geldt dat natuurlijk wereldwijd, want de hele wereld kijkt mee met internet. Dus dat zijn allemaal afwegingen.

En de nabestaanden, stel er gebeurt iets in Azië en daar wil je ook rekening houden met een nabestaande. Wat is daarvoor een oplossing voor?

Ehm... Soms kan dat zijn door uit te zoeken hoe een bepaalde foto gemaakt is, en meer over de achtergrond te vertellen. Soms kan dat ook zijn om meer foto's eromheen te laten zien, dat je niet alleen maar dat ene beeld hebt maar een wat completer beeld kunt schetsen. Ehm... En ehm... Als het nieuws echt heel groot is, dan wint de nieuwswaarde. Ja.

En de uitleg geven, dus meer context bieden, op wat voor manier zou je dat doen? Zou je dat letterlijk in de krant ernaast schrijven bijvoorbeeld?

Ja dat hebben we regelmatig gedaan, dat we bijvoorbeeld de fotograaf hebben gesproken, of als mensen niet overleden waren natuurlijk de mensen op de foto of de familie van de mensen op de foto. Dat gebeurt regelmatig.

Oké want ik heb deze oplossing, dat was dan vaak een oplossing die werd gegeven voor de onduidelijkheid voor het publiek. Maar daar wordt ook wel eens reactie op gegeven dat je dan te transparant bent, dat je dan te veel weggeeft als krant. Hoe kijkt u daar tegenaan?

Ehm... Te transparant, hoe bedoel je dat?

Nou, er werd bijvoorbeeld door een van de geïnterviewden gezegd: je hoeft niet alles weg te geven en altijd te vertellen waarom je iets kiest, want de lezer moet ook kunnen vertrouwen op dat je als krant de juiste keuze maakt. En daarmee in lijn

O ja grappig

Daarmee in lijn werd gezegd: straks moet je ook nog gaan vertellen waarom je iets schrijft en waarom je dat niet doet.

Ja, ik denk zelf niet dat je snel te transparant kunt zijn. Omdat je niet... Zo veel inkijkjes krijgen mensen nou ook weer niet in de keuzes die we hier maken. En ik denk zelf, zeker in de huidige tijd, hoe transparanter eigenlijk hoe beter. Want misverstanden ontstaan al snel, zeker online, en gaan dan een eigen leven leiden. Dan kun je maar beter eerlijk en open zijn over hoe keuzes tot stand komen.

Ja.

En ook iets meer context bieden, want ja weet je, ook met zo'n foto, het gaat al gauw een eigen verhaal leiden en je wilt natuurlijk wel het echter verhaal, dat het echter verhaal de wereld inlaat.

Ja. En u had het al even over de foto van de stewardess in Zaventem. Hebben jullie daar ook contact opgenomen met de fotograaf of een kader ernaast geplaatst?

Ja ik weet even niet meer, we hebben zeker daar een stuk over gehad, ik weet niet of we nou haar gesproken hebben gehad of de fotograaf. Een van de twee hebben we toen in de krant gehad.

En daar zet je dan dus ook heel duidelijk neer: we hebben haar gesproken of we hebben de fotograaf gesproken en die zei...

Dat is dan vaak in een interviewvorm en dan is dat duidelijk inderdaad, ja.

Oké. En dan heb ik een laatste vraag. Ik had drie foto's van Alan Kurdi opgestuurd met de vraag: als u nu een foto bij een artikel moet kiezen, welk van de drie foto's zou je dan kiezen? Dus je hebt er een waar je hem in het gezicht ziet, een waar je hem van de achterkant ziet en eentje met een hulpverlener erbij.

Ja... Ehm... Nou bedoel je met nu als het nu weer zeg maar het nieuws was, of nu achteraf bij een stuk?

Ehm, beiden. Kan beiden.

Oké, nou kijk. Als het nu weer zo binnenkwam en het was het eerste nieuws zou ik direct weer voor die ene foto gaan, die eerste die we toen ook gepubliceerd hebben. Kijk als je nu later een stuk, dan kan ik me voorstellen dat je iets meer foto's laat zien of wat meer foto's eromheen. Omdat 1: iedereen kent natuurlijk die foto al, dus die hoeft je dan niet per se weer een op een te herhalen. Maar toen voor de nieuwswaarde en de impact vond ik hem echt wel, het heeft natuurlijk ook veel goed gedaan wat dat betreft. Qua betrokkenheid van mensen bij wat er gebeurde.

Was dat laatste, de betrokkenheid van mensen, ook een doorslaggevend argument. Zou dat het voor u nu zijn?

Ehm... Het zou voor mij wel, ja zeker. Want kijk, wat je laat zien bepaalt met grote mate ook de betrokkenheid van de mensen hier. Als wij foto's laten zien van vluchtelingenstromen van bovenaf gezien dan kom je nooit dicht bij de mensen. Dus dan wordt het nooit persoonlijk. Als we voor zo'n beeld zouden gaan maak je ook een statement. Dus het is... Ehm... Ehm... Wat dat betreft, en dat was ook. Op dat moment overheersten die beelden ook van de vluchtelingenstromen en de massa's mensen. Dan haal je de persoonlijkheid ervan af eigenlijk, dus ik vond dat als reactie daarop en die ommezwaai dan in de beleving van die hele immigrantencrisis vond ik dat dat beeld daar zeker aan heeft bijgedragen.

Ehm... De vragen die ik toegestuurd heb zijn volgens mij aan bod gekomen. Ik vroeg me nog af zijn er wat u betreft nog dingen waar u tegenaan loopt bij het kiezen van zulk soort beeld, of dingen die heel erg op de redactie leven die we nu niet besproken hebben?

Ehm, even denken hoor... Ehm... Nou nee, het enige maar dat hebben we dus al wel besproken, is waar komt de fotograaf vandaan.

Ja.

Wat is zijn of haar belang.

En wat we niet besproken hebben is volgens mij: wat nou als je daar niet achter kunt komen?

Dat komt wel eens voor, dan moet je dus achteraf uitleggen toch hoe het zit met die foto en wat er gebeurd is.

Oké.

We hebben het wel eens gehad met twee lijken geloof ik, of drie, uit Syrië. Die foto bleek in scène te zijn gezet en activistisch te zijn. Dat hebben we later. Onze mederedacteur heet dat later uitgelegd hoe dat zit, hoe dat heeft kunnen gebeuren en hoe dat is gebeurd. Ja, dus eigenlijk ook weer de hele context bieden dan achteraf.

En dan het liefst, en als ik die context dus opsplits, dat kan je dus of doen door meerdere foto's eromheen te plaatsen, of doen door uitleg te geven of dat dus achteraf nog te doen? Dat zijn de drie?

Je vertelt of het hele verhaal in beeld inderdaad he door de hele reportage te laten zien. Of je doet dat in tekst door bijvoorbeeld mensen te interviewen die daaromheen iets mee te maken hebben gehad.

Oké, dan zijn we denk ik bij Flora aangekomen.

Oké ja

Die gaat denk ik op dat laatste in.

Want jullie schrijven allebei een andere scriptie?

Ja.

Aha oké.

Ik schrijf mijn scriptie over iconische foto's of het gebruik daarvan.

Oké ja.

Dus Ja sommige nieuwe foto's daar weet je als snel van dat ze iconisch zullen worden en andere foto's die hebben daar wat meer tijd voor nodig om uiteindelijk als iconisch bestempeld te worden. En ik wil doorgaan op de foto van Alan Kurdi, het vluchtelingenjongetje. Want u vertelde net al wat afwegingen waarom die foto wel geplaatst moet worden, maar denkt u dat er ook redenen zijn om die foto niet te plaatsen in de krant.

Ehm... even denken hoor. Ja, die kunnen er zijn. Je wilt niet he ehm... Je wilt geen lezers afschrikken of choqueren. Ik vind dat zelf niet hier, dat dat hier het geval is. Dat kunnen redenen zijn om het niet te laten zien. Of degene die op de foto staat heel erg schaden.

Speelt dan ook nog mee dat er op die foto een kind staat afgebeeld?

Ik denk dat dat hier zeker heeft meegespeeld. En ook dat het een kind is dat er nog redelijk, wel overleden, maar nog wel intact uitziet want daardoor kan iedereen zich erin verplaatsen in het kind. Je ziet het bij wijze van nog spelen of rondlopen ofzo, dus zeker ja.

En de nieuwswaarden zijn sterker dan dat het erg is dat het een kind is?

Uhu.

Oké. Wat is de functie van een iconische foto wanneer deze wordt hergebruikt in de krant? Dan heb ik het over de wat oudere iconische foto's.

Uhu. Even denken hoor. Die worden met name hergebruikt als het gaat over dat het een iconische foto is. Dus ehm... ja wat is dan de functie? Op dat moment gaat het meer over het beeld zelf en dan weet je al meer wat de impact was van de geschiedenis en het verloopt ervan. Ehm... Bij ons is het volgens mij de enige keer dat we zo'n foto een keer plaatsen of het moet in een wedstrijd terugkomen, een fotowedstrijd.

Dus stel, weer terug naar het vluchtelingenjongetje. Die zouden jullie nooit plaatsen bij een artikel over de vluchtelingencrisis bijvoorbeeld?

Nee, dan moet het echt al een terugblik zijn en opnieuw dan als een soort statement voor die hele crisis toen, die als een voorbeeld gebruikt kan worden inhoudelijk, ja.

Een hele andere vraag. Wanneer is een foto iconisch en wanneer worden ze sensationeel?

Ja goede vraag. Ik denk dat ze iconisch zijn als heel veel mensen zich erin herkennen en ze dus ook een hele grote impact hebben, niet alleen qua nieuwswaarden maar ook nog op het gevoel spelen van mensen. En als ze daarmee ook vaak een ommekeer in een bepaalde discussie of conflict teweeg brengen. Dat is voor mij de echt iconische beelden.

En wat bedoel je precies met een ommekeer in een bepaald conflict Kan je daar een voorbeeld bij geven?

Ik denk dat deze foto van Alan het kwam echt dichterbij voor mensen in plaats van dat het een ver van je bed show was. Er is een foto geweest van een meisje dat bij de grens werd opgepakt, bij de Mexicaanse grens die ook iconisch is geworden, en ook daar toch vermenselijking van die crisis. Je kan je echt voorstellen op dat moment hoe het is. Ik denk de *tankman* ook daar mensen kunnen zich erin verplaatsen dat je in je eentje een tank tegen houdt. Het is een bepaald gevoel dat een foto opwekt dat je op een andere manier niet echt teweeg kan brengen.

Ik heb ook een foto meegestuurd van Pim Fortuyn en ik heb al meer beeldredacteurs en ombudspersonen gesproken en zij waren verdeeld over de vraag of dat een sensationele foto is of niet. Wat vindt u daarvan?

Ik denk dat het voor mij hangt hang er heel erg van af hoe je het plaatst. Als het beeld net binnenkomen. Het eerste wat binnenkomt. Dan zou ik hem plaatsen want het is echt groot nieuw. Als Wilders daar zou liggen wil je iedereen op de hoogte

bringen en ook niet aan censuur doen op dat moment. Kijk als je iedereen weet het al en er zijn camerabeelden nog geen foto die duikt later op. Je hebt er een bericht over maar eigenlijk is de impact al geweest dan wordt het sensationeel vind ik. Dus het is heel moeilijk om een op een of zwart wit te zeggen het is een sensationele foto of niet. Het hangt heel erg af van de omstandigheden ook de sfeer in het land. Wat is de situatie eromheen. Wat is het gevoel dat in heel Nederland leeft. Je hebt met heel veel verschillende aspecten te maken vind ik om die keuze te maken. Ja te sensationeel of niet en wel publiceren.

En stel je voor het is net gebeurd. Ik weet niet of je de foto voor je ziet. Hij ligt op de grond je ziet zijn gezicht en ziet zijn bebloede hoofd. Zou je deze foto plaatsen of een foto van verderaf bijvoorbeeld?

Als dat beeld er zou zijn en het zou impact hebben zou ik voor een ander beeld kiezen. Als dit het enige beeld was had ik het wel geplaatst.

En waarom zou je voor een ander kiezen?

Ehm... ja, uit respect voor zijn naasten en voor hemzelf natuurlijk ook.

En met een andere beeldredacteur sprak ik hier ook over. Hij zou deze foto wel plaatsen omdat het toch al een bekende Nederlander is, of een bekend persoon, zou dat ook meespelen in jouw afweging?

Nou, het speelt mee in zo verre dat het nieuw daardoor heel groot wordt. Het is een politicus die het land vertegenwoordigt. Dus dat speelt zeker mee om iets wel eerder of niet te laten zien. Maar wat mij betreft hangt het ervan af hoe die andere foto's eruit zien. Wat het materiaal is, is er veel of niet? In dit geval denk ik, als het nu zou gebeuren zijn er niet in diezelfde situatie zich zou voordoen dan zijn er weinig fotografen die dichtbij kunnen komen want alles wordt al heel snel afgezet tegenwoordig. Dus al je een zo'n foto hebt dat is dan het moment.

Mag ik daar nog een toevoeging op doen. Dit gaat dus om of je de afgebeeld persoon al kent omdat het een bekende Nederlander is maakt het bij zoiets al uit of de wereld de foto al kent of dat Nederland de foto al kent. Zou dat uitmaken dat hij al viral gaat?

Ja dat maakt zeker uit kijk, even niet in dit geval. Maar de hele ISIS oorlog, IS oorlog zeg maar. Daar hebben we wel met soortgelijke afwegingen te maken gehad. Je kan wel steeds beeld laten zien van conflict dat het niet bloederig is maar als het overal al online staat dan wordt het haast een statement om geen oorlogsbeeld te laten zien. Het wordt hypocriet om niet te laten zien en je wilt ook geen censuur plegen als krant. Dus dan daardoor ga je ook wel beeld laten zien van oorlog of geweld of beelden die onprettig zijn. Als de beelden overal al circuleren dan is het heel gek om deze beelden niet te laten zien, vind ik.

En ik heb nog een vraag over de foto van Sigrid Kaag op die tafel, die is bekend nu. Is het lastig voor de krant om het objectiviteitsideaal na testreven als je dit soort foto's binnen krijgt, want jullie wisten niet dat deze foto is gemaakt door een fotograaf die betaald werd door de partij.

Nou dat wisten we wel want we kennen de fotograaf en we hebben daar ook diezelfde avond over gebeld. We hebben ervoor gekozen om hem wel te plaatsen omdat het de enige foto was van dat moment. Maar om in de credit daarbij te zetten D66, zodat de lezer weet: de foto is in opdracht van D66 gemaakt.

En los van deze foto, is het lastig om met het gebruik van iconische foto's om dat objectief te blijven voor de krant?

Je moet altijd heel scherp zijn en bedenken waar komt het vandaan, ook hier bij D66 ga je direct denken: wat gek we konden nergens bij komen. Het was heel moeilijk door alle coronaregels en zo om fotografen overal te krijgen. Hoe kan het dat deze fotograaf daar wel was. Dus je moet eigenlijk altijd alert zijn op dat soort, wat ik al eerder zei: wie is de fotograaf, waar is het voor gemaakt? Dus in dit geval voor D66 maar uit oorlogsgebied weet je het ook niet, het kan ook voor Assad zijn gemaakt voor promotie doeleinde. Je hebt natuurlijk allerlei mogelijkheden. Dat gebeurt voor heel veel gebieden.

En gebeurt het vaak dat jullie dat soort foto's binnen krijgen en dat jullie dan twijfelen?

Het gebeurt wel vaak dat we daar discussie over hebben. Ook uit landen als Noord-Korea of China wordt heel veel is censuur vanuit het land zelf. Dus daar hebben we wel vaak discussie over. In veel gevallen laten we in het bijschrift weten waar het beeld vandaan komt en door wie het is gemaakt. Om het op die manier op te lossen

En zetten jullie er dan ook bij van dat jullie hier aan twijfelen dat dit geënceneerd is. Of is dat aan de lezer zelf omdat te bedenken.

Nee want als we denken dat het geënceneerd is dan zouden we het niet publiceren, alleen als we daar al een vermoeden van hebben. Dus als we er achteraf achter komen dat het anders was dan we dachten dan schrijven we daar wel een stuk over ja. **Maar als jullie dan zo'n foto hebben uit Noord-Korea of Zuid-Korea bijvoorbeeld en jullie zetten erbij dat het daar vandaan komt. Dan moet de lezer toch alsnog bedenken van: o misschien is er iets gecensureerd door de overheid daar?**

Ja dat moet de lezer dan zelf bedenken.

Ik denk dat ik dan al mijn vragen heb gesteld. Flip jij nog iets?

Ik ben nog wel benieuwd wat u voor ontwikkelingen verwacht in de toekomst?

Even denken hoor lastig te zeggen ik denk dat ik denk dat ehm... dat het steeds vaker zo zal zijn dat ook bij conflicten in andere landen, bijvoorbeeld mensen in Zuid-Afrika, mensen van zich laten horen. Dat ze het niet oké vinden hoe het afgebeeld wordt in de westerse wereld. Dat speelt al steeds vaker dat soort discussies. Verder denk ik dat we nog meer alert moeten zijn dan voorheen in de toekomst. Omdat het overal voor fotograaf steeds moeilijk is om erbij te komen. En los van overheden, belangengroepen of dat soort dingen, om ergens foto's van te maken. Dat zie je hier ook al in Nederland met zo'n D66 foto. Dat geldt ook voor onze hele politieke fotografie in den haag al. Ik denk dat dat de uitdagingen zijn voor fotografen in de toekomst.

Hoe krijgen jullie nu dan bericht van mensen uit het buitenland die bepaalde weergaven niet leuk vinden.

Nou niet per se wij persoonlijk omdat we een nationale krant zijn, maar een New York Times of Guardian hebben daar wel mee te maken. Daar zijn wel discussies over geweest over bomaanslagen bij hotels waar een fotograaf dan direct ter plaatse is bijvoorbeeld. Dan worden foto's van lijken allemaal afgebeeld dat geeft weerstand. De vraag die ze dan krijgen is zou je dat ook doen als het om de hoek gebeurt. Terechte vraag denk ik maar ja dus dat speelt steeds vaker.

Kijken jullie qua beeld gebruik veel naar wat andere kranten doen?

Daar kijken we wel naar. Kijken we daar veel naar? Kijk je blijft op de hoogte dus zo kijken we er veel naar maar niet alleen qua iconische beelden of nieuwsbeelden maar naar alles omdat het je vakgebied is. Maar dat is misschien niet per se je vraag. Dus wat bedoel je?

Nou stel je weet niet welke keuze het best is om te maken, kijken jullie dan naar de concurrentie of overleggen jullie misschien zelfs?

Ah! We kijken wel naar de concurrentie maar maken eigenlijk altijd de afwegingen zelf.

Harstikke bedankt!

Ik hoop dat jullie hier iets mee kunnen. Hebben jullie veel verschillende media geïnterviewd?

We focussen ons op NRC, Trouw, Volkskrant en De Limburger en die selectie hebben we gemaakt op grond van welke kranten een ombudsman of kort geleden een ombudsman in dienst hadden. En beeldredacteur en zo leggen we die groepen tegenover elkaar.

Ah oké.

En als we tijdens het transcriberen nog dingen tegen komen die we nog willen weten mogen we dat ook op de mail zetten?

Ja hoor dat is prima. Ik zie het wel tegemoet. Oké succes ermee, doe!

Bijlage 8: Interview Veronique Smedts (chef fotoredactie *de Volkskrant*)

Datum: 29 april 2021

Ik ben Flora, en Flip is hier ook.

Hallo!

Wij schrijven allebei onze scriptie over beeldgebruik bij Nederlandse kranten. Flip schrijft het over schrijnend identificeerbaar beeld en ikzelf over iconische beelden. En daar willen we dan ook wat vragen over stellen.

Ja.

En ten eerste, wij willen dit graag opnemen als dat mag.

Ja, ja dat mag.

Gelukkig. En daarna gaan we het transcriberen. We willen het transcript ook graag opnemen in onze scripties en daar ook quotes uit gebruiken voor in ons resultatenhoofdstuk.

Ja.

Zou dat mogen?

Ja, dat neem ik aan van wel. Ik zal niet hele rare dingen zeggen denk ik.

Haha, nee dat denk ik ook niet. Maar voor de zekerheid...

Ja, nee dat mag ja.

Oké. We kunnen het natuurlijk ook eest nog even een keer opsturen zodat u het eerst leest.

Ja, ja dat is altijd fijn.

Ja, dat zullen we dan doen. Even denken heb ik dan nog iets, nee...

Maar jij doet het over iconische beelden, en Flip jij doet het over? Want ik...

Over schrijnende beelden, dus beelden van slachtoffers van rampen bijvoorbeeld of van ja dat soort dingen.

Ja, ja, oké.

Ja, en we willen eerst wat inleidende vragen stellen. Dus de eerste vraag stellen we ook aan iedereen. Kunt u uw werkzaamheden bij de krant uitleggen?

Wat ik doe?

Ja.

Uhm, nou wat wij doen is: wij starten altijd de dag op met een soort van nieuwsvergadering. Daarin biedt elke redactie aan welke onderwerpen zij voor de dag van de krant en voor de dag erna gaan presenteren. Uhm, ondertussen, ja wij horen die onderwerpen aan en dan horen we ook als er reportages zijn, dan weten we als er foto's bij uitgezet moeten worden of als er grote verhalen komen. Zoals morgen komt er iets over drie vluchtelingen die hier in Nederland wonen, die in Afghanistan, uit Afghanistan komen. Nou, dan weten we dat we daarbij iets moeten zoeken, of dat we ook die mensen moeten fotograferen. Zo wachten we een beetje de dag af, en zelf sturen we ook aan. We hebben namelijk in elk geval drie keer per week een spread die helemaal over fotografie gaat en daarin bedenken we zelf onderwerpen die we eigenlijk heel vrij mogen publiceren, dus ook daar zijn we mee bezig om daarnaar te zoeken. Dat zijn dan meer fotoverhalen. En dan hebben we natuurlijk ook nogal onze bijlages. Dat zijn nog eens allemaal aparte redacties en aparte vergaderingen. Ja ik ben chef, dus ik doe ook heel veel dingen die niet direct met mijn werk te maken hebben. Zoals contact met hoofdredactie, contact met de redactieraad, contact met fotografen houden, dat soort dingen. Maar mijn werk als fotoredacteur spitst zich voornamelijk toe op de bijlage zaterdag, ik weet niet of je dat kent, en op de nieuwskrant. Dus daar ben ik qua werk specifiek mee bezig.

Oké, en wij... Voor onze scriptie interviewen we ook verschillende ombudspersonen. De Volkskrant heeft natuurlijk nu geen ombudspersoon...

Niemand, nee.

Maar hebben jullie in het verleden veel met deze personen te maken gehad?

Ja, we krijgen regelmatig natuurlijk ehm, ehm, ehm, ja niet altijd klachten ofzo, maar mensen die het niet prettig vinden dat ze toch op de foto staan of ehm, ja. Wat wel eens gebeurde, waar vroeger inderdaad veel minder over te doen was en ik denk

Show or tell?

echt dat de rol van internet hier een belangrijke rol speelt, is dat als jij bijvoorbeeld een reportage maakte in een school of in een klas en je had drie weken later nog eens een verhaal over een school of over iets of over bepaalde groepen in een klas, dan kon je uit dat archief putten om dat als beeld te gebruiken bij het verhaal. En dat wordt steeds moeilijker. En, dat is ook wel begrijpelijk vind ik, want je geeft toestemming als school of als leerkracht of als ouder om juist bij die reportage te laten fotograferen en niet bij een ander verhaal. En ik denk dat vooral doordat het op internet altijd beeld moet gebruikt worden, dat we daar soms in de knel raken. Ja, en dan krijgen we inderdaad klachten over foto's die gebruikt worden in een andere context dan wanneer ze gefotografeerd zijn.

Ja, toen die ombudspersoon er nog wel was. Hadden jullie echt met haar of hem toen te maken?

Ja, ja, ja. We kregen regelmatig brieven doorgestuurd van lezers of een lezer die zich inderdaad beklagt over het feit dat er inderdaad misschien een te gruwelijk beeld stond of ehm, moet dat nou of ehm, weet je wel dat soort beelden. Of je had ook. Ja wat kregen we nog van de ombudsman, ook vaak juist positieve dingen. Ehm, complimenten over het beeldgebruik. Maar vooral inderdaad als iets heftig was, dan kwamen daar wel lezersbrieven op en naar de ombudsman met de vraag 'moet dat nou?'. En, ehm, ja god ik neem aan dat we het daar straks ook wat meer over zullen hebben.

Mmm, ja.

Maar dat is iets waar wij heel contentieus mee omgaan, of in elk geval proberen mee om te gaan, waar intern ook veel over gepraat wordt: moeten we inderdaad soms beelden laten zien die je zelf liever ook niet ziet?

En als dan zo'n klacht vanuit de ombudspersoon komt, wie heeft dan uiteindelijk de doorslaggevende stem?

Nou, die foto is dan al gepubliceerd dus in die zin

Ja.

Wat de ombudsman eigenlijk doet is vragen van: wat waren je beweegredenen om toch die foto te gebruiken? En dat probeer je dan uit te leggen. En heel vaak doe ik dat zelf ook al naar de, naar de ehm, brieven schrijver zelf toe. Naar de mensen, hè we krijgen veel lezersbrieven. We proberen daar altijd een, of zo vaak mogelijk een antwoord op te geven en uit te leggen waarom we kiezen voor dit of dat beeld. Ehm, en als er bijvoorbeeld heel veel reactie kwam op één beeld dan behandelde de ombudsman of de ombudsvrouw dat ook als onderwerp.

Ja.

En dan gaat 'ie inderdaad uitleggen waarom mensen daar aanstoot aan nemen en waarom we toch gekozen hebben om dat te publiceren.

Oké, en u zei al er is veel discussie op de redactie. Zijn er ook intern regels voor beelden? Dat maakt even op dit moment niet uit wat voor soort beeld.

Ja, nee we hebben niet een soort stijlboek ofzo. Je hebt voor taal dat bijvoorbeeld wel, maar voor beeld hebben we dat eigenlijk niet. Dat is misschien wel eens iets om over na te denken. Ehm, het enige wat wij hebben en dat is een regel die we. Kijk we zijn eigenlijk ook maar een kleine fotoredactie. De rest van de krant, tachtig of negentig procent, schrijft. En dat kleine tien procent zijn wij fotoredactie. Dus we kennen elkaar heel goed, we werken heel veel samen met mekaar. En bijvoorbeeld een ongeschreven regel is dat wij een verdachte nooit herkenbaar afbeelden, dus dat staat niet ergens in een boekje ofzo maar die regel die kennen we en daar houden we ook zicht op dat dat niet gebeurt.

En u zegt wel: dat zou misschien wel in een boekje moeten staan?

Ja, misschien is dat wel een idee om daar eens een keer over na te denken, om een soort stijlboek te maken niet alleen voor taal of ehm, maar ook voor beeld. Ja. Ja.

En is er wat betreft beeldgebruik veel veranderd ten opzichte van een paar jaar geleden? U zei al omdat er veel, op internet is er altijd een foto nodig...

Nou ik vind, de druk om op internet bij elk artikel een beeld te plaatsen dat is een hele grote verandering en daar hebben wij best moeite mee.

Waarom?

En wij als beeldredactie zijn zelfs vragende partij om een website te ontwikkelen waar niet altijd beeld bij hoeft. Dus het is... Bij ons is altijd toen ik hier bij de Volkskrant kwam werken was altijd het idee: je hebt een pagina, daar staan verschillende

verhalen op. Toen hadden we nog broadsheet, en je hebt één dragende foto. Dus je kiest je beeld, je dragende beeld, eigenlijk op basis van dat beeld. En niet omdat er een foto bij moet. En met tabloid is dat wel heel erg veranderd. Dus in die zin is, dat is de grootste verandering geweest. Van broadsheet naar tabloid.

Ja.

En waar je bij broadsheet ook gewoon kon kiezen voor een losse foto, dat je zei van dit is gewoon een hele goede. Je had een buitenlandpagina, en daar stonden allemaal onmogelijke stukken op waar geen interessant beeld bij te vinden was, en dan kon je zeggen: ja maar we hebben wel een prachtige foto uit Ethiopië vandaag en dat is ook nieuws en dan werd er een kort onderschrift gemaakt en dan was dat je beeld op die pagina. En bij tabloid is het veel dwingender om beelden bij stukken te plaatsen. En bij internet gaat er nog een stap verder, want op internet moet je ook nog echt overal een beeld bij plaatsen.

Ja dus eigenlijk is dan de foto of het beeld veel meer ondergeschikt geraakt.

Ja, ja, ja...

Oké.

En dat is wel inderdaad een strijd, dat heeft vooral met vormgeving te maken. Ik weet niet of het jullie is opgevallen, maar sinds 15 januari hebben wij een nieuwe vormgeving in de krant. En ik heb daar, we hebben daar heel veel moeite mee, omdat het inderdaad heel dwingend leidt tot foto bij het verhaal. En juist de Volkskrant heeft een traditie van fotografie van op zichzelf staand beeld, iets wat ook iets toevoegt aan het nieuws. Goed, er zijn hier hele heftige discussies over gevoerd de afgelopen weken hierover, en ik merk wel dat we nu weer terug neigen naar toch weer terug te kiezen naar daar waar we groot mee zijn geworden in de fotografie, namelijk fotografie die ertoe doet en niet alleen maar als beeld bij het verhaal. Dus dat was eventjes een krachtmeting

Ja, hahaha

Waar we denk ik in ieder geval, wat nu weer de betere kant opgaat. Want de hoofdredactie ziet dat ook wel in, dat dat heel belangrijk is en een belangrijk element is van de Volkskrant.

Ja, ik schrijf mijn scriptie dus over ik noem het identificeerbaar schrijvend beeld. Ehm, en dat gaat om gruwelijke situaties, dat kan zijn oorlog, een ramp, een ziekte, en identificeerbaar dus dat de persoon die is afgebeeld te herkennen is. En u zei al eventjes dat er op de redactie best wel veel discussie over plaatsvindt. Wat zijn onderwerpen die in die discussie dan naar boven komen?

Nou, in eerste instantie is de vraag 'is het relevant?'. Ehm, want je plaatst niet zomaar een beeld omdat het bloederig is of eng is of, is het relevant en heeft het iets toe te voegen aan het nieuws? En ik vind juist het feit dat iets identificeerbaar vind ik juist het mooie aan fotografie. Dan raakt het je ook meer dan wanneer er een tekst over geschreven wordt of wanneer het van veraf genomen wordt. Je kunt dan denken: dat zou mij ook hebben kunnen overkomen.

Ja...

Dus in die zin vind ik, maar goed je moet natuurlijk altijd weten, en dat is heel intuïtief dus ik vind dat ook best moeilijk om daar een definitie of een duidelijke grens aan te geven. Het is heel intuïtief waarbij je moet aanvoelen of je niet te ver gaat.

En kunt u mij meenemen in hoe je die relevantie bepaalt?

Ik ben even aan het denken, ik ben heel erg aan het zoeken naar voorbeelden in mijn hoofd. Ik moet zeggen dat we eigenlijk de laatste tijd, ik weet niet of jullie zelf voorbeelden hebben, maar.

Nou, bijvoorbeeld er was op een gegeven moment een foto van een coronapatiënt in het ziekenhuis in Assen. We kunnen hem misschien eventjes erbij halen.

Ja ik kan hem wel laten zien.

En dat was een fotoreportage over ehm, de laatste uren of de laatste momenten van deze patiënt.

Ja, ja.

En daarbij is denk ik ook de vraag: wanneer is iets nou relevant en wanneer wordt iets een beetje too much?

Ja sensationeel. Ik denk dat het die serie is van de Zilveren Camera?

Ja.

Ja ik kan het niet zo goed zien hier, maar ik weet wel. Ja, ik ken hem wel, absoluut. Ja, ik vond het een hele mooie serie. Ik werd er heel erg door geraakt, omdat ik vind in dit geval, we hebben het een jaar lang over corona en we kunnen wel altijd met mondkapjes laten zien en een beetje door de ruit fotograferen van zo'n Intensive Care afdeling. Maar ik vind, en dat is wel heel belangrijk, dat je de toestemming hebt dat je met die mensen goed contact hebt en dat je weet op voorhand waarvoor het gebruikt gaat worden. Dat is wel heel belangrijk. Dus ik vind dat deze fotograaf, Kees hoe heet ie... Ehm... Van Veen?

Ja, Kees van de Veen.

Ja, ik ik ik vind dat heel waardevol. Dat moet je niet iedere week doen hè, dat is natuurlijk niet iets van wie gaan we deze week eens volgen. Ehm...

Dus dan hoor ik een beetje: relevantie dat kan bestaan uit dat het nieuw is, dus dat je het niet zo vaak ziet, en dat het raakt.

Ja, dat het raakt en dat het ook, het maakt deel uit van een, ehm, maatschappelijk issue ook. Het is iets, wij leven iedere dag al een jaar lang, al langer dan een jaar, met dit virus en dan is het heel belangrijk. Je krijgt twee dingen: je krijgt heel veel dingen van mensen die zeggen van het is me te veel, ik wil er eigenlijk niets meer over lezen. En aan de andere kant heb je juist mensen, ik zie dat bij ons ook, twee weken geleden hadden we bij ons een reportage van Arie Kievit van ook iemand die in zo'n IC wordt een beetje gevolgd. Familie wordt gevolgd, meneer komt er in elk geval bovenop. En je ziet ook hoe hij het moeilijk heeft, wie hij was en hoe hij is na zo veel maanden vermagerd, hij moet zijn beenspieren. Dus dat vind ik wel relevant, dat vind ik belangrijk dat je laat zien: dit is wel waar het over gaat.

En u had het al even over de toestemming. Hoe belangrijk is die?

Ja heel belangrijk.

Vragen jullie altijd toestemming?

Ja, eigenlijk bijna altijd. Ja, ja. Ja kijk op straat kun je niet altijd toestemming vragen, bij straatfotografie. Maar eigenlijk al onze fotografen vragen toestemming, over zo'n onderwerp zeker. Absoluut, dan moet een familie wel meewerken. Anders doen we dat niet.

En houden jullie rekening met het publiek, dus met de toeschouwer?

Eigenlijk weinig, ik vind ehm... Een van de discussie vroeger was heel vaak als we dan... We hadden bijvoorbeeld, dat is echt heel lang geleden maar je had op een gegeven moment heb je die oorlog in Joegoslavië, zo lang ga ik al mee in het vak. In Bosnië had je die aanslag in Sarajevo op de markt. Je ziet een lijk hangen, ja ik vergeet het beeld zelf ook nooit. Ik werkte toen nog voor De Morgen in België. En je ziet bijna eigenlijk een gat door iemands lichaam geslagen. En op dat moment, dat was een cruciaal moment in die oorlog. Op dat moment draait ook de, hoe dat iedereen over die oorlog begint te denken. En iedereen begint, er wordt toch ook geroepen om in te grijpen. Dus op dat moment is die foto ook belangrijk op dat moment, dus dat is een iconische foto dan misschien meer. Op dat moment vind ik het belangrijk dat we die foto publiceren en ook al, dan krijg je brieven van: 's ochtends zit ik met mijn koffie en mijn croissant en dan krijg ik zo'n gore foto te zien. Maar je kunt je ook afvragen je kunt niet ernaar kijken, maar dat is mijn functie niet. Ik hoef niet het publiek te beschermen tegen die beelden, vind ik niet.

Oké!

Ik vind wel dat ik het moet doen, of we moeten het doen vanuit een belang.

Oké. Ik hoor u een paar keer zeggen dat het ook gaat om of het je raakt of niet.

Ja.

Merk je veel verschil op de fotoredactie tussen redacteurs, hoe ze met zulke situaties omgaan?

Ehm, nee ik denk de fotoredactie onderling niet. Het is juist eerder de discussie met de rest van de redactie. Ehm, je merkt toch wel dat we allemaal een beetje... Er zijn verschillen natuurlijk, maar meestal als je een stel foto's neerlegt dan doen de meesten wel dezelfde foto eruit halen. Van wat is nou die foto die toch beter is dan de rest. Kijk, onze uitgelicht ik weet niet of je die kent dat is die spread die we drie keer in de week hebben.

Mmm

Dat is altijd een fotoverhaal en het begint altijd van hoe gaan we die opbouwen, dat begint altijd met de vraag: wat moet de grote foto zijn. Meestal komen we daar dan wel uit, ligt dat wel ongeveer gelijk.

Ja, en ik heb drie foto's van Alan Kurdi, dat is het aangespoelde vluchtelingenjongetje van een aantal jaar geleden.

Misschien kunnen we die ook eventjes op het scherm.

Ja maar ik ken hem wel hoor.

Ehm, ik wil namelijk aan u vragen of u een keus wil maken tussen drie foto's. Flora lukt het jou om die presentatie te delen?

Ja ik kan die PowerPoint wel even delen, maar ik weet niet of dat dan goed te zien is.

We gaan het proberen.

Zien jullie nu dit?

Ik zie nu die, ah ja. Ja de drie foto's hè.

Ja, we hebben dus links recht in het gezicht liggend op het strand, in het midden vanaf de andere kant genomen en de derde foto met een hulpverlener. Als u nu een artikel zou moeten, een foto zou moeten plaatsen bij een artikel. Welke zou u dan kiezen?

Niet bij 'een' artikel. Als dit de dag was waarop die foto verschijnt, je hebt de hele vluchtelingendiscussie. En die discussie hebben we hier op de krant heel heftig gevoerd. Dus niet alleen bij de fotoredactie, want dit is natuurlijk heel heftig. En als ik me niet vergis hebben we de foto rechts gebruikt in de krant, terwijl wij van de fotoredactie allemaal voor de foto in het midden waren.

Oké...

En dat is inderdaad de foto die het meest raakt. Het hulpeloze jongetje, aangespoeld. En je hoeft daarom het gezicht niet te zien, dus in die zin bescherm je het jongetje en zijn familie. Maar zoals die in het midden, dat vind ik, dat is ook uiteindelijk een iconische foto geworden. En ik vind dat wij als krant totaal de plank mis hebben geslagen door die andere foto te kiezen. Door dat niet te durven, en daar heeft het mee te maken. Dat je dat niet durft, dat je dat te heftig vindt.

En dan vraag ik me wel af wat er dan te heftig aan is. Aangezien u net zegt: we houden niet zo veel rekening met het publiek.

Nee, ik niet, wij niet, de beeldredactie. Maar vanaf het moment dat, en dat is eigenlijk altijd wel een moment haha. Dat is als onze dingen dat als mensen van tekst zich ermee gaan bemoeien dan wordt er alweer te veel over gesproken. Terwijl je niet meer op zich naar het beeld zelf toegaat. En dit was een van die momenten waarbij de beeldredactie niet haar zin heeft gekregen. Dus nu opnieuw zou ik hiervoor kiezen.

Oké, duidelijk. Wat zijn verder binnen de beeldredactie problemen die zich voordoen bij zulk soort beeld? Zijn die er?

Ehm, nee. Ik denk eigenlijk niet... Onze beeldredactie, we zijn tamelijk goed op elkaar ingespeeld en tamelijk... Kijk, je hebt een aantal beeldredacteuren die misschien af en toe iets te veel meegaan in het tekstdenken noem ik dat dan. Ehm, het beeld moet bij het verhaal passen en niet iedereen durft daar niet even ver in te gaan. En soms hoeft dat ook niet hè, soms mag dat ook hè, soms mag een beeld ook gewoon laten zien waar het verhaal over gaat. Het hoeft niet totaal verschillend te zijn. Ik vind dat je altijd moet uitgaan van het beste beeld.

Ehm, wat bedoelt u met het beste?

Met het beeld dat het meest aanspreekt, ook al is dat misschien niet direct duidelijk wat het met het verhaal te maken heeft. Maar dan vind ik dat een kop of een goed onderschrift zou dat zeker moeten oplossen.

Oké, dus dan zegt u eigenlijk: het onderschrift moet vertellen waarom die foto is gekozen? Of enkel wat er te zien is?

Niet waarom die foto is gekozen, maar misschien is het niet altijd direct duidelijk waarom die foto er staat. En dan moet je iemand kunnen laten zien van... Je moet duiding kunnen geven natuurlijk, want niet iedereen leest een beeld even goed als iemand die gewend is om met veel beeld om te gaan. En kijk, en een kop en een onderschrift... Wat ik altijd geleerd heb is je hebt een pagina en je moet de lezer in het verhaal kunnen trekken. Volgens mij kan dat heel goed met fotografie. En die is misschien niet altijd meteen duidelijk. Maar dat is niet erg, maar je moet dan misschien op zo'n moment denken van: wat zie

ik, waarom staat het hier, dan ga je de kop lezen dan ga je het onderschrift lezen. En dan begrijp je het en dan ga je de tekst lezen.

Ja, want een aantal ombudspersonen die ik heb gesproken die gaven dit eigenlijk ook als probleem aan. Dat dus lezers vaak niet helemaal begrijpen waarom een bepaalde foto wordt gekozen. En die zeiden ook als oplossing om misschien een redentiekader naast een foto te plaatsen. Dus uit te leggen vanuit de krant waarom een beeld is gekozen. Wat zou u daarvan denken.

Ja, dan ga je wel heel ver denk ik. Ik bedoel, dan moet je wel heel. Ik zit nu even hier te kijken of er beelden zijn waarvan ik denk... Bijvoorbeeld, ik weet niet... Beelden die heel vaak vragen oproepen zijn bijvoorbeeld foto's die gemaakt zijn door Klaas Jan van der Weij. Ik weet niet of je hem kent, hij is sportfotograaf bij ons.

Mmm

Hij kan het altijd op zo'n manier maken dat je denkt van 'hè, wat zie ik nou eigenlijk? Is dat een weerspiegeling of staat 'ie nou op de kop of is dat getrukeerd?'. Maar dat is absoluut niet, hij is daar gewoon heel goed in. Maar dan krijgen we inderdaad soms vragen van wat zie ik eigenlijk of hoe heeft hij dat gemaakt?

Ja.

Maar dat is misschien geen antwoord op je vraag he. Een redentiekader, mmm, alleen als het echt heel... Nee ik denk, nee ik denk dat je dan de plank mislaat.

Oké, en waarom

Dat gaat te ver.

Waarom gaat het te ver? Wat kan het kwaad?

Nee dan gaat het te ver als je, het moet natuurlijk wel begrijpelijk zijn.

Aha, dan is de foto gewoon niet juist.

Ja, dan is de foto niet juist.

O ja. Oké.

Of het beeld of de kop niet juist. Of ehm... Of de hele pagina niet goed opgemaakt. Ik denk altijd als je een goed beeld hebt, ook al is het een moeilijk beeld, een goede kop en een goede lay-out dan moet het duidelijk zijn. Dat is wel de bedoeling dat we iets verduidelijken en niet alleen maar vragende mysteries oproepen. Dat is niet de bedoeling.

En nu komt een moeilijke vraag.

Ja, haha.

Is er een manier waarop we, want u zei al even een harde lijn en grens is vaak lastig te trekken bij zulke dingen. Is er een manier waarop we zowel fotoredactie als publiek als degene die is afgebeeld tevreden kunnen stellen?

Ja, maar is dat ons doel?

Dat weet ik niet.

Nee... Ons doel is te laten zien wat er gebeurt of wat er is...

Maar in principe neem ik aan toch: je gaat op zoek naar een ideaal waarin je het best kunt bereiken

Ja maar dat ideaal ligt voor mij in de fotografie zelf. Het ideaal is voor mij gewoon een goede foto.

Ja.

En niet om iemand ja...

Hebben jullie vaak problemen met toestemming?

Idealiter vindt de lezer dat natuurlijk en vindt de schrijver... Idealiter is dat zo. Meestal is dat ook zo hè, heel gekke dingen doen we meestal niet.

Wordt er vaak nee gezegd tegen een vraag voor identificeerbaar beeld. Dus krijgen jullie vaak geen toestemming?

Nee... Die identificatie ligt al in het proces zelf. Dus het is wel zo dat als jij toestemming geeft om je te laten fotograferen voor de krant, en die foto is hier binnen, dan gaan we publiceren. Dan gaan we niet achteraf, het zal misschien ook wel eens kunnen, maar in principe niet, dat heb ik eigenlijk nog niet echt meegemaakt. Maar identificatie ligt echt op het moment dat

je een foto maakt. Je maakt je als fotograaf bekend, je legt uit waarom je de foto maakt en je legt uit waar dat gaat verschijnen. Dus als je daar ja tegen zegt is in principe...

Ja. En denken jullie veel na over de plek in de krant waar je iets plaatst?

Ja. Kijk, ik heb verteld over de ochtendvergadering. Dan hebben we allemaal onderwerpen. Dan gaan we denken: wat zouden we hierbij en wat zouden we daarbij kunnen doen? Moeten we nog iets laten fotograferen? Moeten we... is het een portret, moet het een reportage zijn? En dan rond een uur of twee gaan we opnieuw samen zitten met de chef Nieuws en de chef Uit. Dat is degene die tot het einde van de krant de krant maakt. En dan gaan we de krant indelen. Dus dat wil zeggen de chef Nieuws legt dan uit welke onderwerpen hij allemaal heeft, en wij zeggen erbij waar we fotografie bij hebben. En we kunnen daar dan ook al zeggen: hier hebben we hele goede fotografie bij, daar hebben we niet zo goede fotografie bij. En dat bepaalt dan mee de plek in de krant.

Ja, dus dat... Ik vind het grappig dat u aangeeft dat eigenlijk alles enkel wordt bedacht vanuit: wat geeft het beste beeld. En dat verder afwegingen eigenlijk pas daarna komen. Of niet?

Maar welke andere afwegingen bedoel je dan?

Nou, dus bijvoorbeeld de reactie van het publiek of de privacyschending dat die eigenlijk door de andere redacties worden overdacht.

Sorry ik begrijp je vraag niet zo goed, sorry.

Ik weet niet of het een vraag is of gewoon een opmerking hoor. Maar volgens mij zegt u eigenlijk dat de beeldredactie echt alleen maar focust op 'is het beeld goed, we willen het beste beeld zien' en dat de andere redacties pas vragen gaan stellen: kan het publiek dit aan en gaat het niet te ver voor de afgebeelde.

Nee, maar andere redacties vragen zich dat ook niet af. Ik bedoel we doen ook niet hele rare foto's in de krant. De laatste keer dat we zo'n discussie hadden was misschien juist met die foto wat je net liet zien van dat jongetje op het strand. Dat zijn inderdaad momenten, dan wordt de hele redactie erbij betrokken. Dan gaan wij er niet alleen maar over. En nogmaals, wij kunnen het ook alleen maar aanbrengen. Dat wil nog niet zeggen dat er altijd rekening met ons of met beeld wordt gehouden. Dus het is ook heel vaak zo dat dingen wegvallen of uiteindelijk toch niet gepubliceerd worden omdat de reportage niet goed genoeg is. Ja dan kun je wel een hele goede foto hebben, maar dan heeft het geen zin die foto in de krant te zetten als die reportage niet meegaat. Dus het is altijd een samenspel van twee, absoluut. Het is altijd een samenspel. Maar in die zin kunnen we mee nadenken over de inrichting van de krant door te laten weten hier kun je een accent leggen want hier heb je een heel goed beeld bij of hier heb je niet zo heel goed beeld bij.

Oké. Ehm... Ik zit eventjes te kijken. Ik heb volgens mij alle vragen die ik had gesteld. Heeft u zelf nog toevoegingen over dit onderwerp? Dingen die we hebben gemist?

Ehm... Nee, nee maar ik denk wel, Ik vind wel... Ik denk dat wij als fotoredactie, ik weet niet of je andere fotoredacties gesproken hebt?

Mmm, Ja.

We zijn tamelijk stevige fotoredactie. We hebben ook een mooi budget, dus in die zin kunnen wij best veel dingen doen op fotografisch vlak. En dat wordt ook wel serieus genomen door de hoofdredactie. En dat vind ik wel belangrijk dat we dat blijven uitstralen, dat fotografie toch wel een belangrijk issue is voor de Volkskrant.

Ja. Oké. Dan denk ik dat we door kunnen naar Flora.

Oké!

Ik schrijf mijn scriptie over iconische beelden in de kranten dus dat zijn beelden die iedereen bijna wel kent en veel worden verspreid. Bij sommige foto's is het al snel duidelijk dat die iconisch wordt en bij andere is dat natuurlijk pas na een aantal jaar. Ik vraag me af of er bij jullie krant, er zijn dus geen geschreven regels, maar of er ongeschreven regels zijn met betrekking tot het publiceren van iconische foto's?

Je bedoeld dan oudere iconische foto's?

Ik bedoel eigenlijk allebei.

Show or tell?

Ik vind het een hele open vraag want ik bedoel als je zegt over het meisje dat, hoe heet ze nou weer, in de Vietnamoorlog. Als je dat nu opnieuw zou publiceren heeft dat alleen maar zin als je daar een verhaal over hebt maar op het moment zelf heb je niet altijd het idee of dat iconisch wordt. Bij het kleine jongetjes op het strand was dat al wel vrij duidelijk. Ehm maar ja de foto's van de mensen die uit het raam springen bij de World Trade, weet je wel in New York. Dat zijn ook vrij heftige gebeurtenissen. Het zijn heftige gebeurtenissen waarbij je denk ik, om dat terug bij het identificeerbare te komen, ik denk dat als je dat hebt in een beeld, een heftige gebeurtenis je kan je ermee identificeren. Het zou jouw kind kunnen zijn, je zou in dat kantoorgebouw kunnen zitten, dan zou het een iconisch beeld kunnen worden. Maar van tevoren weet je dat nooit zeker.

Nee

En ik denk ook dat iconische beelden... ik denk in die zin dat het een hele lange... waarom blijven sommige beelden plakken en waarom trekken sommige beelden jou heel erg aan? En dan denk ik echt dat at heel ver terug gaat met de schilderkunst. Ik kan me ook z'n foto herinneren uit Algerije toen al die moslim extremisten bezig waren. Dan zie je op een gebeven moment een vrouw met een witte hoofddoek en ze heeft haar kind in de armen en twee vrouwen ernaast die wenen. Dan heb je meteen een Maria voor je of een schilderij uit de Barok ofzo. Je herkent de tragedie meteen in zo'n beeld. Ik denk dat onze westerse geschiedenis dat voor ons een iconisch beeld wordt, dat dat iets anders is dan voor iemand uit een andere cultuur.

Ja logisch en als je zo'n oude foto hergebruikt in de krant wat zou dan de functie zijn van zo'n foto?

Ja dan zou je het inderdaad moeten hebben over of de kracht van zo'n foto die dat je het echt over de fotografie hebt en waarom die betekenisvol is. Ik zou anders niet weten waarom ik nu dat meisje zou publiceren. Want dat soort beelden daar moet je voorzichtig mee zijn om ze buiten hun context te plaatsen omdat ze anders al heel snel iets activistisch krijgt. Van: Ik ben tegen de oorlog, oorlog doet mensen pijn daarom gebruik ik dat beeld van het meisje in Vietnam, dat is heel duidelijk. Op die manier kan je het als krant nooit gebruiken. Dan moet je het echt over die foto op dat moment of over die vrouw die op dat moment het meisje was, hebben. Dat je daar een verhaal... Dan heeft dat een directe link met die foto nodig om daar nu iets over te zeggen.

Dus als je nu een iconische foto plaatst behandel je hem eigenlijk als journalistiek stuk opzichzelfstaand?

Ja eigenlijk wel jaja omdat er echt iets over die foto te vertellen valt en echt iets... dat het echt daar over gaat. Want anders als ik gewoon een beeld, ik weet niet iemand schrijft een stuk over een oorlog en je plaatst die foto. Dan vind ik niet passen of je schrijft een verhaal over dat beeld, dat meisje, die vrouw die ze nu is geworden of de fotograaf of wat die foto betekend voor de oorlog toen in Vietnam. Dan kan je die foto gebruiken maar volgens mij niet echt in een ander context.

Dus bijvoorbeeld die foto van het aangespoelde vluchtelingenjongetje, die zouden jullie niet plaatsen bij een artikel over de vluchtelingen crisis?

Nee dat zou ik niet doen nee. Dan zou het echt een essay moeten zijn misschien ook die foto vermelden als een belangrijk moment in die geschiedenis dan, dan zou je het kunnen overwegen. Maar over de vluchtelingen crisis niet dan zou ik iets van vluchtelingen van nu kiezen. Dat vind ik sowieso he, we hebben het nu over vluchtelingen dan moeten we foto's nu zoeken. Het is nieuws het is actualiteit dat vind ik wel heel belangrijk voor de waarheidsvinding ook.

En nog over die foto van het vluchtelingenjongetje, u vertelde net al dat die andere foto met die man die hem oppakt, is geplaatst volgens mij. En die middelste niet. Wat zijn afwegingen geweest om die niet te plaatsen?

Nou omdat die te heftig was. Ik kan me herinneren van de discussie met de hoofdredactie dat ze dat te heftig vonden.

Omdat het over een kind gaat?

Omdat het over een kind gaat, maar we hadden daarvoor ook de machtige zee en h4t kleine kwetsbare jongetje dat zijn allemaal elementen. Het is een schokkend beeld en dat is ook een symbolisch beeld geworden maar op dat moment vond de hoofdredactie het te heftig.

En wat zijn afwegingen geweest om die foto wel te plaatsen want jullie wilden die foto eigenlijk wel?

Ik denk misschien omdat wij als fotoredactie iets herkennen van wat een iconisch beeld in wording is dat we daar misschien veel meer gevoel bij hebben. En dat dat inderdaad juist altijd die beelden zijn die heftig zijn en dan moet je durven als redactie om dat te laten zien en dat is ja...

En specifiek bij het beeld dat jullie niet hebben geplaatst? Hoe hebben jullie gezien dat dit een iconisch beeld zou

worden? Zou je dat kunnen zeggen of is dat meer een gevoel?

Naja wat ik net zei denk ik. Het heeft alles in zich van een heel groot drama waar we het maanden over hebben waar ook al heel veel bootjesvluchtelingen en iedereen denkt dan pff weer bootjesvluchtelingen en dan krijg je opeens dit beeld te zien, die enorme zee en dan dat hele kleine jongetje dat daar ligt. En dat ligt daar omdat wij ze niet toelaten zodat ze op die manier de zee moeten oversteken. Ik denk dat dat, kijk iconische beelden zijn ook altijd hele simpele beelden, dat denk ik. Het is altijd een heel simpel iets en dat is de kracht van zo'n beeld en ook juist op dat moment je hebt het al maandenlang over die crisis je ziet heel veel mensen, je ziet mensen aanspoelen, je ziet mensen op het strand bij Gran Canaria, je ziet boten aankomen met vluchtelingen aankomen die zijn opgevangen. En dan ineens zie je dit. En dit is een heel ander soort beeld dan wat je gezien hebt tot nu toe en dat maakt het ook denk ik.

En u vertelde net al dat je en iconisch beeld nu niet zomaar zou plaatsen of hergebruiken omdat je dan een kant kiest in het verhaal of zelfs activistisch wordt. Is het moeilijk voor de krant, wanneer ze een iconische foto plaatsen, om dan nog objectief te blijven.

We zijn natuurlijk ook altijd nog journalisten en hij moet een journalistieke betekenis hebben op dat moment. En die foto is dan al zo gekend dat het heel raar zou zijn als wij in de krant iets zouden hebben over vluchtelingen, afgelopen week was er weer een vluchtelingenbootje omgekieperd, 134 mensen omgekomen, dat zou heel raar zijn om die foto er bij te zetten. Ten eerste het zou niet kloppen want het kind zat daar niet bij. En ten tweede, ja wat wil je daar mee vertellen want daar gaat het niet over op het moment. Je zou het wel kunnen, als je een heel mooi essay hebt over de vluchtelingencrisis tot nu toe dan zou je het wel kunnen gebruiken. Maar ik zou het niet gauw doen, ik zou deze foto niet gauw weer in de krant plaatsen zonder dat er meteen een link is met de foto zelf.

Ik heb ook de ombudsman van de NRC geïnterviewd Sjoerd de Jong, en hij vertelde dat er aan nieuwe iconische foto's een moeilijkheid zit namelijk dat ze vaak geësceneerd zijn. Hoe gaan jullie om met dat soort foto's? zien jullie dat meteen?

Waar ik in ieder geval van uitga, we werken ook samen met professionele bureaus. Ten eerste hebben we onze eigen fotografen en daar vertrouwen we ook op dat dat goed is. En van buitenland alles wat je aangereikt krijgt krijg je via Reuters, AFP, AP of Getty, en ik ga er wel van uit dat, misschien ben ik daar naïef in maar ik ga er van uit dat dat klopt ze werken daar met mensen terplekken en ze weten goed... Maar dat neemt niet weg dat je altijd goed moet kijken, ik heb zelf ook geschiedenis gedaan en de vraag van wie heeft het gemaakt, dat is voor mij wel heel belangrijk om daar naar te kijken. Komt het van een Ngo, of zelfs komt het van Greenpeace dan heb ik al zoiets van even kijken en afwachten. Niet dat ik ze ervan beschuldig dat ze foto's manipuleren, helemaal niet maar dan wordt je foto geleverd van een instantie of organisatie die bedoelingen heeft. En dan moet je wel voorzichtig zijn maar ik vind dat wanneer foto's van Reuters of van Getty komen dan ga ik er wel heel erg van uit dat het meestal wel klopt.

En als je een hele mooie iconische foto aangereikt krijgt die je echt zou willen plaatsen maar waarvan je twijfelt, ook als de andere krant het wel heeft gedaan?

Nee dat zou ik niet doen, als ik zou twijfelen aan de echtheid zou ik het niet plaatsen. Dat vind ik wel echt heel belangrijk.

Ja dat snap ik. En dan heb ik nog een andere vraag die sluit hier niet heel erg bij aan. Maar wanneer is een foto iconisch en wanneer is deze sensationeel? Want je wilt natuurlijk geen sensatiekrant zijn.

Ja dat is een moeilijk. Het is een, dat is met fotografie heel vaak. Ik weet niet of je ook mensen hebt gesproken met echt een opleiding tot fotoredacteur. Ik niet, niemand van mijn collega's heeft ooit de opleiding van fotoredactie gekozen. Dus we komen allemaal uit allemaal verschillende richtingen. We leren het vak hier of terplekke. Ik ben ooit begonnen bij De morgen en toen ben ik hier terecht gekomen. Dat geldt voor mijn collega's ook zij zijn begonnen bij een plaatselijke krant en zijn daarna hier terecht gekomen. Het is heel intuïtief. Ja er zijn geen regels, geen opleiding, maar het is ook bijvoorbeeld heel moeilijk om een fotoredacteur te vinden. We zijn best vaak opzoek naar mensen die hier zouden mee... het is best lastig. Dus het is heel moeilijk om dit soort vragen te beantwoorden wanneer ik niet concreet zie wat het is want ja heer is geen geschreven regel. Er zijn alleen maar heel veel ongeschreven regels.

Dus voor elke foto zou het weer een andere uitkomst kunnen zijn van waarom jullie het wel of niet plaatsen?

Ja... misschien niet zozeer een andere uitkomst maar wel een andere beredenering van waarom deze wel en deze niet. Dat meer ja.

Zou u daar meer eenduidigheid in willen zien? Of is het niet zo erg?

Wat denk ik heel belangrijk is, is dat we daar over blijven discussiëren en dat merk je nu met coronatijd dat het best lastig is. We zijn iedere dag hier met twee mensen de rest werkt thuis en onze fotografen komen niet meer over de vloer. Vroeger had je veel meer dat is wel heel belangrijk en ook dat je aangesproken wordt dat deze foto niet goed gekozen is of die, dus de discussie is heel erg belangrijk en het is door de discussie volgens mij dat je iets ontwikkelt waardoor je iets hebt van ...

Dus zoals eigenlijk de ervaring leert?

Ja. Ja voor mij is dat in elk geval wel zo. Bij mij heeft niemand ook gezegd van dat is dat en dit is zus en dit zijn de regels en nu ga maar. Het is altijd een beetje ja, voelen. En een aantal vragen blijven stellen. Ik zei al ik heb geschiedenis gedaan en de eerste vraag is altijd wie heeft het gemaakt waar komt het vandaan zit er een bedoeling achter of niet en dat zijn de belangrijkste vragen die je je moet stellen en vooral welk verhaal wil je zelf vertellen.

Ja. En ik heb gelezen dat jullie na de moord op Pim Fortuyn zijn lichaam ook echt hebben afgebeeld en Trouw heeft dat bijvoorbeeld niet gedaan en daar hadden ze ook wel een aantal redenen voor. Welke redenen hadden jullie om die foto wel te plaatsen?

Nou ja, ik vond die foto wel weer een gedurfd keuze in die tijd. waar ik vind dat we zijn misgegaan met dat jongetjes vind ik dat we met Fortuyn goed hebben gedaan. Niet door sensatie, maar wanneer wordt hier ooit een politicus neergeschoten dus er gebeurde iets ongelofelijks dus ik vind dat je dat mag laten zien. En het gaat er dan niet om dat je laat zien hoe verschrikkelijk maar het is gewoon echt gebeurt. Als er hier in die moco-oorlogen een hoofd in een zak ligt, dat hoeft ik niet te zien. Dat is allemaal, dan mag het best over het onderzoek gaan, die beelden hoeft ik niet te zien. Maar ik vond Pim Fortuyn toen dat was een ja ik, toen werkte ik hier inderdaad denk ik, dat was hier iets dat sinds de moord op Willem van Oranje niet meer was gebeurd. Ja ik vond het wel goed dat we dat toen gedaan hadden.

Er waren toen heel veel verschillende foto's van hem gemaakt. Hadden jullie die dan niet discussie gevoerd over welke foto jullie zouden moeten plaatsen. Er waren ook foto's waarop hij...

Minder zichtbaar was. Dat weet ik eerlijk gezegd niet zo goed omdat ik er toen nog niet zo bij was.

Ja, want je zou ook kunnen zeggen iedereen kent hem dus is dat gezicht dan wel nodig?

Nouja omdat her wel iets belangrijks teweeg bracht het was iets heel bijzonders en juist omdat je hem kende. Je herkent hem, ik kan het niet meer zo goed... maar ik meen me te herinneren dat je vanaf je hoofd zo naar beneden ziet gaan, ik weet niet meer zo goed. Dus je ziet niet zijn gezicht, maar je ziet dat kale hoofd wat toen bijzonder, ja nu loopt iedereen met een kaal hoofd maar toen was dat bijzonder. En dan zie je die man dat hoofd en die benen liggen je ziet niet waar die wond is ingegaan of hoe zijn gezicht eruit ziet. Ja ik vond het wel een goede... gedurfd ja. Soms moet je dat doen, zeker niet altijd maar soms en zeker bij dit soort momenten vind ik dat dacht mag.

Trouw heeft deze foto niet afgebeeld omdat ze het te gruwelijk vonden. Zou dat voor jullie ook een afweging zijn geweest om hem niet af te beelden.

Ja daar zou zeker over gediscussieerd zijn daar ben ik van overtuigd. En er zou zeker een deel zijn geweest wat vond dat we dat absoluut niet konden maken maar dat weet ik zelf iet zo goed daar was ik zelf niet zo bij, bij die discussie. Maar ikzelf ik weet wel dat er daarna nog over gediscussieerd is of later heb ik daar wel over gehoord. Maar ja ik vind... kijk dit soort momenten gebeuren niet zo vaak er zijn niet veel momenten waarop je dit soort keuzes kan maken of hoeft te maken. Het is hetzelfde bijvoorbeeld met 9/11. Toen was ik wel op de krant, en toen vond ik dat we juist die eerste dag eigenlijk te lafhartig waren. Toen hebben we gewoon de skyline van New York laten zien terwijl we die foto's van die mensen die uit het raam springen al hadden. Dat vond ik toch wel het beeld.

En stel jullie zouden nu een artikel schrijven over de moord op Pim Fortuyn, want dat is zoveel jaar geleden volgend jaar, zouden jullie diezelfde foto dan plaatsen?

Dat hangt dan heel erg van het artikel in dit geval. Maar ik denk het niet. Ik zou dan veel liever weleens een hele mooie van Pim Fortuyn laten zien in vol ornaat. Dat zou ik liever hebben dan een foto dat hij daar dood ligt op dit moment nu doet dat er

niet zoveel meer toe. Op dat moment wel, maar nu niet. Het hangt ook heel erg van het tijdsmoment af.

Nu is het natuurlijk geen nieuws meer.

Nu zou ik het te sensationeel vinden. Van waarom moet dat. Maar op dat moment was dat wat anders.

En waarom zou je het dan nu te sensationeel vinden, omdat het er nu niet meer toe doet?

Ja omdat het er niet meer toe doet, of in ieder geval, ja, nee.

Oké ja dan heb ik alles wat ik wilde weten. Ik weet niet of jij nog veel vragen hebt Flip?

Ik ben nog wel benieuwd hoe je de toekomst voor je ziet van de fotojournalistiek?

Ja. Nou ik ben er helemaal niet negatief in. In tegendeel. Ik denk dat beeld alleen maar belangrijker wordt en het enige wat we moeten blijven bewaken is dat fotojournalistiek iets opzichzelfstaand is en niet alleen maar een onderdeel van een tekst of en bewijsplaatsje en daar moeten we voor waken. In daarin vind ik de rol van internet soms een beetje lastig.

En hoe gaan we dat bewaken?

Ja door hele stevig discussie te blijven voeren en op je strepen te blijven staan en zorgen dat er geld is voor een goede sterke fotoredactie en fotojournalisten.

Bent u niet bang dat er steeds minder wordt afgebeeld omdat lezers steeds minder kunnen verdragen?

Wat ik een probleem vind is dat mensen steeds sneller zeggen van ik wil niet op de foto. Dat is een probleem dat we veel vaker tegenkomen dan vroeger. Er wordt een interview gedaan en de mensen willen niet herkenbaar op de foto. En dat gebeurt steeds vaker en ik snap het wel want dan stond je foto in de krant en wie de Volkskrant las zag het en de rest zag niemand het en nu krijgt het een leven op internet. Het wordt doorgeplaatst of gelinkt of gedistribueerd op een ander manier en dat maakt dat mensen veel terughoudender zijn dan vroeger. Als je nu in een klaslokaal fotografeert dan moet je toestemming vragen aan alle ouders van alle kinderen anders kan je dat niet eens fotograferen.

Want ik heb ook met een beeldredacteur van De Limburger gesproken en hij kaartte dit ook aan maar hij zei juist ook dat wanneer iets eenmaal op internet staat dan zijn we daar veel makkelijker mee. Dus ook bijvoorbeeld met wel of niet identificeerbaar weergeven. Als iets op internet staat dan doen we dat ook gewoon, kunnen mensen het toch al zien. Herkent u zich hier in?

Dat doen wij niet, dat proberen wij echt niet te doen. En ik... we proberen steeds ook meer fotografie bij internet zelf in de hand te houden. Wat we doen is zelf stukken lezen en proberen. Bij opinie doen we dat ook altijd, je moet altijd zorgen dat je niet te veel herkenbare foto's plaatst als het niet over ie mensen gaat. Als de reportage of het stuk niet gemaakt is aan de hand van deze mensen dan kan je ze niet zomaar plaatsen, zeker online. We hebben ook soms van zoiets zou in de krant wel kunnen maar online gaan we toch even iets anders zoeken.

Oké en verschilt het dan ook stel een artikel staat zowel in de krant als online?

Dan blijft het hetzelfde.

Oké mijn vragen zijn op.

Leuk dat jullie zo geïnteresseerd zijn. Ik weet niet of jullie afgerond hebben maar een tip is fotograaf Guus Dubbelman, een fotograaf.

Dank u wel!

Bijlage 9: Interview Danusia Schenke (art director *Trouw*)

Datum: 3 mei 2021

We beginnen altijd bij iedereen altijd eventjes met wat inleidende vragen. Dus zou je misschien kort je werkzaamheden bij de krant kunnen uitleggen?

Ik ben de art director van de krant, dus eigenlijk chef beeld en vormgeving van de hele krant, ook online en onze digitale versies van de krant. Dus op tablet en op mobiel. En ja ik maak ook gewoon de krant, dus ik ben ook een aantal dagen per week de vormgever van de krant.

En is je functie meer aansturend qua beeld, of is het ook echt zelf de beeldredacteursfunctie uitoefenen?

Nou, eigenlijk. Dat ligt eraan welke functie ik heb. Als ik inderdaad de vormgever ben dan ben ik gewoon echt eigenlijk dienend aan de krant, maar op andere dagen zoals daarnet ook hebben we eigenlijk het gesprek over de beeldtaal van de krant. Dan probeer ik dat te begeleiden en andere mensen daar goed naar aan te sturen. Vorig jaar hebben we ook een nieuw magazine ontworpen, dat doe ik dan samen met een college. Dan zet je dat in eerste instantie goed neer en dan ga je daarna collega's begeleiden om dat goed te kunnen maken.

Ja

En ik ben niet controlerend, dat vind ik eigenlijk een verkeerd woord. Ik probeer mensen gewoon creatief aan te sporen om na te denken wat ze aan het maken zijn bij de krant.

Leuk...

Ja, zeker.

Wij nemen in ons onderzoek allebei aan de ene kant de groep beeldredactie mee en aan de andere kant de groep ombudspersonen. Hebben jullie als beeldredactie veel te maken met de ombudspersoon?

Nou, niet heel veel. Toevallig afgelopen week, ik weet niet of jullie de krant hebben gelezen, afgelopen vrijdag stond de ombudsman erin met een kwestie over beeld en daar word ik dan ook over bevraagd van tevoren, wat voor idee ik daar over heb. En toevallig hadden we daar vanmorgen, en dat zullen we ook later vandaag in de rest van de tijd nog gesprekken over hebben inderdaad, wat snijdt hij aan en moeten we daar wat mee? Het is over het algemeen commentaar van de lezers die hij weer verwoordt op een andere manier en dan gaat hij onderzoek doen.

Ja, dus hij komt echt naar jullie toe, maar jullie niet zo zeer naar hem?

Nee, nee hij is echt de stem van de lezer hè dus dat werkt weer anders hier. Ja.

Oké. En zijn er wat beeld betreft vaak meningsverschillen bij jullie op de redactie of zijn jullie wel eensgezind?

Nou... Ja dat ligt eraan. Tuurlijk zijn er meningsverschillen. Het grappige is dat eigenlijk zou je wel kunnen stellen dat als je goed oplet je kunt zien wie de krant gemaakt heeft. Dus, meestal komt het erop neer dat iedereen toch wel een beetje zijn eigen stijl heeft: keuzes maken van beeld, vormgeving, hoe groot beeld is, of ze kiezen voor portretten close of juist verder weg. Je ziet ook soms welke beeldredacteur de opdracht heeft uitgezet of bij welke fotograaf wat is ingezet. Dus, je kunt op zich elke dag een andere krant verwachten, dat kan. Maar wij werken wel met een vaste ploeg en met een vast gegeven dat ik bedacht heb met kleur en vorm en grootte van foto's of illustraties. En dan werken we ook over het algemeen met een vaste ploeg fotografen en illustratoren die voor de krant werken. Dus extreme variatie dat valt wel mee, maar inderdaad er is hier zeker wel discussie over beeld. Ja, ook met eindredactie samen trouwens.

Ja, want ik wilde zeggen is zo'n eindredactie dan uiteindelijk bepalend of zijn jullie dat?

Nou dat is wel een samenspel denk ik. Ik denk dat bij deze krant is vormgeving versus eindredactie staat heel erg gelijk eigenlijk. Komen ze er niet uit dan moeten ze echt een chef van een bijlage of een deel van de krant erbij halen of zelfs de hoofdredacteur. Om als het echt een discussie blijft om het finale antwoord te geven. Ja.

En je zei net al: iedereen heeft wel een beetje zijn eigen stijltje. Zijn er en gebruiken jullie op de beeldredactie richtlijnen of regels?

Ja.

Oké, en die zijn uitgeschreven of tussen jullie afgesproken?

Show or tell?

Beetje afgesproken, regels zijn niet uitgeschreven. Maar bijvoorbeeld klassieke versies zijn: plaats delict laat je niet zomaar zien, verdachten laat je niet zien zonder zwart balkje. Hetzelfde geldt voor hoe je die namen schrijft in de krant. Officieel moeten we nog steeds ehm, hoe noem je hem, Willem H. zeggen terwijl iedereen weet dat het Willem Holleeder is weet je wel. Nou zijn er inderdaad ook wat betreft doden in de krant regels, hè. We doen het niet, tenzij het echt beeldbepalend is waardoor je het móet laten zien.

Zou je behoefte hebben dat regels omtrent beeld meer zwart op wit staan?

Nou dat zou wel slim zijn eigenlijk, want er glipt altijd wel iets tussendoor. Er gelden ook bijvoorbeeld regels rondom wat je van online plukt, wat je wel of niet mag gebruiken zonder toestemming te vragen. Eigenlijk in de basis moet je overal altijd toestemming voor vragen. Ook als je het van Instagram, zeker als je het van YouTube haalt. Er zitten allemaal regels aan, het kan gewoon niet zomaar. Dus dat moet je bewust doen.

Dus dan zou het voor de beeldredacteurs handig zijn om even een overzichtje te hebben ofzo

Ja. Ja, ja, ja. We weten het wel hoor, dus dat scheelt ook weer. Dus ja.

Oké. Mijn onderwerp is dus het identificeerbaar schrijnend beeld. Dus identificeerbaar als in het slachtoffer dat is afgebeeld is te herkennen. En een schrijnende situatie zegt eigenlijk al: er is een slachtoffer van ofwel een oorlog, ramp, ziekte. Je zei net al dat de regel daarvoor is: in principe laat je zo min mogelijk zien, behalve... Hoe zit die regel bij jullie in elkaar?

Nou ja, dat is ook altijd multi-interpretabel. Maar de regel is wel een klein beetje: je laat het gewoon niet zien het leed. Gewonden, dat soort dingen is dan weer wat twijfelachtiger. Maar in ieder geval dode lichamen niet laten zien als het niet nodig is.

Oké.

Kijk sommige rampen zijn echt zó belangrijk dat je het wel laat zien, omdat het gewoon echt op dat moment het beeld is wat er in de wereld heerst en ook gewoon een iconisch beeld is ondanks dat het heel heftig is.

En hoe weet je dan of dat echt nodig is?

Ja dat is dus stom. Daarom kun je het dus ook bijna niet keihard omschrijven. Want dat voel je vaak wel eigenlijk. Dat het echt een belangrijk beeld is op dat moment.

Dat krijg ik van veel mensen terug, dat het een gevoelskwestie is. Zou je me misschien mee kunnen nemen hoe je een foto binnenkrijgt en gaat bepalen of je het wel plaatst of niet?

Ik zit niet dagelijks daar op de fotoredactie, dus ik ben zeker niet degene die het iconische beeld meteen langs ziet komen. Als ik de krant maak is het vaak een al door de fotoredacteur gemaakte selectie. Maar stel er is iets rampzalig aan de hand, er komen duizenden beelden tegelijkertijd binnen eigenlijk en daar gaat een fotoredacteur doorheen. Je hebt nu bijvoorbeeld Brazilië met die verschrikkelijke ramp, maar we hebben natuurlijk eerder dit jaar de Intensive Care-fotografie gezien door de hele wereld heen. Maar op een gegeven moment merk je dat een verhaal, een nieuwsverhaal, in beeld veel beter te vertellen valt dan dat het in tekst te vertellen valt. En dan voelt een fotoredacteur vaak wel aan: dan hebben we dit beeld nodig om dat verhaal te vertellen. Daar zit dan regelmatig wel dat heftige beeld tussen.

Ja dus dan wil je eigenlijk eerst kijken of het met enkel tekst te doen is, en is dat niet dan moet je toch voor een heftiger beeld kiezen?

Ja. En inderdaad sommige verhalen zijn gewoon beter te vertellen in beeld dan in tekst. Dat heeft ook weer met gevoel te maken. Ook omdat het verhaal niet letterlijk zo te vertellen valt door een redacteur.

En als je dan, ga je met dat gevoel meer naar de persoon die wordt afgebeeld of meer naar de persoon die het te zien krijgt?

Nou, ik vind toch wel. Ik, maar daar ben ik misschien zeker niet de standaard lezer van Trouw. Ik vind eigenlijk dat het gevoel van degene die wordt afgebeeld belangrijk is. En we hebben heel veel discussie met lezers, want de lezers van Trouw zijn zo nu en dan behoorlijk behoudend en die vinden dood en ziekte en alles heel confronterend. Laat ik het zo zeggen. En die vinden dus dat hun wat wordt aangedaan en dat vind ik dan echt verschrikkelijk eigenlijk om te horen. Want ik bedoel wij

zitten echt aan die andere kant en zouden iets meer doordrongen mogen zijn van het leed van de wereld en dat weghouden in beeld vind ik heel erg naïef en eigenlijk een beetje naast de wereld staand.

Dan voelt het meer of je je oogkleppen opzet.

Ja precies, dat je het niet durft te zien zeg maar. En ik vind zeker in de wereld waarin wij leven waar we het zo goed hebben, moeten we wel bewust zijn dat dat niet overal het geval is.

Ja. En stel je zegt dus 'een beeld is echt nodig om een verhaal te vertellen'. Hoe zou voor jou de afweging zijn: krijgt een slachtoffer wel of geen gezicht op de foto? Dus is die persoon te identificeren ja of nee.

Ja... Dat is moeilijk, weet je. Bij een dood iemand is het altijd moeilijk denk ik. Ehm...

Wat is daar dan extra lastig aan?

Nou... Ik vind... Als je echt iemand die dood is heel erg kunt identificeren, dat is eigenlijk... Dan heeft die persoon daar niets aan, maar veel meer de familie. En het is eigenlijk het verdriet van de familie op dat moment. Die zie je dan niet, en dan confronteer je dus...

Ja.

Hè, je gaat daaraan voorbij. Dan is het meer het effectbejag van het laten zien van een dood iemand. Maar gewond en dat soort dingen, daar moet je ook netjes mee omgaan. Laat ik het zo zeggen. Het moet niet dat sensatiegevoel zijn, het moet echt heel erg met eer en een waarde voor diegene die op de foto staat gepubliceerd worden. In mijn hoofd zit ook die dame die vijf jaar geleden in Brussel toen op dat Zaventem.

Ja...

Die daar half ontkleed doordat die bom was afgegaan, met bloed en alles nog. Want dat is natuurlijk zo'n beeld die over de hele wereld ging. Iedereen had die foto, want zij wás echt op dat moment de bomaanslag. Ze was niet dood, ze was levend, ze was niet méga gewond maar wel compleet ontredderd. En eigenlijk is dat bijna dan op dat moment meer dat beeld, terwijl naderhand hebben wij hier wel de discussie gehad 'hadden we die foto wel moeten plaatsen?'. Maar het erge is, op het moment dat je die krant aan het maken bent dan gebeurt een ramp in deze wereld. Je krijgt aanbod aan beeld en dan kies je toch met zijn allen voor iets wat een klein beetje effect heeft. Dat is dan dus heel lullig, dat sensatie zit er toch een klein beetje in. Waarmee je gewoon het gevoel van die bomaanslag in één keer kunt vertellen.

Oké, ja dus sensatie mág, als het maar wel functioneel is?

Ja, precies. Precies. En op het moment dat je die foto kiest voel je die sensatie omdat het dus keihard nieuws is. Dus dat is voor mijn gevoel een ander soort sensatie.

Ja, ja dat begrijp ik.

Precies, want een tijd later was toen ook een discussie hier intern. Kwamen er foto's van de vindplek van, ik ben even haar naam kwijt, dat meisje dat door die Tbs'er uiteindelijk was vermoord.

Ja, ja,

Haar fiets was ergens gevonden en uiteindelijk is zij in de bossen gevonden en toen heeft dus een ANP-fotograaf een helikopter gehuurd, of die kreeg de mogelijkheid om met een helikopter mee te gaan. En die heeft echt boven de plek, boven de tent zeg maar die er door de politie was neergezet, heeft daar gehangen en gefotografeerd. Hebben we ook geplaatst, en dat is eigenlijk een no-go. Die hadden we nooit mogen plaatsen. Toen hadden we echt moeten zeggen 'nee'.

Omdat dat dus plaats delict is ook?

Precies, en het is een politieonderzoek, daar moeten we ons niet in mengen. En dát was dus sensatie zeg maar à la, vind ik dan, Telegraaf, die we niet moeten willen... benaderen.

Ja. Ja. Ik denk dat die scheiding van die sensatie inderdaad belangrijk is.

Precies.

Oké. En hoe zie je verschil met bijvoorbeeld tien jaar geleden wat betreft het afbeelden van slachtoffers? Is daar verschil?

Poeh... Nou ja, toevallig toen werkte ik voor een andere krant, weet ik... Ik heb daar nooit de nieuwskrant gemaakt, dus dat is dan wel weer anders. Maar ik weet wel dat toentertijd magazine maakte waar ik op een gegeven moment, en daar hebben we

ook flinke discussie over gehad, ehm, slachtoffers van Ebola hebben geplaatst bij een verhaal. En dat ging daar ook over, dat ging ook bewust over het omgaan van dode mensen op beeld. Het beeld zie ik nog voor me, want het zijn van die beelden die je nooit meer loslaat eigenlijk, omdat het héél schokkend is. Eigenlijk is dat het. Ik weet alleen nog maar dat we toentertijd die discussie ook hadden daar. En die krant ging iets makkelijker om met het laten zien van doden en alles nog wat. Maar eerlijk gezegd denk ik dat het gewoon hetzelfde is gebleven.

Oké, en...

Hoe het in de media uiteindelijk wordt gebruikt... Wat jij net zegt, slachtoffer laten zien van ongelukken en rampen en andere dingen, dat is natuurlijk in de media heel anders. Omdat iedereen tegenwoordig, dat was tien jaar geleden toch net nog een tikje minder, iedereen een filmpje maakt ter plekke, iedereen een foto maakt ter plekke en het stuurt blijkbaar naar social media, en het gaat viral en dat soort dingen. Maar wij distantiëren ons heel erg van die kwaliteit van beeld. Dat is niet het beeld waar wij het mee doen, dat willen we echt scheiden. Ja.

Oké. Dus ook bijvoorbeeld: stel er is een foto van een slachtoffer van een natuurramp ergens ver weg en die ziet al heel internet en jullie zeggen 'nee we vinden het toch te heftig'. Dan zou het feit dat iedereen hem al heeft niet meespelen?

Nee, nee. Dat moeten we echt zelf al kunnen overwegen.

Oké. Ehm, en we hadden het al even erover. Maar als we concreet een grens zouden moeten formuleren wanneer dus zo'n beeld wel bijdrage heeft voor een verhaal en wanneer het dat niet heeft. Zou je daar een formulering van kunnen maken denk je, stel je moet een regel opstellen?

Die heb ik natuurlijk wel eens gemaakt, want ik ben over dit onderwerp wel eens eerder bevraagd. Maar ik moet zeggen ik weet niet of ik die nou 1 2 3 kan oprakelen. Nou ik vind gewoon... Ehm... Het woord functioneel is zo dodelijk, letterlijk en figuurlijk dodelijk natuurlijk. Maar op het moment dat je merkt dat het écht het beeld is van de situatie, de ernst daarvan, de zwaarte daarvan zeg maar, en het eigenlijk ook de enige manier is om de lezer en de kijker dus in dit geval te doordringen van de zwaarte van het probleem van de ramp, van het leed ook, dan vind ik eigenlijk wel dat je het mag laten zien.

En zo niet, dan liever een andere mogelijkheid?

Ja. Ja.

Oké, en we hadden het net al even over dat je zei dat de lezer te gevoelig is voor zulke beelden, of zoiets zeiden we.

Ja, kan zijn...

Ja, is er een manier waarop we dat kunnen oplossen?

Nou, ja zeker wel. Door te beargumenteren waarom je het doet, en dat is eigenlijk heel belangrijk. Ik denk ook dat dat misschien wel ondergeschikt is hoe dan ook om beeld uit te leggen aan de lezer. Hè want leren kijken is ook een ding, de wereld is niet volledig beeldend kijkend. Dat merk ik hier op de redactie al. We hebben dus vormgevers beeldredacteuren, en we hebben de schrijvende kant van de krant. En er zijn zo veel collega's van de schrijvende kant die totaál niet in beelden denken. Die denken niet in beeld, letterlijk niet. Dus die begrijpen ook heel veel keuzes van beeld dan niet. Die zien het niet, en dat moet je ze dus kunnen uitleggen. En dat is heel belangrijk.

En hoe zou je dat een lezer kunnen uitleggen?

Nou, door en goed bijschrift of een boxje erbij te zetten van waarom plaatsen we deze foto hierbij. En gelukkig bedenken we dat ook wel vaak van tevoren, van 'hier moeten we even uitleggen waarom we dit zo publiceren'. Ja.

Oké. Want ik heb daar ook, dit is ook een oplossing die een andere geïnterviewde opperde. En daar kreeg ik ook weer van anderen de reactie op: misschien ben je dan wel te transparant als krant.

Ja, waarom zou je te transparant zijn? Ik denk: we pretenderen gewoon ook wel eerlijk te zijn naar de lezer en waarheid te vertellen. Ik bedoel dat proberen wij te achterhalen en te verspreiden, dat is het idee van journalistiek denk ik.

Ja...

Nou, ik vind dat helemaal niet erg dat je ook eventueel de discussie die er intern is zo nu en dan wel laat weten aan de lezer. Want die lezer ziet dus maar één kant en kan dat ook heel erg beoordelen, veroordelen ook. En daarom is zo'n ombudsmanrubriek ook wel interessant hè. Dan kun je beargumenteren waarom je dingen wel of niet doet.

Ja, en heeft zoiets, merk je dat het heeft, een ombudsmansectie?

Jawel, zeker wel. Dat is ook natuurlijk een bepaalde transparantie over hoe dingen tot stand komen. En vragen die lezers stellen over 'hoe komen jullie hierbij? Waarom zijn dit jullie overwegingen?' Dat je dat dus uitlegt. Nou moet ik zeggen, ik durf niet te zeggen of de ombudsman daar dan weer reactie op terug krijgt van die lezers van 'nou dankjewel nu begrijp ik het', dat weet ik eigenlijk niet. Maar nou ja dat wij hier intern zo nu en dan daardoor discussie krijgen is ook goed natuurlijk.

En dit is dan het probleem meer de mening van het publiek versus jullie. Zijn er bij dit soort beelden andere problemen?

Nou, intern dus ook. Echt bijvoorbeeld hoofdredactie die het er niet mee eens is. Die hebben het dan bij wijze van spreken niet gezien, omdat een hoofdredacteur zit ook niet de hele dag de krant in de gate te houden. Natuurlijk 's morgens vroeg tot 's avonds laat wordt eraan gewerkt. En hetzelfde geldt voor mij, ik kan het er ook niet mee eens zijn. Dat ik zeg 'ja dit zou ik nooit gedaan hebben'. Maar dan zit er op dat moment een ploeg die zegt 'ja dit doen we dus wel'.

Ja. En hoe ga je daar mee om?

Daar heb je discussie. En dan hoop je eigenlijk een volgende keer tegen te gaan. Bijvoorbeeld die foto van plaats delict vanuit de helikopter. Die hadden we gewoon, daar hadden we over na moeten denken. Niet doen! We hebben ook wel eens fotootjes van bijvoorbeeld die aanslagplegers van Brussel, hebben we ook in de krant gehad. Hij was overal, maar eigenlijk hadden we er een zwart balkje over moeten doen. Dat is gewoon wat we hebben afgesproken. Niet vergeten, doen!

Dus dat is misschien een probleem dat niet op te lossen is? Gewoon blijven praten?

Ja. En je bent soms niet zo scherp doordat het dus inderdaad in het heetst van de strijd is. Dat je die afwegingen niet 1 2 3 maakt, zo van 'doen we er goed aan? Wat staat hier nou? Wat voor effect heeft het voor degene op de foto?' Dat je dus niet even die...

Ja, want de mening van het publiek vind je dus wel belangrijk?

Tuurlijk, maar aan de andere kant hebben wij ook wel een functie dat we inzicht durven geven. Ik vind niet dat we de lezer hoeven te beschermen. Dat kan 'ie dan zelf wel. Nee, ik vind ook wel dat we mogen zeggen 'wij staan hiervoor en dit is gewoon wat we nu moeten laten zien.'

Oké. Ik heb een laatste vraag, dat is een casus van Alan Kurdi, het aangespoelde vluchtelingenjongetje van een aantal jaar geleden. Als het goed is heeft Flora even die drie fotootjes.

Ja. Wij hebben dit op de voorpagina van de nieuwskrant gehad. Dat was net voordat ik hier bij Trouw werkte. We waren de enige krant die hem op de voorpagina had. En daar stond een tekstje bij van de ombudsman toevallig ook waarom die er stond. Dus eigenlijk is dit een ultiem voorbeeld: dit was beeld waarvan iedereen had 'verdomme zeg, dit is verschrikkelijk. Hier voel je echt aan alle kanten het leed van die vluchtelingen.' En je kunt jezelf verplaatsen erin: verdorie als dit je kindje is van twee jaar, wil je dit zo tegenkomen?

Ja en je hebt drie foto's.

Flip jij moet mij even toestemming geven om te delen.

Ja ik heb hem hier staan. Wij hadden de eerste in de krant staan.

Ja, en zou je dat nog steeds doen?

Ja. Ja... Ook omdat het, dat klinkt dan heel erg, maar vanuit beeld oogpunt het een heel mooie foto is. Dat is het erge, dat de foto's met heftige inhoud die iconisch worden, kijk maar naar alle foto's die winnen van de World Press en dat soort dingen, dat zijn ook hele mooie foto's. Ze zijn een beetje ergens bijna gestileerd, hoe erg dat ook klinkt weet je wel.

En hoezo zou je hier de eerste kiezen en niet de tweede?

Ehm... Even kijken...

Ja de tweede is dus vanaf de andere kant genomen.

Ja precies. Ja waarom eigenlijk... Misschien toch vanwege dat beeld. Ik moet zeggen de tweede is ook heel mooi hoor. Zou ik ook hebben gebruikt denk ik. Ja...

Ja. Want net zeg je eigenlijk: de foto moet het verhaal echt kunnen dragen, maar is er een andere foto die mogelijk is dan gebruik ik liever die. Maar in dit geval is dat dus niet zo.

Nee, maar dat is dus die eerste was toentertijd iconischer zeg maar. En dat had dus de beeldredactie gelijk door. Ik was er niet, ik heb hem dus niet geplaatst. Ik werkte hier toen niet. Bij de krant waar ik toen werkte, die had hem toen op de middenspread gelegd. Spread groot dus, dat is weer een andere functie. Deze was volgens mij vier kolommen groot op de voorpagina.

En je zegt 'jullie waren de enige die hem wel op de voorpagina zette'. Hebben jullie een soort koplopende functie, of was dat toevallig?

Nee, nee joh! Dat is denk ik ook toevallig. Maar dit is dus echt het ultieme voorbeeld van hoe elke krant afweegt of het waard is om het te doen of niet. En Trouw vond het op die dag het waard om het te doen. Met het verhaaltje van de ombudsman erbij om uit te leggen waarom, en het is daarna ook intern nog een discussie geweest. Het is echt wel een heel ding, want er is ook een heel groot deel van de redactie die vindt dat je het niet moet doen. Ehm... Het is natuurlijk landelijk, wereldwijd een discussie geworden. Dus toevallig was Trouw in deze een beetje een koploper, maar volgende keer is het weer Volkskrant en dan weer NRC en dan weer de Guardian.

Ja precies. En dan als laatst over deze foto. Wat is de meerwaarde van een voorpagina in plaats van midden in de krant?

Nou dat lijkt me duidelijk.

Gaat het dan om dit hét nieuws van de dag is?

Ja en voorpagina kun je als lezer echt bijna niet zien. Dat is het allereerste beeld wat je ziet van je krant op die dag. En verderop in de krant kun je eventueel van zeggen 'daar kom ik niet, dat sla ik over'. En een voorpagina is niet over te slaan, dat is gewoon je product.

Ja. Daar gaat het dus misschien iets meer om het verhaal, in plaats van enkel het beeld. Je moet dit verhaal lezen...

Ja.

Oké. Oké. Ehm... Volgens mij heb ik mijn vragen gesteld, heb je zelf nog toevoegingen of aanvullingen die we niet hebben genoemd?

Ehm... Ik zit heel erg te denken...

Nou mocht het zo meteen nog te binnen schieten, dan is dat ook goed natuurlijk. Dan kunnen we naar Flora.

Ja ik schrijf mijn scriptie over het gebruik van iconische foto's in kranten. En daar heb je een scheiding in van nieuwe foto's waarvan mensen zien dat ze iconisch worden en oudere foto's die pas later de status van iconisch hebben gekregen.

Ja.

En ik wil eigenlijk nog even doorgaan op de foto van het aangespoelde vluchtelingenjongetje. Want jullie hebben die wel geplaatst, zei je net. Maar wat zouden afwegingen zijn om die foto niet te plaatsen?

Oef ehm. Nou ja het leed dat je ziet natuurlijk is een afweging en dat woog niet op tegen de nieuwswaarden ervan. En dat was op dat moment denk ik de overweging geweest. Als je hier nog exacter antwoord op wil moet je eigenlijk met mijn collega praten. Want hij heeft op die bewuste avond die foto op de voorpagina gezet, zeg maar. En er is dan hoe dan ook discussie geweest ook dan met de hoofdredactie. Voordat de foto werd geplaatst door de een is er ook nog door de ombudsman een stukje bij getypt toen der tijd dus het is, dit is echt zwaar overwogen aan alle kanten om het wel te doen.

En je had het net over nieuwswaarden. Dat die nieuwswaarden opwogen tegen leed dus dat die nieuwswaarden belangrijk waren. Wat zijn de nieuwswaarden precies in deze foto?

De bewustwording van hoe groot de ramp is met vluchtelingen daar op de Middellandse Zee en naar aanleiding van dit soort foto's zijn er natuurlijk ook allemaal regelingen gekomen. Nou hoorde ik vanochtend een discussie op de radio over Moria 1, 2 en toen dacht ik het probleem is nog zo groot dus wat heeft het opgeleverd, eigenlijk als je sec gaat kijken natuurlijk heel weinig want er leven nog heel veel mensen in nood en nog wekelijks verdrinken er mensen op de Middellandse Zee, het is nog steeds gaande. Maar we weten er wel van, snap je dat is een beetje het hele erge lullige. We hielden onze ogen bij wijze

van spreken nog een beetje dicht en door deze foto men toen der tijd steeds meer bewuster raakte van verdorie het is echt een hele grote ramp en daar moeten we wat aan doen.

En die foto ramp laat een grote ramp zien omdat we een kind zien?

Naja het weerloze is natuurlijk het klassieke beeld van het weerloze van een kind. Een kind kan daar niks aan doen het wordt meegenomen. Het vlucht samen met zijn ouders, soms zelfs zonder zijn ouders worden ze zo op een boot gezet en moeten het maar zien te overleven en dat lukt dus niet. En het is gewoon de lelijke kant van het leven, van deze wereld.

Je zei net dat deze foto iets esthetisch in zich heeft iets moois. Ik had ook nog een andere foto opgestuurd.

Die van de twee kindjes

Ja, twee Syrische kinderen daar zit misschien ook een soort mooie kant aan. Maar wat daar moeilijk aan is, is dat die foto geënceneerd is.

Er zijn er meerdere van ja.

Denk je dat het voor jullie krant moeilijk is om, terwijl jullie ook iconische foto gebruiken om objectief te blijven?

Een voorbeeld daarvan weer, dat is van een totaal andere orde. Dat is van afgelopen verkiezingen met Sigrid Kaag die op die tafel sprint. Die foto kwamen binnen via ANP maar at was niet gemaakt in opdracht van ANP maar dat wisten wij niet. Het was in opdracht gemaakt van de D66. Nou kan je nagaan alle kranten hadden hem die foto. Hoe georkestreerd het is door D66 bij wijze van spreken. Het was een fotograaf die inderdaad ook vroeger voor het ANP werkte die voor D66 die avond aanwezig was. Dus de kranten konden niet aan beeldmateriaal komen ook net bij de VVD of andere partijen omdat er geen fotografen bij mochten zijn, normaal was dat altijd wel. Dan sturen wij overal fotografen op af. Dan heb je je eigen beeld dat echt van jou is en dan ga je ervan uit dat dat niet geregisseerd is. Nu was het eigenlijk 100 procent geregisseerd dat je eigenlijk gaat twijfelen, ik in elk geval wel, of die Sigrid Kaag niet van tevoren bedacht heeft van ik ga op die tafel staan als ik win, dus dat dat totaal een toneelstukje zien dat wij allemaal groots in kranten hebben uitgelicht.

Maar is het dan zo, want het beeld was toch geënceneerd, maar er was geen ander beeld van...

Precies. Precies, er was geen ander beeld.

Dus in dat opzicht is objectiviteit niet het allerbelangrijkste?

Naja je moet jezelf, dat is het inderdaad. Als fotoredactie moet je je heel erg bewust zijn op dat moment van wat laat ik hier zien en dan overleg hebben wat laat ik hier zien als krant. Gaan we hier *fake* nieuws laten zien, om het maar de andere kant op te zeggen? Nee dat is niet zo. Wat laat ik dan zien, is het een promotiefilmpje of fotootje zeg maar. Ja dat is zo maar is dat in dit geval schadelijk? Nee want het is uiteindelijk het beeld geworden van de verkiezingen. Sigrid Kaag boven op die tafel. En als je een iconische foto in de krant afbeeldt wat voor functie heeft die foto dan?

Nou in geval denk ik dat iedereen die denkt aan die verkiezingsavond denkt aan die foto van Sigrid Kaag of aan het filmpje van Sigrid Kaag want het was natuurlijk ook een filmpje dat op tv was. Ik denk ook jullie precies dan denken aan precies dan dat. Dat is dan ook het effect dat dat dan heeft zo'n iconische foto.

Dat het je terugbrengt naar het moment dat dat gebeurde.

En het is ook een soort framing van het moment dat dat gebeurde.

En je had het net over sensatie bij de krant en dat dat op een ander manier moet gebeuren dan bij bijvoorbeeld de Telegraaf. En waar ligt de grens tussen een iconische foto tussen en een sensationele foto en is daar überhaupt een grens in te trekken?

Ehm naja, zoals ik eerder uitlegde met plaats delicten of inderdaad wat tegenwoordig heel gewoon is dat mensen fotograferen tijdens een verkeersongeluk en dan worden er nare beelden gemaakt. Ehm of van vechtpartijen weet ik veel wat als die dingen die daar gebeuren. Waar je als toeschouwer gaat fotograferen, maar ja dat zouden wij als te veel sensatie zien. Maar aan de andere kant als we bij een demonstratie zijn en dat loopt uit de hand en er is ook een fotograaf aanwezig die legt dat ook vast en dat plaatsen we dan weer wel, dat is moeilijk. Ik moet zeggen dat op het moment nou dat je echt fysiek dingen voelt op het moment dat je een beeld ziet, he afschuw of een naar gevoel krijgt. Dat zal bijna iedereen wel hebben. Ook fotoredactie hebben dat nog steeds ook al komen er dagelijks nare beelden voorbij. Je wordt er een klein beetje tegen bestand,

maar alsnog voel je hem wel en dan moet je altijd afvragen wat voor doel dient het. Dat moet de redacteur en de krantmaker altijd zich afvragen en voel je inderdaad dat het een klein beetje richting de sensatie gaat dan moet je het gewoon laten.

En welk doel zou zo'n foto moeten dienen?

Het moet dus functioneel zijn en het moet dus echt de situatie laten zien hoe heftig het is op dat moment. En he een tijdje terug met het in elkaar trappen van de journalisten en de fotografen ja dat moeten we laten zien dat is verveend om te laten zien en zeker voor degen die het aan het doen is maar dat is geen normaal gedrag. Dat mag best in beeld en dat mag best getoond worden

Ik had ook nog een foto van Pim Fortuyn meegestuurd zou je deze omschrijven als sensationeel?

Ja dat is die wel, kijk ik weet dat trouw, ik werkte toen nog niet voor Trouw. Werkte ik toen überhaupt al voor een krant? Nee dat was nog ver voor die tijd. Ehm dat Trouw dit niet geplaatst heeft net zoals we Theo van Gogh hebben we ook niet gezien.

En waarom hebben jullie deze foto niet geplaatst want andere kranten hebben deze foto wel geplaatst?

Ehm ja dat weet ik niet toen werkte ik heir nog niet dus dat kan ik niet vertellen. Ik denk eigenlijk dat ze toen der tijd ook hebben gezegd van deze foto kan gewoon niet want we kennen hem met zijn nabestaanden. En we weten, dit is he mensonterend meer dan dat het functioneel is.

En er zijn ook foto's gemaakt dat je zijn gezicht niet ziet, zou je zo'n foto wel plaatsen of denk je dat dat ook te ver gaat?

Ja dan zit ik eigenlijk te twijfelen, ik weet het niet. Ik zit even te zoeken gelijk, kijken of ik het kan vinden. Wanneer was het ook alweer, 2004? Of 2005, 2006? Oh het gaat zo snel. 2002 nou kun je nagaan? Ik heb hier de begrafenis maar niet de... ik moet zeggen dat ik het in het beeld ook niet zo veel tegenkom. Dit is ook wat nieuwe en zijn ook zo veel verhalen overgeschreven. Kan ik het zien he of het wel of niet geplaatst is in de krant. Nou ik moet zeggen dat hij er staat als niet geplaatst. Ik weet het eigenlijk niet. Hier staat ook juist zijn hoofd enzo. Ik denk dat, weet je in dit geval heeft het geen functie om te laten zien hoe heftig hij gedood is zeg maar, weet je wel, want dat wisten we allemaal wel. Dat was gewoon een moord en dat... Ehm...

Ik weet dat Trouw heeft toen Fortuyn aanhangers afgebeeld in plaats van deze foto. Er is ook een foto dat je hem helemaal niet ziet maar dan met ambulance mensen enzo ervoor.

Die kom ik dus nu niet tegen inderdaad

Die is er wel geweest. Denk je dan dat het een goed idee is geweest om dan die Fortuyn aanhangers af te beelden?

Naja dat was op dat moment natuurlijk het effect van de moord. Dat mensen echt de straat opgingen en rellen en weet ik veel wat. En dat was heel heftig dat hadden we ook nog nooit meegemaakt in Nederland weet je wel. Dus dat waren de emoties op de dood van Fortuyn die wij in de kant hebben gezet. Ja het heeft een bepaalde sensatiezucht tuurlijk, maar dat was ook de gevolgen van die moord.

Dus je zegt dat dat ok nieuwswaarden heeft?

Zeker wel, zeker wel juist.

Ehm oké en stel je zou zo'n soort foto, die van Fortuyn, niet op de voorpagina zetten maar zou je je hem wel verder in de krant plaatsen zou dat een verschil uitmaken.

Ja dat zou zeker een verschil uitmaken en misschien dat dat wel gebeurd was, ja.

En dan kleiner bijvoorbeeld?

Jaja.

En welk verschil maakt dat dan.

Ja wat is ook al eerder zij het effect is dan heel anders, en men heeft dan iets meer de keuze om door te balderen. Het klinkt heel stom maar de voorpagina kan je niet negeren. Dat is het eerste beeld dat je onder ogen krijgt en binnenin kan dat wel

Ja oké, ik denk dat ik al mijn vragen verder heb gesteld. Flip misschien heb jij nog vragen.

Nou ik heb nog wel een vraag over jouw onderwerp. Deze iconische foto's zijn vooral foto's in the moment dus echt van dit moment maar hoe kijk je aan tegen iconische foto's uit het verleden opnieuw publiceren? Dus bijvoorbeeld zo'n foto van het vluchtelingen jongetje.

Ja daar denk je wel meer over na we zullen hem nooit zomaar meer bij een stuk over vluchtelingen plaatsen, dat doe je dus nooit meer want dat is die echt overstegen. Als je hem plaatst plaats je hem echt omdat het die foto is en dan gaat het stuk daarbij of het verhaal erom bij wijze van spreken weer over die iconische foto's die je wel of niet wilde plaatsen. En dan is dat denk ik het stuk ook. Dat is heel gek maar het gaat dus niet meer om het probleem waar hij eigenlijk voor stond toen der tijd. Maar dan gaat het erom dat je met iconische foto's een bepaald effect in de krant hebt of een bepaalde functie in de krant hebt.

Zou dat voor alle iconische foto's gelden?

Ja ik denk het wel, ik denk het wel.

Omdat ze eigenlijk het journalistieke zijn ontstegen en echt als "artikel" zelf zoude moeten worden gepubliceerd.

Ja ja ja.

Dat vind ik eigenlijk wel grappig want een iconische foto is eigenlijk toch juist denk ik vaak ook iconisch omdat het zelf zoveel verteld over een hele situatie.

Ja maar als je nu bijvoorbeeld de World Press Photos van tien jaar geleden erbij pakt dan is het echt totaal ander verhaal dat is niet meer per se vandaag relevant. We zouden het nu bijvoorbeeld ook nooit gekozen hebben als de winnaar van de World Press Photo in de *heat of the moment*, wat je zegt, of in het maatschappelijk debat, zeker daar doet de World Press Photo heel erg aan mee de laatste jaren natuurlijk. Het is de vraag of het echt de mooiste foto is maar zeker de foto die het meest iconisch is voor dat moment voor dat jaar, voor dat wat er gemaakt is, wat er is meegemaakt dat jaar. Dus ik denk dat mens daar zeker wel mee bezig is. Ik heb ook een aantal keer in de jury gezeten van de zilveren camera en daar gelden net zo goed dat soort discussies. Dit was het nieuws van het jaar terwijl een ander fotoserie die prachtig is elk jaar gemaakt kan worden. Snap je wat ik bedoel. En dan is het de vraag waarom je die laat winnen of het nieuws van het jaar, en dat is echt een discussie en daar ben ik heel erg dubbel in want ik vind echt niet dat je je keihard moet houden aan het nieuw van het jaar want ja dat is heel mooi maar of dat het beste beeld is van dat jaar daar ben ik het dan niet mee eens. Dus dat valt te bediscussiëren maar toch neen heel veel mensen nog wel zo in beeld.

Ik heb nog twee vragen

Oké

De eerste is, ehm.... De column die door jullie ombudspersoon is geschreven gaat toch over meerdere foto van dezelfde geïnterviewde in een bijlage? Komen lezers vaak bij jullie aan met problemen waar jullie zelf nog niet aan gedacht hebben? Of zeg je eigenlijk alle feedback en kritiek die wij krijgen daar hebben we zelf ook al over nagedacht.

Tuurlijk wij denken daar zelf over na. Ehm... toevallig had ik deze discussie met die Harold Hamersma portretten zelf al aangezwengeld en had daar zelf al een afspraak staan met de fotograaf om te praten, die werd verzet. En toen kwam die ombudsman brief langs. We denken daar zeker over na en proberen dat ook te tackelen van tevoren zodat we dus ook ja een wat intelligentere manier van met beeld omgaan hanteren. Niet iedereen doet dat op de kant en dat komt ook door tijdsdruk en net elke fotograaf lukt het om iedereen fantastisch tof iedere keer op een ander manier te fotograferen. Of hij stond net verkeerd of... Hé, die fotograaf loopt toevallig net langs dus ik moet daar zo even mee kletsen. Dus ehm het is belangrijk dat we bewust zijn wat we maken. Dat is heel erg wat ik probeer uit te dragen. Dat is mijn functie ook denk ik binnen mijn team en binnen de krant. En lezer leggen soms gewoon de vinger op de zere plek.

Ja dus die laten dan zien dat het ook hen opvalt.

Precies. Precies, ja.

En hoe zien we de fotojournalistiek ontwikkelen in de toekomst denk je? Als afsluitende vraag.

Nou kijk wat het moeilijke is, is dat de fotojournalistiek een echt heel moeilijk vak is. Hoeveel nieuw gebeurt er eigenlijk wat wij nog nieuws kunnen noemen om het zo maar even te zeggen. Vroeger waren fotografen dagenlang in Den Haag aan het hangen en dat doen ze nog, maar dan komt er toch niet per se in beeld uit wat we vroeger ehm kregen ook omdat online de politici zelf online zitten en het al delen en ehm andere mensen het delen de hele tijd. dus de uniciteit van een fotojournalist is zeker in Nederland vind ik echt een stuk kleiner geworden, hoe belangrijk het is dat zij, het is heel belangrijk dat het er is

want ik vind dat je de journalistiek in beeld moet vertellen maar ik ben helaas bang dat veel fotografen verder moeten denken dan er alleen zijn en het vastleggen ik denk dat zij zelf van tevoren of tijdens het werk een verhaal in hun werk moeten hebben dat ga ik dus maken en daarmee maak ik dit verhaal uniek is binnen die andere twintig fotografen die hier ook staan te fotograferen, en datzelfde geldt op plekken waar rampen gebeuren zoals nu in Brazilië of in Amerika in de ziekenhuizen. Ik bedoel de fotoseries van de Ic's in Nederland leg ze naast elkaar van al die fotografen van het afgelopen jaar, eigenlijk een heel leuk onderzoekje, ze zijn allemaal hetzelfde. Dat is toch zo het is heel lullig maar je kan daar niet elke keer iets nieuws fotograferen. Dat zit er gewoon niet in. Dus het enige wat wij dan doen is onze eigen fotograaf is de opdracht geven. En natuurlijk is er net eentje wat beter en die wint dan de zilveren camera bij wijze van spreken. Maar uniek, nee, helaas.

Maar verkies je nog steeds een foto van een fotograaf in dienst boven een foto van een omstander die ook een foto heeft gemaakt?

Nou omstander zeker die kiezen we niet. Tenzij het een heel iconisch beeld is dat zie je dan gelijk bij wijze van spreken. En we hebben geen fotografen meer in dienst dus iedereen werkt als freelancer dus biedt ons dingen aan. Natuurlijk heb je heel wat fotografen die voor ANP werken en die die, dat is een enorme bulk dus daar valt bijna niet tegenop te fotograferen door andere freelancers. Nee zeker wij sturen fotografen echt nog wel ergens op af. En we hopen ook dat fotografen met hun verhaal, waarvan ze zeggen ik heb echt ergens een mooi verhaal van gemaakt, dat ze naar ons komen zodat wij het mooi kunnen publiceren en daar neem ik dan ok heel graag veel ruimte voor.

Mijn reeks vragen is erdoorheen

Ik zit nog wel aan een ding te denken wat we heel bewust niet publiceren is kinderen eigenlijk. Dus die Alan was echt atypisch maar we hebben bewust bijna nooit kinderen. Ook als we bijvoorbeeld stukken hebben over misbruik, mishandelingen maar ook gewoon situaties op scholen en alles en nog wat. We moeten toestemming hebben van die kinderen die erop staan. Dus ze moeten weten waarvoor het gebruikt wordt en anders plaatsen we liever geen portretten van kinderen in de krant omdat dat gewoon uit zijn verband gerukt kan worden, een ander context kan krijgen en kinderen zijn echt wel kwetsbaar en dat is heel belangrijk

Maar als je toestemming hebt dan is dat wel oké.

Ja ja dus ouders moeten echt toestemming geven.

En gaat het er dan om dat kinderen zelf niet helemaal kunnen inschatten wat er met hun foto gebeurt?

Jaja en ook het effect dat het kan hebben in de krant. En stel een fotograaf zet die fotoserie op een agentschap op een beeldbank zoals Hollands Hoogte of ANP dan kan ieder ander die foto weer aanschaffen om er ook weer wat mee doen snap je. Dus dat is best wel belangrijk dat context waarbinnen iets geplaatst wordt heel erg duidelijk is voor mensen die gefotografeerd worden

En is dan het kind dus nog kwetsbaarder omdat hij nog maar zo jong is en nog totaal niet op een plek in de wereld staat?

Nou ja voor pubers geldt hetzelfde voor inderdaad, ja.

Nou goed om te weten.

Als er nog vragen zijn stuur ze dan vooral via de mail

Wat ik nog wel interessant vindt voor jullie nog om het beeld nog een heel klein beetje naar het nu te halen. Dat mis ik nog wel een heel klein beetje nu. Dat jongetje 2015, Pim Fortuyn 2002. Afgelopen anderhalf jaar hadden we corona ik denk dat er nog veel meer goede voorbeelden zijn.

Ja ik had er nog eentje die we niet hadden besproken. Dat was eentje van de fotoserie van Kees van de Veen

O ja.

Die hebben we overgeslagen vanwege de tijd.

Het zou eigenlijk nog leuk zijn om Kees van de Veen daar nog over te vragen, ik denk dat hij dat heel graag doet maar ehm ja het is een prachtige serie en er is totaal overleg geweest met de familie. Dan is het prachtig dat je zo dichtbij mag komen. Ja.

Ja want als je toestemming krijgt dan is het allemaal goed. Veegt een toestemming dan alle...

Nou hij heeft er niet zo bovenop gezeten he dat scheelt. Hij is wel heel erg decent met het verlies van het familielid omgegaan. Ja dit had je heel anders kunnen fotograferen heel rauw en naar en vies maar dat heeft hij niet gedaan.

Dankjewel

Bijlage 10: Interview Remy Frints (coördinator beeld *De Limburger*)

Datum: 22 april 2021

We gaan het gesprek uiteindelijk ook uittypen voor onszelf. Zouden we dat transcript ook mogen gebruiken in onze scripties van u?

Ja wat mij betreft wel, misschien even fijn als ik daar wel even inzage in krijg. Heel veel dingen die ik vandaag ga zeggen zijn op eigen titel en misschien zijn er wel een paar dingen die ik dan even wil toetsen bij de hoofdredactie.

Ja

Dat is niet om censuur op te leggen maar misschien zijn er wel vraagstukken bij waarvan ik zeg misschien ik het wel handig als je iets beter weet hoe we dan zouden handelen of niet.

Ja. Ik zal het zeker even opsturen, dat doen we eigenlijk bij iedereen. Dan kunt u namelijk ook kijken, mochten wij dingen citeren uit het interview, of u het daarmee eens bent. Maar fijn, dan weten we dat.

Mijn naam is dus Flip en samen met Flora schrijven wij onze masterscriptie voor de opleiding Journalistiek en Nieuwe Media. Wij focussen ons allebei op beeldkwesties in Nederlandse kranten en twee medestudenten doen hetzelfde maar dan onderzoek naar taalkwesties. Dus wij interviewen onder andere ombudspersonen maar ook met zijn tweeën dus beeldredacties om zo die visies naast elkaar te leggen. Zou u, je, zou je voor ons misschien kort willen omschrijven wat je functie bij *De Limburger* inhoudt?

Uhm ja dat kan ik wel. Dat had ik ook in de mail al min of meer geschreven. Ik ben dus zoals we het bij ons noemen 'coördinator beeld'. In het dagelijks bestaan ben ik zeg maar de contactpersoon tussen onze 18 freelancefotografen en 1 fotograaf in vaste dienst, en de redactie. Dat houdt in: ik krijg de fotoaanvragen, ik beheer de foto-agenda, ik zet fotografen in, ik beslis welke fotografen ik waar naartoe stuur. En daarbuitenom ben ik altijd benaderbaar voor overleg over de beeldkeuze of over uitsneden van foto's, mochten die aangepast moeten worden. Uhm, ik sluit aan bij de overleggen van ons weekendkatern LS en van ons weekendmagazine L-magazine, waarbij we lijnen uitzetten voor hoe het beeld wordt. Bij LS doe ik dat samen met onze artdirector en bij L-magazine is dat samen met het L-magazine team. Dat wil zeggen de chef van de afdeling, de drie vaste lay-outers die daar werken en 1 of 2 mensen van het verslaggevingsteam, zo zal ik het maar even noemen. Daarin werken we gewoon stapsgewijs aan ieder nummer, hoe in te vullen en wat er gebeurt qua fotografie of illustraties.

Oké, en je bent dus niet degene waar al het beeld langsgaat, maar je houdt het overzicht?

Ja, ik houd het overzicht. Al het beeld gaat wel langs mij, maar het is ondoenlijk om alles gezien te hebben voor het in de krant of in het magazine komt.

Ja, en je had het al eventjes over met wie je onder andere samenwerkt. Heb je ook veel te maken met de ombudsman? De ombudspersoon Huub Evers.

Nee, nee, nee vrij weinig. Zijn contact is vooral via Han Brinkman bij ons, die is van mediaservice en Han heeft een vrij brede functie. Hij gaat meer wel wat minder inhoudelijk over de krant, maar wel bijvoorbeeld over copyrights, rechtenkwesties, dat soort zaken. En hij is zeg maar de tussenpersoon naar of meneer Evers toe of mocht het eventueel erger zijn dat we informatie moeten inwinnen bij een advocaat of dergelijken. Hij is de tussenpersoon daarin.

En bestaat er veel discussie rondom beeld bij jullie op de redactie, om beeldkeuzes? Of is dat eigenlijk altijd wel eensgestemd?

Nou, ehm. Moet ik even vooropstellen dat wij een regionale krant zijn. Dus de hoofdtaak van ons beeld is ook vaak, ja, van een wat kleinere orde. Er spelen zich natuurlijk ook grote nieuwsfeiten in de provincie af, maar over het algemeen is het toch wat kleiner. En dan is de beeldselectie vaak veel meer gebaseerd op 'welke foto vertelt het verhaal het beste' en 'met welk portret komen we het beste uit', of... of... Het zijn wat kleinere vraagstukken, dus de grote ethische vraagstukken die je ook al aanhaalde in jouw mail, dat slaat gewoon veel meer op landelijk nieuws. En als er dan regionaal een keer zoiets voorkomt, dan is dit absoluut materiaal dat ook aan onze hoofdredacteur of adjunct-redacteur voorbij moet gaan.

Ja. Ik denk ondanks dat, nog steeds heel nuttig om te bespreken. Juist ook om denk ik niet alleen de nationale kranten daar stem in te geven.

Nee, maar dan om op je vraagt terug te komen. Ik vind wel dat wij als krant, maar dan spreek ik echt gewoon voor mezelf en als liefde voor het vak fotografie, dat we te weinig praten over beeld.

Binnen de redactie?

Binnen de redactie, ja. Het is toch, ik heb wel vaak het gevoel van 'oké we hebben zes of zeven foto's van een onderwerp binnen gekregen, ja we pakken die maar...' En er wordt vrij weinig over gediscussieerd waarom het die moet zijn. Ja, en dan vind ik wel vaker dat er langer over nagedacht zou morgen worden. Dus dat ik denk van 'ja waarom heb je die foto gekozen?' En als je dan antwoorden krijgt van 'die vond ik het mooist' of 'daar staan de meeste kinderen op', dat vind ik dus geen argumenten waarom je die foto kiest. Als je me wel kunt zeggen van ja ik zie dat en dat verhaal in die foto en het voegt wat toe aan mijn verhaal, dan heb je gewoon een valide argument voor die foto te kiezen.

Is dat ook wat je je redacteuren dan probeert mee te geven?

Ja, zij het wel dat het nu in coronatijden iets moeilijker is. Vroeger op de redactie liep ik dan gewoon naar iemand toe, en zeker als ik zelf al een serie van tevoren had gezien, dan kon ik duidelijk maken van 'oh ik zou het fijn vinden als we deze foto kunnen gebruiken, want ik denk dat deze het meest te vertellen heeft'. Of dat... 'Ja let hier en hier eens op want dat zou een mooi beeld voor de pagina opleveren.' Wat ook nog mee kan spelen, want we hebben ook nog een featurekatern en een magazine te vullen, haha.

Ja, ja. En het klopt dat er ook geen, jullie hebben ook geen regels voor beeldgebruik, toch? Of hebben jullie dat intern binnen de redactie wel?

Nee, er zijn geen geschreven regels voor beeldgebruik. Ik vind ook in zeker zin dat die er niet moeten zijn, omdat je gewoon van geval tot geval moet kijken wat je wilt gebruiken. Waar ik wel op probeer aan te sturen, maar dat is ook mede nu door corona heel moeilijk, is om vooral het menselijke verhaal in beeld te gaan vertellen. Maar dan moet ik je heel eerlijk zeggen dat we tegenwoordig ook grossieren in beeld zoals ik het dan noem van infrastructuur en andere bouwprojecten. Ja, het zal handig zijn en misschien voor mensen en het bedrijf van de gemeente om op de hoogte van worden gebracht, maar het zijn doorgaans niet de beelden waar ik zelf heel warm van word.

Dus als ik het goed heb is het menselijke verhaal eigenlijk de enige ongeschreven regel die jullie proberen te hanteren?

Als het enigszins kan wel, maar ik denk ook ik mag ook hopen dat journalisten daar ook op uit zijn.

Ja.

Dus, ik denk van oudsher uit dat er wel vrij veel geschreven of wat er in allerlei gemeenten besproken wordt of wat de gemeente van plan is of dit of dat. En die verhalen moet je ook brengen. Dat is belangrijk voor de inwoners, maar ik vind die verhalen niet altijd sterk genoeg om daar ook meteen een beelditem van te maken. En als ik dan moet afwegen tussen dat en een mooi menselijk verhaal, of, of, ja nou ja. Ik zie liever een foto van een persoon die ergens vol passie en liefde mee bezig is of die iets heeft meegemaakt dan wederom de aanleg van een rotonde. Om maar heel cru te zeggen.

Ja, Oké. Mijn scriptieonderwerp dat is identificeerbaar schrijvend beeld. Dat heeft u ook kunnen lezen in de mail en daarmee bedoel ik identificeerbaar als in de mensen die erop staan zijn te herkennen, schrijvend als in pijnlijke situatie, kwetsbare situatie. En jullie hebben geen regels binnen de krant, maar hanteren jullie wel bijvoorbeeld de richtlijnen van de NVJ daarvoor? Kijken jullie daar wel eens naar?

Dat durf ik je niet met zekerheid te zeggen. Ik heb wel, of we hebben wel een gedragscode die geldt voor journalisten, zo staat het ten minste op de site. Maar die gedragscode geldt ook voor mijn fotografen. Zij zullen toch op iedere manier mogelijk zo integer mogelijk ermee moeten omgaan en niet erop belust zijn om degene die ze vastleggen in een kwaad daglicht te stellen. Kijk natuurlijk, dat weet je uit je onderzoek ook al, je hebt gewoon sommige situaties die gewoon geregistreerd dienen te worden. Maar ook dan denk ik dat je zowel als journalist als als fotojournalist heel bewust moet zijn van je handelen en wat je doet.

En op basis waarvan zou jij een keuze baseren om iemand dus wel identificeerbaar of niet identificeerbaar in beeld te brengen?

Ja dat hangt voor mijzelf wel heel erg samen met de situatie. Uhm... Ik ben er, ja... Even kijken, hoe kan ik dat het best uit gaan leggen?

Zijn er bijvoorbeeld punten waarlangs je standaard in je hoofd gaat om zo'n keuze te maken?

Nou, standaard niet... Maar ik probeer wel altijd als dit soort situaties zich voordoen me even te verplaatsen in de situatie en te kijken naar de nieuwswaardigheid van dit beeld. Ik zou niet puur op de situatie belust zijn om dat in beeld te brengen, maar soms kun je daar gewoon niet omheen. Dan krijg je toch een foto waarbij dat gevoel van ja dit gewoon nieuws en dit mogen we best tonen, want dit is gewoon de harde waarheid. Dan wil ik dat wel meenemen.

En heb je daar een voorbeeld van?

Nou ja, ehm... Uit het recente verleden niet zo direct, behalve inderdaad de fotoserie van Kees van de Veen, maar daar komen we straks nog op terug dus dat laat ik heel even liggen. Maar ik kan me wel nog goed herinneren, toen was ik trouwens nog niet in deze functie maar toen werkte ik op de lay-out, met die bomaanslagen op de treinen in Spanje een aantal jaren terug. Ehm... Toen had je foto's van de buitenkant van de trein en al vrij snel gingen er foto's de rondte die iets minder bloederig waren dan de originele foto's. Dus je had het wrak, de ravage van de trein. Maar je zag gewoon duidelijk dat ze tussen de ballastbedden min of meer identificeerbaar of lichaamsdelen of bloed. Ik weet dat er verschillende kranten of media zijn geweest die toentertijd daar de kleur hebben aangepast om dat minder opvallend te laten maken. En ik denk: op dat moment ga je eigenlijk weer als media te ver want je bent iets aan het verdoezelen wat er niet was. Dus in dat opzicht, kijk je kunt wel kiezen voor een foto die dan misschien iets minder gruwelijk is om te zien, maar je moet niet moedwillig dat weer gaan omzeilen. Dus als een fotograaf naar mij zou komen met een vergelijkbaar beeld, dan zou ik dat wel zo publiceren ja. In dit geval waren natuurlijk geen mensen herkenbaar in beeld, en ik heb daar persoonlijk ook wel moeite mee, met heel grove display van menselijk leed.

Waarom?

Waarom... Ehm... Ik weet het niet. Misschien is dat dan onjournalistiek van mij, maar ik kan me voorstellen dat mensen die al zo lijden er niet staan om te springen om snel met een bebloede kop in de krant te komen.

Dus dan gaat het om de afgebeelde persoon? En denk je dan ook wel eens aan degene die het te zien krijgt? Zou dat nog voor jou een...

Ja, dat is wel een overweging die ook meespeelt. En op dat moment ga je dan, en zeker met dit soort fotografie, dan ga ik in ieder geval in conclaaf of met de dagchef, die in veel gevallen ook adjunct-hoofdredacteur is bij ons, of met de hoofdredacteur rechtstreeks. Of in ieder geval degene die op dat moment het hoogst in rang is. En met meer mensen dan alleen beeldmensen om te overleggen of we een bepaald beeld moeten brengen.

Ja, en je zei net dat je altijd moet afwegen of iets nieuwswaarde heeft en of het dus niet sensatiegericht is. Denk je dat je een duidelijke concrete grens daarin zou kunnen trekken wanneer het wel en wanneer het geen groot genoeg nieuwswaarde heeft?

Ehm...

Ik denk dat voor veel mensen het heel logisch is dat je die twee dingen tegen elkaar afweegt, maar dat het lastig is om daar ook echt daadwerkelijk een vinger op te leggen.

Ja... Ik denk ook niet dat ik daar voor mezelf echt een zwart-witregel zou kunnen maken van in die gevallen doen we het wel en in die gevallen doen we het niet. Je hebt op die momenten, en zeker met zoals jij het noemt het zichtbaar schrijnend beeld, heb je vaak ook gewoon met nieuwsfeiten te maken die wereldnieuws worden. In ieder geval dusdanig groot dat ze in Nederland maar zeer weinig of nog nooit zijn tegengekomen. Ook aanhalend uit jouw vragen, die moord op Pim Fortuyn was eigenlijk gewoon de allereerste politieke moord sinds weet ik hoe veel, sinds 1900 ofzo. Het is niet de allereerste politieke moord, want we kunnen verder terug in de tijd en dan zijn er ook al geweest. Maar zeker in de moderne moord is dit gelukkig genoeg ook de enige, maar was op dat moment de eerste politieke moord die we hadden in Nederland. Op een dusdanig openbare manier en plek dat ehm....

Dat je het wel móest laten zien eigenlijk?

Ja... Bijna wel. Ja. Ik moet zeggen dat aan de hand van deze case, ik was toen nog maar net lay-outer bij deze krant. Ik kan me de dag nog wel herinneren, maar de precieze discussies over deze foto weet ik niet. Ik ben gister wel met Han Brinkman het archief ingedoken om de voorpagina van die dag op te zoeken. We hebben inderdaad deze foto geplaatst.

Oké, oké. En bijvoorbeeld de foto van de coronapatiënt in het ziekenhuis in Assen. Hoe ging die afweging? Hoe kijk je daar tegenaan?

Nou, we hebben die serie van Kees toentertijd niet geplaatst. Dat is niet omdat die niet de krant had gehaald, maar hij was gewoon bij ons niet in het vizier. En dat was in het begin van de coronatijd waar Limburg sowieso heel hard in is getroffen. We hadden zelf al heel veel moeite om met goed en passend beeld te komen, terwijl je ook wel echt je best doet om de impacts te laten zien die deze ziekte had. En niet alleen de impact op de gewone mens die ineens niet meer naar de winkel kon of niet meer op zijn terrasje kon gaan zitten, maar ook de emotionele impact van mensen die hierdoor geraakt werden. Zoals je wellicht weet is onder andere het dorpje Kessel enorm had geraakt door die ziekte in de eerste golf. Ja nou ja kijk, je probeert natuurlijk je verhalen en je fotografie op toch op een bepaald niveau te krijgen en toch inzichtelijk te maken wat deze ziekte doet, maar het lukte ons bijvoorbeeld überhaupt niet om iemand nog maar in de buurt van een IC te krijgen. Ja, wat wil je dan laten zien? Voor ons was ook in eerste instantie met name de mensen die er werkten in beeld brengen, en ik denk in het geval van Kees van de Veen dat die überhaupt binnen is gekomen op een IC en deze vrijheden heeft gekregen. Ik ga ervan uit en ik heb Kees zelf ook heel even gesproken, of gesproken, per mail contact even gehad omdat we zijn foto in een boek wilden gebruiken... Ja hij heeft dit ook alleen maar kunnen bewerkstelligen door vooral integer te werk te gaan.

Ja, ja. En...

Dat idee heb ik, en ik geloof hem daar ook in. Ik bedoel, alleen al om bij zo'n ziekenhuis binnen te komen heb je al behoorlijk wat werk moeten verrichten om dat voor elkaar te krijgen. Dat kan ik je verzekeren.

Dus wanneer jullie de foto wel beschikbaar zouden hebben gehad, had je hem wel geplaatst in de krant?

Ja, we hebben het nu ook gedaan. We hebben vergelijkbaar beeld in de krant geplaatst. Niets zoals de heer Franssen, niet met zijn dochter en het telefoontje. Maar we hebben wel via familie een foto kunnen krijgen van twee oudere mensen die uiteindelijk ook aan corona overleden zijn, waarbij ze samen met hun rolstoelen bij elkaar zitten en elkaars hand vasthouden. Dat is een vrij anonieme foto geworden van alleen die armen. Vergelijkbaar met wat Kees ook in zijn serie had...

Maar jullie hebben dus wel gekozen om hem wat anoniemer te maken de foto. Of gebeurde dat zelf al gewoon?

Nee, die foto hebben we zo via familie gekregen. Ik denk inderdaad dat... Nou eigenlijk heeft Kees dat ook wel gedaan, uiteindelijk zie je die meneer Franssen zie je wel, maar ik vind toch dat uit zijn hele serie een bepaalde gereserveerdheid en ook wel respect voor die mensen en voor de familie naar voren komt en het feit dat de heer Franssen en die familie wel herkenbaar in beeld komt, vind ik opzich nog niet eens zo een probleem in dit verhaal.

En maakt het voor jullie nog uit of een foto door jullie zelf gemaakt is of dat 'ie is aangeleverd?

Nee.

Oké. We hebben het nu over de afwegingen op dit moment gaan. Zie je verschil met hoe dit bijvoorbeeld 5 of 10 jaar geleden in zijn werk ging?

Ja, zeker als je naar 10 jaar geleden gaat kijken. Iets wat tegenwoordig meespeelt, is dat een foto al een enorme impact kan hebben nog voordat je überhaupt de beslissing hebt kunnen nemen of je wel of niet wilt plaatsen.

Omdat 'ie al beschikbaar is?

Omdat 'ie al beschikbaar is, omdat 'ie al viral is, omdat 'ie al miljoenen mensen heeft bereikt voordat hij in de krant gedrukt is geworden. Dat is ook een beslissing die wel mee kan gaan spelen in de beslissing of je de foto wel of niet toont.

Dus dan toon je hem wel als ie toch al rondgaat neem ik aan?

Ja omdat je er dan op dat moment al bijna niet meer omheen kunt. Omdat behalve dat de foto is gemaakt om een bepaald nieuwsfeit aan te kaarten, de foto zelf nieuws is geworden.

Ja.

En dan kun je er eigenlijk niet meer omheen. Dan, nou ja, bijvoorbeeld met het verdronken jongetje. Die foto is gewoon zo enorm viral gegaan en overall terecht gekomen waar je... Als je als krant hem al ging overslaan, wat ga je dan doen? Ga je erover schrijven en dan ga je hem niet tonen?

Ja, en ik had drie foto's toegestuurd om uit te kiezen wanneer er nu een artikel over het jongetje zou moeten worden geschreven. Even kijken, we kunnen het even op het scherm delen, maar misschien heeft u hem ook al voor zich?

Ja, je hebt er eentje waar je het jongetje in het gezicht krijgt, een waarop hij anoniem op het strand ligt en eentje waar hij wordt weggedragen wordt door die man.

Ja, klopt. Welk zou je kiezen?

Ja dat is een hele moeilijke met de kennis achteraf. Ik denk als deze foto niet viral is gegaan en ik had er wel over moeten berichten, dan zou ik waarschijnlijk voor de anonieme foto liggend in het zand zijn gegaan.

Oké en kun je dat nog verder toelichten waarom bijvoorbeeld die andere twee niet?

Omdat die andere foto's mij niet meer vertellen dan het feit van de eerste foto.

Oké.

Ik kan me voorstellen dat voor het wegdragen nog iets te zeggen valt, dat geeft het verhaal een iets andere insteek als in er is toch nog voor hem gezorgd in zo verre. Dus dat zou nog een overweging kunnen zijn aan de hand van hoe het verhaal geschreven wordt. Maar als ik puur uit die drie beelden zou moeten kiezen, denk ik dat mijn keuze de anonieme liggend op het strand zou zijn.

Oké. Zijn er in deze vragen en antwoorden die we hebben uitgewisseld nog dingen die we hebben gemist?

Bijvoorbeeld wat betreft problemen bij zulk soort beelden bij jullie op de redactie. Moeten we nog dingen aanhalen?

Hm... Nee, niet wat ik zo direct kan benoemen. Zoals ik al zei, ik heb gewoon heel veel te maken met regiojournalistiek. Dan kom je niet heel snel bij dit soort dingen uit, alhoewel we het wel kennen. Van voor mijn tijd is dat vaak wel. Ik kan me nog de aanslagen van de IRA in Roermond bedenken, helaas ben ik daar niet bij geweest, maar dat was nog wel een interessante case geweest om te kijken hoe dat dan in de jaren '80 was. En hier hebben wij best, bij mijn herinnering, zeker voor die tijd best indringend grafisch beeld gebruikt. Een van de fotografen die daarbij was, die werkt nog altijd voor ons, die heeft daar toen de foto's van gemaakt. En volgens mij heeft hij inderdaad ook gewoon de geliquideerde op de foto gehad.

Zouden we dat nog kunnen terugvinden?

Ja ik denk als je 'IRA-aanslag Roermond' googelt dat je dat wel kunt vinden.

Dat ga ik zeker doen.

Ja, ik ga eens voor je kijken en kijken of zijn foto's dan ook meteen naar boven komen. We hebben daar trouwens enkele jaren geleden ook een boek over uitgebracht. Misschien is dat ook wel interessant voor je, daar kun je eens naar kijken. Ja ik zie hier eigenlijk alleen de wat kuisere foto's, maar ik meen dat de fotograaf van dienst toen ook...

Ja daar kunnen we nog achteraan.

Daar kun je, misschien interessant voor je om een case te hebben die pre-internet en pre-social media is.

Ja goed idee. En voordat we naar Flora's onderwerp overgaan... Toen ik met Huub Evers sprak, gaf hij als idee om misschien naast schrijvende identificeerbare beelden in de krant een soort kader te plaatsen met toelichting van de redactie. Dus waarom een bepaalde foto wel of niet is gekozen, om het publiek meer inzichten te geven. Zou je dat een goed idee vinden?

Ehm... Weet ik niet, ik weet niet of dat een beetje voortkomt uit de voorzichtigheid die de media tegenwoordig hanteren. Ik weet niet of je moet gaan uitleggen waarom je iets in de krant toont. Meestal...

Wat kan dat kwaad om dat te doen?

Ehm... Ik ben bang dat dat dan zelfs gaat doorschieten dat je op een gegeven moment moet gaan vertellen waarom je iets schrijft in de krant.

Ja, en dat is te transparant?

Dat is té transparant. En misschien in zeker zin, maar dan denk ik misschien te ver door, maar misschien tast het zelfs gewoon je onafhankelijkheid op een gegeven moment aan.

Ja. Ja. Oké, nou dankjewel.

Ja dat zijn mijn woorden, daar denk ik nu aan.

Ja dat is denk ik ook het beste, het zijn ideeën waar niet iedereen elke dag aan denkt. Ik heb mijn vragen behandeld, dus ik denk dat we door kunnen naar het volgende onderwerp.

Oké, super.

Ja. Ik schrijf mijn scriptie over iconische beelden of iconisch beeldgebruik in de krant eigenlijk. En iconische beelden zijn natuurlijk foto's die iedereen kent en die vaak, ja meestal worden foto's natuurlijk pas na enige tijd iconisch, maar van sommige afbeeldingen kun je ook wel zeggen van ja dit wordt echt een iconische foto. En sommige kranten hergebruiken die foto's natuurlijk ook, bijvoorbeeld die foto van dat jongetje die aangespoeld is bijvoorbeeld voor de vluchtelingencrisis die wordt vaak aangehaald. En mijn eerste vraag is, kranten gebruiken en hergebruiken die foto's. Wat is de functie van zo'n foto wanneer deze in de krant wordt geplaatst?

Mmm, moet ik heel eerlijk bij bekennen of zeggen dat in het geval van deze foto dus van het aangespoelde jongetje. Ik denk dat wij zelf als krant deze niet snel nog eens zouden plaatsen, tenzij het specifiek over deze foto gaat. Maar voor ons zal die niet snel aangehaald worden als er een verhaal zou komen over de vluchtelingencrisis en we hebben gewoon weer een beeld nodig, dan zullen we niet snel naar deze teruggrijpen.

Ja. En waarom zouden jullie deze niet gebruiken?

Juist vanwege zijn iconische status. Dan denk ik gewoon dat je hem op een gegeven moment moet gaan behandelen als, als foto, als journalistiek stuk op zichzelf. Niet zo zeer als illustratie bij weer een verhaal over de vluchtelingencrisis. Hij is eigenlijk zeg maar de nieuwswaarde op een gegeven moment ontstegen. Als ik hem nu zou aanhalen in een stuk, zou dat hooguit zijn in een terugblik op de vluchtelingencrisis van enkele jaren geleden. En als die dan in beeld gebracht wordt dan zal er of in een bijschrift of een apart kader wel uitleg gaan komen, maar dan gaat het specifiek over die foto. Ik denk dus dat deze foto gewoon zijn iconische functie in die zin meer dan waarmaakt, maar gewoon zijn eigen podium verdient.

Ja.

Misschien heel stom gezegd in relatie tot het onderwerp, maar dat is wat met een iconische foto gebeurt.

Ja, en als we nou een andere foto, uhm, een andere iconische foto, ik moet eventjes nadenken... Bijvoorbeeld zo'n foto van Pim Fortuyn, wat is de functie van zo'n foto dan in de krant?

Ja daar heb ik het toevallig met Han Brinkman ook over gehad omdat we ons dus afvroegen, we wisten allebei niet meer zeker of we deze foto geplaatst hadden. Het is volgens mij van Remco van der Waal hè? Als ik het goed heb?

Ja, volgens mij wel.

Ja. We hebben hem dus toen inderdaad op de voorpagina geplaatst, en ik weet ook dat ik die dag gewerkt heb maar ik kan me de discussie helaas niet herinneren. Ik weet wel dat dit via de hoofdredacteur is gegaan, want een dusdanig bloederig beeld denk ik niet dat we snel op een voorpagina zouden plaatsen. Maar dit was, ja dit was wel, dit was wat er gebeurd was. En heel veel minder verbloemend kon je het bijna niet laten zien. Ik kan me wel wat foto's herinneren dat ze inderdaad meer op zijn benen gericht waren of iets dergelijks, maar dit was gewoon wel de impact, de waan van die dag. Ik denk in al zijn bloederigheid dat deze foto wel gewoon de waanzin van alles in zich had.

Ja, want Trouw koos er bijvoorbeeld voor om een foto van Fortuyn-aanhangers te plaatsen in plaats van het lichaam van Fortuyn. Zou dat ook een optie zijn geweest voor jullie, of...?

Ehm... Ja, maar ik denk bij het gevoel van die dag, en dat zou waarschijnlijk ook in overleg zijn geweest, zou toen besloten zijn om die beelden binnenin te gaan gebruiken. En ik kan me heel goed voorstellen dat je dat als krant ook nog wilt omdraaien.

Ja.

Maar dat hebben we toen niet gedaan, haha.

Ja, en om dan terug te komen op die foto van het, Alan Kurdi, het vluchtelingenjongetje. Daar zal wel veel discussie ook over zijn geweest bij de krant denk ik. Ehm, Wat zijn volgens u afwegingen om deze foto toentertijd niet te plaatsen?

We hebben hem toen wel gebruikt, maar als ik het me goed herinner wel iets meer in een achteraf-setting. Die foto is binnenin terecht gekomen, ik geloof ook niet heel erg groot.

Ja.

En ik denk dat de foto in eerste instantie ook niet in ons vizier is geweest, totdat deze op social media helemaal explodeerde en dat we er eigenlijk niet meer omheen konden.

Ja. En waarom hebben jullie er dan voor gekozen om hem wat verder in de krant te plaatsen?

Omdat er wel een verhaal over te vertellen viel. Ja. Maar dat zou ik eventueel voor je moeten opzoeken. Even kijken of ik hem kan achterhalen voor je in het archief. Ik moet je heel eerlijk zeggen dat sinds de verhuizing naar een nieuw redactioneel systeem het ontzettend moeilijk is om in het archief op datum te gaan zoeken. Maar ik wil hem weleens, ik ga eens even achterhalen waar we hem precies geplaatst hebben en hoe.

Ja graag!

En dat ik van de toen dienstdoende avond chef nog input kan krijgen hierover.

Ja, en u had het er volgens mij met Flip net ook al over dat 10 jaar geleden zou zo'n foto nooit zijn geplaatst, waarom precies niet?

Ik denk dat deze foto toch.... Ik ja... te dichtbij kwam. Ik denk dat het aanspoelen van een kinderlichaam niet meer verteld dan al het andere leed dat zich toen op zee afspeelde.

Ja

Ehm ik denk dat die gewoon zonder al die heisa eromheen onze krant niet gehaald had. Ik zou hem zelf, ik was toen nog niet in deze functie trouwens, ik denk... ik denk dat als ik hem door de dag heen had gezien dat ik daar niet direct op zou zijn aangeslagen van dit moeten we plaatsen.

Omdat u dus vindt dat het eigenlijk niet het hele verhaal vertelt over de vluchtelingencrisis?

Ja of, dat weet ik niet. Het is wel een ontzetting schrijnend beeld. Dus misschien was die wel naar voren gekomen. Dat kan ik heel moeilijk zeggen nu. Dat beeld is nu al zo bekend het zit zo in je hoofd. Eems... ik durf het echt niet te zeggen voor hetzelfde geld was ik hem wel tegengekomen in mijn functie maar dan had ik nooit zelf de knoop doorgehakt om hem te plaatsen. Dan had ik op zijn minst met de hoofdredacteur geschakeld van ik zit met deze foto en het blijft me achtervolgen, moeten wij hier iets mee?

Gebeurt dat vaak? Dat u met de hoofdredactie discussieert over dit soort foto's?

Nee niet heel vaak. Daarvoor blijven we toch een beetje een regionale krant. Mijn dagtaak bestaat voornamelijk uit die dingetjes monitoren en begeleiden en echt groot nieuws dat hebben we al een tijdje niet gehad. Het grootste nieuws dat we de afgelopen twee jaar hebben gehad is van corona en dat zijn de natuurbranden in twee natuurgebieden in Limburg op dezelfde dag. Ja goed, daar hebben we ook wel menselijk leed laten zien. Maar ook dat is in goede verstandhouding gegaan. Mensen die hun huis moesten ontvluchten en later weer terug mochten keren. Op dat moment doe je dat gewoon in de verslaggeving. En ja uiteraard als je dan te veel inzoomt op iemand dan wordt er wel over gediscussieerd van moeten we dit beeld wel plaatsen of niet?

En vragen jullie dan ook toestemming aan die mensen?

Ik weet dat we bij de terugkeer van mensen naar hun huis, daar hebben we een gezin gevolgd, en dat is inderdaad met toestemming gebeurt. En de evacuatie die 's avonds plaatsvonden niet. Dat kan je op zo'n moment ook bijna nooit doen. Maar ik ga ervanuit dat als je dan echt op iemand gaat inzoomen dat in ieder geval zo'n fotojournalist en journalist ook daadwerkelijk in contact zijn met die persoon of de omringende personen. Kijk en algemeen als je een foto maakt van een of ander complex en er komen mensen naar buiten, dan kan je die mensen niet gaan aanhouden van he willen jullie wel op de foto of niet?

Ja dat is logisch en ik heb nog een volgende vraag. Sjoerd de Jong, dat is de ombudsman van de NRC die heeft in een aantal van zijn columns ook geschreven over iconisch beeld. En hij schreef dat daar een moeilijkheid aan zit namelijk dat ze vaak geësceneerd zijn. En ik heb daar ook een voorbeeld foto van die had ik nog niet gestuurd. Ik ga even kijken of ik dat kan laten zien. Dat is deze. Kan je deze zien?

Ja

Dat is natuurlijk echt een gruwelijke foto. Een foto van twee kinderen in, ja wat zijn het eigenlijk, twee VN zakken. En dit is een geënceneerde foto. Ze hebben deze speciaal zo neergelegd dat die zakken goed te zien zijn. En ik kan me zo voorstellen dat dit misschien niet in de Limburger geplaatst zou worden maar hoe blijft de krant objectief ehm... Terwijl ze ook dit soort beelden gebruiken. Is dat mogelijk?

Dat is, dat is een hele moeilijke omdat het vaak moeilijk te achterhalen is hoe een beeld tot stand is gekomen. Ik dat dat in het geval van deze foto de vraag wel vrij snel op zou komen van hem is dit niet in scène gezet. Heeft hier niet iemand wat lopen schuiven.

Hoe gaan jullie daar mee om? Gaan jullie dat meteen uitzoeken, hoe werkt dat bij de krant?

Hier zou wel moeite voor gedaan worden om dat uit te vinden. Ik weet zo snel niet of we dat zouden kunnen achterhalen. Maar als de vraag naar boven komt reken er dan maar op dat we er moeite voor gaan doen en liefst ook zeker er van zijn of dat wel of niet is gebeurd.

En is het belangrijk voor de Limburger om een soort van objectiviteit te behouden?

Ja absoluut.

Ja? Is dat lastig terwijl je ook veel foto's gebruikt die geframed zijn door fotografen. Dat gebeurt natuurlijk altijd er worden altijd keuzes gemaakt. Hoe ga je daar mee om?

Nee ja dat is ook zo. Het moment dat een fotograaf dat ... al bepaald dan is hij gewoon ook al het verhaal aan het verpatsen. Je kan nooit het totale plaatje laten zien letterlijk en figuurlijk. Ehm dat kan je fotografen ook niet kwalijk nemen maar je moet er wel op letten dat er niet een sfeer gecreëerd wordt die er niet was. Want dat kun je inderdaad wel voor elkaar krijgen met bepaald lensgebruik of ja... Met een groothoek of een telelens kan je een hele andere sfeer creëren dan die zich daar werkelijk heeft afgespeeld en daar moet je wel alert op zijn ja.

Flora ik moet je heel eventjes onderbreken mag dat? Twee minuutjes?

Ja tuurlijk, tuurlijk

Ik kom zo terug

Geen probleem!

Yes. Sorry voor dit intermezzo.

Welkom terug

Ja even kijken. We hadden het net over de effectiviteit van foto's. Ehm... In het laatste interview dat ik heb gehad zei Sjoerd de Jong dat er niet op een andere manier moet worden omgegaan met de objectiviteit van foto's en van tekst.

Wat vindt u hiervan?

Ja dat ben ik helemaal met hem eens

En waarom?

Omdat je, nou in ieder geval ik ga je strak ook even een linkje sturen, als je ook kijkt naar de journalistieke code die voor onze verslaggevers geldt. Je moet gewoon met zorg en geweten omgaan met je onderwerpen en als het enigszins kan hoor en wederhoor toepassen. Ehm ik vind dat het begeleidende beeld met diezelfde zorg gemaakt moet gaan worden. Ik vind dat je als fotograaf niet je mening moet laten meetellen in wat je vast gaat leggen.

En hoe pas je hoor en wederhoor toe in fotografie?

Hoor en wederhoor bij fotografie is wat moeilijke want het kan natuurlijk zijn dat het, om even in kleintje te noemen, je hebt een of ander buurtgeschil wat aan de hand is en je wilt dat in beeld brengen. Kun je in een foto wel proberen beide kanten van het verhaal laten zien maar meestal is het maar een deel van het verhaal. Bijvoorbeeld de buurt is boos op de gemeente wegens het sluiten van speeltuintjes. Dat hebben we nu in Maastricht gehad. Ja daar kan je een foto van gaan maken maar wat kun je dan gaan doen je kan alleen laten zien dat de buurt veel plezier heeft van zijn speeltuintje. Dat is een kant van het verhaald. De andere kant van het verhaal van de gemeente kan ik niet laten zien. Maar je moet dan niet als fotograaf nog een extra laag gaan aanbrengen omdat je de kant van de bewoners kiest. Of omdat je in ernstigere gevallen een aanhanger bent van een politieke partij ofzo. Daar moet je boven staan als fotograaf ook net zoals journalist.

Ja

Je moet het niet anders afschilderen dan dat het is en je eigen opinie moet daar voor mijn gevoel niet in mee gaan spelen.

En u had het net al even over sensatie en dat de krant daar ver weg van moet blijven ook in het gebruik van foto's en denkt u dat er een aan te geven grens is tussen een sensatiefoto en welke andere foto dan ook die het verhaal van het artikel vertelt?

Ehm... ik denk niet dat ik daar een strikte regel op kan stellen daar ben ik ook niet filosofisch voor aangelegd om dat te kunnen. Maar ik ben wel van mening, en dat sluit dan een beetje aan bij je vorige vraag, dat je als fotograaf het niet moet gaan opzoeken. Je moet er geen betekenis aangeven die je, die jou dan toevallig goed uitkomt of dat je, kijk in het geval van... Ik zie hier die IRA moorden nog voor mijn neus. Ehm. Ja je ziet daar op die foto's een oude citroen CX met open deuren en open koffer en buiten ligt iemand die die vermoord is daar dat is wel je beeld. Maar ik vind de combinatie van de auto en de dode en de parkeerplaats, is voor mij het verhaal. Maar ik hoef dan niet per se de close-up van die doden te hebben omdat die daar toevallig op het plein ligt. Dat is in het geval van de moord op Pim Fortuyn toch anders geweest, voor mijn gevoel ook. Dan wil ik wel zeggen moet je Pim Fortuyn dan zo in zijn gezicht fotograferen op het moment dat dat is gebeurd. Ja, ja weet ik niet.

Julie hadden deze foto van Pim Fortuyn wel geplaatst toch? Of in ieder geval zo'n soort foto.

Ja, ja

En zou u deze foto nu nog steeds op deze manier in de krant zetten?

Ehm... ikzelf uit mijn functie misschien wel maar niet op de voorpagina. Ik denk ook dat die avond een soortgelijke discussie gaande is geweest en dat er uiteindelijk door de hoofdredacteur de knoop is doorgehakt om deze foto wel te plaatsen. En ik grijp daarbij even terug op de bomaanslagen op de luchthaven in Brussel toen werkte ik ook op lay-out. Ik heb volgens mij bij al dit soort rare dingen avonddiensten gedraaid. Maar in ieder geval toen had ik ook avonddienst. Toen waren er ook best wel wat beelden die toch wel ja behoorlijk grafisch van inhoud waren en die hebben we toen bewust niet op de voorpagina geplaatst. We hebben wel in een later stadium de foto van die mevrouw helemaal onder het poeder op die bank... eh... Ja die hebben we wel geplaatst en ik kan me wel de discussie nog herinneren. Voor mij hoefde dat gevoelsmatig die foto niet zo nodig. Maar ik weet dat we he uiteindelijk wel geplaatst hebben.

Omdat die foto te gruwelijk was?

Ja en in eerste oogopslag dan misschien ook weer niet. Maar als je er lang naar ging kijken dan zag je eigenlijk pas wat voor gruwelijke foto het wel was. Ik bedoel die vrouw had schoenen aan helemaal aan flarden. En dan denk ik ook van ja... moet je zo iemand zo pontificaal in beeld brengen en dan ook de beslissing nemen om het te publiceren. Ik zou wel eens, misschien doe jij dat wel in je onderzoek, ik zou eigenlijk wel eens willen weten hoe zo iemand zelf daarin staat, want als redactie kan je je daar alleen maar in verplaatsen. Maar echte antwoorden krijg je nooit. Hoe zou zo iemand jaren later op die foto terugkijken.

Wat ik denk dat lastig daarin is, is dat je natuurlijk, want ik heb daar ook wel over nagedacht, of dat een methode is om achter zoiets te komen. Maar daarin heb je natuurlijk altijd de bias van wat er al is gebeurd met een foto, dus iemand kan denk ik nooit objectief zeggen van ik vind het wel of niet fijn dat ik zo in beeld ben.

Nee dat is ook het moeilijke, en dat vind ik ook aan het antwoorden van nu te geven. Ik kan dit soort avonden nog wel levendig herinneren ik heb er de nodige meegemaakt dat ik zelf dienst had aanslagen van 9/11 heb ik ook avonddienst gehad. Ik weet dat ik 's middags ik zou om vijf uur beginnen en ik werd om een uur of twee door mijn chef gebeld om alvast naar werk te komen om daarmee aan de slag te gaan. Tenminste een uur of twee kan dat kloppen? In ieder geval vroeg in de middag ik moest eerder komen. Ehm. Maar dat is altijd heel moeilijk om dat achteraf te zeggen. Maar op zo'n avond zelf, Charlie Hebdo met Bataclan heb ik allemaal avonddiensten gedraaid en je merkt dat er gewoon verschillende kampen en sferen zijn ook in het te gebruiken beeld. Ja dat zijn geen discussies die even in tien minuutjes of een kwartiertje beslecht zijn. Soms wel soms kan het iconisch beeld van een dusdanig respect en gereserveerdheid zijn dat die discussie er niet is. Maar ik denk zeker in het geval van dood of gewond of bloed of weet ik wat allemaal dat zal die discussie alleen maar heftiger maken. En ik ben persoonlijk geen voorstander van alles maar zo grafisch mogelijk in beeld te brengen.

Show or tell?

En als je zo'n avond hebt wanneer er zoiets gebeurt en je moet er een discussie over voeren of je moet de knoop doorhakken word je dan ook niet heel erg geleid door je eigen emotie?

Ja! Jawel tenminste ik wel

Ja dat kan ik me voorstellen

Ja maar daarvoor is het gewoon fijn dat je die discussie niet met jezelf of met maar een persoon hoeft te voeren. Kijk uiteindelijk in dit soort gevallen beslist de hoofdredacteur of de avond chef beslist dan in naam van de hoofdredacteur als deze niet aanwezig is. Kan het zijn dat je bij iets neer moet leggen waar je zelf gewoon niet achterstaat. Maar ja dat is, daar moeten gewoon afwegingen gemaakt worden. En dan heb je een hiërarchie waarin je wel je argumenten kunt aandragen maar die kunnen anders beslissen.

En ik heb nog een laatste vraag, over bijvoorbeeld die vrouw op het bankje in Brussel. Als die wel op de voorpagina was geplaatst denk u dan dat het een sensatie foto was geweest?

Ehm... nee gek genoeg heb ik dat bij deze foto niet zo.

En waarom niet?

Ik denk dat deze foto meer een bepaalde... Het grenst wel weer aan sensatie, maar het vult een bepaalde nieuwsgierigheid in. Het geeft je wel een beeld van wat zich daarbinnen heeft afgespeeld van wat je anders niet gezien zou hebben en wat je anders... voor mijn gevoel had die foto best veel te vertellen. Het is nog wel meer dan alleen specifiek die vrouw die hier zit. Op de een of andere manier heb ik bij deze foto wel het gevoel van ja maar naast haar zijn er nog heel veel meer mensen die dit hebben meegemaakt en die liggen waarschijnlijk ook ergens tegen een pilaar of tegen een bankje waar dan toch even een tijd helemaal versuft, verdoofd als dan niet in pijn ik vraag me af of je op zo'n moment zo overruled bent door adrenaline en andere stofjes in je lichaam dat dat nog niet een bij binnen komt. Ik heb er geen idee van maar op een of andere manier vertelde die foto mij dat verhaal wel.

Denk je dat er een verschil zit in, stel je hebt echt een sensatiefoto op de voorpagina dat wanneer je deze verder in de krant plaatst dat dan dat hele sensationele wegvalt?

Nee dat niet, maar ik denk dat die wel iets anders ontvangen wordt. De beleving van een fysieke krant is toch heel vaak voor veel mensen, en we hebben best veel ouderen lezers, van oké hier stat mijn koffie mijn boterhammetje ik ga eens kijken wat de krant te melden heeft. Dan is dit (laat voorpagina zien) het eerste wat in je gezicht springt.

Ja

Dus misschien, misschien dat, dat is gewoon iets wat ik nu bedenk ook, dat zo'n voorpagina als die met iets meer zorg met een goede bekopping en met een sprekende foto ingeleid wordt en je laat de gruwelen daarbij even buiten beschouwing dat dat dan verder op misschien beter verteerbaar is ofzo. Ik weet niet ja het is gewoon een psychisch ietsje. Maar soms zal het zo groot zijn dat het gruwelijke voorop moet, zie Pim Fortuyn. Ja.

Oké dan heb ik denk ik, dan weet ik genoeg.

Ja heb je daar wat aan? Want ik vind het ontzettend moeilijk. Want als iedere keer zoiets is dan wordt die hele discussie weer opnieuw gevoerd. En je je ehm. Ik kan je zeggen dat zo'n avond op een redactie is enorm hectisch en ik als beeldman en toen der tijd als voorpagina lay-outer. Je bent niets anders aan het doen dan websites aan het afscrollen en foto wires aan het bekijken en iedere tien vijftien minuten heb je nieuw voer dat je bediscussieerd met je eindredacteur of avondchef of aan wie je dan ook gekoppeld bent op zo'n avond. En dat blijft maar doorgaan tot dat je op een gegeven moment om kwart over elf of kwart voor twaalf of als je uitstel hebt voor druk nog later op de avond moet zeggen van nu moet het naar de drukker. En ehm... Die dynamiek is gewoon iedere keer anders en die uitslag zal ook iedere keer weer opnieuw gemaakt moeten worden. Er is niet een stijlregel van bij een gruwelijke ramp mogen we zoveel bloed zien en mogen we zoveel mensen wel of niet in het gezicht gefotografeerd zien. Want dan ben je jezelf al een soort censuur aan het opleggen denk ik.

Ik denk ook, althans als ik voor mijzelf spreek, dat dat wel een van de redenen is waarom ik dit onderwerp zo boeiend vind omdat er omdat het eigenlijk komt het uit ieder gesprek dat we nu hebben dat dat je het per situatie gewoon opnieuw moet bekijken maar het lijkt soms alsof een lezer of een toeschouwer dat niet wil snappen dus dat je ergens toch eigenlijk wel bij een geschreven regel wil komen.

Ja en daarbij komt ook, en daar denk ik nu net aan toen jij vroeg Flip van heb ik nu iets nog niet aangekaart, als je naar de nieuwbeleving van tegenwoordig kijkt en je vergelijkt dat met de nieuwbeleving van twintig, dertig jaar geleden. Nu is de nieuwsbeleving 7 bij veertien cm (laat telefoon zien) en continu worden mensen nieuws gevoed en continu krijgen mensen gelegenheid om daar ongefilterd op te reageren. Dertig jaar geleden stond je over de heg te kletsen met je buurman over het nieuws en daar was misschien al ongefilterd maar wel iets meer gefilterd wanneer je anoniem hier je mening staat te lopen spuien of je hoort dan van je buurman het zit zus of zo of bij een supermarkt van iemand. Nu is het gewoon in het geval van kees van veen, ik weet niet of jet het stukje van de ombudsman hebt gelezen, mensen op facebook zijn gedachten flarden. Mensen roepen meteen al van afschuwelijk en respectloos zonder te weten wie de foto heeft gemaakt hoe die familie erin heeft gestaan, hoe de fotograaf tot die familie is gekomen, of hij wel of niet contact heeft gehad met de heer fransen, is hij nog bij geweest.

Is zoiets dan juist een reden om meer of minder naar je publiek te luisteren?

Hahaha dan zou ik zeggen minder.

Ja?

Ja je mag naar je publiek luisteren en zeker als je publiek een verhaal te vertellen heeft. Maar je publiek heeft geen verhaal te vertellen als het uitloopt in gewoon wat kreten roepen zonder er ogenschijnlijk eerst eens even over nagedacht te hebben.

Dat klinkt zo tegenstrijdig. Omdat je wel eigenlijk heel erg een kans ziet om meer met je publiek in contact te zijn maar automatisch ook zegt van we moeten onze keuzes meer op onszelf baseren en niet op hen.

Ja maar daarvoor ben je journalist. Want als je je op je publiek gaat baseren dan ben je wederom je objectiviteit kwijt.

Ja dat is waar.

En datzelfde heb je ook, wij zitten heel veel in lokale politiek en dat zou jou enigszins ontgaan zijn dat is ook totaal niet boeiend voor mensen buiten Limburg maar hier is dat. De gehele provinciale staten zijn hier vorige week opgestapt wegens allerlei dingen. Ja reken maar, daar zijn best wel mensen bij die altijd op goede voet met de krant hebben gestaan en waar we ook goede artikelen over hebben geschreven en waar we ook nog wel eens columns van hebben gehad en toch moet je op een gegeven moment gaan schrijven ja die heeft het daar en daar verkloot want hij had belangenverstrengelingen met die en die en zus en zo. Ik weet niet of je, ja dit soort vriendjespolitiek in dit geval dan met bestuurders maar ik denk ook gewoon naar je lezers toe. Je hoeft ze niet tegen je in het harnas te jagen maar ik vind niet dat je je als krant enkel om wat meningen van wat lezers moet gaan censureren.

Ja, begrijpelijk eigenlijk

Is natuurlijk wel heel moeilijk te zeggen of dat dan überhaupt ook niet gebeurt. Hetzelfde als bij iedere journalist. Hoe onpartijdig ook heeft gewoon zijn eigen normen en waarden en ideeën over iets. En je kan proberen om dat zoveel mogelijk aan de kant te zetten maar de volle 100 procent geloof ik niet dat dat kan, je zal toch op een gegeven moment een mening hebben.

Dat denk ik ook ja. Ehm Flora heb jij nog iets om te vragen?

Ehm nee eigenlijk niet.

Volgens mij kunnen we nog prima een uur doorpraten...

Zeker

Maar voor de onderzoeken denk ik dat het...

Ik heb mijn chef beloofd dat ik het niet langer zou maken, want hij neemt even de fotoagenda van mij over. Kijken of hij het druk heeft gehad.

We hebben best wel veel concrete voorbeelden uit De Limburger besproken ik denk dat wij als we dit gaan transcriberen dat we op zoek gaan naar al deze foto. Stel we kunnen deze niet allemaal vinden mogen we dan... Dan via jou daar nog bij kunnen komen. Mogen we sturen wat we niet kunnen vinden? Zodat we ze misschien toch kunnen vinden.

Ik weet alleen even niet maar misschien weten jullie dat beter hoe het met recht op de foto's zit maar volgens mij is het voor studiedoeleinden altijd weer anders he.

Show or tell?

Als wij duidelijk de bron en maker noemen dan mag dat.

Ja dat zal ik eventueel bij Han Brinkman moeten navragen. In verband met namen met de IRA-foto's want ik weet niet bij wie de rechten van die foto's liggen. Dus we hebben ze wel en mogen zelf publiceren maar we mogen ze niet doorgeven aan een ander dus dat zou ik dan toch even met de fotograaf moeten aankaarten.

Ja dat is, dat kan. Dankjewel voor dit uur. We zullen het transcript toesturen en als we nog vragen hebben zullen we dat ook toesturen.

Ik ben benieuwd!

ik vond het heel interessant

Ja zeker, ik ook

Fijn dat ik dat voor jullie kon betekenen en heel veel succes met jullie werk aan dit enorme stuk.